

Pražská vysoká škola psychosociálních studií

Diplomová práce

2017

TEREZA RYŠAVÁ

Pražská vysoká škola psychosociálních studií

**Critical Whiteness a možné přínosy
pro prevenci rasismu v Čechách**

Bc. Tereza Ryšavá

Vedoucí práce: PhDr. Magdalena Kořová, Ph.D.

Praha 2017

Prague College of Psychosocial Studies

**Critical Whiteness and Possible Contributions
for Prevention of Racism in Czech**

Bc. Tereza Ryšavá

The Diploma Work Supervisor: PhDr. Magdalena Koťová, Ph.D.

Praha 2017

Anotace

Práce se zaměřuje na obor Critical Whiteness a možné přínosy a limity užití oboru v českém prostředí. Mimo historie a okolností vzniku jsou definovány pojmy jako internalizovaný rasismus, bělost a s ní spojený systém privilegií, barvoslepost. V další fázi práce jsou zmíněny paralely konceptu v českém prostředí. Součástí práce je kvalitativní výzkumná sonda, zaměřena především na praktickou aplikaci konceptu a za pomoci polostrukturovaných rozhovorů zkoumá zkušenosti a názory participantů praktického školení. Získaná data jsou následně zpracována metodou tématické analýzy. V závěru práce budou představeny nejsilnější z argumentů a zveřejněny výsledky získané výzkumnou sondou.

Klíčová slova

Critical Whiteness, rasismus, prevence, předsudky, stereotypy, sociální hnutí, „rasa“, rasová diskriminace.

Abstract

The thesis focuses on the field of Critical Whiteness studies and possible benefits and limits of use of the field in the Czech environment. Apart of history and circumstances of its origin, concepts such as internalized racism, whiteness, and a system of privileges, color blindness are defined. In the next phase of the thesis, the parallels of the concept, found in the Czech environment, are mentioned. Part of the thesis is a qualitative research probe, focused mainly on the practical application of the concept and with the help of semi-structured interviews it examines the experiences and opinions of participants of practical training. The data obtained are then processed by the thematic analysis method. At the end of the thesis, the strongest of the arguments will be presented and the results obtained by the research probe will be published.

Key words

Critical Whiteness, racism, prevention, prejudice, stereotypes, social movements, „race“, racial discrimination.

Prohlášení:

1. Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne Podpis

OBSAH

ÚVOD.....	11
TEORETICKÁ ČÁST	14
1. Úvod k teoretické části.....	14
2. Critical Whiteness Studies (CWS)	16
2. 1. Historický kontext rozvoje disciplíny CWS	16
2. 2. Shrnutí.....	21
2. 3. Vymezení souvisejících pojmů	21
2. 3. 1. Stereotyp	22
2. 3. 2. Předsudek	23
2. 3. 3. „Rasa“	24
2. 3. 4. Rasismus	28
2. 3. 5. Colour coded language - Význam barev v jazyce	30
2. 3. 6. Empowerment	33
2. 3. 7. Shrnutí.....	34
2. 4. Pozice bílých v rasistické struktuře.....	34
2. 4. 1. Barvoslepost (<i>Colour Blindness</i>)	35
2. 4. 2. Bělost (<i>Whiteness</i>).....	36
2. 4. 3. Neviditelnost	42
2. 4. 4. Shrnutí.....	43
3. Critical Whiteness v České republice.....	44
3. 1. Postkolonialismus	45
3. 2. Intersekcionalita.....	46
3. 3. Kritická sociální práce	47
3. 4. Feminismus	48
3. 5. Praktické semináře Critical Whiteness	49
3. 6. Shrnutí.....	49
4. Význam CW v českém odborném kontextu.....	50
4. 1. Shrnutí.....	55

5. Jak můžeme otevřít a rozpracovat neviditelné?	56
5. 1. Shrnutí.....	59
6. Diskuze k teoretické části práce	60
EMPIRICKÁ ČÁST	64
1. Předporozumění problematice.....	64
2. Předporozumění problematice a výchozí pozice.....	66
3. Cíle výzkumné sondy	67
4. Výzkumná metoda	68
5. Limity výzkumné sondy.....	70
6. Způsob zpracování dat	71
7. Volba vzorku participantů.....	71
8. Metody zpracování dat	73
9. Etika výzkumné sondy	74
10. Výsledky výzkumné sondy.....	75
11. Diskuze k výzkumné sondě	87
ZÁVĚR.....	89
POUŽITÉ ZDROJE	92
BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE.....	99
PŘÍLOHY	1 - 46

The first thing you do is to forget that I'm black.

Second, you must never forget that I'm black.

You should be able to dig Aretha,

but don't play her every time I come over.

*And if you decide to play Beethoven -- don't tell me
his life story.*

They make us take music appreciation, too.

*Eat soul food if you like it, but don't expect me
to locate your restaurants
or cook it for you.*

*And if some Black person insults you,
mugs you, rapes your sister, rapes you,
rips your house or is just being an ass --
please, do not apologize to me
for wanting to do them bodily harm.*

It makes me wonder if you're foolish.

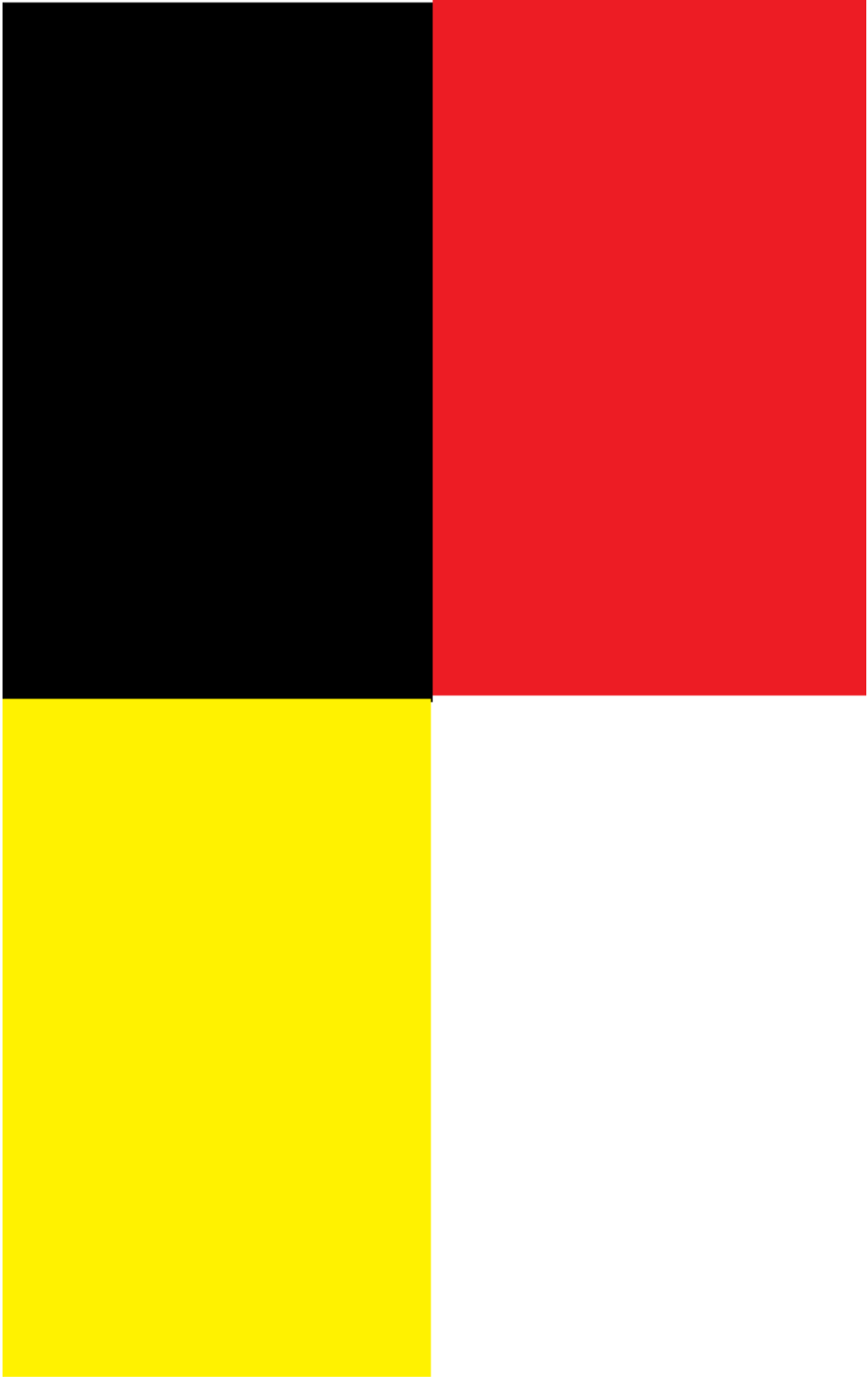
*And even if you really believe Blacks are better lovers than
whites -- don't tell me. I start thinking of charging stud fees.*

*In other words -- if you really want to be my friend --
don't make a labor of it.*

I'm lazy. Remember.

*Zaprvý zapomeň, že jsem černej.
Zadruhý nikdy nezapomeň, že jsem černej.
Měl bys žrát Arethu,
ale nepouštět ji pokaždý, když přijdu.
A když se rozhodneš pustit Beethovena -- nevykládej mi
jeho životní příběh.
Taky chtějí, abysme si vážili hudby.
Jez černošský jídlo jestli ho máš rád, ale nečekej,
že ti budu hledat restaurace
nebo ti ho vařit.
A když tě nějaký černochoch urazí,
okrade, znásilní tvou sestru, znásilní tebe,
rozmlátí ti barák nebo je prostě vůl --
prosím, neomlouvej se mi
za to, že mu chceš ublížit na těle.
Řikal bych si, jestli nejseš blázen.
A jestli si fakt myslíš, že jsou černý v posteli lepší než
bílý -- neříkej mi to. Začal bych přemejšlet nad cenou krytí.
Jinými slovy -- jestli chceš bejt muj kámoš --
nedělej z toho dřinu.
Jsem línej. Nezapomeň.*

Pat Parker
[překlad Jan Karel]

1

Oba obrázky jsou prací umělkyně, pedagožky a fotografky Angélicy Dass. Druhý zobrazený je součástí jejího projektu Humanae. Dostupný z <http://www.angelicadass.co/humanae-work-in-progress/>

ÚVOD

Ráda bych Vás, milí čtenáři, pozvala na cestu za perspektivami, kterými jako lidé vnímáme svět. Právě teď je dle Světových hodin na zemi necelých sedm a půl miliardy lidí². Věřím, že každá z těchto bytostí má svým způsobem ojedinelý pohled na svět, ale některé perspektivy pohledu jsou přece jen společné. Nezřídka pro nás perspektivy ostatních mohou být nesrozumitelné, neuchopitelné, rušivé nebo dokonce pobuřující. A právě v těch momentech se může stát, že se vůči danému pohledu nebo vnímání světa uzavřeme. Ve světě existuje velké množství nespravedlností. Některé se nás dotýkají méně, jiné více. Názory, v jejichž světle jsme my sami původci nespravedlnosti a utiskování, narušují naše vnímání sebe samých jako dobrých lidí a mohou se nás dotknout opravdu hluboko.

„My“ a „Oni“ - „Ti druzí“, společnost je na podobné „My“ a „Oni“ rozdělena v mnoha směrech. Jedno takové rozdělení zavdalo příčinu k největšímu holocaustu naší doby a bohužel, trvá stále dál. To, s jakou barvou pleti se člověk narodí, sebou dodnes nese determinující významy a do značné míry určuje naši pozici v sociální realitě. Protože se ve své osobní i profesní dráze, ať už na pozici sociální pracovníce nebo koordinátorky primární prevence, antirasismem zabývám, rozhodla jsem se věnovat se v diplomové práci právě hnutí Critical Whiteness. Hnutí do veřejného prostoru přispívá zcela ojedinelým pohledem a zprostředkovává zkušenost lidí, kteří jsou rasismem znevýhodněni. Působí jak na teoretické, tak na praktické úrovni a jeho cílem je rovnost ve společnosti, prostě od hierarchizace lidí na základě barvy pleti. Dalším z důvodů mého výběru je fakt, že hnutí, popřípadě samotný koncept není v českém kontextu příliš znám. Mimo jiné mě zajímá, zda a jak je možné jeho poznatky využít v kontextu České republiky. Zaměřuji se na sociální a vzdělávací sféru v oblastech, kde se bílí lidé a lidé barvy pleti potkávají a navazují spolu pracovní vztahy, nebo kde je antirasismus přímo ústředním tématem způsobu práce.

Má cesta spojená s Critical Whiteness se trochu podobá horské dráze. S hnutím jsem se setkala díky sérii praktických, sebezkušenostních školení, zaměřených

²

Citováno 20. března, 19:17 - 7, 492, 362, 337 lidí, dostupné z: <http://www.poodwaddle.com/worldclock/pop/>

především na kritickou reflexi bělošství a na roli kolonialismu a jeho vliv na současné uspořádání světa. Byly momenty, kdy jsem byla vděčná a nadšená z přívalu nových informací a perspektiv, v jiných momentech jsem cítila smutek a vinu, v určitých momentech jsem si říkala, že už o tématu nechci nikdy nic slyšet, ať se stane, co se stane. Prohlédnout a přijmout kritickou perspektivu bělosti sebou nese hlubokou sebereflexi, která, když není vedena a zpracována dobře, může člověka od tématu odvrhnout. I to byla jedna z fází mého procesu a proto jsem ráda, že jsem měla díky práci čas, znovu se do tématu ponořit a posunout, občas o kousek zpátky, abych zase mohla být o kus dále.

Jak již předchozí řádky naznačují, práci píši z pozice bílé ženy, Evropanky, která má velkou část dekonstrukce tzv. vtisklého rasismu ještě před sebou. Proto si nekladu za cíl obsáhnout téma jako celek. I na základě dosavadní zkušenosti vnímám, že mé pochopení smyslu není kompletní a často mi během konfrontace s rasistickou realitou důležité významy unikají, někdy mohu bohužel svou nevědomostí ublížit. I proto jsem pro obohacení mé perspektivy v úvodní fázi tvorby práce zkontaktovala kolegy a kolegyně, o kterých jsme věděla, že se tématem CWS, popřípadě tématem antirasismu zabývají anebo k němu mohou mít velmi cenné poznatky. S každým z nich jsem ale konzultovala pouze část nebo konkrétní problém, neznamena to tedy, že se směřováním práce nebo jejími výstupy souhlasí nebo se s nimi ztotožňují.

Jednou ze základních potřeb autorky je nepodporovat svou prací existující stereotypy. Z tohoto důvodu je práce psaná genderově sensitivním jazykem. Generické maskulinum přispívá k „zneviditelnování“ žen, a tak může přispívat k jejich znevýhodnění. Ve všech případech jsou tedy použity mužské i ženské tvary. Optika Critical Whiteness (Studies) rozlišuje lidi na „White, Whites“ (bílý, bílé lidi) a „People of colour“ (lidi barvy pleti)³. V určitých případech, především kvůli geografickému původu svého vzniku (USA), hovoří o „White“ a „Black“, popřípadě „Non-White“. V textu tedy zmíněné pojmosloví používám. „Whites“ v některých částech textu překládám jako běloši; bílí, „Black“ pak jako černoši. Toto rozdělení verbalizuje především sociální dopady, které s sebou odlišná pigmentace pokožky nese. Není tedy hodnotící směrem k jednotlivcům jako takovým, spíše vyzdvihuje znevýhodnění/privilegia a naopak znevýhodnění, která jsou s určitou pigmentací pokožky spojena.

3

Tento termín není ustaven, pro účely práce jsem ho volně přeložila. V počátcích práce jsem termín nepřekládala, jeho anglická verze ale narušovala kompaktnost českého textu.

Diplomová práce je rozdělena na dvě hlavní části - teoretickou a praktickou. Těžiště práce leží především v části teoretické. V českém prostředí není k tématu dostatek literatury a obecně mu není věnováno příliš pozornosti. Jedním z mých hlavních cílů tedy bylo obor popsat a svým malým příspěvkem rozšířit povědomí o jeho existenci a obsahu. První kapitola je věnována úvodu teoretické části práce. Druhá kapitola se zabývá vznikem oboru, popisuje několik z hlavních představitelů a představitelky, jejich myšlenek a definuje nejvýznamnější z pojmů. Ve třetí kapitole je nastíněna paralela s českým prostředím a ve zkratce popsány obory, ve kterých některé z myšlenek oboru rezonují. Zároveň jsou také popsány praktické semináře, které interaktivní a sebezkušenostní formou obor aplikují v praxi. Čtvrtá kapitola se zamýšlí nad možným přínosem, popřípadě limity CW pro sociální pracovníky a pracovnice a antirasistické školitele a školitelky. V kapitole čtvrté jsou navrženy možné podoby procesu kritické reflexe bělošství. Šestá kapitola se věnuje argumentům, které s oborem polemizují a upozorňují na jisté jeho nedostatky. Empirickou část práce představuje kvalitativní výzkumná sonda zaměřená na zkušenosti lidí (bílých lidí), kteří prošli praktickým výukovým seminářem Critical Whiteness. Zajímalo mne, jak tento proces a obor vnímají a zda jej považují za přínosný pro prevenci rasismu v českém prostředí. Další důležitou částí je závěr, kde jsou shrnuta získaná data a prezentovány závěrečné výstupy kvalitativní výzkumné sondy.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Úvod k teoretické části

V předkládané práci je pozornost věnována oboru⁴ Critical Whiteness Studies, který se zaměřuje na všudypřítomné, mnohdy skryté a nevědomé formy rasismu. Jednou ze stěžejních myšlenek oboru je přesvědčení, že rasismus není ve vyspělých demokratických společnostech ani tak záležitostí více či méně ojedinělých trestných činů, jako spíše strukturálním problémem, vyžadujícím jak systémovou, tak individuální dekonstrukci. Critical Whiteness Studies nemají v českém jazyce ustálený překlad. Bylo by možné použít různé, více méně přiléhavé překlady, jako např. kritická studia bělošství, kritická studia bělosti, nebo kritické bělošství. Myslím ale, že ukotvení pojmu by mělo být přenecháno jiným. Za účelem zachování jednotnosti a přehlednosti textu bude ponechán originálního termín, popřípadě užívána zkratka (CWS).

Critical Whiteness Studies se postupně formuje v druhé polovině dvacátého století a od prvopočátku bylo skutečným hnutím v tom smyslu, že teoretická východiska, představitelé a představitelky, i navrhované kroky vzešly „odspodu“, tj. nebyly záležitostí plánovaných akcí tzv. establishmentu. CWS mají pomyslné styčné plochy např. s feminismem, kritickou rasovou teorií, postkoloniální kritikou, kritickou sociální prací, kritickou psychologií a jinými obdobnými disciplínami.

V textu budou vzhledem k jeho omezenému rozsahu osvětleny spíše základní koncepty Critical Whiteness Studies, kterými jsou stereotypy, předsudky, „rasa“, rasismus, bělost, barvoslepost, nadvláda bělosti nebo systém souvisejících privilegií. Pozornost bude věnována také historickému kontextu a pozici bílých v rasistické struktuře. Historickým prostředím rozvoje hnutí je kulturní okruh Spojených států amerických, v další části textu se proto věnuji nástinu tamní reality a možným paralelám s prostředím České republiky.

⁴

CWS spojuji s několika podstatnými jmény. Nejčastěji obor – zastřešující význam, hnutí – odkazující také k jeho sociální angažovanosti a dopadům, nebo koncept – zdůrazňující kritickou reflexi bělošství jako základní obsah oboru.

Kontext, v jehož rámci se práce pohybuje, je platný především pro geografický okruh Evropy, Afriky a Severní Ameriky. Čelnými představiteli oboru jsou Afroameričané a Afroameričanky, jejichž rodinná historie je spojena s koloniálním otroctvím a kteří dodnes, v majoritně bílých společnostech, čelí strukturálním nerovnostem založeným na barvě pleti. Koncept bělosti je platný globálně, nicméně historická zkušenost a vývoj jednotlivých států vytvořil odlišné kontexty a odlišné žité reality, které obsahy a významy rasismu diversifikují.

Některé z termínů, které pro účely práce definuji nebo s nimiž pracuji, mají v různých směrech, u různých autorů a autorek, velmi odlišné obsahy. Například pojmy etnicita, kultura, rasismus nebo „rasa“⁵. Definice každého z pojmů by vydala na samostatnou diplomovou práci. Pro účely práce hledím na tyto pojmy optikou Critical Whiteness Studies a u jejich vymezení neposkytuji celou šíři názorů a pohledů, ale právě ty, které s autory a autorkami CW/CWS rezonují.

5

V textu se objevují dvě varianty tohoto pojmu. A) „rasa“, který odkazuje k sociálně konstruovanému významu a B) rasa, který charakterizuje smýšlení určitého historického období, popřípadě popisuje způsob tehdejšího uvažování. Hlubšímu pozastavení-se nad termínem je dále věnována samostatná kapitola.

2. Critical Whiteness Studies (CWS)

Myslím, že je důležité mít na paměti - jestliže je pro mě někdo, „Ten Druhý“; exotický; cizí, je značně pravděpodobné, že tento vztah je oboustranný. Tedy současně platí, že já jsem „Ta Druhá“; exotická; cizí. Ohlédneme-li se ale za novodobou historií (minimálně od 18. století) zdá se, jako by část této reflexe chyběla. Exotickým druhým se staly pro bílého člověka přírodní, „tradiční“ kultury, tradiční v opozici k modernímu. Normativem hodnocení se stal bílý člověk a jeho kultura, nadřazený nad ostatní, kteří se teprve do jeho stavu rozvíjejí (vnímání se dodnes projevuje v označeních jako - rozvojové země, rozvojová spolupráce). Do centra zkoumání nejrozličnějších vědních disciplín se tedy dostala pouze „část „vztahu - k tomu druhému. *Critical Whiteness Studies* se snaží tuto historickou nerovnost či zkrácení perspektivy pohledu, napravit. V centru (hodnocení) se ocitá bílý člověk, systémy moci, privilegií a nerovností, které vytvořil, a zároveň také to, jak se lidé barvy pleti ve vztahu k bělosti cítí, co v nich vyvolává a jak na ni pohlíží. Co bělost znamená pro lidi barvy pleti a co znamená pro bílé, jaké důsledky z ní plynou, kdo je v naší společnosti zvýhodněn, kdo je znevýhodněn a snaží se nalézt odpověď na otázky, čím a proč se tyto nerovnosti vytvořily a co je stále udržuje při životě.

CWS nevznikly programově a na rozdíl od některých tradičních sociálních věd, jako je např. sociologie, se jedná o více neohraničený, multidisciplinární přístup s přesahy do mnoha odvětví lidského bádání a činnosti (srov. např. Bernardi, 2008). CWS odhalují společenské předivo struktur, které produkují a udržují bělost, s níž souvisí privilegia, nadřazenost a přirozeně i ideologie rasismu. Nejprve však bude nastíněn historický kontext rozvoje CWS.

2. 1. Historický kontext rozvoje disciplíny CWS

Od nejranější historie Spojených států amerických byli původní Američané, afričtí (černí) a evropští (bílí) Američané klasifikováni jako lidé, příslušející k různým rasám. Kritéria pro členství v těchto rasách byla ale dost odlišná. Např. za černého Afričana vláda považovala každého, kdo měl „jednu kapku“ africké krve, respektive původní africké předky. Bílí museli mít čistě bílé předky. Odlišná kritéria pro přiřazení příslušnosti k určité rase lze pojímat jako problém bílé nadřazenosti. Někteří badatelé a badatelky naznačují, že záměrem pro rasovou klasifikaci byla koncentrace moci, blahobytu a privilegií v rukou bílých (Jandourek, 2008: 157). Rasově segregované

a nerovné Spojené státy se postupně, díky bojovníkům a bojovnicím za lidská práva, staly kolébkou *Critical Whiteness Studies*.

Pomyslný zrod CWS je možné datovat na přelom 19. a 20. století. Termín CWS tehdy ještě nebyl užíván a formativní texty byly neodmyslitelně spjaty s Afroameričany. Za jednu z přelomových publikací je považována sbírka politických esejů *The Souls of Black Folk*⁶ Williama E. B. Du Boise (1868-1963). Kniha se stala stěžejním dílem afroamerického, historického a politického diskurzu. Některými byla označována za politickou bibli všech Afroameričanů (Du Bois a Edwards, 2007). Na začátku své knihy autor uvádí: „... za trpělivého čtení, milý čtenáři, můžeš objevit zvláštní význam toho, co to znamená být černým, ve dvacátém století ... problémem 20. století je systém nerovnosti diferencovaný na základě barvy pleti.“⁷ Ve své knize mimo jiné hovoří o historii, sociálním systému a fungování společnosti, zaměřuje se na politiku, vzdělávání, spiritualitu, lidská práva, rovnost a spravedlnost, zkoumá vliv segregace a diskriminace na Afroameričany, argumentuje proti rasistickým názorům a aktům, vyvrací stereotypy a snaží se nalézat řešení pro lepší fungování společnosti.

Du Bois ve své knize také formuloval termín dvojí vědomí (*double-consciousness*), jímž poukázal na dvojakost sociální identity Afroameričanů. Černošskou identitu Afroameričanů Du Bois chápal jako vrozenou identitu, která je v rozporu s americkou identitou. Americká identita Afroameričanů je dána pouze koloniální potažmo otrockou minulostí, ne skutečnou příslušností k americkému lidu. Afroameričané podle Du Boise poměrně dobře chápou sociální zkušenost osob žijících mimo dvojí vědomí, avšak pro tyto externí skupiny je velmi obtížné postihnout zkušenost Afroameričanů. Proto Du Bois hovoří o zahalení dvojího vědomí závojem (*veil*) (viz např. Du Bois a Edwards, 2007: 7-9).

Různí autoři, jako např. Ritzer, Ryan a kol. (2011: 162-163), považují za významný příspěvek Du Boise akcentaci problému rasové bariéry (*color-line*), což mělo být (a skutečně i bylo) jedním z nejvíce rezonujících politických témat 20. století. Andersonová a Taylor (2013: 16) uvádějí, že Du Boisovy kritické postřehy byly předvojem komunitního aktivistického boje za sociální spravedlnost.

⁶ Lze volně přeložit jako *Duše černého lidu*.

⁷ Volně přeloženo TR. Původní znění: ... *for the problem of the Twentieth Century is the problem of the color line*. Slovník Cambridge definuje „*Colour line*“ následovně: *a social and legal system in which people of different races are separated and not given the same rights and opportunities*.

Dalšími významnými autory, kteří položili základy CWS, byli Langston Hughes⁸, Richard Wright⁹, Ralph Ellison¹⁰ nebo James Baldwin¹¹ (Garner, 2007: 13). L. Hughes vnímal sebe samého jako reprezentanta průměrného Afroameričana a tento svůj postoj vyjadřoval primárně prostřednictvím poezie. Jelikož sociální mobilita byla na počátku 20. století v USA výrazně limitována barvou pleti, průměrní Afroameričané se nemohli plně seberealizovat. Hughes poukázal na z jeho pohledu nežádoucí formu asimilace, o níž usilovali někteří jeho afroameričtí bratři a sestry – ve snaze odpoutat se od vlastní jedinečné černošské zkušenosti, mnozí Afroameričané ve svých seberealizačních snahách usilovali o bělost (*urge toward whiteness*). Toto vědomé a někdy i nevědomé popírání vlastní afroamerické identity podle Hughese pramenilo ze socializační zkušenosti průměrného Afroameričana – nikdo ho neučil, aby vnímal černošskou jedinečnost a pokud ho to již někdo náhodou učil, byl veden k tomu, aby se za ni styděl (Wintz, 1996: 209-210).

Silný osobní příběh měl také R. Wright. Mezi jeho nejslavnější díla patří autobiografie s prvky fikce *Black Boy*¹². Oba Wrightovi prarodiče byli otroky, rodina měla kořeny ve státě Mississippi, který byl nechvalně známý nejvíce zpátečnickými a restriktivními opatřeními směrem k Afroameričanům. Autority, které prosazovaly nebo minimálně schvalovaly veřejné lynčování a jiné odsouzeníhodné a kruté praktiky, se zaštiťovaly touhou po zachování tzv. jižanského způsobu života. Malý Wright zažil, co znamenaly v praxi zákony Jima Crowa – segregace ve školách, veřejných budovách, toaletách, čekárnách, restauracích, kostelech a jinde. Černošské oblasti měly podřadnou infrastrukturu – špatné cesty, odpad byl odvážen nepravidelně, policie zde prakticky nefungovala a černošské školy byly nejen podfinancované, ale ve většině komunit neexistovaly střední školy, které by mohli Afroameričané navštěvovat. Wright se ve své polofiktivní autobiografii pokusil zachytit psychologické a kulturní strádání průměrného „černého chlapce“. Wrightův *Black Boy* je knihou popisující v té době časté, existující násilí a někteří autoři, jako např. i sám Du Bois, ji kritizovali jako přehnanou. Nicméně v konečném důsledku se kniha dočkala pozitivního přijetí (Bloom, 2010: 7-22).

⁸ 1920 – 1967

⁹ 1908 – 1960

¹⁰ 1914 – 1994

¹¹ 1924 - 1987, (*The Fire Next Time*, 1963)

¹² Lze přeložit jako Černý chlapec.

Wrightovo pojetí černé a bílé, respektive bělosti, se vymyká jednoduchým popisům. Např. svoji matku autor vyobrazuje jako mix černé a bílé, v jednom ze svých snů, který následuje po tom, co ho matka takřka zabije za to, že Wright podpálí dům, vnímá (bílé) mléko své matky jako potenciální ohrožení (Andrews a Taylor, 2003: 65). Identifikace negativních, ba dokonce nebezpečných, aspektů bělosti v chování samotných Afroameričanů je zajímavým momentem, který je možné z psychologického hlediska interpretovat např. jako obranný mechanismus identifikace s agresorem, o němž psali již kupříkladu někteří židovští autoři v souvislosti s chováním svých spoluvězňů v koncentračních táborech.

J. Baldwin měl z výše uvedených autorů specifické postavení proto, že se kromě bělosti potýkal i s homofobií. Ritzer, Ryan a kol. (2011: 61-62) uvádějí J. Baldwina jako významného představitele afroamerického hnutí za občanská práva. Nicméně problémem těchto hnutí své doby bylo, že ačkoli brojila proti rasismu, zachovávala genderové a sexuální nerovnosti. V hnutích za občanská práva byli čelnými představiteli zpravidla muži, od žen se očekávalo upozadění, byť byly třeba srovnatelně nebo i více talentované. Baldwin byl umlčován, neboť někteří představitelé hnutí se obávali, že jeho homosexuální orientace by mohla být použita proti hnutí jako takovému. Garner (2007: 19) píše o tíživých zkušenostech Baldwina s bělostí, respektive rasismem. Sám Baldwin uváděl, že se potýkal s kumulativním efektem milionů detailů, které mu každý celý den připomínaly jeho vlastní bezcennost. Významná byla také např. Baldwinova humanistická perspektiva, s níž nahlížel nejen na Afroameričany, ale i na bělost.

Baldwin kritizoval Wrightovo pojetí života Afroameričanů jako životního stylu bez tradic, rituálů či způsobů, které by pomáhaly udržení sociální identity, jak je tomu např. v židovské diaspoře. Důvodem zřejmě byl odlišný původ obou autorů – zatímco Wright vyrůstal na „bezútěšném americkém jihu“, Baldwin pocházel z religiózní harlemské komunity. S tímto zdánlivě banálním rozdílem v sociálním původu obou autorů souviselo ale i např. poměrně zásadní téma, jímž je distinkce mezi vrozeným a naučeným – jsou kvality či ctnosti, jako např. láskyplnost, čest, loajalita inherentní všem Afroameričanům (Baldwinova pozice), nebo si je Afroameričané musejí vydobýt a pracovat na jejich zachování (Wrightova pozice).

Obdobných názorových sporů by bylo možné již v počátcích CWS identifikovat

více. Centrální ale je – jak upozorňuje Applebaumová (2016) nebo jiní autoři – že ve 21. století je rasová bariéra stále definující charakteristikou americké společnosti. Podle některých autorů a autorek se americká společnost při řešení rasismu chová, jako by přehlížela ten nejevidentnější problém – primární nejsou oběti rasové nenávisti, ale konstrukce a udržování bělosti jakožto neviditelné normy.

Mezi další významné autorky a autory, zabývající se CWS, patří například socioložka Ruth Frankenberg¹³ nebo filosof, psychiatr a politický autor Frantz Fanon¹⁴. Ze současných jmen například spisovatelka, profesorka a nositelka Nobelovy ceny: Toni Morrison¹⁵, spisovatel a antropolog Rich Benjamin¹⁶ nebo sociální aktivistka a výzkumnice Betita Martinez. Autorů, kteří se tématem zabývají, jsou stovky. Již roku 2006 byl vytvořen na universitě v Illinoi sborník: *Towards a Bibliography of Critical Whiteness Studies*¹⁷. Jedná se o souhrn textů a témat, zabývajících se obsahy CWS a jak je vidět, CWS se zabývá stále více a více autorů a autorek a přesahuje i do dalších vědních oborů.

Rozvoj CWS inspiroval i další hnutí, jedním z nich je například tzv. černý feminismus (*black feminism*). Představitelky a představitelé daného směru se vymezují vůči klasickému feminizmu, který neadresuje jejich situaci a potřeby. Představitelky, kterými jsou např. Audre Lordeová či Patricia Hill Collinsová, teoretizují o souvislostech mezi rasou, sociální třídou a genderem. Z jejich hlediska se klasický (*bílý*) feminismus stal součástí nadvlády bělosti. Jedním ze stanovisek „*černého feminizmu*“ je ontologická pozice, která říká, že racionalizace zasahuje různé subjekty odlišně - různé věkové skupiny, lidi s různou sexuální orientací nebo identitou, ženy, náboženské skupiny a jiné skupiny jsou v rámci nadvlády bělosti stigmatizovány, diskriminovány nebo např. dehumanizovány diferencovaně (Watsonová, 2015: 232).

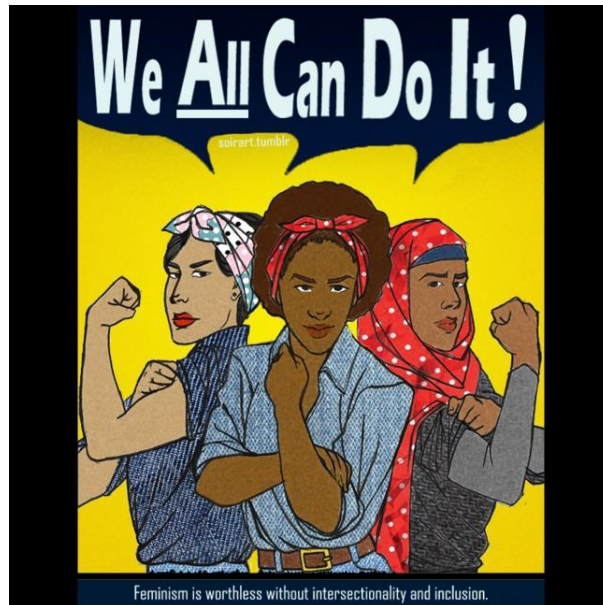
¹³ 1957 - 2007 (*White Women, Race Matters: The Social Construction of Whiteness*, 1993)

¹⁴ 1925 – 1961 (*Dying Colonialism 1959; Black Skin White Masks 1952*)

¹⁵ *Playing in the Dark: Whiteness and the Literary Imagination*, 1992

¹⁶ *Searching for Whitopia: An Improbable Journey to the Heart of White America*

¹⁷ Dostupné
z: http://nathanrtodd.net/firms.com/documents/Spanierman_Todd_Neville%282006%29Whiteness_Bib.pdf

2. 2. Shrnutí

CWS vyrovnává historický nepoměr ve vztahu „My“ versus „Oni“ a přesouvá pohled z „*exotického Druhého*“ na toho, který dříve ustavoval a hodnotil, tedy na bílého člověka. Historickým okruhem vzniku jsou Spojené státy americké a iniciací vzniku je především nerovný vztah mezi lidmi, kteří jsou definováni jako bílí a lidmi, kteří jsou definováni jako černí. Komplexní obraz potom vytváří rozdělení lidí na bílé a lidi barvy pleti, tedy všechny ostatní ne-bílé obyvatele a obyvatelky planety. Uvnitř oboru sice existují lehké názorové odlišnosti nebo argumentace, významnou skutečností, která všechny autory a autorky spojuje je ale fakt, že ve světě 21. století je domnělá „rasová“ příslušnost stále určujícím sociálním faktorem a bílí drží strukturální moc a privilegia na úkor ostatních.

2. 3. Vymezení souvisejících pojmů

V následující sub-kapitole jsou vysvětleny základní sociálně-vědní pojmy, důležité pro pochopení CWS. Je možné, že řada akademiček a akademiků, má na vymezení pojmů jiný názor, popřípadě by s uvedeným silně nesouhlasila. Rasismus se ale neodehrává pouze mezi individui v čase a prostoru, stejně tak se odehrává ve sféře znalostí, vědomostí a teorie. Ve vědeckém paradigmatu je stejně jako v sociální realitě otištěno, kdo má moc a privilegia, kdo přispívá do veřejného prostoru a je slyšen a kdo tuto moc a privilegia pozbývá. Stejně tak jako si myslím, že ženy by měly mít hlavní slovo při definici sexismu, věřím, že lidé barvy pleti by měli mít hlavní slovo při definici rasismu.

2. 3. 1. Stereotyp

V sociologii pod tímto pojmem rozumíme zjednodušenou, zkrácenou představu, kterou si vytvářejí či přebírají jedinci nebo sociální útvary o sobě a o jiných jedincích nebo o sociálních útvarech. (Geist, 1992: 453). Stereotyp může mít pozitivní i negativní význam. Poprvé jej použil americký novinář Walter Lippmann v roce 1922, který jím v knize *Public Opinion* označil zafixovaný obraz v hlavě, jehož prostřednictvím vnímáme chování či vlastnosti členů společenských skupin v hlavních rysech jednotné, neměnné, dané. Stereotypy nám mohou pomoci orientovat se v komplikované sociální realitě, nejsou samy o sobě nebezpečné nebo nemístné. Každý-každá z nás by v sobě objevil/a množství stereotypů z různých oblastí, týkající se různých lidí nebo různých míst. Je ale důležité stále reflektovat, že se nejedná o absolutní pravdu, ale o zkrácené zjednodušení.

Jak uvádí autorka a spisovatelka Chimamanda Ngozi Adichie (2009) ve své přednášce: „*Danger of a single story*“ (*Nebezpečí jediného příběhu*)¹⁸, kterou začíná slovy:

„I am a story teller...“ a varuje nás, že pokud nasloucháme pouze jedinému příběhu o jiném člověku či zemi, vystavujeme se riziku zásadního nepochopení. Autorka na svém příběhu ukazuje některé kořeny stereotypů, se kterými se sama v životě potkala, ať už jako původkyně, nebo objekt stereotypizace. Jeden z příkladů, který uvádí, je značně podobný větě, která se občas objevuje v českých rodinách, kdy rodiče kárají své děti za nedojedené jídlo slovy: „Co by za to daly děti v Africe“. Podobné příběhy přispívají k tomu, že se nám postupně vytvoří pouze jeden, zkrácený obraz „Afriky“, ten chudý, zbídačený, vyžadující pomoc. Dále popisuje jeden z těch, který by mohl být vnímán jako pozitivní. Její spolubydlící na koleji si přála, aby jí pustila svou kmenovou (etnickou) hudbu a byla velmi překvapená, když autorka pustila Mariah Carrey. Podobně by obraz mohla dokreslit krásná příroda, safari nebo „tradiční“

18

Dostupné z https://www.ted.com/talks/chimamanda_adichie_the_danger_of_a_single_story?language=cs

obleky místních „kmenů“.

Příběh chudé skupiny, charakterizované velkou mírou kriminality, nízkým vzděláním, zato silnou orientací na rodinu a muzikálnost, by se stejně tak mohl odehrávat v České republice, to by byl ale příběh jiný...

Hlavním poselstvím Ch. N. Adichie je, že mluvíme-li o lidech na základě jedné charakteristiky, znovu a znovu, nakonec se touto charakteristikou v našich očích stanou. To, kdo vypráví příběhy a jaké příběhy jsou vyprávěny, je neodmyslitelně spjato s mocí. „*Single story*“ - redukce člověka, země, situace, na jednu verzi pravdy/reality, kterou stále opakujeme - tvoří stereotypy. Problémem stereotypů není, že jsou nepravdivé, ale že nejsou kompletní. Ustaví jednu verzi příběhu příběhem absolutním.

2. 3. 2. Předsudek

Předsudky jsou nejčastěji spojovány s negativními a neodůvodněnými postoji, nejvíce vůči určitým menšinám. Předsudek je iracionální, jelikož není vázaný na vnímání sociální reality (Augoustinos a Reynolds, 2001: 2). Předsudky jsou zevšeobecňující, tzn., že určité hodnocení se vztahuje na všechny členy skupiny, k individualitám se nepřihlíží.

„Předsudek je fixovaný, předem zformovaný postoj k nějakému objektu projevující se bez ohledu na individualitu nebo povahu tohoto objektu. Člověk, který má předsudky, nezvažuje při posuzování druhých žádná alternativní vysvětlení. Výsledek jeho interpersonálního hodnocení je dopředu určen nějakou libovolnou vlastností toho druhého.“ (Heyes, 2007: 121)

Jen velmi těžko dochází ke změnám předsudků, protože jsou iracionální a snadno odolávají rozumovým argumentům. Předsudky jsou etnocentrické. Považují vlastní hodnoty a způsoby chování za obecně platné a nadřazují je nad hodnoty a normy „cizí skupiny“. Předsudky se zakládají na neúplných nebo nepravdivých informacích a bývají více citově zbarvené než stereotypy.

Dle Caleb Rosado z University of Philadelphia (2008) je předsudek tvořen ignorací a strachem. Každý-každá z nás tíhne k předsudkům, v jejich srdci ale leží ignorace k jiným způsobům, jiným identitám. Daleko hlouběji ale zasahuje strach. Dle

autorky předsudky operují na třech úrovních. Na kognitivní úrovni – oblast názorů a představ, kterým věříme, to, jak se díváme na ostatní - oblast stereotypů. Dále emocionální úroveň – emoce a pocity, které v nás objektivizovaný „Druhý“ probouzí. Tato úroveň je nejdůležitější. I kdybychom zvládli vyvstávající předsudek zpracovat na kognitivní úrovni, emocionální nás zasahuje daleko hlouběji a spojuje se například i s našimi zkušenostmi a zážitky. Poslední je úroveň chování – zde se již může jednat o akty diskriminace¹⁹. Předsudek sám o sobě je přístupem nebo názorem, začnu-li ale na jeho základě jednat, můžu se již stát aktérem nebo aktérkou diskriminace.²⁰

2. 3. 3. „Rasa“

Jedním ze základních pojmů, který, jak ve veřejném, tak akademickém světě, vytváří protichůdné tábory je termín „rasa“. Například v sociologii bývá rasa tradičně definována jako stratifikační systém založený na tělesných interindividuálních rozdílech, které jsou pojímány jako neodmyslitelné a trvalé (Ritzer a Ryan a kol., 2011: 487). Znaky, které jsou zodpovědné za viditelné rozdíly, jsou především znaky morfologické (například výška nebo hmotnost).

VandenBos a kol. (2015: 451) vymezují gen jako základní jednotku dědičnosti, která zodpovídá za uchování genetické informace a její přenos na následující generaci. Každý gen je tvořen úsekem deoxyribonukleové kyseliny (DNA). Pozorovatelné charakteristiky organismu, jejichž souhrn lze označit termínem fenotyp, jsou výslednicí mnoha genů. Nicméně fenotyp je pojímán jako výsledek interakce soubor genů (genotypu) a vlivů prostředí (srov. např. Otová a Mihalová, 2012: 13). Tedy rasa, bude-li východiskem jejího definování existence určitou skupinou sdíleného fenotypu, není dána pouze geneticky, ale podílejí se na ní vlivy prostředí, včetně vlivů sociálních.

Jak tedy v praxi určit, zda někdo přísluší k určité „rase“, když pravděpodobnost shodného fenotypu ve skupině osob je minimální? Jak přesně stanovit hranici mezi „rasami“? Biologicky to téměř není možné, respektive v mnoha případech je potřeba redefinovat pojetí rasové dědičnosti (srov. Ledgerová, 2009: 16-20).

Problematiku ne/existence rasy by mohl částečně řešit termín etnicita.

¹⁹

Diskriminací je zde myšleno nerovné zacházení s jednotlivci nebo skupinami na základě kategorického přístupu spojeného s „rasou“, etnicitou, genderem, sexuální orientací, věkem nebo příslušností k určité sociální třídě.

²⁰

[Volně přeloženo TR.]

Andersenová a Taylor (2013: 224-225) vymezují etnickou skupinu jako sociální kategorii lidí, kteří sdílejí kulturu, jako např. jazyk, dialekt, normy, zvyky a historii. Etnické skupiny vykazují sdílené vědomí společného kulturního pouta, sociální identitu. Tyto skupiny však nevznikají pouze díky sdílenému národnímu či kulturnímu původu, ale také pro sdílenou historickou a společenskou zkušenost. Anthony D. Smith a John Hutchinson v úvodu sborníku *Ethnicity* (1996), definují etnikum jako pojmenovanou skupinu lidí, kteří sdílejí mýtus o společných předcích, stejně tak jako historickou paměť. Přijímají společnou kulturu a chovají se solidárně vůči ostatním členům a členkám skupiny.

Termín *eticita* (etnikum) se ale značně překrývá s pojmy *kultura*; *národ*; v některých případech nahradil pojem *kmen*. Definovat význam je tedy značně obtížné. Dle některých autorů je termín *eticita* značně vágní a nic neříkající.²¹ Myslet v intencích *eticity* s sebou znovu přináší rozdělení na „My“ a „Oni“²². Jak cituje Ralpa Grilla ve svém článku Tomáš Hirt (2007): „termín *má své kořeny v období klasického Řecka, kdy sloužilo jako „generalizovaná kategorie pro označení „Jiných“ či „Druhých““*²³ dále odkazuje na Thomase Hyllanda Eriksena: „*Ve stejném smyslu se používal v angličtině od poloviny 14. do poloviny 19. století, od kdy dotyčný výraz stále patrněji referoval k, rasovým‘ charakteristikám.*“²⁴ *Eticita* i *rasa* jsou sociálními konstrukty, byť v různém rozsahu a jejich nejasné a neohrazené použití a význam podporuje nahlížení na druhé optikou odlišnosti a jinakosti. Povzbuzuje pocit „*Jinakosti*“ tím, že zdůrazňuje, co máme odlišné na místo toho, v čem jsme si podobní, co máme společné.²⁵

²¹ V českém prostředí se termínu *eticita* a jeho problematičnosti věnují například Marek Jakoubek (ředitel Ústavu etnologie FF UK) nebo Tomáš Hirt (sociální a kulturní antropolog působící na Západočeské univerzitě).

²² Z hlediska sociologie tato pojmově behaviorální opozita rozpracovává například Zygmunt Bauman. Ve své knize: *Myslet sociologicky* uvádí (1996: 45) „Cizí skupina je přesně onou imaginární opozicí, již k sobě vlastní skupina potřebuje pro svou sebeidentitu, soudržnost, vnitřní solidaritu a emocionální jistotu. „Oni“ nejsou „my“ a „my“ nejsme „oni““.

²³ Grillo (1998: 19)

²⁴ Eriksen (1993: 4)

²⁵ Myšlenkou individuálního nahlížení na jedince a kultury, překračující rozdělní na „My“ a „Oni“ jako izolované, odlišné a ohraničené entity se zabývá například *Transkulturalismus*. Jak uvádí portál *inkluzivní škola: V transkulturním přístupu je setkání dvou individualit vnímáno jako možnost pro sebepoznání a změnu sebe sama. Identita každého je tak vytvářena nejen na základě místa života a pocitu příslušnosti k určitým skupinám, ale vyvíjí se také v čase: je ovlivněna především setkáními s konkrétními individuálními lidmi, s jejich systémem hodnot a jejich kulturou.*
Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/pedagogicka-prace-s-diverzitou/transkulturni-pristup>

Ritzer, Ryan a kol. (2011: 490) upozorňují, že mezi lidmi obecně neexistuje mnoho genetických rozdílů a spíše existují větší rozdíly mezi jednotlivci než mezi skupinami. Distribuce genů v populaci nesleduje jednoznačné vzorce, na základě kterých by bylo možné hovořit o „rasách“. Jak uvádí například Lopez (1994): *„Rasa nemá biologické opodstatnění, má sociální význam, ve kterém byla legálně konstruována.“* Benjamin Disraeli (1848)²⁶ jde ve vymezení vůči „rase“ ještě dále: *„Rasa předpokládá rozdíl, rozdíl předpokládá nadřazenost a nadřazenost vede k nadvládě.“* V neposlední řadě můžeme uvést argument Chrise Chenna (2017): *Na jedné straně je rasa formou kulturní stigmatizace a dezinterpretace, která vyžaduje osobní, institucionální a/nebo státní uznání. Na druhé straně je rasa systémem mzdových diferencí, stratifikace bohatství a profesní a prostorovou segregací.*²⁷

Ronald Chisom a Michael Washington (1997: 30-31) definují „rasu“ jako zavádějící klasifikaci lidských bytostí vytvořenou Evropany (bílymi), která připisuje lidem jejich hodnotu a sociální status. Bílá je ustavena a vnímána jako model a vrchol lidství. Udržuje tím svou moc a privilegia.²⁸

Historicky byl termín rasa ukotven ve světě především díky přírodním vědám, z nichž ta, která hraje nezastupitelnou roli, je (biologická) antropologie. Kdybychom ale citovali jednoho z předních českých biologických antropologů, Vladimíra Blažka (2011), zjistíme, že na způsob rozdělení lidí na základě vnějších, morfologických znaků se dnes pohlíží zcela jinak. V souvislosti s „rasou“ autor hovoří o udržování představ o rasovosti a k historii vzniku této klasifikace uvádí:

„...od počátku bylo koncipování rasové teorie spojeno s hodnotícími stanovisky, se směřováním biologických znaků různého charakteru, zaměřováním biologických a duševních charakteristik a potažmo s počátky i rasistického uvažování.... Výsledkem je jednoznačně dominující názor, že „rasy“ v původním smyslu slova, tj. jako více méně odhraničené skupiny lidí s odděleným původem a s odlišnými

²⁶ <http://hansard.millbanksystems.com/commons/1849/feb/01/address-in-answer-to-the-speech> cit 4. 7

²⁷ <https://pratelekomunizace.wordpress.com/2017/01/22/chris-chen-mezni-bod-kapitalisticke-rovnosti-aneb-poznamky-k-abolicionistickemu-antirasismu/>

²⁸ [Volně přeloženo TR]

znaky, neexistují. Nevymezitelnost a nedefinovatelnost „ras“ však nevylučuje existenci rozdílů mezi populacemi. V subsaharské Africe jsou jednotlivé populace, dříve jednotně chápané jako tzv. negroidní „rasa“, od sebe geneticky vzdálenější a různorodější než např. všichni ostatní lidé – dříve tzv. europoidní a mongoloidní „rasa“ (srov. Jorde a Wooding, 2004.)“²⁹

Rozvoj genetiky tedy dokázal, že lidské rasy, jakožto biologické kategorie neexistují. V každodenní sociální realitě však tento pojem již žije vlastním životem.

Různí autoři začali akcentovat nejen sociální konstruování konceptu biologicky podmíněných ras, ale také všemožné konsekvence tohoto procesu. Nayak (2007: 738) vysvětluje přístup CWS k problematice sociálně konstruované rasy, respektive bělošství³⁰ jakožto centrálního konstrukt, od něhož se předmět studia CWS odvíjí:

1. Bělost je pojímána jako moderní vynález. Měnila se v průběhu času a také v závislosti na lokalitě.
2. Bělost představuje sociální normu spojenou s předivem nevyřčených, implicitních privilegií.
3. Bělost s sebou nese řadu negativních konsekvencí, avšak může být dekonstruována a její vliv přerušeno, což hypoteticky povede ke kultivaci společnosti.

Není tedy možné hovořit o lidských rasách v jejich biologickém významu, protože v tomto kontextu neexistují. „Rasa“ existuje pouze jako sociální konstrukt. Pro účely rozdělení je možné mluvit o lidských populacích. Ty mají přizpůsobené morfologické a fyziologické znaky vnějším podmínkám, tedy mohou nést jisté rozdíly, ne však na úrovni genů.

²⁹

<https://dspace5.zcu.cz/bitstream/11025/6363/1/Blazek.pdf>

³⁰

Slova bělost a bělošství budou používána synonymicky.

2. 3. 4. Rasismus

„Otroctví se nezrodilo z rasismu, ale naopak rasismus byl důsledkem otroctví“

(E. Williams)

VandenBos a kol. (2015: 875) chápou rasismus jako druh předsudku, který vychází z předpokladu „rasově“ definovaných skupin a předpokladu rozdílů mezi těmito skupinami, na základě kterých lze jednu nebo více „rasových skupin“ považovat za méněcenné. Rasismus obecně zahrnuje negativní emoce směrem k příslušníkům cizí skupiny, akceptaci negativních stereotypů, rasovou diskriminaci a v některých případech vede k rasově motivované agresi. Někteří autoři CWS vnímají pojmy rasismus a bílá nadřazenost jako synonyma (srov. Applebaumová, 2016).

zdroj: archive.4plebs.org

Je důležité vysvětlit, že rasismus se skládá z předsudku a moci a proto ve Spojených státech „People of Colour“ nemohou být rasističtí vůči bílým. „People of Colour“ mohou mít vůči bílým předsudky, ale rozhodně jako skupina nemají moc tento předsudek vynutit nebo prosadit. (Katz: 52)

Definici rasismu jako komplex (institucionální) moci a předsudku poprvé použila Patricia Bidol v roce 1972³¹. Existenci rasismu tvoří přítomnost (víra) v rasový předsudek/předsudky a sociální (institucionální) moc, která má sílu a pozici tento předsudek vynutit, ustavit v celé společnosti jako normu (Barndt, 1991: 28-29). Lidé barvy pleti mohou jednat na základě předsudků, xenofobie nebo rasové diskriminace, nemohou ale být, minimálně v západních společnostech, aktéry a aktérkami rasismu, protože postrádají moc a institucionální zázemí, které rasistickou strukturu charakterizuje.

³¹

Tato definice je platná pro více forem systémových útlaků. Podobným způsobem by mohl být tedy definován například sexismus.

Rasismus tedy není pouze aktem nadřazenosti (bílých), popřípadě devalvace jednotlivce nebo skupin na základě jejich barvy pleti. Nebo jak uvádí Národní informační centrum pro mládež: rasismus je „...základním východiskem odrůd tzv. pravicového extremismu“.³² Rasismus je otisknut v každém z nás. Je to struktura a systém. Jeho charakteristikou je institucionalita a strukturálnost. Zasahuje do oblastí bydlení, ekonomiky, vzdělání, historie, zdravotnictví, politiky, zdrojů, zaměstnání, vědomostí, do všech druhů institucí a sociálních sfér.

Na základě formy a sféry, kde rasismus probíhá, je možné hovořit například o *Institucionálním rasismu* – jedná se o diskriminaci, nerovnou politiku a příležitosti, které jsou založeny na příslušnosti k určité „rase“. V tomto případě rasismus reprodukuje instituce a spadá sem sféra vzdělání, trhu práce, médií, bytové situace, příjmů, práva, politiky nebo zdravotní péče (srov. The Aspen Institute).³³ Další složkou je *Strukturální/Systemický rasismus* – jedná se o normalizaci a legitimizaci množství procesů z oblasti historie, kultury, interpersonálních vztahů, který dlouhodobě zvýhodňuje bílé lidi, na druhou stranu nepříznivě ovlivňuje a znevýhodňuje lidi barvy pleti. Tyto procesy obecně rasismus charakterizují. Strukturální rasismus je prostoupen naskrz celou společností. Spolutvoří historii, kulturu, každodenní interakce, propojuje instituce a způsoby vlády a rozhodování. (srov. Keleher a Lawrence, 2004)

Výsledkem strukturálního rasismu jsou „*white priviledge*“ - soubor privilegií, ze kterých těží bílí lidé. (Bivens, 1995) Dále, v případě osobní, rasistické interakce se jedná o *Individuální rasismus*. Velmi významným druhem rasismu, který pocítují lidé barvy pleti je *Internalizovaný rasismus*. Donna K. Bivens (tamtéž) uvádí: Stejně jako rasismus vytváří pro bílé lidi strukturální zvýhodnění, nazývané *white priviledge*, internalizovaný rasismus má za následek systém strukturálního znevýhodnění, který je realitou pro lidi barvy pleti.³⁴ Vytváří se v odpovědi na systémový útlak, který rasismus vytváří. V reálném životě se může jednat o případ, kdy příslušník nebo příslušnice určité „rasy“ uvěří stereotypům, s jeho-její „rasou“ spojenými. Rasistický systém, ve kterém on-ona je znevýhodněna, utlačována, stereotypizována, se „otiskne“ do její identity,

³²

Dostupné z <http://www.nicm.cz/xenofobie-a-rasismus-charakteristika>

³³

<https://assets.aspeninstitute.org/content/uploads/files/content/docs/rcc/RCC-Structural-Racism-Glossary.pdf>

³⁴

[Volně přeloženo TR], v originálním znění: *Just as racism results in the system of structural advantage called white privilege for white people and their communities, internalized racism results in the system of structural disadvantage called internalized racism for peoples and communities of color.*

názoru a vtiskne jí obraz, kterým ji vidí majoritní společnost.

Pro zmapování zažitých asociací a předsudků vznikl například the Implicit Association Test (IAT).³⁵ Test měří naše asociace a předsudky spojené s bílými a černými lidmi. Je založen na rychlé sekvenci fotek lidí a zabarvených asociací, s nimi spojeným. Dle rychlosti, s jakou asociaci přiřadíme, měří nás skrytý (neuvědomovaný) předsudek. V průběžných hodnoceních se ukazuje, že zhruba 70% bělochů má spojenou bělost s pozitivními asociacemi. Stejně tak ale 50% černochů má bělost spojenou s pozitivními asociacemi a naopak (Meyers, 2014). Obráceně, stejný počet respondentů má s černou spojeny negativní asociace. Tento proces může dosáhnout až určitého stupně sebe-nenávisti, o kterém hovořím dále v textu. Podobné výsledky ukazují na obrovský význam, který ve sféře rasismu hraje jazyk.

2. 3. 5. Colour coded language - Význam barev v jazyce

V British Journal of Social Psychology (2011)³⁶ byla uveřejněna studie, vedena Paulem Verhaeghenem (za spolupráce Shelley N. Aikman a Anny E. Van Gulick), která zkoumala reprezentativní literaturu, kterou přečte běžný student ve Spojených státech. Zaměřili se na knihy, eseje a články z novin a časopisů. Celkem podrobili analýze přes deset milionů slov. Výzkum sledoval vzorce podporující (spolu-tvořící) rasismus, sexismus a ageismus.³⁷ Pro účely práce se zaměřím na asociace s *černou* a *bílou*.³⁸ Nejčastější spojení s černou byla (dle četnosti): chudoba, násilí, náboženství, líný, veselý, nebezpečný. Naopak pro bílou platilo: bohatý, pokrokový, konvenční, tvrdohlavý, úspěšný, vzdělaný.

Francouzský antropolog, strukturalista Claude Lévi Strauss, pojmenoval nevědomé struktury lidského myšlení, které se projevují v sociální organizaci. „*Tyto nevědomé, univerzální struktury se nachází v myšlení v binárních opozicích*“ (Budilová, 2007). Pohlížíme-li na rasismus, v jeho individuálních i společenských projevech, objevíme mnoho z příkladů binárních protikladů. Civilizovanost-primitivismus; příroda-kultura; moderní-tradiční; technologický-přírodní; čisté-nečisté; lineární-cyklický a mimo jiné bílá-černá.

³⁵ Test dostupný například ze stránek Harvardské univerzity: <https://implicit.harvard.edu/implicit/Study?tid=-1>

³⁶ Dostupné z <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1348/014466610X524254/abstract>

³⁷ Diskriminace lidí na základě věku.

³⁸ Zde ne ve významu barev, ale lidí *černých* a *bílých*.

Barvy jako takové se považují za kulturní univerzálie, panuje ovšem arbitrárnost významů, které jsou jim v různých kulturách přiřazovány. Dichotomizace bílé a černé v sobě nese velmi silnou symboliku. Minimálně v našem kulturním okruhu, tvořeném majoritou, jsou významy silně zakořeněné, mezi jinými například: černá kočka, černé svědomí, černá magie, černý trh, černé myšlenky, černá ovce, černota, černá listina (black list), černá vlajka; smrt, temnota, nicota. Na druhé straně bílá – bílá jako lilie, čistota, bílá holubice, bílá magie, bílá vlajka; mír, světlo, nevinnost.³⁹ Význam jazyka je pro nás velmi důležitý a z velké části je jím formováno naše vědomí.⁴⁰ Jestliže jsme socializováni do jazyka, kde černá nese negativní významy a konotace a bílá naopak ty pozitivní, žádané, není možné přemýšlet o lidech rozdělených dle barvy pleti neutrálně.

Zmíněná arbitrárnost barev se nemusí vztahovat pouze ke kulturním okruhům. Uvnitř jedné společnosti může o arbitrárnosti významu barvy rozhodovat životní zkušenost. Jak například uvádí sociální aktivistka Bell Hooks ve své eseji *Representing Whiteness in the Black Imagination*⁴¹ (1992) - bílá lidem barvy pleti evokuje teror, strach, nenávisť, cizost, podezření, krutost, děs.

Jak dále ve své eseji uvádí Bell Hooks: „*Díky systému dominance, imperialismu, a rasismu kolonialismu byli černoši přinuceni internalizovat negativní konotace spojené s černou a vnitřně nenávidět sami sebe*“ (Hooks, 338). Toto tvrzení podporuje známý *The Doll Test*. Experiment navrhli psychologové Kenneth Bancroft Clark a Mamie Phipps Clark. V roce 1940 chtěli zjistit vliv segregace na vnímání malých dětí. V jednoduchém testu byly před děti ve věku 3 – 7 let postaveny dvě panenky – „bílá“ a „černá“. Děti měly rozhodovat, jaká z panenek je „hezká/dobrá“ a jaká „ošklivá/špatná“. Většina z nich přisoudila pozitivní charakteristiky panence „bílá“. Test je reprodukován v různých obměnách dodnes.

39

Jak bylo uvedeno výše, existují ale rozdíly, například na řadě míst Slovenska i jinde představuje bílá dominantní barvu na pohřbech dětí a mladých lidí, kteří při smutečním obřadu uzavírají se smrtí symbolický sňatek – <https://www.advojka.cz/archiv/2014/26/cerne-svedomi-antropologie>.

40

Jazyk kóduje sociální realitu jako celek a slova, která jsou v jednotlivých situacích používána, mohou s různými drobnými obměnami zanechávat různé odstíny sociálních realit. Takto například jedna z lektorek kritického bělošství upozornila na rozdíl ve významu slov „slave“ a „enslaved“ tedy otrok a zotročený. Slovo otrok vyjadřuje spíše pasivitu, užít namísto něj slovo zotročený daleko lépe popisuje realitu, která se odehrávala. Afričané byli zotročeni, okradeni o svobodu a o své životy. Mnoho z nich bojovalo, rebelovalo, nebo když neviděli jiné východisko, raději si vzali život, než aby byli zbaveni svého lidství.

41

[Volně přeloženo TR]: Reprezentování bělosti v černé představivosti.

Podobnou zkušenost jsem získala během své praxe v sociálně vyloučené lokalitě. Vedla jsem předškolní klub, který se snažil, především romské děti, žijící v lokalitě, podpořit v tom, aby nabily potřebné vědomosti a mohli studovat běžnou základní školu, ne školu praktickou, jak bylo v Plzni roku 2008 časté. Jednoho dne jsem dětem zadala cvičení, aby namalovali na jednu půlku čtvrtky sebe, jak se vidí dnes a na druhou, jak by se rádi viděly v budoucnu. Obrázky byly nalepeny na zeď a pohled na ně ve mně vyvolal velké překvapení. U všech osmi obrázků byla v první části velmi ošklivá postava podobná čarodějnicí nebo čertovi – zacuchané vlasy, potrhané oblečení, začerněný obličej, na straně druhé pak blondřaté princezny, bílí princové. Některé z dětí to komentovaly tak, že teď jsou ošklivé, ale chtějí být krásné. Myslím, že vnímání dětí bylo ovlivněno více faktory. Především pocházely z velmi problematických rodin, kde bylo přítomno domácí násilí, závislostní chování, strach a chudoba, barva pleti ale jistě hrála svou roli. Pro mě to byl první moment, kdy jsem byla silně konfrontována s internalizovaným rasismem a mými privilegii.

The Doll Test byl částí akademické obce kritizován, například pro malý výzkumný vzorek nebo absenci kontrolní skupiny. Dalším problematickým bodem může být tzv. nucená volba. Výzkumnice dá dítěti na výběr mezi dvěma panenkami a dítě si zkrátka musí vybrat. Dále např. Bonvillian uvádí, že bílé panenky jsou jako hračky více rozšířeny a děti všech etnik mohou být jednoduše zvyklé si s nimi hrát. (Bonvillian, 2000: 13). Poslední zmíněný argument bych ale vnímala spíše jako další z projevů nerovnosti.

I když je možné mít výhrady k prováděným experimentům na základě jejich vědecké validity, není možné popírat dopad rasismu na lidskou identitu, kterým je mimo jiné i sebe-nenávist. Tyto pocity popisuje velké množství autorů a jedinců a jak uvádějí W. I. Thomas a Dorothy S. Thomas (1928: 572) „*Jestliže někdo definuje skutečnost jako reálnou, ta je reálná ve svých důsledcích.*“ Lidé barvy pleti jsou systémem oprese znevýhodnění a internalizovaným rasismem ovlivněni a zasaženi. Stejně jako bílí na

straně privilegovaných musí reflektovat svou pozici a významy s ní spojené, lidé barvy pleti potřebují také určitý proces, jak se rasistické internalizované struktury zbavit.

2. 3. 6. Empowerment

Zavedení termínu je spojeno se jménem sociálního psychologa Juliana Rappaporta.⁴² Robert Adams (1996:4) hovoří v souvislosti s empowermentem o teorii posílení: *teorie posílení se zabývá tím, jak lidé mohou získat kolektivní kontrolu nad svými životy a stejně tak dosáhnout zájmů jako skupina. Taktéž se jedná o metodu, kterou sociální pracovníci a pracovníce užívají k nabití moci u lidí (klientů a klientek), kteří ji postrádají.*“ Jedná se o skupiny anebo jednotlivce, kteří v rámci společnosti nemají rovný přístup ke zdrojům, moci, vzdělání atd. Proces empowermentu se snaží tuto nerovnost odstranit a podpořit rovnost ve společnosti.

Termín Empowerment nemá v českém kontextu ustálený překlad, někdy je používán v původním anglickém znění, někdy se překládá jako *zplnomocňování, zmocnění* či *posílení*.⁴³ Koncept vyjadřuje proces (znovu) získání moci, kontroly, rovnosti, nabití autonomie, moc mluvit sama za sebe. Jedná se o cílenou podporu jedinců, skupin či komunit k tomu, aby dokázali využít zdroje moci k uspokojování potřeb, aby dostali to, k čemu neměli přístup, ale co je jejich právem. (Staub-Bernasconi, 2009). V českém prostředí bývá někdy mylně zaměňován za zabarvený pojem pozitivní diskriminace. Užití slova diskriminace v tomto významu postrádá smysl. Konkrétní akce založené na myšlence empowermentu odkazují spíše k činům, které se nazývají *Affirmative/Positive action* – spíše tedy *Podpůrná/Pozitivní opatření/akce*. Používá se povětšinou dočasně, za účelem vyrovnání příležitostí pro znevýhodněné skupiny.⁴⁴

V oblasti aktivní implementace Critical Whiteness (na kterou se zaměřuji v praktické části), je lidem barvy pleti nabízen praktický seminář s názvem Empowement.⁴⁵ Participantům a participantkám pomáhá pochopit skryté významy, situace, které se jim v každodenní realitě dějí, prohlédnout strukturu a systém rasismu

⁴² Rappaport, Julian. In praise of paradox. A social policy of empowerment over prevention, in: American Journal of Community Psychology, Vol. 9 (1), 1981, 1–25 (13)

⁴³ V českém kontextu se tématu věnuje například Tůša 2007 - *Užití empowermentu jako způsobu práce s klienty služeb podporovaného zaměstnávání*, dostupné z: https://is.muni.cz/th/144577/fss_m/03_dp_hotovo_05_celek.pdf

⁴⁴ <http://gender.webnode.cz/products/pozitivni-diskriminace/>

⁴⁵ Podobně, může být seminář zaměřen na Empowerment nabízen ženám nebo jedincům definujícím-se jako LGBT.

a naučit se strategie a postupy pro eliminaci negativních dopadů rasismu. Tyto semináře poskytuje například německá nezisková organizace *Phoenix*.

2. 3. 7. Shrnutí

Evropský kolonialismus a zotročení lidí pocházejících z Afrického kontinentu je, dalo by se říci, nejhorším zločinem lidstva v jeho dějinách. Desítky milionů lidí byly cíleně a systematicky dehumanizovány, vražděny, mučeny, znásilněny. Tato část lidských dějin dala mimo jiné vzniknout konceptu „ras“, který se snažil hrůzné jednání ospravedlnit. Rasa ale nemá biologické opodstatnění, je sociálně konstruována. Rasa je jen jedna, a to lidská – Homo Sapiens. Odlišnosti mezi lidmi jsou způsobeny přizpůsobením se vnějším ekologickým podmínkám. Rasismus naproti tomu je reálný a přítomný. Nejedná se pouze o individuální rasistické útoky a postoje. Rasismus je součástí naší společnosti jako struktura, systém, protkaný všemi vrstvami naší společnosti, jak na makro, tak mikro sociální úrovni.

2. 4. Pozice bílých v rasistické struktuře

Systém bílých privilegií je zakódován v různých sociálních, politických, ekonomických a právních strukturách společností. Dostupnost lepší lékařské péče, delší pravděpodobnost dožití, šetrnější zacházení při střetu s policií, popřípadě lehčí forma trestu jsou jen jedním z mála příkladů privilegií, ze kterých bílí lidé těží. Většinová společnost z něj těží, a proto ho podvědomě akceptuje a tím i udržuje. Systém těchto privilegií je také udržován nálepkováním reflektujících osob z minoritního prostředí. Místo aby byly etnické nerovnosti adresovány, jsou i dnes hlasité minority označovány např. za propagátory rasových nerovností. Vzhledem k demografickému vývoji se navíc bělost v některých státech stává ohroženou, a proto jsou její nositelé více motivováni ji bránit (Sáenz aj., 2015: 8).

Spolu s demografickým vývojem, který v USA směřuje k oslabování bílé majority, se prohlubuje prostorová segregace, a to nejen směrem k chudobě v podobě ghett, favel a sociálně vyloučených lokalit, ale také ke vzniku bílých městeček a rezidenčních čtvrtí, kde lidé barvy pleti nejsou vítáni. Tento fenomén studoval Rich Benjamin a svůj výzkum prezentoval v knize *Whitopia*.

Applebaumová (2016) cituje průzkum americké hudební stanice MTV, která se dotazovala generace tzv. mileniálů, osob ve věku 14-24 let. Respondenti vypovídali, že

ve srovnání s předchozí generací jsou tolerantnější a cítí větší závazek k udržování rovnosti. Nicméně velká většina dotázaných mileniálů praktikovala „barvoslepost“ v domnění, že pokud se budou chovat, jako by neexistovaly sociálně zakotvené rozdíly mezi etniky, rasismus se vymýtí. Bude-li však bělost jako norma ignorována, nelze očekávat, že by institucionální rasismus vymizel.

2. 4. 1. Barvoslepost (*Colour Blindness*)

... Nerozlišuji lidi na základě barvy pleti, všichni jsme si rovni...

... Barva pleti pro mě není důležitá, je mi jedno, jestli je někdo bílý, černý nebo fialový...

Tyto nebo podobné věty někdy můžeme slyšet od lidí, kteří je užívají v dobré víře, snažící se sdělit myšlenky rovnosti nebo dokonce antirasismu. Vyslovení podobného názoru je ale značně problematické. Ignorovat barvu pleti a důsledky s ní spojené je totiž „luxus“ lidí, kteří mají ve společnosti privilegia a moc a jejich barva pleti pro ně není překážkou, ale naopak zvýhodněním. Slepost k barvě pleti nám umožňuje ignorovat znevýhodněné skupiny a jedince. Vyslovit podobné tvrzení nás staví do silné mocenské pozice a popírá zkušenost statisíců lidí, pro které je jejich barva pleti v životě zcela určující. Na základě ní zažívají každodenní diskriminaci, znevýhodnění, útlak a opresi. Nerozdělovat lidské bytosti na základě pigmentace pokožky může být cílem a „metou“, kam bychom se rádi dostali, rozhodně to ale není realita současné společnosti, ať už lokální nebo globální.

Mellody Hobson ve své přednášce (2014): „*Colour Blind or Colour Brave?*“⁴⁶ uvádí: „*první krok k vyřešení problému je neschovávat se před ním, krokem k jakékoli akci je uvědomění.*“ Dle autorky je „*Colour Blindness*“ velmi nebezpečná, protože nám umožňuje ignorovat problém rasové diskriminace. Mluvení o „*rase*“ a diskriminaci může být velmi nepříjemné, divné nebo trapné, je ale důležité, naučit se cítit dobře v nepříjemných situacích. Neměli bychom být slepí k barvě pleti, ale pokusit se být stateční o ní mluvit. Učitelé, rodiče, vědci, podnikatelé, měli bychom být připraveni mít proaktivní konverzace na téma diskriminace a „*rasy*“.

⁴⁶

https://www.ted.com/talks/mellody_hobson_color_blind_or_color_brave

K podobně proaktivnímu chování vyzývá i Vernā Myers (2014)⁴⁷, když hovoří o předsudcích a stereotypech. Prvním krokem je přestat popírat jejich přítomnost, přestat mít masku “dobrých“ lidí, kteří „s tímto“ nemají problém. Problém nikdy nebyl a není to, že vidíme barvu pleti („rasu“), ale to, co děláme, když ji vidíme. Je důležité cíleně vyhledávat kontakt s lidmi mimo majoritu, vyhledávat kontakt s úspěšnými lidmi barvy pleti, abychom přepsali automatické, negativní asociace v našem mozku. Musíme vystoupit z našeho popírání a hledat, vyhledávat naše předsudky a přepisovat je novými zkušenostmi.

2. 4. 2. Bělost (*Whiteness*)

Bělost je významným tématem CWS. Bělost je historicky ustavena jako norma, referenční bod, může se jevit jako neviditelná. Snahou je ji zviditelnit, aby se mohly přerušit systémy moci a nadřazenosti. Bělost bývá definována jako neviditelné předivo sociálních vztahů, není překvapivé, že podle některých autorů jsou předsudky a stereotypy postavené na bělosti neviditelné nejen pro jejich adresáty, ale také pro jejich nositele. Hayes, Hartlep a kol. (2013: 10-11) uvádějí příklady neuvědomovaných myšlenkových kořenů bělosti:

- Běloši rozumí příčinám světových problémů, jako např. environmentálním vlivům nebo nedostatku potravin. Černoši jsou vždy příliš nespokojení na to, aby si těchto problémů všimli.
- Běloši chápou nutnost tvrdé práce a také to, proč je potřeba naší zemi a způsob života bránit před ostatními zeměmi. Černoši se již teď chovají, jako kdyby tato země⁴⁸ byla nebezpečným místem, a už vůbec nechápou, že jde o bezpečné místo díky tvrdé práci bílých politiků.
- Černoši sice nevypadají všichni stejně, ale v základu jsou všichni stejní, zatímco běloši jsou individuality, protože chápou, co je skutečně důležité.
- Běloši strpí zlobu černochů, protože se starají, mají zájem. Čím vzteklejší černoši jsou, tím více se běloši starají. Černoši prostě nevidí, jak moc na nich bělochům záleží.

⁴⁷

Dostupné z https://www.ted.com/talks/verna_myers_how_to_overcome_our_biases_walk_boldly_toward_them#t-345653

⁴⁸

USA.

Tyto hypoteticky sdílené předsudky a stereotypy nejsou jediným pilířem rasismu, vyplývajícím z bělosti. Historický vývoj vedl k formování obecnějších struktur bělosti. Jak vysvětluje Garner (2007: 176-177), moc bělosti je prosazována skrze teror, z něhož jsou odvozené hierarchie norem, hodnot a kulturního kapitálu. Hlavním výrazem dominance bělosti je sebepojetí bělocha jako rasu-pozbývajícího jedince, zatímco ostatní jsou pojímáni v rámci nediferencované rasy. Jelikož bělost je považována za systémovou záležitost a systémový rasismus z ní vyplývající je tím pádem z většinového hlediska normální nebo alespoň neutrální, může být podle některých autorů, např. Dyera (1997: 10), analyzován pouze tak, že se učiní něčím zvláštním, cizím, abnormálním. „Bělost“, resp. „bělošství“ (whiteness) můžeme chápat jako strukturální pozici, která je historicky konstituovaná a konstruována, spojena s privilegií a mocí.⁴⁹

Nadvláda bělosti je pro některé autory vhodnou náhražkou termínu rasismus, neboť zachycuje každodenní a systémové předivo bělosti, jemuž jsou lidé vystavováni. Termín nadvláda bělosti (*white supremacy*) umožňuje vysvětlit latentnější a systémové důsledky bělosti (Applebaumová, 2016). Z hlediska terminologického je možné nadvládu bělosti srovnat s pojmem moderní rasismus. VandenBos a kol. (2015: 663) chápou moderní rasismus jako soudobou formu předsudků vůči ostatním etnickým skupinám, přičemž se jedná o předsudky vyjadřované nepřímou a skrytě, typicky prostřednictvím odsuzování kulturních hodnot cizí skupiny nebo skrze vyjadřování negativních emocí v interakci s členy cizí etnické skupiny. „Moderní rasista“ se tak může chovat rasisticky např. tím, že se vyhýbá kontaktu s příslušníky cizí skupiny.

Je-li bělost všeprostopující a dominantní strukturou, pak z ní více či méně vědomě, více či méně implicitně těží každý bílý. Applebaumová (2010: 15) podotýká, že systém privilegií spojený s bělostí tak není něčím, co by si mohl kterýkoliv bílý člověk odmyslet nebo který by mohl ve svém chování eliminovat. Autorka v této souvislosti cituje Wildmana a Davise, pro něž jsou v těchto intencích všichni bílí lidé rasisty, přestože si třeba myslí, že rasismus je věcí svobodného rozhodnutí, záměru a odsouzeníhodným aktem.

Příkladem možného systémového zakořenění nadvlády bělosti může být

⁴⁹ <http://www.antifa.cz/content/critical-whiteness-aneb-muzeme-byt-skutecnymi-antirasisty>

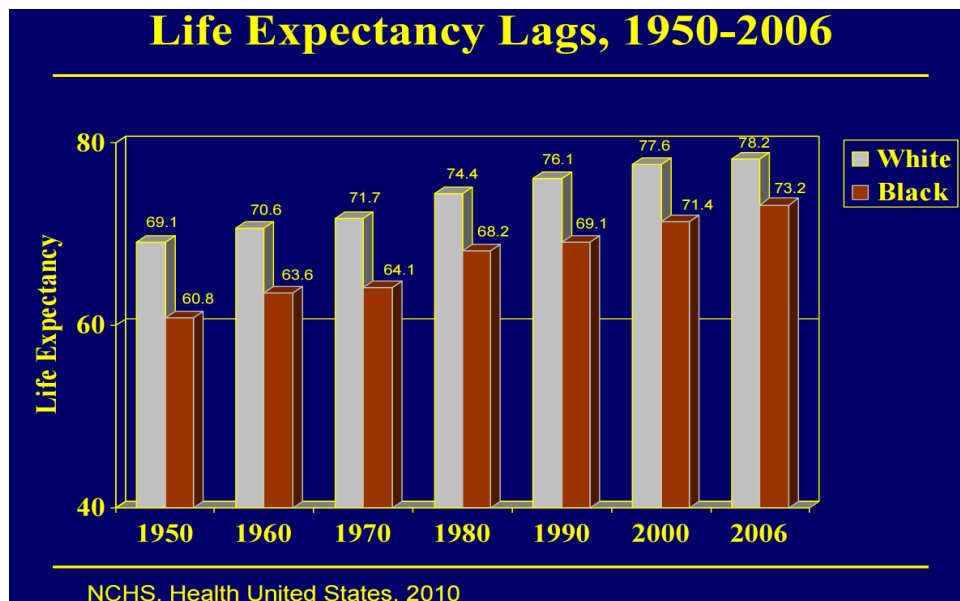
například nepoměr v trestech smrti, které americké soudy nařizovaly bělochům a Afroameričanům. Garner (2007: 22) uvádí statistiku, podle níž mezi lety 1976-2006 měli bílí muži (vrazi), kteří zabili Afroameričanku 0,13% pravděpodobnost trestu smrti, zatímco Afroameričtí vrazi (muži), kteří zabili bílou Američanku, čelili 0,75% pravděpodobnosti trestu smrti.

Nicméně aby byly autorovy argumenty nevyvratitelné, musel by uvádět i další okolnosti, zda např. mezi vrahy nebyly i jiné rozdíly, než jen etnické. Byť se jednalo o poměrně vysoké počty vražd (celkové číslo se blížilo čtyřiceti tisícům vražd) a tím pádem by bylo možné počítat s „normálním rozložením“ důležitých atributů vražd, jako je brutalita, motivace nebo jiné podobné okolnosti, stále nelze vyloučit nezaznamenanou systematickou chybu, s níž autor pracoval.

Navíc z teoretického hlediska nemusí být problém tak přímočarý. Nabízí se, že soudkyně a soudci (potažmo v USA-poroty) jsou vůči Afroameričanům prostě přísnější, a proto jsou tito významně častěji potrestáni trestem smrti. Jak ovšem popisuje Kahneman (2012: 51), pokud bude např. zaznamenáván přesný čas, kdy každý soudce rozhoduje, a tento čas bude vztažen k době, kdy mají soudci přestávky na jídlo, může být identifikován jev, kdy soudci bude po každém jídle rozhodovat výrazně častěji ve prospěch obžalovaného či odsouzeného. Z výše uvedeného hlediska by se na výše uvedeném nespravedlivém rozložení trestů smrti mohla podílet i na první pohled taková banální záležitost, jako je pořadí v harmonogramu soudců, kdy bude ten který případ projednáván. Okolnosti jednotlivých případů nejsou známy, a přestože se může zdát nepravděpodobné, že by něco obdobného mohlo hrát roli a možná skutečně vůbec nehrálo, taková úvaha je ilustrací toho, jaké subtilní a přesto vlivné praktiky mohou být součástí systémové bělosti. Často se také uvádí jako jedna z příčin nerovnoměrného udílení trestů i nedostupnost kvalitních advokátů pro povětšinou „černé“ či „latino“ souzené. Kvalita obhajoby je často rozhodující a její nedostupnost pak pramení nezdědkou ze sociálně-ekonomického znevýhodnění

Dalším příkladem může být zdokumentovaná spojitost mezi rasismem a zdravím nebo spíše jeho absencí. Sociolog působící na Harvardu - David R. Williams se ve své profesní kariéře zaměřil na výzkum veřejného zdraví, z čehož po dvacet pět let se věnoval spojení mezi zdravím a „rasou“. Autor uvádí, že v době, kdy započal výzkum, se věřilo, že rozdíl v délce života je spojen s ekonomickým statusem, vzděláním a výší

příjmu. Během svých výzkumů ale zjistil, že na všech úrovních žijí bílí lidé déle, než lidé černí. I když se jedná o srovnání skupin bílých lidí, kteří nedochodili na střední školu a černé absolventy prestižních vysokých škol. Příčinou tedy muselo být něco jiného, než ekonomický status a vzdělání. Závěr, který vyvodil ze svých výzkumů a výzkumů, které se tématem zabývají, došel k tomu, že rasismus přímo ovlivňuje kvalitu zdraví a možnou délku života. Jedním z faktorů je vystavení diskriminaci – od silných projevů, až po každodenní „jemnější“ projevy. Zdraví je v tomto případě ovlivněno zvýšenou hladinou stresových hormonů. Dalším z faktorů je ale čistě praktické zjištění, že každý lékařský výkon se liší poskytovanou péčí v případě lidí bílých a lidí barvy pleti.

Graf vytvořený Davidem R. Williamsem ukazuje data Národního centra pro statistiku zdraví ve Spojených státech amerických. Ukazuje rozdíl očekávaného věku života u lidí bílých a černých.⁵⁰

Existují různé pohnutky k udržování bělosti, přičemž často nelze – minimálně z pohledu jejich nositelů – hovořit o špatných úmyslech. Applebaumová (2010: 3-4) se proto zcela legitimně ptá, jak bílí anti-rasisté mohou podvědomě přispívat k udržování nadvlády bělosti. Někteří autoři v tomto ohledu zastávají stanovisko, které by bylo možné připodobnit k dědičnému hříchu všech bílých. Pro běžného člověka může být obtížné připustit si jakoukoliv formu spoluviny. Řada lidí, jako jsou např. bílí vysokoškolští studenti, se považuje za morální občany a přiznání spoluviny na systému

⁵⁰

Dostupné z http://haac.ca/wp-content/uploads/2014/03/February-10_2014-Dr-Williams-Lecture-Public.pdf

bílých privilegií znamená nabourání základních kamenů identity.

Pokud by i člověk připustil spoluvinu na udržování systému bílých privilegií, pravděpodobně by u něj vznikl stav označovaný jako kognitivní disonance, což je vlastně vnitřní konflikt mezi dvěma kognicemi, např. názory. Tak se může člověk dostat do tenze proto, že na jednu stranu je součástí jeho identity já - morální (např. „Vždyť odsuzuji rasismus.“), na straně druhé po obeznámení s obsahem CWS může cítit spoluvinu (např. „Vždyť i já upřednostňuji bělost, a těžím z její nadvlády.“). Jak vysvětluje Gálík (2012: 51), člověk může ve snaze o odstranění disonance postupovat několika způsoby⁵¹ :

1. Odstranění disonantní kognice – např. „Platí Listina základní práv a svobod a jiné důležité legislativní dokumenty, které musejí jednotlivci, skupiny, organizace i instituce dodržovat. Pokud existuje nějaký systém privilegií upřednostňujících bílé, pak jsou to spíš okrajové záležitosti, které budou po zásluze potrestány. Já se na tomto rasistickém jednání rozhodně nepodílím.“
2. Přidání konsonantní kognice – např. „Bráním Romy v internetových diskuzích. Jako dobrovolnice doučuji děti ze sociálně vyloučených lokalit.“
3. Snížení důležitosti disonantní kognice – např. „Bílá privilegia možná existují, ale z hlediska legislativy to nejsou trestné činy ani přestupky.“
4. Zvýšení důležitosti konsonantní kognice – např. „Patřím mezi morálnější bílé, většina lidí ve společnosti na Romy nebo uprchlíky nadává a je otevřeně xenofobní.“

Jednou z možností, jak popsat vývoj sebereflexe bílých stran a jejich pozice v rasistické struktuře, je model bílé identity (*white identity model*) J. E. Helmsové. Model v podstatě popisuje, jak bílí lidé dospějí k pochopení systému rasových nespravedlností:

1. Naivita nebo nulové povědomí o rasismu – bílí nechápu konstrukt rasy, respektive sociální konstrukci rasových rozdílů. Tato naivita hypoteticky končí v dětství.

⁵¹

Upraveno poplatně předmětné problematice.

2. Přijetí – tím, že bílí žijí ve společnosti protkané zjevnými i skrytými náznaky bílých privilegií, dospívají do stavu, kdy tento stav akceptují či internalizují, tj. cítí se nadřazení nad příslušníky ostatních ras.
3. Vzдор – dotyčný si začíná uvědomovat, že dominance jedné skupiny je v základu špatná. Objevuje se zpochybňování neustále přítomných rasistických zpráv, poselství a jiných informací.
4. Redefinování – běloch se pokouší jinak pojmout svoje bělošství a následně převzít odpovědnost, což se promítne v jeho osobním zájmu bojovat proti rasismu.
5. Internalizace – je možné hovořit o nové úrovni uvědomění, která je provázána novou bělošskou identitou s vědomím rasových a sociálních nespravedlností (Torresová aj., 2003: 28).

Z textu uvedeného výše je nicméně patrné, že uvědomovat si veškeré aspekty bělosti a jejich konsekvence může být náročný a zdlouhavý proces. Navíc jako každý seberefektivní a terapeutický proces, který si dává za úkol „přeskládat“ naše nejniternější obsahy, v tomto případě vnímání a identitu jako takovou, nevede cesta jen vzhůru. Proces kritické reflexe svého bělošství, jak ho popsala, Jane Elliott, má čtyři fáze. Popření, vina, rozpoznání a uzdravení. Tyto kroky nemají lineární trajektorii, ale cyklickou. Je to trvajícím soubojem uvnitř naší identity.

K validitě modelu bílé identity se mezi jinými vyjadřuje Jackson a kol. (2010: 888). Prvotní reakce⁵² byly rozpačité – někteří bílí lidé odmítali myšlenku, že ještě nedospěli do hypotetického finálního stádia. Tito lidé autorce vytýkali, že oni přece „nepálí kříže“, „nejsou členy rasistických skupin“ apod. Předpokládá se však, že tito lidé nepochopili koncept neviditelnosti, který postihuje i méně evidentní formy bělosti a s ní spojená privilegia. Za účelem diagnostiky bílé identity byla vytvořena škála White

⁵² Autorka model publikovala v 80. letech minulého století a následně různě revidovala.

Racial Identity Attitudes Scale (WRIAS)⁵³, jejíž psychometrické parametry byly podrobeny kritice. Navzdory těmto metodologickým problémům lze konstatovat, že škála měří důležité konstrukty z teorie Helmsové a samotná teorie je široce akceptovaná, protože kromě její vlastní platnosti přispěla k rozšíření společenského povědomí o tom, co se od bílých lidí očekává.

Applebaumová (2010: 182) je vůči imperativům vyplývajícím z modelu bílé identity kritická. Dle uvedené autorky je dokonce snaha o dosažení hypotetického finálního stádia nebezpečná. Problémem má být předpoklad, že bílý člověk se může od rasismu oprostít a stát se „dobrým bílým“. Kromě toho, že tento cílový stav podporuje pocit bělošské výjimečnosti („*Jsem lepší než ostatní, dosáhl jsem finálního stádia.*“) podle některých autorů snižuje schopnost bílých naslouchat etnickým minoritám. Autorka proto razí pedagogiku „bílé spoluviny“ (*white complicity pedagogy*), jejímž výchozím bodem je osvětlit skryté stereotypy a privilegia, která jsou pro bílé často samozřejmá.

Jak bylo již uvedeno, bělost bývá definována jako neviditelné předivo sociálních vztahů, norem, privilegií a systému moci. CWS se snaží její neviditelnou pozici odbourat a naopak co nejvíce její struktury a přesahy rozkrýt.

2. 4. 3. Neviditelnost

Jednou z autorek, která jako první poukázala na neviditelnost bělosti a jejích norem byla Toni Morrison. Uvádí, že její snahou je přenést pozornost z popisovaného a představovaného na popisujícího a představu vytvářejícího⁵⁴ (1990: 92)

Dryer (1997: 1-34) si všímá, jak je bělost ve vizuální kultuře, filmech, reklamách apod., udržována jakožto referenční bod, vůči němuž je posuzován zbytek. Být viděn jako bílý se stává vstupenkou k privilegiím. Bělost se stává normativním prostorem, referenčním rámcem, na základě kterého vznikají úsudky stran normy, abnormality, krásy, civilizovanosti nebo barbarství. Autor (1997: 33) uvádí jako příklad filmové záběry, kdy kamera častěji zabírá bílého muže než ženu nebo černocho.

⁵³

Jedná se o konceptualizaci, sloužící k pochopení chování uvnitř jedné „rasové“ skupiny. Vzorce chování a vztahování se a také chování k dalším „rasovým“ skupinám. Dostupné z: http://www.bc.edu/content/dam/files/schools/lsoe_sites/isprc/pdf/Huentity_Psychological_Consulting_Ca.pdf

⁵⁴

Volně přeloženo.

Nejde však jen o frekvence, relace nebo jiné na první pohled nerozpoznatelné aspekty klasických či nových médií. Garner (2007: 35) cituje americkou feministku P. McIntoshovou, která poukázala na to, jak tristního neoznačení se dostává bělosti při školní výuce rasismu. Autorka se ve škole přirozeně o rasismu učila, bylo jí vysvětleno, že jde o nežádoucí praktiku, která znevýhodňuje ostatní, avšak nedozvěděla se nic o tom, že rasismus může zvyhodňovat bílé, jmenovitě i ji samotnou.

Neviditelnost ale není specifickým atributem bělosti, neboť jak upozorňují Rizer, Ryan a kol. (2011: 690), na mnoha místech, kde převažuje zastoupení lidí určitého etnika, se toto etnikum stává výchozím, a tím pádem i relativně neviditelným. Neviditelnost bělosti je unikátní spíše v tom smyslu, že jde o dominantní, referenční a zároveň utiskující a defenzivní strukturu, historicky se opírající o kolonialismus a s tím spojené mocenské uspořádání.

Neviditelnost ale může být v rámci CWS pojímána i mnohem prozaičtěji. Lynn, Dixsonová a kol. (2013: 39-40) toto ilustrují na příběhu černošky, která vstoupí do autosalónu nabízejícího luxusní vozy. Není nalíčená a ani jinak z ní nevyzařuje, že by byla typickou zákaznicí takové prodejny. Tato žena si všimne, že prodejci se představují všem přítomným, ale ona zůstává osamocena. Přestože u jednoho automobilu stála 10 minut, nikdo ji neoslovil. Cítí se neviditelná. Jedním z možných vysvětlení je, že prodejci ženu nevnímají jako individualitu, ale „zaškatulkují“ si ji jako neperspektivního zákazníka. Z hlediska statistického by takový postup možná mohl mít i opodstatnění, z hlediska etického rozhodně ne.

2. 4. 4. Shrnutí

Referenčním rámcem a normou, se na základě historie stala bělost, která je vnímána jako předivo privilegií a strukturální moci. Pro její nositele bývá neviditelná, stejně jako se zdá být neviditelná barva pleti. CWS se ale snaží tyto skryté procesy a struktury pojmenovat a tím, že je zviditelní a pojmenuje, je začít dekonstruovat. Privilegia se projevují ve všech sférách společnosti – systému vzdělání, bydlení, moci, politiky nebo zdraví. Je důležité, aby si bílí zvědomili svá privilegia a porozuměli nerovnému nastavení společnosti.

3. Critical Whiteness v České republice

Proudem, díky kterému se CWS jako aktivní hnutí dostalo do českého prostředí, byla především levicová, antifašistická, popřípadě anarchistická scéna. Roku 2012 proběhla přednáška v infocentru Salé, kterou pořádala studentská antifašistická organizace Iniciativa Ne Rasismu. Tématem přednášky byl Koncept kritického bělošství – nový rozkol uvnitř evropského antirasistického hnutí. Mimo vysvětlení konceptu bylo tématem nebezpečí, které může vytvořit. Hlavním nebezpečím je vytvoření bariéry ve vztahu a komunikaci. Jak se uvádí na facebookovém profilu organizace: *Po kontroverzním fenoménu "antiněmectví" se další dva nové koncepty staly v poslední době uvnitř evropského antirasistického hnutí příčinou velkého množství konfliktů paralyzujících spolupráci mezi různými skupinami na mnoha politických akcích: kritické bělošství (critical whiteness) a definiční moc (definition power).*⁵⁵

Ke spolupráci byli přizváni i němečtí kolegové. Vazby mezi německými a českými antifašisty jsou poměrně silné a v Německu mají CWS silnější zázemí, teoretickou oporu a také delší historii. Následně, roku 2013 vyšel v časopise Antifašistické akce článek s názvem Critical Whiteness aneb Můžeme být skutečnými antirasisty?⁵⁶ Autorky/autoři přehledně popisují CWS a jejich východiska. Zabývají se důsledky přístupu definiční moci a polemizují nad neblahými důsledky, které mohou antirasisty spíše ochromit a oslabit. Roku 2015 CWS zmiňuje sociální antropolog „Bob Kuřík“ v článku Nikdy více Německo?⁵⁷, publikovaném v periodiku Nový prostor.

Na uvedení konceptu českou levicí reagovala nenávisně extremistická, neonacistická pravice. Na stránkách white-media byl publikován článek Black vs. White studies aneb nenávisť k bílým jako součást anti-rasismu a západního univerzitního vzdělávání.⁵⁸ Autorem je pravděpodobně Roman Bárta, který článek publikoval na svém blogu Idnes. Další podobnou reakcí je článek Pravého prostoru Kritická teorie: intelektuální zbraň kulturního marxismu.⁵⁹

⁵⁵ <https://www.facebook.com/events/287948967989299/>

⁵⁶ Dostupné z <http://www.antifa.cz/content/critical-whiteness-aneb-muzeme-byt-skutecnymi-antirasisty>

⁵⁷ <http://novyprostor.cz/clanky/451/nikdy-vice-nemecko>

⁵⁸ http://www.white-media.info/antirasismus_black_vs_white_studies.html

⁵⁹ <http://pravyprostor.cz/kriticka-teorie-intelektualni-zbran-kulturniho-marxismu/>

Je otázkou, zda CWS najdou své zázemí, nicméně výše popsany způsob „uvedení“ tématu do našeho prostředí ukazuje, že v porovnání s jinými vědními obory se jedná o studia vyvolávající silné emoce. CWS zatím v českém prostředí nezískali silnou pozici, k tematice neexistuje dostupná literatura. Jsou zde ale obory, které se s filosofií a názory překrývají a v našem lokálním prostředí je jim věnována akademická nebo profesionální pozornost. Nejvýznamnějšími z nich jsou postkolonialismus, intersekcionalita, feminismus a kritická sociální práce. Práce nemá za cíl podrobným popisem nastínit jednotlivé proudy. Jedná se spíše o nastínění paralely nebo ozvěny CWS v českém prostředí.

3. 1. Postkolonialismus

Kritickým pohledem, který má v českém prostředí svou teoretickou a akademickou základnu jsou postkoloniální studia. *Obecně označuje historické období, které následovalo po získání nezávislosti bývalých kolonií. Zároveň se jedná o pojem, jenž se snaží komplexně charakterizovat a popsat společenské, hospodářské a kulturní situace, které v kolonii a v metropoli vznikly po dosažení politické nezávislosti. Specificky se potom postkolonialismus váže k souboru postmoderních teorií, který spojuje literaturu, politologii, filosofii, filmovou vědu a další, a snaží se studovat komplexitu a různorodost kulturních dědictví kolonialismu.*⁶⁰

Tématu postkolonialismu se věnuje například Ondřej Lánský. V úvodu byla zmíněna binární opozice Já versus Druhý, k tomu autor uvádí:

„Toto základní binární rozdělení působí prostřednictvím epistemologie a jazyka v rámci ekonomické, sociální, kulturní i psychologické oblasti života tak, že vytváří jakousi mřížku, skrze níž je svět nejen vnímán a interpretován, ale také v rovině sociálních důsledků jednání vlastně teprve vytvářen.“

Postkolonialismus zblízka sleduje vývoj bílého člověka v protikladu k ovládanému a zotročenému „druhému“. Jak dále uvádí Lánský: Mexicko-argentinský filosof Enrique Dussel (1995) či bulharsko-francouzský filosof a literární kritik Tzvetan

⁶⁰

Uvedený popis uvádí několik autorů, použitý příklad je převzat z Wikipedie. Autorka si je vědoma problematičnosti práce s tímto zdrojem. V tomto konkrétním případě se ale jedná o definici, která se zdá být věrohodná.

<https://cs.wikipedia.org/wiki/Postkolonialismus> – citováno 2. 7.

Todorov (1996) v této souvislosti říká, že evropský člověk byl sám dotvořen skrze druhého, kterého stvořil v kolonizaci tím, že ovládl společenské řády dobytých území. Oba tito autoři své závěry formulují na příkladu Latinské Ameriky, ale domnívám se, že je lze v této souvislosti zobecnit. Na jedné straně tak stojí běloch (který je kódovaný jako dobro, civilizace, dospělost) a na straně druhé černoch/indián/barevný (který je zase kódovaný jako zlo, barbarství či infantilita).

Téma postkolonialismu, které má v českém prostředí hlubší základnu, než CWS je tedy pozice bílých a koloniální minulost do jisté míry reflektována. Souborem textů zabývajících se tématem je například sborník *Prekolonialismus, kolonialismus, postkolonialismus: Impéria a ti ostatní ve východní a jihovýchodní Evropě*.⁶¹ V českém překladu je také dostupná kniha od Franze Fanona, *Černá kůže, bílé masky*.

3. 2. Intersekcionalita⁶²

V naší sociální realitě je velké množství nerovností a stratifikací, zaměříme-li se na jednu z nich, je stále důležité vnímat ji v kontextu ostatních. Termín intersekcionalita poprvé použila v roce 1989 obhájkyň lidských práv, odbornice na kritickou teorii rasy Kimberlé Williams Crenshaw. Ve své přednášce z roku 2016⁶³ uvádí, že popsání fenoménu vzniklo díky situaci Afroamerických žen, které čelí diskriminaci na základě „rasy“ a zároveň svého ženství. Společnost ale jejich situaci nedokázala pochopit a obsáhnout, protože tento jev do té doby nebyl popsán.⁶⁴ Jeho rozvoj je tedy spojen s feministickou teorií 20. století. Mezi základní typy nerovností a znevýhodnění, která se vzájemně prolínají, patří především „rasa“, vzdělání, sexuální orientace, věk, gender, třída, rodinný stav či náboženství.

Nejčastěji se dostává pozornosti kombinaci dvojnásobného útlaku – tedy na základě pohlaví a rasy/ethnicity a případně třídy (např. chudé romské ženy), přičemž nejvíce znevýhodňovanou skupinou je z perspektivy aplikovaných systémů intersekcce

⁶¹

Stanislav Tumis (ed.), Hanuš Nykl (ed.), Filosofická fakulta UK v Praze, 2015

⁶²

Možné přeložit jako křížení nerovností.

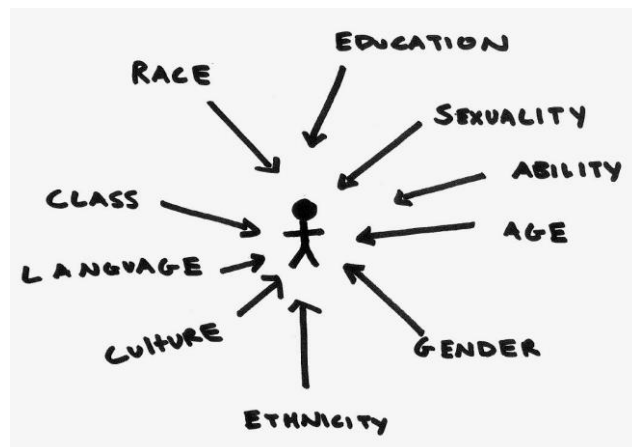
⁶³

Dostupné z https://www.ted.com/talks/kimberle_crenshaw_the_urgency_of_intersectionality

⁶⁴

Tato myšlenka je podrobněji propracována v Sapir-Whorfově hypotéze, která se věnuje problematice lingvistického determinismu.

skupina dělnic z etnických minorit či migrantek. (Dobešová, 2015)⁶⁵

zdroj: <http://allbookedup2014.blogspot.cz>

Intersekcionalitě se věnuje například Sociologický ústav Akademie věd ČR, který přístupem, mapuje dopady ekonomické krize na zaměstnanost.⁶⁶ Přístup je přítomný především v tématu genderu, mezi jinými například článek Marty Kolářové: „Na křižovatkách nerovností: Gender, třída a rasa/etnicita“⁶⁷ nebo bakalářská práce Hany Cenkové: „Intersekcionalita jako přístup ke zkoumání kriminality žen“.⁶⁸

3. 3. Kritická sociální práce

zdroj: akcekrisa.org

Kritická sociální práce“ klade důraz na kritiku a analýzu moci a útlaku ve společnosti (Healy, 2000) a jejím cílem je celková společenská transformace k

⁶⁵ <http://www.profairplay.cz/fenomen-intersekcionality-diskriminace-na-n-tou-a-jak-proti-ni-bojovat/>

⁶⁶ <http://www.soc.cas.cz/node/4341>

⁶⁷ http://www.genderonline.cz/uploads/1fc5997dc3eb6aeab17bf255e04d353f72db88cb_na-krizovatkach-nerovnosti.pdf

⁶⁸ https://is.muni.cz/th/386249/fss_b_b1/bakalarska_prace.pdf

překonání útlaku, nespravedlnosti, dominance a vykořisťování (Healy, 2001). S CWS má společné například to, že hovoří o privilegiích a nutnosti jejich využití k sociální změně a vymezuje se vůči mýtu individuálního selhání jedince, naopak obrací pozornost ke strukturálním příčinám nerovností a znevýhodnění. Dále hovoří o nutnosti zplnomocňování (empovermentu) znevýhodněných skupin a jedinců.

Pro aplikaci Kritické sociální práce v praxi vznikla platforma KRISA – *kritická sociální akce – platforma pro sdílení zkušeností a diskurzu kritické sociální práce*. Kritická sociální práce bude mimo jiné od školního roku 2017/2018 vyučována na Ostravské universitě. Svě absolventské práce na téma zaměřily například Lada Hajdíková: „*Stojíme na jejich straně*“: *Kritická sociální práce s lidmi bez domova v České Republice*, Barbora Celá: *Implementace kritické sociální práce v České Republice* nebo Michaela Firbasová: *Kritická sociální práce jako východisko pro praxi sociální práce zaměřené na jedince se zdravotním postižením*. Průkopnicí kritické sociální práce v českém akademickém kontextu je Radka Janebová.

3.4. Feminismus

Feminismus je komplexní označení pro různé filosofické, kritické a politické směry, sociální hnutí či jen osobní přesvědčení, jejichž zastřešujícím pohledem je, že ženy a muži by měli mít stejné příležitosti, jak sociální, politické, vzdělávací, ekonomické, profesní tak i osobní.⁶⁹ Směrů feminismu je velmi mnoho od ekologického, radikálního, liberálního, postmoderního, po psychoanalytického. Jak bylo zmíněno v předchozím textu, důležitým směrem je také black feminism (černý feminismus), který upozorňuje na to, že klasický feminismus neadresuje potřeby žen POC a reprodukuje nadřazenost bílých žen.

Již ze své podstaty je ale každý ze směrů velmi kritický k systému moci a privilegií, reaguje na nerovnost ve společnosti. Ve svém jádru jsou si sexismus a rasismus (spolu se speciesismem)⁷⁰ velmi podobné. Jedná se o systém nerovností, kdy někdo je zvýhodněn na úkor někoho jiného. Podobně jako je možné svou rasistickou pozici reflektovat díky kritickému pohledu na své bělošství, mohou muži svá privilegia a možné sexistické postoje reflektovat díky kritickému mužství. Bohužel tento přístup

⁶⁹ Po prohledání několika zdrojů jsem se pokusila a obecnou definici, která by obsáhla základní myšlenku.

⁷⁰ Speciesismus – druhová nadřazenost.

zatím hranice české kotliny nepřekročil (semináře na toto téma je možné absolvovat například v Německu) a vyhledavač se mě snaží přesvědčit, že správné znění hledaných slov je kritické množství, štěpného materiálu a odkazuje mne k atomové bombě...⁷¹

3. 5. Praktické semináře Critical Whiteness

Critical Whiteness působí nejen v akademické sféře, součástí proudu jsou i praktické semináře, které se snaží o sebereflexi a dekonstrukci na osobní rovině. V českém prostředí, dle informací, které autorka práce získala, semináře realizovala organizace Phoenix, popřípadě individuální freelanceři, pocházející z Německa. A objednavateli byly výlučně neziskové organizace působící buď v oblasti globálního vzdělávání, nebo problematice lidských práv obecně. Tyto semináře trvají dva dny a součástí je nejen nastartování osobní sebereflexe, ale také například pohled na historii jiným prizmatem, než je prizma bílého muže. Pracuje se se zkušenostmi účastníků, stejně tak s jejich předsudky a naučenými vzorci. Lektori se snaží podpořit participanty v novém náhledu na svět kolem sebe. O fázi učení a procesu reflexe budu hovořit více v praktické části práce.

3. 6. Shrnutí

CWS nejsou v českém prostředí příliš ukotveny. Objevují se zde odkazy a náznaky v tématech, která se jistým způsobem s filosofií CWS překrývají. Jedná se především o postkolonialismus, intersekcionalitu, kritickou sociální práci nebo feminismus. Směry, ve kterých je kriticky reflektována současná společnost, ať už historicky, nebo z pohledu stávajících nerovností. Ve své praktické rovině je CW realizováno formou dvoudenních seminářů, které si dávají za cíl nastartovat proces učení/odučení a dovolit participantům a participantkám pohlédnout na svět novými očima.

⁷¹ Vyhledávání spojení: kritické mužství, dne 2. 7 2017

4. Význam CW v českém odborném kontextu

„Důležitou součástí vzdělávání v dané vzdělávací oblasti je prevence rasistických, xenofobních a extrémistických postojů, výchova k toleranci a respektování lidských práv, k rovnosti mužů a žen a výchova k úctě k přírodnímu a kulturnímu prostředí i k ochraně uměleckých a kulturních hodnot“ (RVP ZV, 2005, s. 43).

Prevence rasismu v České republice probíhá na několika úrovních. Nejkomplexněji je ale zpracována v prostředí školském. Prevenci na školách upravuje rámec MŠMT. To také pravidelně podporuje projekty, které se snaží vést žáky a žákyně k toleranci, respektu a naplňují rámec Multikulturní výchovy. V seznamu podpořených projektů roku 2016⁷² je celkem 69 projektů, které získaly dotaci ministerstva. Společnosti spolků, neziskových organizací a občanských sdružení, dominují projekty jednotlivých základních a středních škol. Multikulturní výchova je zároveň jedním z průřezových témat Rámcového vzdělávacího plánu. Základními zprostředkovateli jsou tedy učitelky a učitelé. Dále existuje velké množství organizací, které nabízejí rozličné formy zpracování multikulturní výchovy, práce s předsudky, popřípadě přístup Anti-Bias. Mezi jinými například Člověk v tísni – především projekt Varianty, Na Zemi,⁷³ META – společnost pro příležitosti mladých migrantů⁷⁴ nebo Organizace na pomoc uprchlíkům⁷⁵.

Další sférou, která se komplexně zabývá prevencí rizikového chování je všeobecná primární prevence. Všeobecná primární prevence je zaměřena na běžnou populaci dětí a mládeže bez rozdělování na méně či více rizikové skupiny. Zohledňuje se pouze věkové složení, případně specifika daná např. sociálními nebo jinými faktory. (Černý 2010)⁷⁶

Základním principem primární prevence rizikového chování u žáků je výchova

⁷² <http://www.msmt.cz/file/37236/>

⁷³ Organizace lektoruje témata Globálního rozvojového vzdělávání, které se rasismu a mocenských struktur silně dotýká.

⁷⁴ <http://www.meta-ops.cz/aktualni-nabidka-seminaru>

⁷⁵ Manuál – Můj svět tady a tam

⁷⁶ <http://www.adiktologie.cz/cz/articles/detail/377/3073/>

k předcházení a minimalizaci rizikových projevů chování, ke zdravému životnímu stylu, rozvoji pozitivního sociálního chování a rozvoji psychosociálních dovedností a zvládnání zátěžových situací osobnosti. Rizikovým chováním rozumíme takové chování, v jehož důsledku dochází k nárůstu zdravotních, sociálních a výchovných rizik pro jedince, či společnost (2010, s. 23). Rizikovým chováním je myšleno například:

- *Interpersonální agresivní chování* - agrese, šikana, kyberšikana a další rizikové formy komunikace prostřednictvím multimédií, násilí, intolerance, antisemitismus, extremismus, rasismus a xenofobie, homofobie,
- závislostní chování, užívání všech návykových látek, netolismus, gambling,
- negativní působení sekt,
- sexuální rizikové chování. (Prevence-info⁷⁷)

Dokument strategie primární prevence 2013 – 2018 ukazuje četnost jednotlivých projevů rizikového chování. Jak uvádí: „Z informací vyplývajících z komunikace s krajskými školskými koordinátory prevence a z údajů uvedených v krajských plánech prevence na rok 2013 vyplynula následující četnost výskytu rizikových typů chování (v roce 2012) ve školském prostředí.“ I když je četnost rasismu a xenofobie poměrně nízká, jistě se ale překrývá s četností šikany, intolerance, popřípadě kyberšikany a agrese – spíše by se dalo říci, že všechny formy rizikového chování jsou propojeny a je těžké určit jejich spouštěče.

Důležitým dokumentem v prevenci rasismu na školách je: Metodický pokyn MŠMT k výchově proti projevům rasismu, xenofobie a intolerance. „*Úkoly zabezpečovat prevenci proti projevům rasismu, xenofobie a intolerance vyplývají z Ústavy České republiky, z Listiny základních práv a svobod, z Úmluvy o právech dítěte a z ostatních mezinárodních paktů a úmluv, které ústavní orgány ČR ratifikovaly*“ (MŠMT, 1999, s. 1).

Tento metodický pokyn ukládá ředitelům škol zabezpečit ve škole příznivé klima, ve kterém je prostor pro komunikaci. Ředitelé škol by dále měli:

- Zabezpečit rozvíjení žádoucích postojů založených na vzájemné toleranci a respektu.
- Rozvíjet pozitivní postoje k lidem jiných národností a kultur.

⁷⁷

Dostupné z <http://www.prevence-info.cz/p-prevence/zakladni-princip-primarni-prevence>

- Seznamovat žáky se základními údaji o menšinách, které u nás žijí, s jejich kulturou a historií.
- Nenechat bez povšimnutí žádný projev rasismu, xenofobie a intolerance.
- Podporovat a dle možností zajistit volnočasové aktivity podporující prevenci rizikového chování (MŠMT, 1999).

Multikulturní výchova umožňuje žákům seznamovat se s různými kulturami, jejich tradicemi, historií a hodnotami... Zde se ale musíme zastavit a pohlédnout na hlubokou problematiku, kterou sebou přístup a jeho realizace nese. Několikrát mě při hovorech na téma prevence rasismu v českém prostředí napadlo srovnání se sexismem. Myslím, že kdyby měli prevenci rasismu lektorovat dva sexističtí nebo šovinističtí muži, situace by vzbudila velký rozruch. Lektorují-li ale prevenci rasismu dva bílí lidé, kteří nikdy nereflektovali svou mocenskou pozici, je to spíše zažitou a běžnou praxí. V nedávné době jsem prošla školením od organizace Člověk v tísni a součástí programu byla také práce s „*Multikulturními materiály*“, se kterými se na našich školách běžně pracuje a výsledkem hodnocení bylo, že materiály, které byly předloženy ne-jen, že nepomáhají k prevenci rasismu a předsudků, naopak je vytváří tam, kde třeba do té doby nebyly.

Multikulturní výchova pracuje na jisté hranici „*tolerance k odlišnému*“, tedy je založena na kulturně - standardním přístupu. Mimo jiné pohlíží na náležitost k jistým „kulturám“ determinujícím, připsaným způsobem, hledí na *odlišnosti - jinakosti* a vznáší požadavek, aby tyto *odlišnosti* byly *tolerovány*. Ne-jen, že tento způsob práce je ve většině západních zemí zcela překonán a nahrazen transkulturními přístupy⁷⁸, popřípadě přístupy, které hluboce reflektují naši pozici v systému nerovností, ale navíc rovina zůstává na povrchu. Předsudky, stereotypy a xenofobie se tvoří uvnitř nás, v rovině emocí – především strachu, obav; zkušeností, během socializace. S obsahy, takto hluboko v nás, nemůžeme pracovat tím způsobem, že budeme, zjednodušeně řečeno, dělat „*kulturní dny*“ a každá „*kultura*“ nebo „*etnikum*“ uvaří své „*tradiční*“ jídlo a představí své „*tradiční*“ písně.

Pohlédneme-li od sféry vzdělávání k sféře sociální práce, etický kodex sociálních pracovníků ČR mimo jiné uvádí: *Sociální pracovník pomáhá se stejným úsilím a bez jakékoliv formy diskriminace všem klientům. Při žádné formě diskriminace nespolupracuje a nezúčastní se jí. Dále také: Je zodpovědný za své soustavné celoživotní*

⁷⁸

Více například Člověk v tísni <http://www.mezikulturnidialog.cz/res/data/011/001326.pdf>

vzdělávání a výcvik, což je základ pro udržení stanovené úrovně odborné práce a schopnosti řešit etické problémy a dilema.⁷⁹

Critical Whiteness nám ukazuje, že každý – každá z nás v sobě neseme skryté předsudky, stereotypy a každý bílý člověk, je ze své podstaty rasistou. Aby se naše nastavení odbouralo, je nutné proaktivně nastartovat proces od/učení, provázaný hlubokou sebereflexí. Proces je to celoživotní, nedá se říci, že za dva roky budeme zcela vyléčení. Jestliže tato reflexe chybí, ať už v oblasti sociální práce nebo prevence rasismu, můžeme stále dokola naše klienty a participanty traumatizovat, diskriminovat a znevýhodňovat. Ne-ovšem cíleným jednáním, ale jednáním zcela nevědomým. Dopad domnělé rasové příslušnosti na naši identitu je velmi hluboký, jestliže této sféře identity nerozumíme, nevnímáme ji nebo ji ignorujeme, třeba tím, že máme již zmiňovaný názor, že *Barva pleti pro nás nehraje roli, protože přece všichni jsou si rovni*, nemůžeme klientům v jejich životních situacích pomoci tak, jak bychom mohli a nemůžeme realizovat prevenci rasismu tak, jak by bylo vhodné, efektivní nebo účelné.

Před několika lety jsem pracovala v nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež, na pozici kontaktní pracovnice. Profil klientů byl spíše homogenní, klub navštěvovali především bílí chlapci. Měli jsme ale i několik klientů z řad Romů. Součástí práce byly i pravidelné konzultace a rozhovory, probíhající v uzavřené místnosti. Zhruba po roce, co jsem pracovala s romskými sourozenci se v konzultační místnosti rozpovídali o své zkušenosti žít mezi bílými lidmi. Mluvili o cestách do školy, kdy se jim poměrně často stává, že si od nich lidé odsedají, s více-či méně hlasitým komentářem: „*Vedle smradlavýho cikána sedět nebudu,*“ konfrontace se zástup žen, které si v jejich přítomnosti posunout a přimáčknou kabelku k tělu, každodenní zlé poznámky ve škole, vztahující se k jejich (připsané nebo reálné) rasové identitě, zacházení učitelů, kontakty s policií a tak dále a tak dále. Uvedli obrovské množství příkladů každodenního rasismu, plni vzteku, zloby i beznaděje. S vnitřním rozporem nenávidíce bílé, zároveň ve zcela závislé pozici. Směřující k sebe-naplňujícímu proroctví: *Já jim ukážu, jak cikán krade/Co všechno umí, ať vidí*. Byl to pro mne velmi silný okamžik plný uvědomění. Nejprve na mne dolehla beznaděj a lítost. Já s nimi mohu pracovat na tom, aby se dostali na lepší školu, aby „*smysluplně trávili svůj čas*“. Jejich žitá, každodenní realita je ale daleko silnější, než jakákoli má snaha. Dalším momentem bylo uvědomění si, že já jsem také bílá a je tedy značně pravděpodobné, že ke mně chovají ambivalentní

⁷⁹ <http://socialnirevue.cz/item/eticky-kodex-socialnich-pracovniku-ceske-republiky>

pocity. A v našich interakcích se tyto významy promítají.

Věřím, že musíme chápat, co naši klienti zažívají, jaká je jejich žitá realita, poslouchat, být otevření a chápat souvislosti. Souvislosti, ve kterých se k nám například klienti vztahují a jednají na základě naší barvy pleti. Děláme-li, že pro nás barva pleti neexistuje, nechápeme významy, nechápeme realitu světa okolo nás. My, jako sociální pracovníci si ale podobná černá okna nemůžeme dovolit. Hlavním posláním by mělo být zplnomocňovat, pracovat se společností, aby klienty přijala, aby nebyli vyčleněni, diskriminováni, aby se neocitali v *osidlech vyloučení*. Dále, jestliže přicházím jako lektorka, preventistka, například na základní školu. Musím stejně tak chápat, co mohou zažívat žáci a žákyně, definovaní jako lidé barvy pleti. Musím ale hlavně rozumět problematice tak, abych stereotypy nereplikovala. Takto například oblíbená aktivita preventistických, nejen pražských organizací: „*Cesta vlakem*“ (*kde si vybíráme z potencionálních spolucestujících a následně argumentujeme, proč bychom například nejeli s Romem nebo s Muslimkou*), v dětech předsudky vyvolává a motivuje jejich sdílení, namísto toho, aby je odbourávala nebo žáky konfrontovala s jinými realitami naší skutečnosti, s jinými verzemi pravdy, než těmi, které známe.

Tyto myšlenky mě obloukem vrací zpět k tématu Kritické sociální práce, popřípadě práce založené na Antiopresivním přístupu. Myslím, že v naší každodenní práci s individuálními příběhy klientů zapomínáme na sféru našeho vztahu ke společnosti⁸⁰ a zodpovědnosti, kterou k ní a ke klientům máme. Individuální pomoc, zařízení dávek, obstarání dobrovolníka nebo dobrovolnice, doučování nebo podpora ve volnočasových aktivitách může slavít dílčí úspěchy, jestliže tu ale bude společnost, která svým systémem a nastavením některé lidi systematicky znevýhodňuje a diskriminuje, naše práce nikdy neskončí. Právě proto vidím smysl v nových směrech sociální práce, které útočí na nerovný systém a spíše než „*udržování*“ klientů v rámci společnosti tak, jak je nastavena.

80

Výňatek Etického kodexu: Sociální pracovník má právo i povinnost upozorňovat širokou veřejnost a příslušné orgány na způsoby, kterými společnost, vláda nebo přispívají k obtížím a utrpení lidí a nesnaží se o jejich ukončení. Zasazuje se o zlepšení sociálních podmínek a sociální spravedlnosti tím, že podněcuje změny v zákonech, politice státu i v politice mezinárodní. Upozorňuje na možnost spravedlivějšího rozdělení společenských zdrojů a potřebu zajistit přístup k těmto zdrojům těm, kteří to potřebují.

4. 1. Shrnutí

Critical Whiteness pomáhá dosažení sociální spravedlnosti a rovnosti. Nám v pomáhajících profesích a ve sféře vzdělávání, může pomoci zlepšit naši práci, porozumět více sociální realitě kolem nás, a v neposlední řadě, vidět komplexněji pozici naši, i lidí, se kterými pracujeme.

5. Jak můžeme otevřít a rozpracovat neviditelné? – „*Unpacking the invisible knapsack*“

Boj s rasismem, bělostí a bílými privilegii stále ještě nedosáhl svého konce, ba naopak. Bělost je stále silně zakořeněna a nabývá mnoha důmyslných forem. Malcolm X prý kdysi prohlásil, že *s rasismem se to má jako s Cadillacem: Každý rok je připraven nový model*. Jak uvádí herec a komik Chris Rock: *Rasismus nikdy nezemře, bude se jen multiplikovat.*⁸¹

Pozorovat nebo provázet bílé lidi při konfrontaci s jejich bělostí, může být pro lidi barvy pleti bolestná zkušenost. Toto potvrzuje i jeden z lektorů organizace Phoenix, který během jedné z lekcí řekl, že trvalo zhruba sedm let, než ho přestaly zraňovat a rozčilovat argumenty bílých. Bílí lidé, mající pocit útoku na svou osobu se začínají bránit. Téma devalvují, napadají, schovávají se za teoretické koncepty a teorie, zlehčují zkušenosti lidí barvy pleti a odmítají svou spojitost s kolonialismem, svůj díl odpovědnosti a někdy i samotný fakt, že „rasová“ nerovnost stále přetrvává. Cítit se vinnou nebo vinným za události, které se staly na jiném místě, v jiném čase, lidem, s kterými necítím žádnou spojitost, tedy cítit *kolektivní z/odpovědnost*, může být značně problematické. V tématu kritického bělošství navíc nejde jen o kolektivní z/odpovědnost, ale o *kolektivní vinu*. Myslím, že uvědomění si své role ve světě a zodpovědnosti k lidem, k Zemi, a vlastně dříve, než toto se stane, uvědomění si zodpovědnosti za svůj život, je proces, který trvá roky. Není to tedy „zázrak“, který se může stát na počkání.

Je ale důležité si uvědomit, že oběťmi rasismu jsme všichni, ne jen lidé, kteří jsou definováni/sami se definují jako lidé barvy pleti. Bílí mají narušené vnímání sebe sama, narušené vnímání historie. Jak například uvádí Judy Katz (2003), *Bílí mají narušené vnímání sebe sama, mají falešný pocit nadřazenosti a falešnou představu o historii*. Toni Morrison v jednom ze svých rozhovorů uvádí: *„Jestliže se někdo cítí nadřazen, protože utiskuje a degraduje někoho pod sebou, má veliký problém. Bílí mají opravdu, opravdu veliký problém a měli by vymyslet, co s tím můžou udělat. Je to ale*

⁸¹ <https://www.youtube.com/watch?v=a25O4O32kis>

jejich problém, a měli by nás z jeho řešení vynechat.⁸² Dále se ptá: *Co by z nás bylo, kdybychom odstranili „rasu“? Byli bychom stále silní, mocní, kým bychom byli?*

CWS se postupně formovaly zkušeností utlačovaných a marginalizovaných, kteří začali otevřeně hovořit o své pozici a o své perspektivě sociální reality, zároveň, jako silně angažované hnutí tuto realitu otevřeně měnit a aktivně za změnu bojovat. Cest, jak bojovat za rovnější společnost je několik. Jednou z nich jsou praktické semináře, na které jsem se zaměřila ve své výzkumné sondě. Každý z lektorů a lektorek ale k facilitaci přistupuje jinak. Někteří jsou „jemnější“, někteří jsou velmi konfrontační, nekompromisní a „tvrdí“.⁸³ Během procesu učení je část naší identity vystavena tvrdé kritice, zatímco nemáme možnost se bránit nebo argumentovat. I když sama ze zkušenosti vím, jak je těžké v emocionálně vypjatých situacích spojených s konfrontací s naším rasistickým chováním a uvažováním zůstat otevřená a poslouchat, věřím, že naším hlavním úkolem je neustále se o to snažit. Vyhledávat a vystavovat se situacím, které narušují naši konformní zónu. Když nás vztek a silné emoce zahltlí, dát si čas na zpracování a znovu se vrátit.

Další z cest může být například návrh Appelbaumové nebo popsany proces Hayese a Hartlepla. První z návrhů zahrnuje proces dekonstrukce „vlastního“ rasismu, jak může být předložen žákům a studentům – B. Appelbaumová navrhla pedagogiku „bílé spoluviny“, avšak nikdo negarantuje, že pedagogové mají „svůj“ rasismus adekvátně zpracován. Pro ně připravili Hayes, Hartlep a kol. program, který je zároveň sugestivním prohlášením. Na celospolečenské úrovni však de-konstrukce bělosti vyžaduje angažovanost ve více oblastech, než je školství.

Appelbaumová v rámci pedagogiky „bílé spoluviny“ razí přístup, který označuje termínem „obezřetnost před bělostí“ (*white vigilance*). Tento *modus vivendi* sestává z nejistoty (*uncertainty*), pokory (*humility*) a kritičnosti (*critique*):

Nejistota – pedagogika „bílé spoluviny“ pomáhá studentům přijmout ignoranci bílých, která je vyjádřena v jistotě, s níž bílí častokrát vystupují. Hypotetickým podkladem takové ignorance je skutečnost, že bílí častokrát nepotřebují znát bílá

82

Volně přeloženo, <https://www.youtube.com/watch?v=6S7zGgL6Suw>

83

Toto rozlišení uvádím bez jakéhokoli hodnotícího stanoviska.

privilegia a projevy bílé nadřazenosti, protože oni jsou ti, kdo drží pomyslné klíče od reality a definují tím pádem normy.

Pokora – jde o etický postoj související s nejistotou. I když se člověk považuje za anti-rasistického a progresivního, stále musí své názory, emoce a chování zpochybňovat. Příkladem může být studentka, která mlčí, protože „nechce nikoho urazit“. Takové chování lze interpretovat různě, včetně konceptualizace mlčení jako pasivní agrese. Defenzivní emoce mohou brzdit pokrok v sebereflexi a dalším učení.

Kritičnost – studenti musejí být schopni zachytit a podrobit kritice špatné argumenty, unáhlené generalizace, nepodložená tvrzení, názory opřené pouze o autoritu, dvojznačné či obskurní teorie apod. Jednou z nejzákladnějších otázek je: „Kdo z tohoto (návoru, systému, pravidla atd.) těží?“ (Applebaumová, 2010: 184-189).

Dle tohoto přístupu nestačí identifikovat své předsudky nebo chování, které probíhalo v intencích udržování bílé nadřazenosti. I když bílí usilují o de-konstrukci bělosti a aktivní účast na zřetřhání systému privilegií spojených s bělostí, jejich pozice v rasistické struktuře s sebou – zdá se – vždy ponese inherentní nutnost sebereflexe vlastního podílu na udržování bělosti.

Hayes, Hartlep a kol. (2013: 6-9) nabízejí několik kroků, jak se člověk může vymanit z bělosti. Autoři přiznávají, že jejich postup těží ze zkušenosti. Nejde tedy o výzkumně ověřenou metodiku⁸⁴.

4. Dotyčný bílý by měl prohlásit: „Dobrý den, jmenuji se [...] a těžím a těžil jsem z rasismu, protože jsem bílý. Chápu, že bělost byla vynalezena a udržována jako *status quo* oddělující nás od těch méně privilegovaných. Chápu, že barva kůže se stala primárním rozlišovacím kritériem pro sociální privilegia. Byť může být provedení náročné, musím čelit svému rasistickému chování a pojmenovávat veškeré projevy rasismu.
5. „Dokáži rozlišovat mezi různými barvami lidské kůže, nejsem barvoslepý. Postupně jsem začal popírat význam rasy a její vliv na socioekonomické

⁸⁴

Níže upraveno, aby byla metodika použitelná mezinárodně.

postavení ne-bílých v soudobé společnosti. Chápu, že i když existují patriční zákony, rasová diskriminace je společným jmenovatelem mnoha situací.“

6. „Nemohu se vyhnout nepříjemným pocitům.“
7. „Nemám strach z minorit, měl bych být naštvaný na sebe a využít jejich oprávněnou zlobu k dosažení změny. Musím začít činit z bělosti nepohodlnou záležitost a spojovat ji s nedostatečně chápanými privilegii a ignorancí, jinak nemůžu hovořit o boji s bělostí.“
8. „Není to o mně, neměl bych očekávat medaili za svůj boj s bělostí.“
9. Podporuji rasismus i tím, že mlčím v klíčových situacích, kdy např. někdo prohlašuje rasistické myšlenky.“
10. „Musím pochopit, že vyzařuji bělost.“
11. „Musím přestat s prohlášeními typu „Nesvalujte vše na rasu.“, „Nebud'te na bílé naštvaní.“, „Přenes se přes to.“, „Zapomeň na dřívější útrapy a odpusť bílým.“

Z psychologického pohledu může být přijetí spoluviny na udržování bělosti náročné, což bylo osvětleno výše. Lze proto předpokládat, že de-konstrukce „vlastního“ rasismu a jeho zpracování bude nezdědka vyžadovat obeznámení se s psychologickými tématy, jako jsou kognitivní disonance, obranné mechanismy nebo vnitřní motivace a teorie sebedeterminace (viz např. Cooper, 2007; Freudová, 2006; Ryan a Deci, 2017).

5. 1. Shrnutí

Proces uvědomění si kritického bělošství s sebou nese řadu emocí od těch pozitivních, až po ty negativní, který mohou celý proces zproblematizovat nebo zablokovat. Tento proces trvá roky, někdy i celý život. Oběťmi rasismu jsme všichni, ne jen lidé barvy pleti. Cesta, za které můžeme dekonstruovat svou bělost a rasismus s ní spojený je založena na sebereflexi a zvědomování si jednotlivých situací a jejich významů. Uvědomění si našich privilegií, vnímání sociálních rozdílů, spojených s barvou pleti, přijetí nepříjemných emocí a v neposlední řadě celým procesem procházet s pokorou.

6. Diskuze k teoretické části práce

Critical Whiteness je terčem silné kritiky. Pro své zaměření je obor, autoři i autorky terčem rozsáhlé a nenávislné kritiky od rozličných neo-nacisticky a pro-rasisticky smýšlejících skupin a jedinců. Spíše než o teoretický směr se jedná o výpověď marginalizované skupiny obyvatelstva a popisuje jejich žité procesy a vidění reality. Problematické je, že obor je konfrontační již ze své podstaty, protože narušuje identitu bílých lidí. V procesu kritického pohledu může být tedy těžké rozlišit mezi kritikou spojenou s naším osobním odmítnutím spoluúčasti a viny a mezi konstruktivním, oprávněným argumentem. Autorce se nepodařilo nalézt hlubší kritickou diskuzi vedenou lidmi barvy pleti. Kritizuje-li obor bílý člověk je zde znovu ustavena nerovná mocenská pozice. Pokusím se tedy popsat výzvy *Critical Whiteness* spíše z perspektivy sebereflexe, ve spojení s autory a autorkami, kteří na problematiku také upozorňují.

Jedním z hlavních úskalí je myslím optika, kterou je pohlíženo na bílé. Jak uvádí profesorka Dagmar R. Myslinska (2013): *Critical Whiteness zcela přehlíží heterogenitu bílých, nereflektují odlišnosti na základě geografické polohy, migračního pozadí nebo třídy*. Tato optika je přítomna v naprosté většině textů, se kterými jsem se setkala a je přítomna i některým z praktických seminářů CW. Bílí lidé jsou kritizováni, mimo jiné za to, že nepohlíží na variabilitu a různorodost obyvatel a zemí Globálního jihu, (v tomto kontextu především lidí z afrického kontinentu) a při použití zjednodušení jsou upozorněni na svůj mocenský pohled. Sama jsem podobné situace zažívala během studijní stáže v Beninu. Ve stejné chvíli ale lektorka během svého výkladu neustále mluvila o bílých jako „jednom“, homogenní skupině, Evropanech a Evropankách, kde nejsou přítomny žádné rozdíly, všichni nesou stejný podíl viny a stejná privilegia, stejnou historii. Bílý člověk v pozici příjemce učícího-se procesu se tak může ocitnout ve značně ambivalentní pozici. Jako příslušník nebo příslušnice zvýhodněné skupiny je kritizován za jisté chování, které ale druhá strana sama dělá. Tím chováním je nálepkování jeho-její identity osobou z vnějšku, která, dle své perspektivy konstruuje části identity druhého a trvá na jejich platnosti. S touto platností on-ona ale nesouhlasí, takže se jistě musí dostavit pocit křivdy, rozčilení a nepochopení. Nemyslím si, že tyto pocity jsou ve vzájemném dialogu efektivní a přínosné. Na tento argument odpovídá například Lee Bebout (2014). Dle autora, zdá-li-se nám toto problematické, uniká nám smysl *Critical Whiteness a tím je přesunout pohled z individuálních rasistických činů na vnímání rasismu optikou systematičnosti a systému, který těmto lidem poskytuje*

privilegia.“

Dále několik autorů (např. Kay, 2012; Horowitz, 2002; Garnett, 2013), poukazují na obsah Critical Whiteness, kterým je nenávisť k bílým a pohled na bílé jako na absolutní zlo. Barbara Kay cituje Jeffa Hitchcocka (1998), ředitele a spoluzakladatele Centra pro studium bílé americké kultury: *Neexistuje zločin, který by bílí ve vztahu k lidem barvy pleti nespáchali...Musíme vinit bílé za vzorce, které zničili lidství, a které nás dodnes pronásledují.* Podobným tónem hovoří pedagog, dříve působící na Harvardské universitě Noel Ignatiev: *Klíč k řešení sociálních problémů naší doby je odstranit bílou rasu, jinými slovy odstranit privilegia, ze kterých bílí těží.*⁸⁵ Redukovat obor na nenávisť k bílým, popřípadě nutnost bílých cítit se vinni za sebe i svá privilegia mi přijde přehnané, nicméně ale dovedu pochopit původ názorů. Někteří z autorů/autorek, lektorů a lektorek vystupují na veřejnost z pozice zloby a nenávisti. Jejich komunikace je agresivní, nevybíravá a plná zloby. Rozumím, že zloba a nenávisť je součástí života marginalizovaných, utlačovaných a znevýhodněných a čas od času se dostane do popředí. Dle mého názoru by konfrontace s negativními pocity měla být součástí kritické reflexe naší pozice ve světě. Ustavit ale komunikaci na tomto základě, vztahovat se z ní k druhému, vkládá mezi lidi bariéry a znesnadňuje vzájemný dialog.

Během procesu učení (možná spíše odučení), jsem tedy rozpoznala několik problematických oblastí, které proces uvědomění si významu své bílé barvy pleti a vidění souvisejících privilegií provázejí. Tím se dostávám k možným problémům, které mohou na cestě kritické reflexe bělošství nastat. Především se jedná o pocit viny, vytvoření bariéry ve vztahu a strach sdílet své myšlenky a názory.

1. **učíme se na něčí úkor** – tato situace vyplynula v platformě GLEN několikrát. Lidé barvy pleti jsou konfrontováni s našimi rasistickými obsahy, znovu a znovu. My někdy komentář přijmeme, někdy se bráníme, vzdorujeme, odmítáme, napadáme. Pro lidi barvy pleti je to vyčerpávající a zraňující.
2. může vzniknout **strach říci svůj názor a sdílet své myšlenky** – bude to rasistické nebo někoho zraním. Jestliže jsem po-několikáté konfrontována s mými rasistickými projevy, o kterých nevím, že rasistické jsou, můžu se uzavřít a pro příště raději mlčet.
3. **vyvolání pocitu viny** - jak uvádí lektoři organizace Phoenix, pocit viny je součástí procesu, nesmíme u něj ale zůstat, tato fáze je pasivní a ochromující,

⁸⁵

https://en.wikipedia.org/wiki/Whiteness_studies

musíme jí projít a posunout se dále do aktivní, konající. U někoho ale pocit viny může být hluboký a trvat i několik let.

4. **těžké unést zlobu druhé strany** - někteří lidé barvy pleti jsou každodenním rasismem a všemi jeho dalšími formami tak deprivováni, že jim již, zcela pochopitelně došla trpělivost. V situaci, kdy se emoce projeví, může být komunikace náročná, agresivní, vzdálená nenásilným formám komunikace, jejíž hodnoty vyznáváme.
5. **vytvoření bariéry ve vztahu** - vše výše zmíněné může mít za následek, že se v kontaktu bílého člověka a člověka barvy pleti vytvoří bariéra, nesouvisející s nimi jako lidmi, ale s problémem, který mezi ně barva pleti přináší.

Náročné fáze jsou součástí každého hlubšího procesu učení. Je důležité je sdílet, komunikovat, pojmenovávat a neustále reflektovat.

Další částí diskuze by zajisté mělo být zamyšlení se nad limity zpracování teorie oboru, které jsem pro účely práce provedla. Jak jsem již uvedla v úvodu, zpracování jistě není vyčerpávající, a nabízí spíše krátký vhled do oboru jako takového. Náročnou pro mě byla především nedostupnost literatury v českém jazyce. I když má znalost anglického jazyka je poměrně pokročilá, zpracovat texty v jazyce anglickém je časově náročnější. V některých situacích vyvstával problém s pochopením komplexních myšlenek. Dále také v překladu, který jsem prováděla, mohly vzniknout nedokonalosti a mohl být lehce pozměněn význam slov. Nepochopení významu jsem se snažila minimalizovat častým ověřováním a porovnáváním více textů dohromady.

Dalším prostorem, kudy by se práce mohla ubírat, je makro rovina – systému a struktury společnosti jako takové. Během studia literatury jsem zachytila velké množství odkazů pro provázanost kapitalismu a rasismu a zamyšlení-se nad vzájemnou závislostí, popřípadě potřebností. Pohled na sféru kapitalismu, neo-kolonialismu, popřípadě spojitosti s Marxovým odkazem by bylo pro pochopení myšlenek a hloubky oboru velmi zajímavé, vyšlo by ale na samostatnou diplomovou práci. Podobně nastínění paralel s českým kontextem je značně útržkovité a slouží spíše jako odkaz na spojitosti, ne-tak popis samotných oborů.

Během hledání zdrojů a čtení dostupné literatury mě také často napadaly otázky týkající se globálnosti témat. Jaké je například vnímání kolonialismu a kritického

náhledu na bělošství v Indii, Austrálii nebo Jižní Americe? Bílí lidé nespáchali zlo jen v Africe. Zdecimování původních obyvatel Severní Ameriky, Austrálie nebo Jižní Ameriky bylo podobně drastické a kruté. Jakých forem nabývá rasismus v Japonsku? Jak pohlíží na dnešní USA původní Američané? Jaké země se z koloniální nadvlády dokázaly odprostit a pro jaké strategie uspěly? Myslím, že pro komplexnost pohledu by bylo obohacující zařadit několik autorů z různých kulturních a geografických okruhů. Podobná studie bohužel není v rozsahu mé práce možná, jistě by práci ale obohatila.

EMPIRICKÁ ČÁST

„To, co považujeme za objektivní znalost a pravdu, je výsledkem perspektivy.
Poznání a pravda jsou vytvářeny, nejsou objevovány vědomím.“

(Schwandt 1994)

Empirická část je tvořena kvalitativní výzkumnou sondou a je věnována praktickým důsledkům a dopadům kritické sebe-reflexe bělošství, jejímu přínosu a limitům v oblasti sociální práce a prevence rasismu v českém kontextu (aktivní formě realizace *Critical Whiteness*). *Critical Whiteness* vnímám jako velmi přínosný obor, ať už v osobní nebo profesní⁸⁶ rovině. Jak již bylo řečeno, CWS nespádají pouze do akademické sféry, praktická podoba aplikace je rozšířena v mnoha koutech světa a snaží se aplikovat teoretické koncepty a zjištění v praxi. Pro účely práce mě zajímá, jak lidé, kteří touto praktickou reflexí prošli, její vliv vnímají, zda jsou poznatky přínosné pro jejich osobní/profesní život, jaké jsou její limity a jak obecně na proces reflexe nahlízejí. Nejprve je popsána cesta, která mne k tématu vedla. Protože jsem si sama reflexí prošla, respektive stále procházím, má výzkumnická pozice je touto zkušeností ovlivněna. V následujících podkapitolách popíši a zdůvodním výběr výzkumné strategie a metod, které jsem pro sběr dat, při snaze o zodpovězení výzkumných otázek, použila.

1. Předporozumění problematice - *Cesta k tématu*

Má cesta k tématu, a tedy i předkládané práci, je datována několik let zpátky. Přesněji do roku 2012. K tématu diplomové práce jsem se postupně propracovala díky vstupu do mezinárodní sítě spolupracujících neziskových organizací a účastnících se participantů, která se nazývá GLEN – Global Education Network of Young Europeans. V roce 2012, kdy jsem do platformy vstoupila, se jednalo o mezinárodní spolupráci osmi zemí Evropy a desítek hostujících organizací, fungujících po celém světě. Z těchto zemí dvojice účastníků dlouhodobě žijících v Evropě, vyjíždí na stáž do země tzv. Globálního jihu.⁸⁷ Hlavním tématem GLENU je sféra Globálního vzdělávání. Směřování platformy je velmi kritické, jak k „tradičnímu“ vnímání rozvojové pomoci, mocenským

⁸⁶

Profese zaměřená na sociální práci a vzdělávání.

⁸⁷

Globální jih a Globální sever značí mocenské rozdělení světa. Pojmy nahradily označení Rozvojové a Rozvinuté země, popřípadě tzv. „Země třetího světa“.

vztahům „vyspělého Severu“ a „rozvíjejícího se Jihu“, tak k sobě samé. Hlavní sférou tedy není „pomoc“, ale výměna zkušeností, myšlenek, pohledů na svět a především proces učení.

Já, jakožto jedna ze sedmi českých účastníků, jsem byla vybrána na stáž do Vietnamu. Protože už ze své podstaty je platforma vzdělávacím projektem, součástí jsou dva týdny sebezkušenostního setkání, kde jsou interaktivní formou předány základní hodnotové a teoretické obsahy globálního vzdělávání. Mezi základní témata patří například: mocenské struktury - postkolonialismus, postkomunismus; kritické mužství, nenásilná komunikace a právě téma kritického bělošství. Otázky, se kterými jsme během semináře byli konfrontováni, byly například: Ke které etnické skupině patříš?, Jaký je tvůj kmen?, Kdy sis uvědomil/a svou barvu pleti?, Co pro tebe bělost znamená a jak ovlivňuje tvůj život?

Pamatuji si pocit, který „iniciaci do mého bělošství“ provázel. Byla to směsice údivu, objeveného pocitu a také rozhořčení. Nechápatý výraz, když jsem lektorovi nedokázala odpovědět, do jaké etnické skupiny patřím, hledání v zákoutích mé mysli, zatímco vyplouvají na povrch všechny antropologické znalosti o těch druhých, etnicích, kulturách, tradicích. Věda podobně označuje tzv. *momenty náhlého pochopení* (Pelikán, 1998: 17), sféra neformálního vzdělávání moment pojmenovává „*Aha moment*“. Jedná se o moment hlubokého pochopení, projasnění mysli, náhlé pochopení souvislostí. Zamyšlení se nad tím, co znamená má barva pleti pro mě, pro ostatní. Jaká privilegia jsou s bělostí spojená, jak bělost vůbec vznikla a na úkor koho a čeho získala své dominantní postavení. Studium historie jsem strávila roky, od základní školy, po gymnázium, maturitu z dějepisu, po studia sociální a kulturní antropologie. Hovory o kolonialismu a rasismu nikdy neprovázelo pozastavení se nad rolí bílých. Z mé zkušenosti mi spíše přijde, že prostor věnovaný době zámořských plaveb a kolonialismu s sebou nese, namísto vyrovnání se s krutou historií, jistou nostalgií, možná až obdiv k našim předkům, kteří dokázali rozšířit svou moc a říši za moře a oceány na další kontinenty.

Následná stáž v Hanoji byla velmi náročná a problematická a s tématy přednášenými na přípravných seminářích jsem se denodenně konfrontovala. Myslím, že ve Vietnamu dozrál můj respekt vůči lidským jinakostem a hlavně silné uvědomění si, že mé chápání světa, rituály, způsob přemýšlení, řešení a chování, jsou jen jedním z mnoha stejně cenných způsobů.

V projektu jsem i nadále jako členka týmu zůstala a s pokračující účastí jsem se zúčastnila několika školení, zaměřených na osobní reflexi CW a na způsob, jak s lidmi, kteří školením projdou, následně pracovat. Poslední silnou zkušeností byla studijní stáž v Beninu v roce 2016. Stáž byla zaměřena na vytvoření rovného vztahu a komunikace mezi bílou částí platformy a lidmi barvy pleti. Program byl však bohužel veden značně konfrontačně a spory, které vznikaly, byly velmi nepříjemné a hluboké. Proto mě tato zkušenost demotivovala a byl to jeden z momentů, který mě od tématu i platformy na čas odvrhl.

2. Předporozumění problematice a výchozí pozice

Jak naznačují předchozí stránky, s tématem mám nejen teoretickou zkušenost, ale i praktickou. K tématu jsem pronikla díky účasti v dobrovolnickém projektu a sérii praktických školení. Dále jsem postupně doplňovala své vědomosti studiem literatury a jiných zdrojů. Většina zdrojů, ze kterých pro svou práci čerpám, je zahraniční. Studium literatury a zdrojů jsem zaměřila především na ústřední autorky a autory a jejich nejvýznamnější publikace, dále kratší statě a články, publikované novodobějšími autory a autorkami, v neposlední řadě jsem potom čerpala z online přednášek expertek a profesionálů z různých oborů, sdružených v platformě TED: Ideas worth spreading.

Myslím, že výhodou celkové komplexnosti problematiky rasismu, popřípadě *Critical Whiteness*, které sahá od osobní roviny a nejnaternější části naší identity, historii, až po nejobecnější struktury a provázanost společnosti na od-osobněné makro úrovni je, že není lehké zaujmout jakékoli stanovisko. Zkušenosti i „nasbíraná“ teorie mě staví dalece mimo výzkumnickou „neutralitu“, vnímám ale, že jsem v jistém neukotveném postoji, který vnímám pozitivně. I když se mě problematika úzce dotýká, sama neznám „správné“ odpovědi na otázky, které s participanty diskutuji. Současně ve mně zájem o téma probouzí upřímnou zvědavost, se kterou k rozhovorům a participantům přistupuji.

V počátcích psaní práce pro mě byl důležitý rozhovor s významným českým metodikem, školitelem a pracovníkem ve vedoucí pozici organizace pracující primárně s lidmi barvy pleti, popřípadě lidmi s migrační historií. Tématem rozhovoru byla prevence rasismu v Čechách, rámcové vzdělávací plány – konkrétně multikulturní výchova, *Critical Whiteness* a problematika bílých, lektorujících prevenci rasismu.

Rozhovor nezahrnuji do výzkumné sondy z několika důvodů. Jedním z nich je, že respondent si nepřál být poznán nebo citován, dalším, že rozhovor sloužil spíše k porozumění situaci v české vzdělávací sféře. Koncept Critical Whiteness vznikl a je živý v jiných zemích, než je Česká republika, popřípadě „východní“⁸⁸ Evropa. Chtěla jsem tedy udělat jakýsi „*reality check*“ a zjistit, zda vůbec má smysl se o oboru v našem kontextu bavit. Z rozhovoru vyplynula potřeba změnit stávající přístup k prevenci rasismu, nevhodnost některých užívaných strategií a jasný názor, že je důležité, aby bílí lektoři, školící prevenci rasismu, kriticky zreflektovali svou privilegovanou pozici a bělošství jako takové.

Má výzkumnická pozice může být problematická i z důvodu osobních vztahů s částí respondentů. U pěti z nich by se dalo hovořit o jistém stupni navázaného přátelství. Tento fakt jistě může průběh rozhovorů a míru poskytnutých dat ovlivňovat. Díky bližšímu vztahu s některými z nich bylo jistě lehčí získat kontakty na další možné respondenty, které jsem již osobně neznala. Zároveň ale pro mě bylo při rozhovorech velmi těžké neskloznout k rozhovoru obecnějšímu a držet se otázek, které byly významné pro navrženou výzkumnou sondu. Některé z odpovědí ve mně rezonovaly, protože jsem v určité době zažívala stejně procesy a bylo pro mne těžké jejich odpovědi nekomentovat. I proto jsem zvolila formu, kdy položím otázku a po celou dobu se snažím mlčet a nechat respondenta mluvit po tak dlouhou dobu, jak uzná za vhodné, i když to v některých momentech znamenalo delší dobu mlčení. Je ale otázkou, od jaké míry náš vztah ovlivnil obsah rozhovorů. Respondenti mohli hovořit otevřeněji, zároveň je ale možné, že kdyby rozhovor vedl někdo pro ně cizí, odpovědi by se do jisté míry lišily. Tuto mou pozici jsem se snažila opakovaně zvědomovat a pojmenovávat.

3. Cíle výzkumné sondy

Ústřední **téma** kvalitativní výzkumné sondy je:

Možnosti využití Critical Whiteness v českém prostředí, z pohledu účastníků praktického CW školení.

Při hledání odpovědí na téma výzkumné sondy mi budou nápomocny následující otázky:

Otázka č. 1: Jak účastníci a účastnice Critical Whiteness semináře tuto svou zkušenost

⁸⁸

V politickém slova smyslu.

vnímají?

Otázka č. 2: Jak koncept Critical Whiteness, na základě svých celkových zkušeností, vnímají?

Otázka č. 3: Jaké jsou, podle jejich názoru, limity/přínosy použití konceptu v českém prostředí?

Otázka č. 4: Do jaké míry je důležité, aby školitelé prevence rasismu a sociální pracovníci a pracovnice pracující s lidmi barvy pleti v ČR měli kriticky zreflektované své bělošství?

Na tyto otázky se pokusím odpovědět provedenou výzkumnou sondou. Dále popíši metodologické přístupy a konkrétní výzkumné metody a techniky, na kterých je výzkumná sonda postavena.

4. Výzkumná metoda

Hendl (2005) nazývá obecný metodologický přístup sloužící k řešení výzkumné otázky jako výzkumnou strategii. Za hlavní dva přístupy v sociálních vědách jsou považovány kvantitativní a kvalitativní výzkumné strategie. Pro realizaci mého výzkumu jsem zvolila strategii kvalitativní. Jak shrnuje Loučková (2001: 314), v kvalitativním výzkumu je cílem „*prozkoumat sociální skutečnost prostřednictvím odкрыtí subjektivních významů*“. Předně nacházím důvod pro volbu kvalitativní strategie v tom, že se používá zvláště v případech, kdy je třeba odhalit podstatu něčích zkušeností s určitým jevem, což je jeden z mých úkolů. Dále, že získané hlubší informace spolehlivěji zobrazují, jak účastníci výzkumu nahlíží na zkoumanou oblast (Strauss a Corbinová, 1999) – v mém případě, jak účastníci, kteří postoupili kritickou reflexi svého bělošství nahlíží na svou zkušenost, a dále, jak díky této zkušenosti, nahlíží na koncept jako takový.

Pro získání dat jsem zvolila nestandardizovaný polostrukturovaný rozhovor. Smysl rozhovorů s participanty semináře kritického bělošství vidím především v hloubce a jedinečnosti zážitků a zkušeností. Metoda polostrukturovaného rozhovoru má výhodu v tom, že dává dotazovaným svobodný prostor pro vyjádření, neomezuje dotazovaného ani tazatele v tématech a poskytuje široké pole pro možné nápady a fantazie. Tazatel nebo tazatelka se může doptávat a v průběhu rozhovoru, může také ověřovat správné porozumění otázkám (Miovský, 2006). Je tak možné rozvíjet různá témata, jež se samy vynořují v průběhu rozhovorů, což opět přispívá k lepšímu

porozumění zkoumané problematiky. Nevýhodou interview, jak uvádí například Hendl (2005: 162), jsou nepřímé informace, filtrované informantem. Další nevýhodou může být nekompatibilita otázek napříč rozhovory s jednotlivými participanty a participantkami.

Po zvolení techniky sběru dat následovala tvorba otázek pro interview. Volbou polostrukturovaného rozhovoru byla ponechána určitá svoboda v dotazování, nicméně jistá struktura musela být pro rozhovory připravena. Vyhnout jsem se snažila návodným a sugestivním otázkám. V realizovaných rozhovorech se vyskytují typy otázek vztahující se především k názorům a pocitům dotazovaných. V úvodu setkání jsem vždy zdůraznila, že výpovědi, kteří budou dotazováni sdílet záležitosti pouze na nich a že vždy mohou i zpětně požádat a úpravu nebo vymazání konkrétních podaných informací. Hendl (2005:169) doporučuje začínat otázkami, jež se týkají neproblémových skutečností, ty totiž povzbuzují dotazovaného nebo dotazovanou, aby hovořili popisně. Prvními otázkami rozhovorů tedy bylo:

- Jakou máš s Critical Whiteness zkušenost?
- Jak celý koncept vnímáš?

Disman (2006: 151) pokládá otázku, zda mají odpovědi všech respondentů stejnou váhu. Jak uvádí: „Někteří z našich respondentů mohou být o určitém problému lépe informováni než ostatní a tak jejich odpovědi mohou být závažnější.“ V úvodu rozhovorů jsem proto kromě popsání zkušenosti se seminářem chtěla zjistit i další zkušenosti a oblasti, kde se participanti a participantky s konceptem potkali.

V návaznosti na předešlé otázky již konverzace u každého z participantů vedla trochu jiným směrem. Někteří vyslovili pochybnosti o konceptu samotném, ponořili jsme se tedy k představám vhodnějších přístupů, u jiných jsme zůstali hlouběji v popisu zkušenosti. Někteří od tématu odbočili, a tak jsme se k otázce ovlivnění seminářem museli znovu vrátit. V této jakési „střední“ fázi jsme se, skoro ve všech případech dostali k velmi osobní rovině. A to k otázkám identity, emocí a pocitů. Některé z momentů byly poměrně silné a participanti sdíleli i obsahy, ve světle kterých měli pocit, že nebudou vypadat příliš „dobře“. V některých případech své obavy vyslovili. Vzhledem k mé zainteresované pozici, jsem je ujistila v tom, že ani já neznám „správné“ odpovědi a postupy a rozhodně je nebudu za jejich výpovědi soudit.

Dotazovaní se otevřeli v poměrně hluboké reflexi osobních procesů. Z tohoto důvodu si myslím, že se mi podařilo pro rozhovory vytvořit bezpečný prostor. Toto bezpečné prostředí jsem se snažila nastavovat již od prvotního setkání. Podrobně jsem popsala zaměření práce a směřování výzkumné sondy, popsala jsem mou pozici a zkušenost s tématem, dala jsem dotazovaným prostor pro výběr místa a po celou dobu jsem se snažila vstřícně a aktivně naslouchat, neskákat dotazovaným do řeči a ujišťovat se, že chápu významy stejným způsobem, jakým je chápou dotazovaní.

V závěru rozhovorů byl každé z participantek a participantů poskytnut prostor pro nevyslovená nebo potřebná sdělení, která měla s diskutovanými tématy jakoukoli spojitost. Pět z dotazovaných této možnosti využilo, čtyři z nich nikoli. Rozhovory proběhly v kavárnách, čajovnách a v parcích, v jednom případě v domově dotazované. Nejdelší z rozhovorů trval přes hodinu, nejkratší zhruba dvacet minut.

Při reliazci rozhovorů jsem se snažila držet zásad, které zmiňuje například Hendl (2005: 172). Především jsem se snažila o důkladnou přípravu na rozhovor, nebyl-li přítomen, vytvořit s participanty vztah vzájemné důvěry, vstřícnosti a zájmu, pozorně naslouchat a sebekriticky monitorovat sama sebe. Otázky jsem se snažila klást srozumitelným a jasným způsobem, v případě nepochopení otázku přeformulovat směrem k vzájemnému pochopení.

5. Limity výzkumné sondy

Od počátku tvorby metodologické části práce jsem si byla vědoma jistých limitů, kterými bude výzkumná sonda nevyhnutelně poznamenána. V této souvislosti například Reichl (2009: 22) hovoří o vysoké míře nepřesnosti výsledků výzkumné práce, která se týká sociálních skutečností. Hlavním z důvodů je způsob získávání těchto informací a dále také *filtr subjektivity*, který je jak na straně výzkumníků a výzkumnic, tak na straně těch, kteří data poskytují. Další limity se týkají oblasti kvalitativního výzkumu. Mezi ně patří například nemožnost zobecnění získaných výsledků a jejich nereprezentativnost. Například dle Hendla (2005: 48) je kvalitativnímu výzkumu rovněž vytýkána přílišná subjektivita a neprůhlednost, kdy není zřejmé, jak probíhal výběr výzkumného vzorku a jakým způsobem byla prováděna analýza a interpretace výsledků. Na druhou stranu, jak uvádí Reichl (2009: 67) „*Jistá míra subjektivity se při kvalitativním zkoumání očekává, jinak budeme například těžko schopni získat a pochopit subjektivní interpretace zkoumaných.*“ Subjektivita také může zasahovat i do kódování dat, konkrétně například

přehlížení nebo vyzdvihování jistých částí. Toto zkreslení jsem se snažila zmírňovat opakovanou kontrolou výběru z přepisů rozhovorů. Dále, během formulace výzkumných otázek, jsem si byla vědoma omezení poznávané skutečnosti a vytvořené otázky se zaměřují na to, jak respondenti skutečnosti vnímají a jak na ně ze své zkušenosti pohlíží. Neaspírají tedy na obecné pravdy nebo poznání.

Dalším z limitů, který se v mé práci může projevit, je malá zkušenost s realizací rozhovorů a obecně výzkumů a následné evaluace. V procesu práce jsem mohla důležité informace nebo přínosné cesty směřování výzkumu přehlédnout nebo si nepovšimnout jiných důležitých jevů. Tento fakt jsem se snažila kompenzovat studiem literatury a konzultací kroků se zkušenějšími kolegy. V neposlední řadě, již při psaní teoretické části práce jsem cítila své nedostatky v udržení jednotného směru a udržení ohraničení tématu. Na základě této zkušenosti tedy vnímám, že je zde možnost podobných tendencí i během realizace rozhovorů. Ohraničení tématu jsem se snažila dostát důsledným psaním poznámek.

6. Způsob zpracování dat

Jak uvádí Hendl (2005: 207) „*Kvalitativní postupy vyžadují přesný a adekvátní popis dat.*“ Všechny rozhovory byly nahrány na diktafon a následně přepsány. Hendl dále zmiňuje čtyři možné způsoby transkripce: *doslovnou, komentovanou, skrnující protokol a selektivní protokol* (tamtéž: 208). S ohledem na formu pokládaných otázek a zaměřenost rozhovoru jsem zvolila doslovnou transkripci s poznamenáním důležitých mezer nebo silných emocí. Záznam přepisů rozhovorů je k dispozici v přílohách práce.

7. Volba vzorku participantů

Výzkumný vzorek (výběrový soubor) tvořilo celkem devět lidí. Způsob volby participantů a participantek byl záměrný a nepravděpodobnostní. Jak uvádí Žižlavský (2003: 113), „záměrný výběr nám dovoluje vybrat případ, protože ilustruje nějaký rys nebo proces, který nás zajímá“. Kritéria pro zařazení participantů do výzkuné sondy byla následující:

- 1) Účast na antirasistickém semináři CW poskytovaným buď neziskovou organizací Phoenix⁸⁹ nebo spolupracujícími „freelancery“.

⁸⁹

Phoenix je německá antirasistická organizace, která se mimo jiné zaměřuje na prevenci rasismu optikou Critical Whiteness. Významnými lidmi, kteří stojí za jejím vznikem, jsou Sybil Phoenix a Austen P. Brandt.

2) Respondenti se buďto narodili v Čechách nebo zde žijí a česky se dorozumí.

Add 2) V určité fázi tvorby práce jsem zvažovala, jak a zda upravím kritéria pro účast ve výzkumné sondě – především o rozšíření geografické oblasti o Polsko, Slovensko a Pobaltské státy. Po krátké úvaze jsem se ale rozhodla, že tak neučiním, především z důvodu problematiky zpracování dat a jejich následné vypovídající hodnotě.

Některé z účastníků a účastnic školení jsem znala osobně, využila jsem tedy jejich zkušenosti pro získání kontaktů na další z dřívějších účastníků školení a tím jsem další z dotazovaných navázala metodou „snowball“. Zároveň jsem také kontaktovala německou organizaci Phoenix, která semináře Critical Whiteness zajišťuje a freelancery, kteří semináře taktéž realizují. Díky tomu jsem zjistila, že před několika lety si seminář objednala jedna z českých neziskových organizací. Tu jsem následně kontaktovala a pro rozhovory získala jednoho participanta a jednu participantku.

Celkem jsem tedy, na základě výše zmíněných kritérií oslovila pět potencionálních participantů a participantek, které jsem znala z předchozí účasti ve vzdělávacím cyklu platformy GLEN. K dalším čtyřem mi dopomohla metoda „nabalování“ tzv. sněhova koule. Hendl (2005: 154) hovoří o sněhové kouli jako o jednom typu vzorkování v kvalitativním výzkumu. Jedná se o „volbu dalších případů na základě doporučení již zkoumaných jedinců.“ Mezi vybranými dotazovanými byli všichni vysokoškolského vzdělání, pracující v neziskových organizacích profilujících se buď jako sociální nebo jako vzdělávací. Nejkratší zkušenost s tématem CW byla dva a půl roku, nejdelší potom 11 let. V případě participantek a participantů, kde setkání se na rozhovor bylo první osobní zkušeností, věnovala jsem dostatek prostoru úvodnímu seznámení a navázání vztahu.

Získané výpovědi si nečiní nárok na reprezentativnost, rozhodně ne k obecné populaci, nebo reprezentativnosti statistické. Jak uvádí u popisu metody sněhové koule Reichl (2009: 83) někdy může jít o jakousi reprezentativnost názorovou. Cílem práce je na základě osobní zkušenosti účastníků a účastnic postihnout možné přínosy a limity užití konceptu v českém prostředí. Jejich výpovědi, ve kterých budou v následné evaluaci hledány spojitosti a podobnosti slouží tedy jako subjektivní výsek zkušenosti, která může sloužit k zvědomení si určitých limitů a rizik a předejití problémům a komplikacím, které by zavedení konceptu mohlo přinést.

8. Metody zpracování dat

Získaná data jsem v průběhu realizace výzkumné sondy procházela, porovnávala a třídila postupně. Jak uvádí Reichl (2009: 165), pojem kódování má u vyhodnocování kvalitativních údajů trochu odlišný význam, než při práci s daty kvantitativními. „Jedná se o rozčleňování množin a souborů údajů na dílčí celky, segmenty a jejich následné pojmenovávání a třídění, případně klasifikování a kategorizování.“ Přepsané rozhovory jsem se rozhodla analyzovat metodou tematické analýzy. Analýza témat představuje jednu z nejčastěji používaných metod obsahové analýzy. Jak uvádí například Merten (1983), analýza témat představuje výraznou redukci informací a je poměrně hospodárnou metodou. Jednou z jejích hlavních předností je, že témata jsou tříděna do poměrně malého počtu kategorií.

Aby byl proces analýzy co nejvíce zprůhledněn, navrhuji Braun a Clarke (2006) postup, o šesti bodech, z kterého by výzkumníci a výzkumnice měli vycházet:

1. Seznámení se s daty,
2. Generování počátečních kódů,
3. Hledání témat (třídění a porovnávání kódů do potenciálních témat)
4. Přezkoumání témat (ujasnění si hranic mezi tématy)
5. Definování a pojmenování témat
6. Sepsání zprávy.

Podle těchto kroků jsem se při analýze dat snažila postupovat. V procesu jsem nepostupovala lineárně, spíše jsem se v cyklech k jednotlivým bodům vracela. Rozhovory jsem postupně přepisovala a tiskla. Během kódování a nacházení témat jsem pracovala jak s papírovou, tak elektronickou verzí, která byla přehlednější například při vyhledávání a porovnávání. Pro samotnou analýzu byla však zásadnější papírová verze. Jednotlivé přepisy jsem opakovaně procházela a postupně vytvořila nejdůležitější okruhy témat. Celkem jich bylo devět. 1. Zkušenost se seminářem CW, 2. Zkušenost s CW-jiná, 3. Vnímání CW obecně, 4. Pocity vyvolané seminářem, 5. Situace v Čechách, 6. Limity a přínosy užití, 7. Důležité kompetence odborníků a odbornic⁹⁰, 8. Přínos pro odborníky a odbornice v ČR, 9. „Lepší cesty“.

⁹⁰

Pro přehlednost používám zkrácenou verzi odborníci a odbornice. Označení zahrnuje sociální pracovníky a pracovnice setkávající se během výkonu práce s lidmi barvy pleti a vzdělávací pracovníky, kteří s tématem rasismu pracují.

Okruh číslo 4. se částečně dotýká okruhu číslo 1. U většiny dotazovaných ale byla sféra probuzených emocí a pocitů tak silná, že mi přišlo důležité vytvořit samostatnou kategorii. Okruh číslo 9. vyplynul z některých rozhovorů, kde dotazovaní sami od sebe zmiňovaly způsoby práce, které jim přijdou vhodnější, než samotný koncept CW. Pro přehlednost nakládání s okruhy témat přikládám ukázkou způsobu zpracování:

Tabulka č. 1: Ukáзка tvorby kódů

Výrok	Autor/ka	Kód
„Já si myslím osobně, že třeba po tom, po semináři na Glenu jsem to moc nepochopila jo, že jsem se v tom vlastně hrozně plácala a že vlastně to bylo jenom takový jako ubíjející, přesně to o čem jsme si povídaly teďka před chvílkou, zavalí tě to vinou.“	Martina	Pocity vyvolané seminářem
„určitě to posunulo moje vnímání toho, jak moc fungují předsudky, jak fungují stereotypy, jak moc vlastně, můj pohled sama na sebe v tom, že jsem měla asi do té doby vlastně dojem, že rasista vopravdu nejsem, v žádném případě, a že to je úplně proti mejm hodnotám. Díky těm seminářům jsem si uvědomila, že ty předsudky v sobě, stejně jako každéj mám.“	Helena	Zkušenost se seminářem CW
„Já si myslím, že určitě. Já si myslím, že by to měl bejt nějaký základ, kterým projdou všichni lidi, který dělaj rasismus a pracujou s lidma barvy pleti.“	Anna	Přínos pro odborníky a odbornice v ČR

9. Etika výzkumné sondy

Každá z participantek a participantů byla nejprve seznámena s tématem výzkumu, jeho účelem a následným nakládáním s daty a jejich výstupy. Pro účely výzkumu nebylo potřeba zatajovat informace, participant i participantky byli tedy plně obeznámeni a upozorněni na to, že rozhovor bude po celou dobu nahráván. Každý/á z nich udělil/a informovaný souhlas k nahrávání a následnému zpracování získaných dat. Spolu se souhlasem byla komunikována anonymita při zpracování výsledků i jejich následné prezentaci. Pro zvýšení anonymity proběhla záměna křestního jména každého z participantů a participantek.

Hendl (2005: 156) mluví v této souvislosti také o emočním bezpečí. Hovoří

o tom, že se často rozhovory týkají citlivých otázek, jako například rozvod, smrt nebo násilí. Téma mé práce je ale myslím obecnější a nejedná se o citlivé nebo niterné informace. Participantů byli nicméně upozorněni, že to, zda na jednotlivé otázky odpoví, záleží jen na jejich vůli, a že případné odmítnutí odpovědi budu plně respektovat. Této možnosti nevyužil nikdo z nich. Na základě průběhu rozhovoru a následné reflexe jsem přesvědčena, že rozhovor participantům nezpůsobil žádné nežádoucí následky. Jedna z respondentek, byla hovorem „o identitě“ zasažena. Během rozhovoru byl však každému poskytnut prostor pro sdílení pocitů, aby podobné situace mohly být bezpečně projeveny.

Oproti původnímu úmyslu jsem zaměnila i jména školitelů, školitelek a ostatních zmíněných aktérů a akterek, spojených s tématem. Obor je v českém prostředí nenávisťně kritizován extrémní pravici a vnímala jsem, že je zbytečné a potencionálně nebezpečné, aby aktéři byli na základě kontextu a svého jména rozpoznáni.

10. Výsledky výzkumné sondy

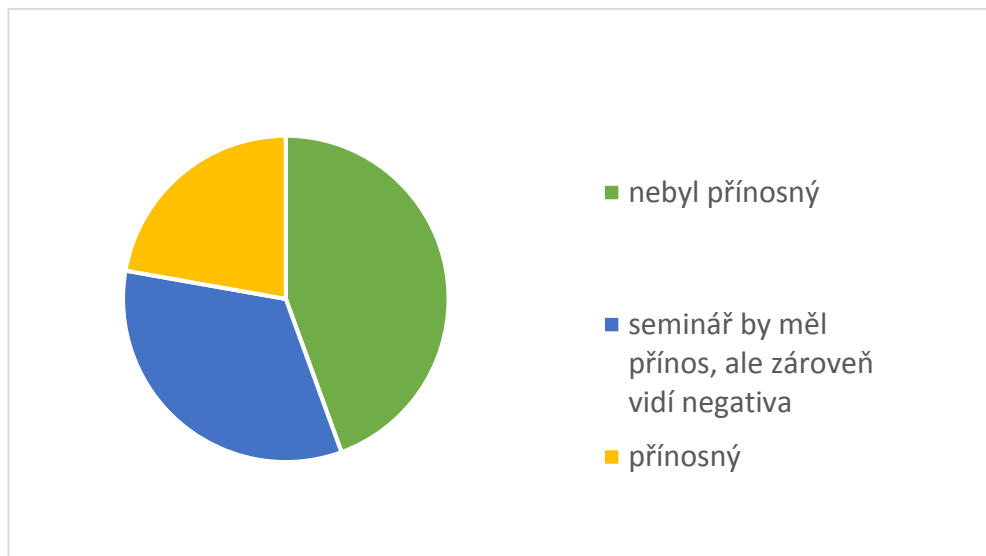
Získaná data z tematických okruhů jsem analyzovala nejprve samostatně, dle jednotlivých bodů. Následně jsem ale způsob zpracování změnila, především z důvodu přehlednosti analyzovaných obsahů. Vnímám, že jednotlivé okruhy se doplňují a společně poskytují komplexnější odpověď na výzkumné otázky. Z toho důvodu postupuji ve zpracování tak, že uvedu výzkumnou otázku, související tematické okruhy a celkové shrnutí založené na získaných datech. Následně předložím konkrétní výpovědi dotazovaných.

Otázka č. 1: Jak účastníci a účastnice Critical Whiteness semináře tuto svou zkušenost vnímají ?

Tuto otázku zodpovídaly tematické okruhy:

1. Zkušenost se seminářem CW: *Tři z participantů* popisují svou zkušenost se seminářem, jako pozitivní a přínosnou, i když každý/á v jiné intenzitě. Oceňovanými momenty jsou autentičnost lektorů, získání nových kompetencí, otevření nových oblastí zájmu, změna osobního přístupu, rozšíření vnímání při pohlížení na svět kolem sebe, uvědomění si svých předsudků, pojmenování procesů z dřívější zkušenosti (2*) apod. *Čtyři z participantů* vnímají zkušenost více či méně problematicky. Kromě již

zmíněných pozitiv se objevují i negativa. Objevuje se nepochopení, dvakrát je zmiňována odlišná historická zkušenost (východní a západní Evropy), na základě které nebylo možné určité části výkladu přijmout, (2*), objevují se negativní pocity, vyvolané seminářem (4*). Dva z *participantů* hodnotí seminář zcela negativně. Nesouhlasí s metodami a jeho konfrontačním vedením, nerozumí jeho cílům.

4. Pocity vyvolané seminářem:

Martina: Zkušenost se seminářem vnímá jako ambivalentní. Během první zkušenosti obsah příliš nepochopila. Obsahoval silnou konfrontační složku a přinesl spoustu frustrace a vinu, naboural její osobnost a „sešmahl“ jí, ale zároveň v průběhu let se to ukázalo být pozitivním a zkušenost byla „otvírákem“ pro další oblasti. „...já jsem se prostě zasekla na takovém tom plácavém místě, kdy jsem se peskovala za věci, který mi

byly přisouzený a za který vlastně v podstatě nemůžu... Ta jako velká frustrace, kterou to přineslo, pro mě byla vlastně pozitivní. S odstupem několika let teda....“⁹¹

Lucie: Seminář jí nepřišel přínosný, nesouhlasí s metodami, podle ní se setkal s negativním ohlasem. Byl nejasný a nevyhovuje jí způsob práce, který se zaměřuje na problém, spíše než na nalezení kroků k vzájemnému cíli. *„Já popravdě řečeno fakt mám pocit, že mi to reálně nic nedalo. Dává mi to jenom otevřený otázky, nepochopení, dává mi to to, že nějaký lidi něco vnímaj úplně jinak než já, třeba.“* Účast na dalším ze seminářů v ní vyvolávala obavy, především kvůli užitým metodám práce.

Anna: Prvotní zkušenost-seminář se jí vůbec nedotkl a možná bylo přítomno i odmítnutí, především z důvodů odkazů na koloniální minulost, které vnímala tak, že se jí netýkají. Obsah byl zaměřen na francouzský kontext a nebral v potaz historickou zkušenost oprese východních Evropanů. Až díky následné stáži a dalším seminářům CW (které zkušenosti ze stáže pojmenovaly) dostal koncept smysl a stal se každodenní součástí práce a utvořil i změnu osobního přístupu, který změnil a převrátil její vnímání světa *„...měla jsem minimálně dva roky, kdy jsem byla hodně paralyzovaná, kdy jsem třeba odešla ze školy etnologie, kterou jsem studovala. Přišlo mi že, se moje hodnoty tak změnilo nebo pohled na to jak jsem vůbec četla svět, se tak zásadně změnil, že už jsem nemohla prostě v tom studiu pokračovat.“* Uvědomila si, že se jí téma týká, že je privilegovaná a své výhody čerpá na úkor jiných lidí. Součástí procesu ale je interpersonální konflikt a nepříjemná konfrontace, kterou je potřeba nebrat osobně. Zkušenost rozšířila její vnímání rasismu a více si všímá každodenních mikroagresí.

Helena: Zkušenost posunula vnímání toho, jak fungují předsudky a stereotypy, co to znamená být rasistou. *„...uvědomila jsem si, že ty předsudky v sobě, stejně jako každéj mám...“* Uvědomit si předsudky je důležité, *„potom s nimi můžeme začít pracovat“*. Prvotní reakcí na seminář bylo rozzlobení a *„zpruzení“*. Je možné, že v Německém historickém kontextu koncept občas dostává podobu *„sebemrskáčské permanentní viny“*. Vyjasnění obsahů až následně při komunikaci s lidmi, kteří byli s kurzem také seznámeni. Objasnění dvou konfliktních rovin seminářů a) osobní – *„konfrontace s tím, co člověk nechce úplně vědět“* b) kulturní – *„nebylo to přizpůsobeno mojí zkušenosti a společnosti, ve který žiju.“* Užití tedy není přizpůsobeno naší historické zkušenosti a právě to může negativní pocity podporovat.

⁹¹

Výpovědi z rozhovorů upraveny pro přehlednost textu. Odstraněna „výplňová slova“ a věty mezi tematickými odpověďmi. Důraz kladen na ponechání původních významů. Originální přepisy jsou součástí příloh práce.

Lenka: Díky dlouhodobé stáži v zahraničí zažívala různé situace, které ji vedly k reflektování vlastní pozice a zamýšlení se nad souvislostmi toho, proč se některé věci dějí. Až se seminářem ale přišlo pojmenování situací a procesů, které zažívala a vše jaksi „zaklaplo“. „...*pro mě to nebylo nic nového jo, to vlastně nastavení si vlastního zrcadla, ale jenom to dostalo nějaký pojmenování.*“ Seminář byl pro ni silným zážitkem, který hodnotí pozitivně, především díky autentičnosti a opravdovosti lektora, který, mimo jiné, podával své osobní svědectví.

Kateřina: Seminář popisuje slovy: „...*byla mi dána přednáška o tom, že jsem vlastně bílý člověk, že stejně tak jako ostatní bílí lidé mam za sebou koloniální minulost, i když jsme se jí sama neúčastnila. Prostě mi to přijde hodně důležitý. A dalo mi to zase malej dílek do celkového obrazu globální problematiky a nastavení vztahů.*“ Díky semináři byl otevřen prostor pro reflexi vlastních stereotypních představ. Průběh semináře popisuje slovy: „*To vim, že i ze začátku mi to vlastně štvalo, že tam mluvčí byli lidé původem z Afriky žijící v Německu, mluvící o německé koloniální minulosti. No a mě to přišli jako: No ale proč mi tohle říkáte, pro mě to není zas tak relevantní.*“

Justýna: S CW nemá příliš velkou zkušenost. Prošla školením od organizace Phoenix a dále se v tématu nevzdělávala. Témata se během některých příležitostí vracela, ale ne systematicky. „*To, že já jako běloch, že to něco znamená, že to předurčuje nějaký privilegia a naše uvažování o světě. Že implicitně to nějak máme v sobě, aniž si to uvědomujeme... jako vlastně že jsme rasisti už jen z té podstaty, že jsme bílí. To byla asi ta esence, hlavní myšlenka, která mi potom zůstala. A je ve mně dál...*“ Zkušenost ji vedla k větší sebereflexi, pokoře a „*zcitlivění*“ k tomu, co je to rasismus, jak jsou jazyk, literatura, pohádky zakořeněny v naší kultuře, aniž bychom si to uvědomovali. Uvědomuje si více významy rasistických vtipů, rčení nebo humoru.

Tomáš: Seminář u něj vedl k uzavření a despektu vůči programu. S metodou nesouhlasí, mimo jiné, protože je silně konfrontační a hrubě umlčuje názory participantů: „...*povídali nám o tom, jak jsme špatný bílí a jak naši předci kolonizovali Afriku, jak jsme to celý zavinili a že bysme se měli všichni cítit dost špatně.*“ Součástí byly také iracionální argumenty s faktickými chybami. „...*že argumentoval věcma a číslama, který prostě nebyly pravda. A to si myslím, že tohle je metoda, která se mi prostě nelíbí.*“ Během práce v týmu vznikl hluboký konflikt, který následně ale vedl k tomu, že některé argumenty a důvody užití metody pochopil, nicméně má stále velké pochybnosti o smyslu a podobě aplikace. Zkušenost otevřela nové vnímání rasismu,

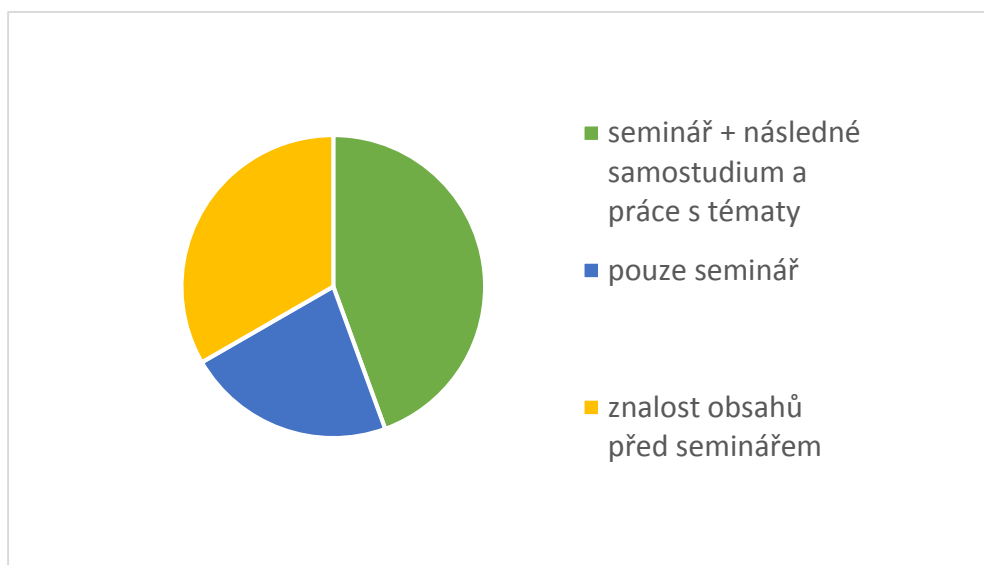
především jeho odlišné obsahy a významy v odlišných kontextech (především geografických).

David: Seminář pro něj byl dobrou zkušeností. Díky dřívějším zkušenostem v zahraničí si hmatatelně uvědomoval svá privilegia. Seminář mu tyto procesy ještě více popsal a pojmenoval, což hodnotí pozitivně. Jeho vliv nevnímal jako zásadní, ale uvítal, že se potkával s jeho předchozí zkušeností. Nijak ale nezměnil jeho postoje nebo názory.

Otázka č. 2: Jak koncept, na základě svých celkových zkušeností vnímají?

Tuto otázku zodpovídaly tematické okruhy:

2. Zkušenost s CW-jiná

3. Vnímání CW obecně

Spektrum konceptu je značně široké, dotýká se témat jako identita, kapitál, mocenské struktury, privilegia, pozice ve světě, kolektivní vina, kritické myšlení, postihuje všechny oblasti života, zasahuje do každodenních interakcí s lidmi a jedná se o celoživotní proces. Jedna z participantek koncept naopak popisuje jako úzce zaměřený, který o souvisejících tématech nehovoří, přijde ji nejasný a nerozumí cílům, dalším argumentem je, že není možné koncept užívat globálně, bez ohledu na místní kontexty a významy (3*). Hlavní myšlenkou konceptu je, že existuje strukturální rasismus předávaný socializací. Související uvědomění s sebou může nést hluboký smutek a někdy až paralyzaci. Tři z účastníků si myslí, že ke stejným cílům vedou jiné, lepší cesty. Například práce s privilegii (3*) nebo nenásilná komunikace.

Martina: Po semináři pokračovala ve vlastní četbě a v tématu se dále vzdělávala. Dotýká se témat jako konstrukce identity, různé druhy kapitálu ve společnosti nebo mocenských struktur. Je to dobrý směr pro rozšíření reflexe naší pozice ve světě, je jí ale sympatičtější a bližší oblast privilegií, vnímá je jako širší téma, kam spadá i samotné CW. „...pokud člověka přivede směrem k uvědomování si jeho vlastních privilegií, tak si myslím, že je to moc dobřej koncept. Ale musím se přiznat, že spíš jdu směrem těch...bílych privilegií nebo privilegií....“ Téma privilegií postihuje více oblastí a nehrozí, že se člověk „zasekne u tématu bělosti“.

Lucie: V praktické realizaci cítí „tvrdość“ a „válečnost“. Koncept je velmi úzce zaměřen. Nemluví o strukturálních tématech, které jsou s problematikou spojené jako je například kapitalismus, neoliberalismus, hodnoty nebo etika. Koncept jí přijde nejasný, strategie aplikace nefunkční. Nerozumí příliš cílům Critical Whiteness. „Vnímám asi – předpokládám, že velká část Critical whiteness jsou privilegia, který ale vnímám jako koncept sama pro sebe. Já nemusím mluvit o Critical whiteness, abych mluvila o privilegiích.“

Anna: Bělošství zasahuje všechny oblasti života, byli jsme do něj socializováni, ve vzdělávacím procesu jsme se ho naučili. Stejně široce a hluboce nás zasáhne i jeho dekonstrukce. Kritická reflexe bělošství je celoživotním procesem. „Zasahuje to do každodenních interakcí s lidma, zasahuje to do toho, jaký člověk říká, neřiká vtipy, jak se směje vtipům, na jaký se dívá filmy, jak chápe historii, hudbu, média.“ S přístupem se ztotožňuje a promítá se silně do pracovního i osobního života. Za synonymum CW vnímá *White Supremacy* – opresivní systém bílých lidí. Ten tvoří pavučinu, která pro nás může být neviditelná a v rámci České republiky (z důvodu homogenity obyvatel) se s tímto systémem ani nemusíme konfrontovat.

Helena: „...na začátku jsem byla z Critical Whiteness dost rozpačitá a čím víc jsem se o tom dozvídala, tak tím větší mi celej koncept dával smysl. Pořád mám nicméně určitý otazníky a výhrady.“ Jako hlavní myšlenku oboru vnímá, důraz na to, že existuje strukturální rasismus, který je předáván socializací. Existuje ale velký rozdíl v platnosti obsahu pro různé kulturní/historické okruhy, především mezi západní a východní Evropou.

Lenka: Téma je přítomno v jejím životě již 11 let. Vnímá, že témata jsou velmi silná a dotýkají se identity člověka nebo kolektivní viny. CW ji ovlivnilo: „...zcitlivění mýho

vnímání na to, kdo jsem, kým jsem a proč tu jsem. Ne jen já, ale i kulturně a historicky...“ Toto uvědomění může být nepříjemné a přináší s sebou obrovský smutek a někdy až paralyzaci: *„... je to fakt nepříjemnej pocit. Já mám často pocit, že mě to spíš paralyzuje, že mám pocit, že je to tak rozjetej vlak, když si to člověk zvědomí, že má jakoby, že člověk by moč brečet celou dobu v peřině a bát se cokoliv udělat, protože cokoliv udělá, tak má na sobě nějaký kapky krve.“*

Kateřina: Rozlišuje dvě roviny: osobní a tu, kde byla vzdělávána. Osobní rovina přišla dříve, než byly jevy pojmenovány během semináře. Zatím je to cizí rovina, která není internalizovaná: *„V současný době, je to pro mě stále taková rovina, nad kterou se musím hodně zamýšlet, která mi je cizí, kterou zatím nemám v sobě ustálenou.“* Situaci přirovnává k ledovci-vidí jeho špičku, ale větší část je ještě skryta. Zároveň s tím jsou přítomny i obavy: *„Vim, že to s sebou přinese asi i hodně bolesti a hodně nejistoty, občas nějaký naštvání, zklamání, jako ze sebe sama i z toho, proč je to tak složitý.“* Je to komplikovaný proces uvědomování si toho, že jsem bílý člověk. Přijde jí ale, že koncept není komplexní a není možné ho použít například pro oblast Asie.

Justýna: Přístup jí je blízký, vnímá ho jako radikální a nový. Vnímá dvě roviny interní a externí: *„...jeden pohled je interní, že si myslím, že mě to hodně posunulo a vlastně i naladilo na větší vlnu sebereflexe, a možná nějaké větší pokory skrz uvědomění si vlastní privilegovanosti. A potom ten pohled zvenčí, uvědomění si, na kolik to může být radikální a pro spoustu lidí až nepřijatelný se o tom takhle bavit.“*

Tomáš: Termín poprvé slyšel v rámci vzdělávacího cyklu GLEN na semináři v Německu. Dál se v tématu vzdělával samostudiem i jako aktivní účastník týmu. Koncept je pro něj v mnoha ohledech problematický. Je zde rozdíl v historické zkušenosti Němců a například střední Evropy – Čech nebo Polska. Pro druhé zmíněné mohou být obsahy CW těžko pochopitelné, velmi problematické a zaujímají kritičtější postoje. V aplikaci konceptu vidí problém v tom, že se snaží být obecný, ale přehlíží odlišné kontexty a reality.

David: O konceptu má základní povědomí. Mimo seminářů četl malé množství článků. Přijde mu podnětný a důležitý. Patří do sféry kritického myšlení, které by se mělo rozvíjet nejen na školách, ale v celé společnosti. Zároveň to ale není jediný směr uvažování o rasismu. Rasismus je spíše svrchním projevem jiných kořenů: *„... podle mě rasismus je jenom nějaká svrchní vrstva, která je strašně důležitá historicky, strašně*

palčivej problém a to bělošství je v ní centrálním, ale jsou tam ještě nějaký hlubší věci, který jsou pro mě ještě zajímavější, než jenom tohleto bílej, barevnej a tak.“

Otázka č. 3: Jaké jsou, podle jejich názoru, limity/přínosy použití konceptu v českém prostředí?

Tuto otázku zodpovídaly tematické okruhy:

5. Situace v Čechách – Přístup k tématu rasismu je u nás zastaralý, velmi úzce vykreslený a někdy může stereotypy naopak vytvářet, CW zde není zakořeněné (3*) Česká společnost je velmi homogenní a konfrontace zde skoro není přítomna (2*).

6. Limity a přínosy užití – Za **limity** použití byly označeny následující jevy: problematické hovořit v našem prostředí o koloniální vině (5*), máme odlišnou historickou zkušenost, obavy, že se u potencionálně vzdělávaných objeví pocity odmítnutí, odporu, (4*) viny a frustrace, že skončí na individuální rovině, vhodnější, aby téma lektoroval člověk barvy pleti, neexistují u nás odborníci na toto téma (3*), obecně s konceptem a jeho realizací nesouhlasí, je příliš konfrontační a zavírá prostor pro vzájemný dialog, prohlubuje v lidech negativní pocit, je nutné přijmout hlubokou reflexi a nezůstat na kognitivní rovině, spíše, než realizovat jeden workshop a tím skončit je nutná návazná práce a reflexe, nutné způsob práce upravit (2*) pro naši zkušenost. Za **přínosy** byly označeny: všichni participanti se shodli, že práce s tématy, které adresuje CW (rasismus, strukturální rasismus, privilegia, kapitalismus, neokolonialismus, nerovnost ve společnosti, systém nerovností, na základě kterého je utvořena lidská společnost...) je přínosná a důležitá, záleží ale na způsobu práce a podání, zda bude adresování obsahů přijmuto. Jedná se především o prohloubení vlastní sebereflexe (2*), pochopení naší role ve světě (3*), objevíme struktury, které nám do té doby byly neviditelné, zvědomíme si naše privilegia a stereotypy.

9. „Lepší cesty“ - Vhodnější cestou je práce s privilegii (2*) pro tuto oblast máme jazyk, v našem kontextu dává větší smysl, zahrnuje více témat, než jen privilegium bělosti. Další navrhovanou cestou je směr nenásilné komunikace, který více lidí propojuje, poskytuje efektivní kroky ke společnému řešení a podporuje vzájemnou empatii.

Martina: Může zde mít místo, ale v ČR by rezonovalo spíše téma privilegií. Pro tuto oblast máme jazyk, vyhneme se možnému nepřijetí viny za kolonialismus. *„To je hrozně těžký, když čeština ani vlastně nemá pořádně jazyk, vlastně ten pojem nemůže*

existovat, on nemůže žít, když pro něj nemá pojmenování.“ Nezná nikoho, kdo by byl schopen CW lektorovat a navíc je značně problematické, aby CW lektoroval bílý lektor. Nebezpečí, že skončíme na osobní rovině a upadneme do deprese. Je otázkou, jak s tématem pracovat tak, aby se lidé „nezasekli“, nevyvolalo to odpor a aby lidé neskoučili na individuální rovině, je důležité stále „přeskakovat“ na systémovou rovinu.

Lucie: Obecně jí koncept není sympatický a dává přednost jiným formám práce. Mělo by se pracovat na prohloubení vzájemného respektu a lidskosti. Seminář by musel být jinak postavený, pracovat jiným způsobem. V podobě, v jaké ho zná, je příliš konfrontační a zavírá prostor pro sdílení našich názorů a obav. Dává přednost nenásilné komunikaci, která se zaměřuje na vzájemné pochopení a nalezení společné řeči, spíše než na problém. CW nepodporuje vzájemné porozumění a prohlubuje v lidech negativní pocity a ti se následně cítí „hůře“, než předtím: „*Ten jeden se cítí „ashamed“, že je hrozně špatnej, že by vlastně rád něco, ale nemůže, a ten druhý se cítí špatně, protože konečně chce být pochopenej.*“ U bílých lidí vede k tomu, že se stydí mluvit. „*Že jsem běloch, tak to mám blbý. Protože mám pocit, že cokoliv, co udělám, tak je prostě špatný.*“

Anna: Přístup k tématu rasismu je u nás zastaralý, velmi úzce vykreslený a někdy může stereotypy naopak vytvářet. Bylo by užitečné náš kontext o optiku kritické reflexe bělošství obohatit, koncept u nás ale není zakořeněný. CW by mělo být součástí přístupu k tématu, záleží ale na formě a cílové skupině. Problematické je, když obsahy zůstanou na povrchu, nebo pouze v akademické sféře. Naopak je nutné přijmout hlubokou sebereflexi. Proces nefunguje tak, že člověk seminářem projde a „*má splněno*“. Je důležitá návazná práce a reflexe. V našem kontextu lidé nejsou konfrontováni se systémem nerovnosti a je u nás málo lidí barvy pleti, kteří by byli slyšeni a vstupovali do veřejného prostoru.

Helena: V českém prostředí, kromě kontaktu s levicově smýšlejícími kruhy, na koncept nenarazila. „*...Myslím, že v Český republice je to koncept, kterej vlastně je neznámej, neznámej i lidem, kteří se jinak sociálně-rovnostníma věcma hodně zabývají.*“ Pedagogický způsob práce s CW tak, jak je realizován v západní Evropě, není úplně přenositelný do českého prostředí. Máme jiný kontext, například jsme nikdy neměli kolonie. Nicméně hlavní myšlenka, že existuje strukturální rasismus, je platná. V českém prostředí se ale například projevuje spíše ve vztahu k Romům, než ve vztahu k lidem z jiných kontinentů. Kdyby se způsob práce upravil, může být koncept velmi

přínosný a užitečný. Dále jí přijde univerzální a aplikovatelný i pro práci s jinými minoritními skupinami, například duševně nemocnými.

Lenka: Ze své zkušenosti vnímá, že téma je bližší lidem z Německa, než lidem z východní Evropy. Středoevropané a Východoevropané mají často pocit, že se jich téma netýká. Jí osobně se dotkl moment, kdy lektor říkal, že jsme se stali součástí tohoto příběhu po roce 89 tím, jaké jsme přijali hodnoty a jakým směrem jsme se jako země vydali. Téma se nás určitě silně týká a je pro náš kontext důležité, musí ale být upraveno pro náš kontext: „...*musí to být jako hodně šikovně vymyšlený a hledaný ty příklady, který jsou relevantní k českému kontextu, aby to tam přescočilo.*“ Seminář je ze své podstaty konfrontační a musí být vedený profesionálně a v bezpečném prostředí, aby se participaci neuzavřeli a přístup neodmítli. Zcitlivění k tématům nás může paralyzovat a může probudit pocity viny. Když není seminář veden dobře, lidé se uzavřou.

Kateřina: V zahraničí byla ale s tématy CW konfrontována více, než v Čechách, kde konfrontace skoro není přítomna, společnost je zde velmi homogenní. V Čechách koncept není příliš rozšířený: „*A stále mi přijde, že tady v Čechách, nebo nejenom, ale že je to pojem, se kterým se moc nepracuje. Je to i pro nás jako pro bělochy těžký, nazvat se rasistama a říct, že prostě máme vrozené privilegované postavení. Je to těžký si to uvědomit. Je to nepřijemný.*“ Praktická realizace, jak ji zná, je silně spjata s berlínským prostředím a nelze příliš aplikovat v českém prostředí. Je zde problematika silné viny za kolonialismus, jehož naše země nebyla součástí, i když z něj v současné době ekonomicky těží. Je těžké najít kvalitní školitele: „*Tady v Čechách setkat se s dobrým seminářem na toto téma nebo s dobrou literaturou mi přijde skoro nemožný.*“

Justýna: Koncept je pro české prostředí přínosný, nemyslí si ale, že by fungoval nařízením „shora“. Může se jevit jako radikální, například i proto, že s běloštvím a černoštvím nejsme příliš konfrontováni. Budoucí participanti by alespoň rámcově měli vědět, o čem seminář je. Riziko je v tom, že se někteří lidé mohou uzavřít: „*To riziko vidím v nějaké té rezistenci nebo v tom, že ty lidi to nepřijmou prostě, protože se nebudou schopni otevřít tomu procesu.*“

Tomáš: Koncept je těžko přeložitelný do českého prostředí, je vytvořen pro jiný kontext, než je ten náš a nepřijde pro české prostředí příliš použitelný. Máme jinou historickou zkušenost, než západní země. Sami jsme byli v područí „velkých národů“ a obětí opresivního systému. V nastavení a způsobů přemýšlení lidí se s tím dodnes

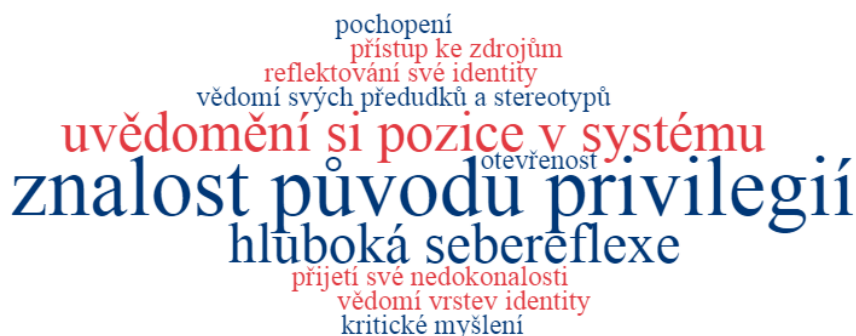
vypořádáváme. Samotný termín rasismus má v jiných kontextech naprosto jiné významy.

David: Myslí si, že koncept v našem prostředí platný je. Rasismus je ale spíš projevem, než příčinou: „...v *mym ideálním světě bych adresoval spíš kořen toho problému, ne tu podobu, kterou je rasismus.*“ Potencionální přínos záleží na metodickém zpracování: „...*myslím, že to může být velmi silný nástroj, když chceme mluvit o rasismu a jeho důsledcích. A myslím, že to může být občas nešťastný nástroj, když třeba dojde k takovému až sebeobviňování nebo vyvolávání frustrací v bílých lidech za to, že jsou bílí.*“ Nosnější, než téma CW mu přijde téma privilegií.

Otázka č. 4: Do jaké míry je důležité, aby školitelé prevence rasismu a sociální pracovníci a pracovnice pracující s lidmi barvy pleti v ČR měli kriticky zreflektované své bělošství?

Tuto otázku zodpovídaly tematické okruhy:

7. Důležité kompetence odborníků a odbornic

8. Přínos pro odborníky a odbornice v ČR – odpovědi by se dali shrnout do tří oblastí:

Ano, zcela (1*).

Ano, ALE (7*) - vhodnější věnovat se tématům cestou privilegií, musí být upravený pro naši historickou zkušenost (2*), je otázkou, kdo může téma lektorovat, lidé na impulsy musí být připravení, měl by být realizován v jiné formě, než v jaké je doposud znám.

Ne. (2*)

Martina: Jedná-li se o reflexi vlastní pozice v mocenském systému, místo a přínos koncept má, podobné výsledky ale má i práce s privilegii a ta je Martině bližší. *„Jako jasně, samozřejmě. Je to postavený na tom, že ty si uvědomíš svojí pozici v systému, uvědomíš si, jak tvoje barva pleti ovlivňuje tvůj pohled na svět, tvůj přístup ke zdrojům, tvůj sociální a kulturní kapitál, to je důležitý, aby vo tom přemýšleli...může jim to dost pomoci v nějaký efektivnosti...ten potenciál ale má i, mluvíš-li o vlastních privilegiích.“*

Lucie: Nemyslí si, že by koncept byl přínosný, vnímá více problematických oblastí. Jedná se o již zmíněnou nejasnost, neefektivnost, zaměření se na problém a dále to, že je konfrontační a vytváří stud a strach říct svůj názor. Přeje si svět, kde můžeme být všichni a cítíme se bezpečně, i když jsme různí, nemyslí si ale, že CW k tomuto světu vede. Obecně je důležité, aby profesionálové byli otevření k tomu vidět ostatní, jací opravdu jsou a pochopili je, i jejich motivace. K tomu směřuje nenásilná komunikace.

Anna: Náhled na rasismus a témata, která jsou s ním spojená je u nás hodně zanesený zastaralým vnímáním, přístupem ke „kulturám“, nepracuje se s tématem mocenských vztahů, a proto je koncept zásadní. Je důležité, aby odborníci a odbornice znali koncept CW: *„Já si myslím, že určitě, že by to měl být nějaký základ, kterým projdou všichni lidi, který dělají rasismus a pracují s lidmi barvy pleti.“*

Helena: Ano, je to „stoprocentně přínosné“, ale je důležité, aby způsob předání byl zaměřen na naši historickou zkušenost. Ve chvíli, kdy se koncept přizpůsobí sociálnímu a historickému kontextu, je skvělý a užitečný.

Lenka: Seminář pro ni byl silný především tím, že lektoři byli lidé barvy pleti, kteří mluvili ze své zkušenosti. Je otázka, nakolik je možné, aby něco podobného dělal člověk bílý. *„...tim chci říct, že ta síla, když je to šikovnej profík se silnou reflexí a ještě mluví hlasem lidí, který žijou život v té společnosti toho bělošství, tak to prostě, ta hlava nevypla, ale byla s tím člověkem.“* Zároveň ale zažila neprofesionální a manipulativní vedení a dokáže si představit zajímavý seminář, vedený bílým člověkem. V Čechách zažila kvalitní semináře vedené Romy. Na konci rozhovoru se znovu zamýšlí, zda může ze své podstaty bílý člověk seminář efektivně a smysluplně vést. Důležité vlastnosti odborníků jsou pro ní hlubší sebereflexe, vědomí vlastních předsudků a stereotypů, vlastní identity a nedokonalosti.

Kateřina: Reflexe jí přijde důležitá a vnímá ji jako „starting point“. Je důležité reflektovat, kým jsem, co tvoří moji identitu, abych na ostatní *„neprojetovala sama sebe“*. Barva pleti je ale jen jedna část, kterou by měli pracovníci a pracovnice

reflektovat: „*Ano takže nevim, jestli je to jenom reflexe bělošství, v nějakém kontextu ano, ale celková reflexe toho odkud já pocházím, jaké mám vzdělání, jaké jsme měla šance.*“ Může to být jeden z kroků, který podpoří kritické reflektující uvažování o naší roli ve světě a ve vztazích s lidmi. Je důležité, aby profesionálové a profesionálky nereplikovali mocenské vztahy: „*musím vás zachránit, a zase je tam ta pozice „já jsem ten, kdo zachraňuje, mam tu moc zachránit.*“ Praktická realizace se ale musí upravit pro český kontext.

Justýna: Praktická realizace by mohla být přínosná, ale žádá si jisté přednastavení participantů nebo například před-seminář: „*Já si myslím, že by to mohlo být přínosný, zároveň myslím, že by byl přínosnej pro lidi, kteří jsou na to připravení, že to asi není seminář, ktorej děláš plošně pro školní sborovnu, to by asi nedopadlo úplně dobře.*“ Mohla by také přispět k větší reflexi naší role ve světě, uvědomění si toho, že jsme Evropani: „*...Česko ok, neměli jsme kolonie, možná teda některý země nebo národy udělali ve světě víc zla než my, ale to neznamená, že s tím světem nesouvisíme.*“ Mohli bychom získat kritický pohled na své bělošství a uvědomit si svá privilegia.

Tomáš: Koncept nevnímá jako přínosný. Sociální pracovníci a pracovnice v našem kontextu nebojují proti strukturálnímu rasismu, nebojují proti postkoloniálnímu uspořádání světa: „*Takže v tomhle si myslím, že je kritický bělošství úplně koncept vedle. A jestli to má smysl? Možná..., já si myslím, že ne. Já si vlastně myslím, že to je vyplňování nějaký mentální kapacity něčím, co ty vlastně nepoužiješ v tom terénu.*“

David: Koncept mu přijde přínosný a neredukoval by ho jen na sféru vzdělávání: „*Mě by třeba přišlo dobrý, kdyby se to aplikovalo, třeba na policejní sbory, kdyby vlastně s tím začali pracovat lidé, kteří jsou třeba v častém kontaktu s Romy nebo Vietnamci. Podle mě by se z toho dalo udělat klidně průřezové téma.*“ Koncept by aplikoval, ale jinak, než jak je realizován v současné době.

11. Diskuze k výzkumné sondě

Jak jsem již zmínila v předchozí subkapitole. Jedním z limitů práce je má výzkumnická nezkušenost. I když jsem znalosti doplňovala související literaturou, myslím, že nedostatek některých kompetencí se projevil například ve způsobu, jakým byl veden rozhovor a jak jsem pokládala respondentům otázky. Jak uvádí Disman (2006: 57) Mezi otázkou a odpovědí je mnoho kroků, které pro nás mají důležitost

význam. Základní premisou je, že „...zkoumaná osoba musí naši otázku správně porozumět.“ To jinými slovy znamená, pochopit otázku tak, jak ji výzkumník nebo výzkumnice zamýšlela. Další fází také je, aby „...všichni dotazovaní pochopili otázku naprosto stejným způsobem.“ Během rozhovorů jsem shledala, že je těžké pokládat stejné otázky během polostrukturovaného rozhovoru. Rozhovor se u jednotlivých respondentů a respondentek stácel lehce odlišným směrem a i když jsem si dělala poznámky, v určitých chvílích jsem si nebyla jistá, zda byla otázka plně zodpovězena. V případech těchto nejasností jsem otázku položila znovu, v některých případech opakovaně. Popřípadě jsem se o pochopeném závěru slovně ujistila a v případě nepochopení poskytla prostor pro správné vysvětlení. Věřím, že jsem nepochopení tímto způsobem minimalizovala, na druhou stranu jsem tím ale pravděpodobně prodloužila trvání samotných rozhovorů. V oblasti dotazování jsem se snažila vyvarovat sugestivně položeným otázkám. I když jsem si sugestivitu zvědomovala, ne vždy jsem se jí v podtextu zcela vyvarovala.

Protipólem zmíněným nedostatkům myslím byli samotní respondenti. Naprostá většina z nich zkušenosti s rozhovory má, již delší dobu fungují jako profesionálové v sociální oblasti, ať už ve vysokých manažerských funkcích, nebo na pozici školitelů a školitelek a jejich výpovědi byly velmi obsáhlé a strukturované, také mají vzhledem ke svému profesnímu zaměření silné sociální a komunikační kompetence.

Diskuzi bych ráda vedla nejen směrem k formě, ale také k obsahu. Během rozhovorů mě napadala spousta otázek a dalších možných cest směřování výzkumu, například: Jakým školením prochází lidé, kteří se prevencí rasismu v České Republice zabývají? Jakou reflexí nebo tréninkem prochází sociální pracovníci a pracovníce pracující s lidmi barvy pleti? Příkladují klienti a klientky význam barvě pleti pomáhajícího profesionála nebo profesionálky? Jak přijde lidem barvy pleti v našem kontextu důležité, aby se bílí lidé v tématu kritického bělošství vzdělávali? Existují v Čechách lidé barvy pleti, kteří se tématu věnují a jsou s ním seznámeni?

ZÁVĚR

Ústředním tématem empirické části práce bylo hledání odpovědí a argumentů, odpovídajících na: Možnosti využití Critical Whiteness v českém prostředí. Pohled byl zprostředkován díky účastníkům a účastnicím školení, které je zaměřené na praktickou aplikaci CW. Za pomoci polostrukturovaných rozhovorů byla získána data, za pomoci tematické analýzy byly zodpovězeny výzkumné otázky, které měly poskytnout celkový obraz výpovědí. Každá z výpovědí byla jedinečná a komplexní, nicméně napříč jednotlivými výpověďmi se vyskytují shody, které silně rezonují. Ve zkratce se dá říci, že **možnosti využití konceptu** (jak je participantům a participantkám znám), **jsou omezené, zdroje nedostatečné a případnou aplikaci doprovázejí značná rizika.** Praktická aplikace (seminář) působí silně konfrontačně na osobnosti participantů. Osm z devíti dotazovaných, v jisté fázi rozhovoru, hovořilo o (silně) negativních pocitech, které mohou díky semináři vyplynout (u šesti z nich se tak přímo stalo). Mezi tyto pocity patří rozzlobení, odmítnutí, vina (hluboká až „sebemrskáčská“), frustrace, deprese, paralyzace, hluboký smutek, bolest nebo nepochopení. Trvání těchto pocitů variovalo od týdnů až po roky. Pozitivně vnímané pocity jako pochopení, osvětlení nebo uvědomění byly v menšině. Silným kritickým argumentem dále byla aplikace na odlišnou historickou zkušenost, tedy z toho plynoucí nefunkčnost v českém prostředí, tvořeném odlišnou zkušeností. Obor je založen na optice postkoloniálního uspořádání světa a žádá, aby všichni bílí lidé cítili zodpovědnost za kolonialismus, což v lidech ze střední a východní Evropy může podporovat nepřijetí a nepochopení. Dalším z významných argumentů je fakt, že CW pohlíží na všechny bílé lidi jako na stejné, na rovné, a přehlíží odlišné kontexty a zkušenosti, kdy například Čechy byly po dlouhou dobu obětí silnějších opresivních systémů. Objevoval se nesouhlas s užívanou metodou, která je silně konfrontační, vytváří pocit studu a strachu promluvit a sdílet své názory.

Na druhou stranu se však sedm z devíti dotazovaných shodlo, že obsahy, které koncept adresuje jsou pro naše prostředí obohacující. Existuje zde „ale“, které je založené na kritice vyčtené výše. Kriticiká reflexe bělošství s sebou přináší velké

přínosy a obohacení. Mezi nimi například zcitlivění ke světu kolem nás, hlubší poznání naší identity a složek, ze kterých je tvořena, přináší pokoru, učí nás rozeznávat skryté předsudky a stereotypy, prohlubuje znalost naší pozice v kontextu sociálního systému a zvědomuje naše privilegia. Silným omezením, které z rozhovorů vyplynulo je fakt, že (dle zkušenosti dotazovaných) v Čechách není odborník nebo odbornice, kteří by s konceptem dokázali pracovat a prakticky ho aplikovat. Dále, zahraniční odborníci a odbornice nemají metody a obsahy práce upraveny tak, aby byly vhodné pro české prostředí. Na základě získaných dat si tedy dovoluji vyslovit závěr, že užití konceptu v českém prostředí je značně problematické a zdá se, že český kontext zatím není připraven na podobný způsob práce. Jak ale zmínili samotní dotazovaní, ke stejným cílům vedou cesty, které jsou v českém prostředí vhodnější. Mezi tyto cesty patří především téma privilegií a nenásilné komunikace. Pro tyto oblasti zde existují odborníci i literatura.

Zároveň ale fakt, že v současné době nejsou pro aplikaci podmínky neznámé, že bychom o konceptu neměli hovořit a seznamovat se s ním. Je velmi těžké vidět, co vidět nedokážeme, co jsme nebyli naučeni vidět, ale pravdou je, že jako bílí jsme privilegovaní a jestliže je někdo zvýhodněn, znamená to, že někdo jiný je zvýhodněn. V oblasti sociální práce, kde se jako bílí setkáváme s lidmi barvy pleti, jsou to právě klienti a klientky, kteří jsou na straně znevýhodnění. V práci s nimi bychom se měli dostávat hlouběji, do našeho nitra a každodenně reflektovat naše předsudky, stereotypy a privilegia, která jsou s rasismem spojena. V českém prostředí, které je značně homogenní se ale může stát, že konfrontace nepřijde sama a musíme ji aktivně vyhledávat. Cíleně reflektovat a uvědomovat si, co všechno může ovlivňovat náš vztah a co v sobě můžeme navzájem probouzet za asociace/pocity/emoce, založené na stereotypním obrazu „toho druhého“. Koncept CW nám mimo jiné navrhuje, abychom se sami sebe ptali: Co to znamená být bílým? Jaká privilegia mi to přináší a jak s nimi nakládám?

Jako lidé sdílíme společnou historii (Collective history) soubor okamžiků, etap a epoch, které utváří naše kognitivní vzorce. A jak říká školitelka nenásilné komunikace Miki Kasthan: *„Jestliže já mám problém, společnost má problém.“* Ne všechny z

lidských historických okamžiků byly radostné. Vytvoření nerovného systému „ras“ sloužící jako omlouva pro kolonialismus je v nás stále hluboce zakořeněn. Oběťmi rasismu ale nejsou jen lidé barvy pleti, jsme jimi všichni. Jak říká jihoafrická filosofie Ubuntu: *I am because of you – I am because we are / Já jsem díky tobě – Já jsem, protože my jsme.*

POUŽITÉ ZDROJE

ADAMS, Robert. *Social work and Empowerment*. Houndmills: Macmillan Press, 1996. ISBN 0-333-65809-4.

ADICHIE, Chimamanda N. Danger of a single story. *TED: Ideas worth spreading* [online]. 2009, [cit. 2017-03-09]. Dostupné z: https://www.ted.com/talks/chimamanda_adichie_the_danger_of_a_single_story?language=cs

ANDERSEN Margaret L. a Howard Francis TAYLOR. *Sociology: the essentials*. Vyd 7. Belmont, CA: Wadsworth Cengage Learning, 2013. ISBN 978-1-111-83574-3.

ANDREWS William L. a Douglas TAYLOR (eds.). *Richard Wright's Black Boy (American Hunger): A casebook*. New York: Oxford University Press, 2003. ISBN 0-19-525771-0.

APPLEBAUM, Barbara. *Being White, being good: White complicity, White moral responsibility, and social justice pedagogy*. Lanham, MD.: Lexington Books, 2010. ISBN 978-0-7391-4491-6.

APPLEBAUM, Barbara. Critical whiteness studies. In *Education: Oxford research encyclopedias* [online]. 2016, [cit. 2017-03-08]. Dostupné z: <http://education.oxfordre.com/view/10.1093/acrefore/9780190264093.001.0001/acrefore-9780190264093-e-5>

AUGOUSTINOUS Martha a Katherine J. REYNOLDS. *Understanding Prejudice, racism and social conflict*. London, Thousand Oaks: Sage Publications, 2001. ISBN 9780761962083.

- BARNDT, Joseph R. *Dismantling Racism: The Continuing Challenge to White America*. Minneapolis: Augsburg Books, 1991. ISBN 9780806625768.
- BAUMAN, Zygmunt. *Myslet sociologicky*. Praha: Slon, 2004. ISBN 80-85850-90-7.
- BERNARDI, Daniel. *The persistence of whiteness: race and contemporary Hollywood cinema*. New York: Routledge, 2008. ISBN 0-415-77413-6.
- BIVENS, Donna K. What is internalised racism? *Raciam equity tools* [online]. 1995, [cit. 2017-07-05]. Dostupné z: http://www.racialequitytools.org/resourcefiles/What_is_Internalized_Racism.pdf
- BLAŽEK, Vladimír. Od „rasy“ k etnocentrismu a zpět (Esej o souvislostech „rasové“ problematiky). *Acta Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni* [online]. 2011, [cit. 2017-07-05]. Dostupné z: <https://otik.uk.zcu.cz/bitstream/11025/6363/1/Blazek.pdf>
- BLOOM, Harold. *Richard Wright's Black boy: Bloom's guides*. New York: Infobase Publishing, 2010. ISBN 978-1-4381-3042-2.
- BONVILLAIN John C. a Aletha C. HUSTON. Development of Racial Attitudes and Identity in Children: A Review of the Literature. *ERIC – Education Resources Information Center* [online]. 2002, [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <https://eric.ed.gov/?id=ED449431%20>
- BRAUN Virginia a CLARKE Victoria. Using thematic analysis in psychology. *University of the West of England* [online]. 2006, [cit. 2017-07-21]. Dostupné z: http://eprints.uwe.ac.uk/11735/2/thematic_analysis_revised_-_final.pdf
- BUDILOVÁ, Lenka. Studium příbuzenství a sociální antropologie. *Antropowebzin* [online]. 2006, [cit. 2017-07-05]. Dostupné z: <http://www.antropoweb.cz/cs/studium-pribuzenstvi-a-socialni-antropologie>

ROSADO, Caleb. The Undergirding Factor is POWER, Toward an Understanding of Prejudice and Racism. *Critical Multicultural Pavilion* [online]. 2008, [cit. 2017-07-05]. Dostupné z: <http://www.edchange.org/multicultural/papers/caleb/racism.html>

DISRAELI, Benjamin. *Address in answer to the speech*. [online]. 1848, [cit. 2017-06-03]. Dostupné z: <http://hansard.millbanksystems.com/commons/1849/feb/01/address-in-answer-to-the-speech>

DU BOIS William E. B. a Brent Hayes EDWARDS. *The souls of black folk*. New York: Oxford University Press, 2007. ISBN 978-0-19-280678-9.

DYER, Richard. *White*. New York: Routledge, 1997. ISBN 0-415-09536-0.

ERIKSEN, Thomas H. Ethnicity, Race and Nation. In: Guibernau, Montserrat – Rex, John (eds.): *The Ethnicity Reader: Nationalism, Multiculturalism and Migration*. Cambridge: Polity Press, 1997. ISBN: 978-0-7456-4701-2.

GARNER, Steve. *Whiteness: an introduction*. New York: Routledge, 2007. ISBN 0-203-94559-X.

GÁLIK, Stanislav. *Psychologie přesvědčování*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4247-2.

GEIST, Bohumil. *Sociologický slovník*. Olomouc: Victoria Publishing, 1992. ISBN 80-85605-28-7.

GRILLO, Ralph D. *Pluralism and the Politics of Difference: State, Culture, and Ethnicity in Comparative Perspective*. *JSTOR* [online]. 1998, [cit. 2017-07-05]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2691749>

HAYES Cleveland a Nicholas D. HARTLEP (eds.). *Unhooking from Whiteness*. Rotterdam: Sense Publishers, 2013. ISBN 978-6300-525-8

HAYES, Nicky. *Základy sociální psychologie*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-262-0534-0.

HIRT, Tomáš. Přehled nejasností spjatých s konceptem etnicity v perspektivě post-barthovských přístupů. *Antropowebzin* [online]. 2007, [cit. 2017-04-08]. Dostupné z: <http://www.antropoweb.cz/cs/prehled-nejasnosti-spjaty-ch-s-konceptem-etnicit>

HOBSON, Melody. Colour Blind or Colour Brave? *TED: Ideas Worth Spreading* [online]. 2014, [cit. 2017-04-08]. Dostupné z: https://www.ted.com/talks/mellody_hobson_color_blind_or_color_brave

HOOKS, Bell. Representing Whiteness in Black Imagination. *Word Press* [online]. 1992, [cit. 2017-03-21]. Dostupné z: <https://www.scribd.com/doc/144083789/Bell-Hooks-Representing-Whiteness-in-the-Black-Imagination>

HUTCHINSON John a Anthony D. SMITH. Ethnicity. *Masarykova universita* [online]. 2006, [cit. 2017-06-18]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1423/podzim2012/MVZ208/um/35500679/Ethnicity_24-28__40-45.pdf

CHENN, Chris. Mezní bod kapitalistické rovnosti aneb poznámky k abolicionistickému antirasismu. *Přátelé komunizace* [online]. 2017, [cit. 2017-07-08]. Dostupné z: <https://pratelekomunizace.wordpress.com/2017/01/22/chris-chen-mezni-bod-kapitalisticke-rovnosti-aneb-poznamky-k-abolicionistickemu-antirasismu/>

JACKSON, Ronald L. (ed.). *Encyclopedia of identity*. Thousand Oaks: Sage Publications, 2010. ISBN 978-14-12951-53-1.

JANDOUREK, Jan. *Průvodce sociologií*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2397-6.

JORDE Lynn B. a Stephen P. WOODING. Genetic variation, classification and „race”. *Nature* [online]. 2004, [cit. 2017-06-21]. Dostupné z:
<https://www.nature.com/ng/journal/v36/n11s/pdf/ng1435.pdf>

KAHNEMAN, Daniel. *Myšlení: rychlé a pomalé*. Brno: Jan Melvil, 2012. ISBN 978-80-87270-42-4.

KATZ, Judy H. White Awareness: Handbook for Anti-racism Training. *Google Books* [online]. 2003, [cit. 2017-03-21]. Dostupné z:
https://books.google.cz/books?id=yoFHSXoofoQC&lpg=PA43&pg=PA52&redir_esc=y&hl=cs#v=onepage&q&f=false

LAWRENCE Keith a Terry KELLEHER. Structural racism. *YWCA – Eliminating Racism, Empowering Women* [online]. 2004, [cit. 2017-03-21]. Dostupné z:
<http://www.ywca.org/atf/cf/%7BAC4038C4-BCCA-4F24-B55C-F41063EDF6FE%7D/Racism%20-Definitions%20for%20Class%20.pdf>

LEDGER, Kate. Sociology and the gene. *Contexts. Sage Journals* [online]. 2009, [cit. 2017-03-08]. Dostupné z <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1525/ctx.2009.8.3.16>

LOPEZ, Ian H. F. The Social Construction of Race: Some Observations on Illusion, Fabrication, and Choice, *Harvard Civil Rights-Civil Liberties Law Review* [online]. 1994, [cit. 2017-03-21].
Dostupné z:
<http://scholarship.law.berkeley.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2815&context=facpubs>

LOUČKOVÁ, Ivana. *Směrem k integrovaným strategiím nejen ve výzkumu v sociální práci* [online]. In *Sociologický časopis* 37 (3), 2001. [cit. 2017-07-15]. ISSN 1335-2350. Dostupné z:
http://sreview.soc.cas.cz/uploads/2bd35cfdb641bb69b06f63430fd25a98155a9328_145_01-3LOUCK.pdf

LYNN Marvin a Adrienne D. DIXSON (eds.). *Handbook of critical race theory in education*. New York: Routledge, 2013. ISBN 978-0-203-15572-1.

MERTEN, Klaus. *Typologie metod obsahové analýzy*. In: *Inhaltsanalyse* [online]. 1983, [cit. 2017-08-24]. Dostupné z: <http://jdem.cz/brzjp4>

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. ISBN 8024713624

MORRISON, Toni. *Playing in the Dark: Whiteness and the Literary Imagination*. Cambridge: Harvard University Press, 1992. ISBN 9780674673779

MYERS, Vernā. How to overcome our Biases? Walk boldly toward them. *TED: Ideas Worth Spreading* [online]. 2014, [cit. 2017-04-08]. Dostupné z: https://www.ted.com/talks/verna_myers_how_to_overcome_our_biases_walk_boldly_toward_them

NAYAK, Anoop. Critical whiteness studies. *Wiley Online Library* [online]. 2007, [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1751-9020.2007.00045.x/abstract>

OTOVÁ Berta a Romana MIHALOVÁ. *Základy biologie a genetiky člověka*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2109-8.

PELIKÁN, Jiří. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-569-8.

RITZER George a Michael J. RYAN (eds.). *The concise encyclopedia of sociology*. Malden, MA: Wiley-Blackwell, 2011. ISBN 978-1-4051-8353-6.

SÁENZ, Roeglio, David G. EMBRICK a Néstor P. RODRÍGUEZ (eds.). *The international handbook of the demography of race and ethnicity*. New York: Springer, 2015. ISBN 978-90-481-8890-1.

THOMAS William I. a Dorothy S. THOMAS. *The Child in America: Behavior Problems and Programs*. New York, NY: Knopf, 1928.

TORRES, Vasti, Marry F. HOWARD-HAMILTON a Diane L. COOPER. *Identity development of diverse populations: implications for teaching and administration in higher education*. San Francisco, CA: Wiley Subscription Services, 2003. ISBN 978-0-7879-6351-4.

TURNER, Bryan S. (ed.). *The Cambridge dictionary of sociology*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. ISBN 978-0-511-37145-5.

VANDENBOS, Gary R. *APA dictionary of psychology*. Vyd. 2. Washington: American Psychological Association, 2015. ISBN 978-1-4338-1944-5.

WATSONOVÁ, Veronica (ed.). *Unveiling whiteness in the twenty-first century: global manifestations, transdisciplinary interventions*. London: Lexington Books, 2015. ISBN 978-0739192962.

WILLIAMS, David R. Race, Racism and Health: Building a Healthy Future for All. *Health Association of African Canadians* [online]. 2014, [cit. 2017-03-10]. Dostupné z: http://haac.ca/wp-content/uploads/2014/03/February-10_2014-Dr-Williams-Lecture-Public.pdf

WINTZ, Cary. *Analysis and Assessment, 1940-1979: (The Harlem Renaissance 1920-1940)*. New York: Gerland Pub, 1996. ISBN 0-8153-2217-8.

ŽIŽLAVSKÝ, Martin. *Metodologie pro Sociální politiku a sociální práci*. Brno: Masarykova univerzita, 2003. ISBN 80-210-3110-7.

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno a příjmení autora/ky: Bc. Tereza Ryšavá

Studijní program: Sociální politika a sociální práce

Studijní obor: Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii

Název práce: Critical Whiteness a možné přínosy pro prevenci rasismu v Čechách

Počet stran (bez příloh): 99 (tělo textu 80)

Celkový počet stran příloh: 46

Počet titulů české literatury a pramenů: 15

Počet titulů zahraniční literatury a pramenů: 44

Počet internetových odkazů: 24

Vedoucí práce: Mgr. Magdalena Koťová, Ph.D.

Rok dokončení práce: 2017

PŘÍLOHY

Příloha 1 – Informovaný souhlas

INFORMOVANÝ SOUHLAS

Informovaný souhlas týkající se diplomové práce na téma: „*Critical Whiteness a jeho možné přínosy pro prevenci rasismu v Čechách*“

Pro zajištění bezpečí informantů je důraz kladen na:

Anonymitu informantů – v prepisech rozhovorů budou odstraněny (i potenciálně) identifikující údaje.

Mlčenlivost výzkumnice ve vztahu k osobním údajům o účastnících výzkumu (s tím, že s výzkumným materiálem budu pracovat výhradně já).

Po přepsání rozhovorů dojde k autorizaci textu – budete mít možnost vyjádřit se k uvedeným údajům a upravit je.

Jako informant/informantka máte právo kdykoli odstoupit od výzkumné aktivity.

Děkuji za pozornost věnovanou těmto informacím a žádám Vás tímto o poskytnutí souhlasu s Vaší účastí ve výzkumu.

Bc. Tereza Ryšavá

Podpis:

Podle zákona 101/2000 sbírky o ochraně osobních údajů ve znění pozdějších předpisů uděluji souhlas s účastí v uvedeném výzkumném projektu a s poskytnutím výzkumného materiálu.

V dne Podpis:

Příloha 2 – Transkripce rozhovoru 1

Protokol pro přepis rozhovorů

Tazatel (iniciály): TR

Datum rozhovoru: 30.5 2017

Stopáž rozhovoru: 24:40

Místo rozhovoru: Praha – Holešovice

Číslo respondenta: 1

(0:08)

T: Tak ahoj Marti :), děkuju moc, že si byla ochotná sejít se se mnou na rozhovor. Rozhovor bude trvat okolo půl hodiny a bude součástí zhruba deseti rozhovorů pro moji diplomovou práci. Bude anonymizovaný, můžu tedy změnit tvé jméno :D a pak ti dám přepis k odsouhlasení.

R: No tak jo. ((pauza)) Tak mi vyber nějaký hezký jméno. :D

T: Tak já se nejdřív zeptám: Jakou máš zkušenost s Critical whiteness?

R: Jakou s nim mám zkušenost (..) tak zkušenost s tím mám primárně ze seminářů, který, který jsem absolvovala v rámci GLENU, tam jsem se s tím potkala, převážně, potom vlastně z nějaký jako četby a (..) to se možná rozprávám víc potom.

T: Dobře (..) tak, na základě své zkušenosti, jak celý koncept vnímáš?

(1:19)

R: Hm ((pauza)) No tak jako ten koncept v podstatě v Český republice asi úplně jako nerezonuje, mám pocit a (..) pokud člověka přivede směrem k uvědomování si jeho vlastních privilegií, tak si myslím, že je to jako moc dobrý koncept. Ale musím se přiznat, že spíš jdu směrem těch jakože (..) bílých privilegií nebo privilegií a strukturálních, spíš tak jako sociologicky, že vlastně jako pro mě, pro mě ten pojem (..) jakože pořád je takovej neživotnej jo, jak vlastně s nim vyloženě nepracuju, tak (..) mě, úplně jako není živej(..) vyloženě.

T: A čím ti je teda sympatičtější ta oblast privilegií?

R: Protože mám pocit, že člověk se tam může zaměřit jenom na určitéj segment, což třeba (..) pro určitéj typ lidí může bejt otvírák k něčemu jako systematictějšímu a většímu. Člověk se může zaměřit třeba na mužská privilegia a může to bejt otvírák k tomu jako si nějaký, uvědomování si nějaký vlastní pozice v systému, ke který může přidat další identity. Od třeba bílý identity, přes (..) prostě různý mocenský vztahy, ty v tom sou samozřejmě zavzatý, ale (..), vlastně, je to jeden z otevřáků, který člověka můžou dostat prostě jako dál. Když člověk vezme jenom Critical Whiteness tak, nevím, jestli se zasekne jenom na nějaký bělosti, jak to překládáš?

T: Bělosti.

R: Bělosti, jo? To je hrozně těžký, když čeština ani vlastně nemá pořádně jazyk no, že na to taky narážíš, že vlastně ten pojem nemůže existovat, on nemůže žít, když vlastně pro něj nemáš jako pojmenování, který by bylo jako úzus. To je vlastně jako hrozně těžký. Tak i vlastně, právě pro to je pro mě práce s privilegia a třeba jako, (..) na systémový rovině jako (..) tak životnější no.

(04:16)

T: No a když se vrátíme k tvój zkušenosti s kritickým bělostvím, když se podíváš zpátky, co máš pocit, že ti to přineslo (..) nebo vzalo? ((smích))

R: :) Co mi to přineslo i vzalo (..) tak určitě mi to přineslo spoustu frustrace ((smích)), ale jako vlastně pozitivní v mym směru. Já si myslím osobně, že třeba po tom, po semináři na Glenu jsem to moc nepochopila jo, že jsem se v tom vlastně hrozně plácala a že vlastně to bylo jenom takový jako ubíjející, přesně to o čem jsme si povídaly teďka před chvilkou, zavalí tě to vinou. Každopádně, (..) no, já jsem se prostě zasekla na takovym tom plácavym místě, kdy jsem se peskovala za věci, který mi byly přisouzený a za který vlastně v podstatě nemůžu. Nemůžu za to, že jsem se narodila jako středně-třídná, žena ze střední třídy, bílá z východní Evropy. Nemůžu za to, že mam za sebou nějakou jako historii a zároveň jako jsem jejím nositelem, jo, že je to prostě taková jako je to takový dvoječný a když si člověk řekne A, a neřekne B nebo to dostatečně nereflktuje potom, tak se může zaseknout v takovym bludnym kruhu, kdy (..) vlastně nedokáže se posunout ani dopředu ani něco udělat prostě postavit se, postavit se za (..) no. Takže myslím, že to my dalo i vzalo no a ((pauza)) jaká byla otázka?

T: Co ti to...

R: Co mi to dalo a vzalo?

T: Jo, jo.

(06:31)

R: Co mi to přineslo ještě (..) Ale tak jako určitě mi to přineslo hlubší, hlubší, to byl takovej otvírák. (..) Svym způsobem, když jsem předtim studovala sociální antropologii, tak některý věci, co se týče jako identity, konstrukce identity a co se týče třeba jako struktur mocenských, různých druhů kapitálu ve společnosti, o čem to hodně je, tak že jo, Critical Whiteness, tak to už jsem měla jako trošku načnuto, ale zároveň se to nedotklo tolik mojí osoby a mojí identity, takže vlastně i ten (..), ta (..) konfrontační složka, kterou ten seminář jako měl v sobě silnou, tak (..) vlastně myslím, že naboural mojí, mojí nějakou (..) (osobnost no, myslím že to bylo a vlastně jakože mě to docela sešmahlo no (..) tehdy. ((pauza)) No, (..) ale ve výsledku (..) zpětně (..) si myslím, že částečně díky tomu, částečně díky tomu, že jsem se potom tomu nějakym způsobem věnovala. Ať už v rámci GLEnu nebo posléze nějak na úrovni nějakýho jako, nějakýho zájmu, tak (..) myslím, že to, že to byl i jeden z těch votvíráků. Možná ta jako velká frustrace, kterou to přineslo, tak že, že pro mě byla vlastně pozitivní. S odstupem několika let teda ((smích)) To říkám jako.

T: S odstupem několika let. :)

R: Kolik sedmi, šesti, šesti no, šesti.

(08:34)

T: A ty si říkala že, (..) na začátku, si myslím říkala, že máš pocit, že to v Čechách úplně nerezonuje. (..) Myslíš si, že je nějaká možnost, aby se to přeneslo do Čech? Má to nějaký využití a má to nějaký rizika?

R: No, já bych řekla že, no (..), to je dobrá otázka. Já si osobně myslím, že (..), by tady rezonovaly spíš privilegia. (..) Už proto, že pro ně máme jazyk. Protože je dokážeme rozložit a že nemáme vlastně (..) tím, že máme zkušenost třeba se skupinama lidí, který privilegia tolik nemaj, my si jich nevšímáme. (..) Jsou to různý lidi, různý barvy pleti, prostě máme zkušenost jako (..), možná budeme mít zkušenost s migrantama. Myslím, že jako ve výsledku, že to jako může mít místo, ale myslím, že v současný době, že vlastně (..) spíš práce, i na strukturální rovině samozřejmě, ale jako s různýma druhami privilegií, ať už bílých, to jsme se bavili, mužských, co se týče prostě sexuality třeba nebo genderu. Prostě, mam pocit, že to svym způsobem (..), že to pro nás jako je lepší termín nebo lepší (..) koncept, protože a zároveň, zároveň je to jako taková klasická česká odpověď: „My jsme neměli kolonie.“ Víš, (..) že my jsme, nebo tady není dostatek lidí barvy pleti, tak prostě nás se to netýká. A (..) což lidí samozřejmě hrozně zasekne a není to (..), svým způsobem to není pravda, že jo, protože, pořád naše civilizace stojí na (..) zdrojích, který nejsou prostě naše. Ale mám pocit, že když řekneš kritické bělošství, tak že se do toho nedostaneš, když řekneš naše privilegia, tak prostě (..), tak je to prostě víc úderný a mám pocit, že to může víc lidí, možná je to i víc rozčítí, ale zároveň, prostě to není tak daleko, jako když se bavíš o White Man's Burden, to prostě (..) Mám pocit že v českym, že českym kontextu je to lepší.

(11:40)

T: No a (..)

R: ((smích))

T: Když vezmeme (..) sociální pracovníky, který pracujou s (..) menšinama, s Romama, s migrantama, lidi, který dělají prevenci rasismu. Myslíš si, že (..) to má nebo nemá přínos pro lidi, který pracujou v prevenci nebo lidi, který pracujou s klienty barvy pleti?

R: Jako si třeba projít nějakým kurzem (..) jo a nebo to potom s tím (..) Jako jasně, samozřejmě, tak je to postavený na nějaký pozicionalitě. Je to postavený na tom, že ty si jako uvědomíš, uvědomíš si zase tu svojí pozici v systému, uvědomíš si (..) , jak tvoje barva pleti ovlivňuje tvůj pohled na svět, jak ovlivňuje tvoje, tvůj přístup ke zdrojům, jak ovlivňuje, tvůj sociální, kulturní kapitál (..) to je důležitý, aby vo tom přemýšleli, a vlastně v tomhleto směru jako jasně to víš, že jo, kritický bělošství, tak to jako je hodně, je to vlastně taková jako kombinace různých druhů privilegií, který se v tom jako snouběj. Takže vlastně myslím že, když to bereš jako reflexi vlastní pozice v tom nějakým mocenským, mocenským (..) prostě jako poli nebo v tom systému a potom jako přenesení do vlastní zodpovědnosti za to, jak s tím pracuješ, tak si jako myslím, že to ten potenciál má. Ale zároveň si myslím, že ten potenciál má i to, pokud mluvíš o vlastních privilegiích a že ty sou jako (..) prostě nějakým způsobem, prostě mi jsou bližší, jo. (..) Možná je to fakt jenom tím, že prostě (..) I když otázka je, jestli, jestli by (..) no (..) no (..) ale jako to, když se zeptáš, jestli to místo má tak já si myslím, že určitě jako to místo má, pro pracovníky ((pauza)) Je to otázka, protože já vlastně nevím, jak třeba lidi, kteří se zbývají prevencí rasismu, tak jestli vlastně prochází nějakou jako silnou, silným třeba sebereflexivním tréninkem, který by, vlastně jim ukazoval ((pauza)), vlastně třeba ne nějaký zkruslení, ale vlastně z čeho oni vychází a (..) prostě jejich pozici, jo a jestli (..) , pokud to není, tak si myslím, že jim to může, vlastně jim to může dost pomoci nějaký efektivnosti a (..) nebo tomu věřím no.

T: A (..) , když si představíme, že by ty lidi tím školením třeba prošli, tak ty si mluvila vo tom, že to přineslo nějakou frustraci a že to vlastně trvalo pár let, než ses dostala, tam kde seš teď (..) Já teď přemejšlim ((pauza)), promiň, potřebuju chvílku (..)

R: Myslíš, že by se tomu dalo nějak jak pomoci, aby to takhle jako, nebo jestli ten koncept jako přináší tak (..)

(16:13)

T: Ne, to už je to trochu mimo vlastně. Ale že teď přemejšim, ve více lidech to vyvolává nějakou frustraci a ne úplně dobrý pocity a jestli by se to pak třeba nemohlo promítnout špatně do toho vztahu (..) ke klientovi třeba.

R: No samozřejmě, že mohlo, to víš, že jo :D, to, tak jako samozřejmě, samozřejmě, že by mohlo. Ale tak to máš jako se všim, že jo. S rámováním různých dalších věcí, různými globálníma otázkama, jako vždycky, když lidem šlápneš do identity nebo šlápneš jim na nějaký jejich kuří oko, ve kterým vědí, že třeba, prostě (..) no, (.) veganství. Tak svým způsobem (..) práva zvířat. Jo, je to vždycky, když lidi vlastně tuší podvědomě, že (..) jako to není úplně stoprocentní. Tak prostě maj tendenci buď kopat, nebo se dostat do hrozný frustrace nebo třeba si to vyložit a vyložit si to úplně špatně, nebo převráceně nějakým, (..) a pak (..) , pak prostě ((pauza)) no, následovat nějaké (..) no pro mě je zajímavý hlavně to, jak s tím pracovat tak, aby se lidi nezasekli. (..) Tak aby prostě to téma nevyvolalo jenom (..) šílenej odpor a (..) jako (..) a pocít, že vlastně sám nemůžu nic udělat, nemůžu nic měnit a (..) , aby prostě neskončili na individuální rovině, abysme neskončili na individuální rovině. Nebo jasně, že jo, ale aby tam probíhalo takový to skákání, abys vlastně pořád dávala do kontextu, v tom kde máš zodpovědnost, za co máš zodpovědnost, ale zároveň ne vinu. (..) Jo, on je to takovej tanec podle mě, kterej člověk musí dělat, aby to trošku fungovalo (..) a nesmíš zůstat ani u jednoho, protože jakmile zůstaneš jenom na systémový rovině, tak ti tam zmizí ta tvoje osobní pozicionalita a zodpovědnost, zatímco když skončíš na té osobní úrovni, tak většinou se dostáváš jenom do depresí, takže, prostě to (..) myslím, že to je jako no. (..)

(19:17)

T: A myslíš, že (..) ty se pohybuješ, na té úrovni, kde znáš víc lidí, kteří se tím zabývají nebo jako školitelů, je vůbec reálný (.), je v Čechách někdo, kdo by to dokázal školit, kritický bělošství?

R: (..) ((zamyšleně)) Neznám nikoho. My když jsme se vo to pokoušely s Verčou Uhlířovou ((smích)), tak to dopadlo strašně, :D ((pauza)) Hele neznám, neznám. (..) Neznám moc lidí, kteří by se tím zabývali. Znáám víc lidí, kteří by se zabývali koncepty jako tématem privilegií z víc toho sociologického pohledu nebo (..) z toho jakoby, jak bych to řekla, nebo z toho si brali a potom to třeba přinášeli do nějaký lektorský, lektorský (..) práce nebo jako určitě, znám hodně lidí, kteří hodně čerpají z postkoloniálních studií, ale vlastně nikdo vyloženě nepracuje s tématem Critical whiteness jako takovým. Zároveň (..), hodně o šajstlich, jestli ty s tím můžeš pracovat jako bílej lektor, ty si to maximálně můžeš prožít a můžeš jako to zarámovat a utvrdit se, nebo utvrdit se (..), poznat svoji pozici a pak s tím pracovat, na základě, toho vlastně jako (..), pomáhat třeba ostatním, uvědomit si tu jejich pozici a uvědomit si třeba hlas v tom systému, ale myslim si, že nemůžeš jako (..) to prostě není jako (..) no ((pauza)) No neznam moc lidí, možná teďka, teďka jak přijede ta [Miki Kaštan], tak ta si myslim, ta doufám, že to dokáže pro mě nějak zajímavě (..) shrnout nebo s tím nějak pracovat, na základě NVS. Ona sice jako (..) Izraelka, bílý barvy pleti, zároveň ale s nějakým odstupem, statutem cizince v Americe, tak myslim, že má docela jako zajímavý pole k prostudování Critical Whiteness nebo White privilege. V rámci takový jako poměrně dost strukturálně rasistický společnosti, tak ta věřim, že to no. (..)

T: Dobře. (..) Já asi nemám připravenou už žádnou otázku. Zaznělo, nebo spíš nezaznělo něco, co ti přijde důležitý nebo co by si k tomu ještě ráda řekla.

R: ((zamyšleně)) Co bych k tomu ráda řekla. ((pauza)) Myslim (..) asi ne hm. Pokud nemáš nějakou další otázku, nemam už asi nic, asi ne čoveče ((pauza)) Kritické bělošství (..), to jsi přeložila ty?

T: Já tam mam víc variant, kritické bělošství, kritická bělost a (..) ještě jedno. Já jsem to nechtěla ustavovat, takže jsem to nechala, používám Critical Whiteness. V tom prvním úvodu dávám možnosti, jak by se to mohlo překládat, ale nemyslim, že já jsem ten, kdo by měl právo to ustavit, tak ne ustavit, to neustavim tou prací, ale, nechtělo se mi to dělat prostě.

R: :)

T: Tak děkuju.

Protokol pro přepis rozhovorů

Tazatel (iniciály): TR

Datum rozhovoru: 2. 6 2017

Stopáž rozhovoru: 41:40

Místo rozhovoru: Praha – Břevnov

Číslo respondenta: 2

T: Tak já bych se ráda nejdřív zeptala, jakou máš s Critical whiteness zkušenost?

R: Tak možná první tu zkušenost a případně se doptáš na něco. ((překnutí)) Mám to podobně, vlastně poprvé, když jsem byla v Glenu, tak jsme tam měli tu, (...) to bylo krátký, to bylo třeba dvě hodiny, tři hodiny, a to byla paní z Afriky. V tom smyslu jsem teď ovlivněná, že říkám, jako abych řekla odkud přímo, ale to nemůžu říct, protože si myslím, že to neříkala, že maximálně říkala, že je z Afriky. (...) Takže tam jsem měli něco jako přednášku, která byla dost (...) Která se setkala s dost negativním ohlasem, řekla bych, ohlasem, nepochopením. (...) A potom vyloženě přímo asi nějak úplně ne, spíš tak jako nepřímo – třeba tím study tripem. ((Já teď úplně nevím, ty to asi pak budeš zpracovávat, tak já teď budu prostě navazovat na to a to a ty si to změníš.)) To vlastně první, to jsem třeba, to byla M., ta asi o tom taky povídala, kde jsem taky byla, ten study trip, to není jako vyloženě jako vyloženě „ok, máme seminář Critical whiteness“, ale je to v tom hodně obsažený.

(01:44)

T: Study trip, myslíš stáž?

R: Ne na tý stáži – na tom study tripu. V tom Cape Townu...

T: Jo, jo, jo...

R: ... který rozhodně nebyl. Ne, že bych (...) se nějak chtěla odvážit mluvit o tom Beninu, ale z toho, co jsem slyšela, tak jako rozhodně byl mnohem příjemnější než Benin. Ale samozřejmě stejně člověk (...) naráží na nějaký věci nebo se dostává k nějakým tématům. (...) No, tak tam jsme to v určitým smyslu jako to... A teď vlastně před (...) asi týdnem. (...) Nebo tak. Potom jsem to občas řešila i spíš přes tu nenásilnou komunikaci. Já jsem na Facebooku v různých skupinách na německý nenásilný komunikaci a tam se to taky teď posledního půlroku hodně řeší. Jako rasismus, popřípadě privilegia a tak. Tak tam jsem to jako trochu řešila. Já bych tomu říkala „tématický okruh“. A teď jsem si v posledním týdnu říkala: „OK, bude ten workshop Critical whiteness. Mám nějaký obavy, ale nechci se tomu zavírat. Půjdu tam.“ Tak jsem tam byla den a půl a poslední půlden už jsem nešla, protože prostě (...) ((vzdech)) mi to nějak (...) nic moc nedávalo. Nedá mi to moc smyslu, a potom strávit neděli doma bylo pro mě lepší. S tím, že možná přeci jen navážu na tu další otázku, že spoustu těch věcí, který teď říkám, kromě těch seminářů, těch vlastně bylo málo. (...) Takže, ta jedna věc je pro mě už to, že ten Critical whiteness pro mě furt není vůbec jasný, co to má být a (...) když mluvím o těch facebookových skupinách, tak jako jo, mluví se tam o rasismu, mluví se tam o privilegiích, mluví se tam o cultural appropriation. Ale jako (...) a nemám to teď nastudovaný, co přesně je Critical whiteness. Ale (...) já vlastně nevím, já jenom tak nějak, z toho, co člověk tak nějak slyší různě, že se o tom baví, tak má nějakou představu, ale není to nic (...) Jako na jednu stranu mi přijde, že to je nějaký koncept, a na druhou stranu takový... (...) dost nejasný, prostě.

(4:30)

T: Hm, (...) děkuju. Jak ty celkově ten koncept vnímáš?

R: No (...) Vnímám tam různé koncepce, který spadávají do něho. A možná tam je další věc, která je pro mě

dost zásadní: že já nevnímám ((přeřeknutí)) co je cílem Critical whiteness. (.) Ne v negativním, ale v tom pozitivním. (.) Vnímám asi – předpokládám, že velká část Critical whiteness jsou privilegia, který ale vnímám jako koncept sama pro sebe. Já nemusím mluvit o Critical whiteness, abych mluvila o privilegiích. Mohla bych jako (.) o tom konceptu mluvit samostatně. A stejně bych mohla mluvit o Cultural appropriation. A zároveň se zdá, že to všechno spadá do toho Critical whiteness. (.) Nechci být člověkem, který potřebuje všechno dávat do šuplíčků. Ale zároveň – když člověk potom diskutuje, tak potřebuje určitý rámeček, potřebuje určitý definice. A bez nich si myslím, že to nedává moc smyslu. A připadá mi, že (.) Já nevím no, (.) mohla bych se podívat, co je na Wikipedii, ale myslím, že tam není nic takový (.) nic pevného. Prostě když to srovnávám s nenásilnou komunikací, tak tam jsou dejme tomu čtyři kroky a můžeš říct: v tom jsou dobrý a v tom nejsou. Je to stav, kterej je jasně daný, a kde můžem říct: tyhle čtyři kroky jsou jenom (.) metoda a potřebujem k tomu ještě nějaký přístup v hlavě, v mysli, ale dá se na něm pracovat. A to mi přijde, že Critical whiteness moc nemá. I když se podívám (.) na ty semináře, jak jako. Třeba ten seminář den a půl byl vlastně celkem bez struktury. Já nevím, možná se klidně teď poptej.

(6:45)

T: Možná bych se trochu zastavila u toho semináře. Ty jsi říkala, že když jsi tam šla, že jsi měla nějaký trochu obavy. (.) Mohla bys třeba říct, z čeho pramenily?

R: ((smích, zaváhání)) No tak už jenom to, že ze začátku třeba ten první krátký seminář byl hodně takový jako (.) Z něj, z toho vypramenilo hodně nejistoty (.) na jedné straně, a na druhé straně prostě třeba pro mě ((přeřeknutí)) a já se nevnímám jako člověk, který by byl nějaký profi v nenásilný komunikaci nebo tak. Ani třeba takhle nemluvim. Ale (.) hodně mě to ovlivnilo v tom, že mám pocit, že když jsem mezi lidma, který to třeba jakoby, který se o to snaží, a který to třeba i trošku umějí, a mají prostě ten přístup, tak cítím fakt jakoby ochotu... a ochotu - „willingnes“ - spíš ještě něco jinýho, (.) ale prostě takovou chuť hledat...

T: Vůli?

(7:59)

R: No, vůli... něco jako pozitivní přístup k tomu poslouchat toho druhýho, pochopit ho a porozumět. A porozumět je ten základ společnýho řešení. A v tom mě to poslední dva, tři, čtyři roky hodně ovlivnilo. To je jedna ta věc – že tam vnímám hodně pozitivní věci. A třeba (.) v tom Kapském městě, (.) a ještě přemýšlím, jestli to bylo i dřív třeba (.) Určitě to podle mě bylo dřív. Jako kdekoliv na tom Annual eventu. Tak (.) vnímám jenom, že se řeší ten problém ((přeřeknutí)). No, no vlastně, teď kon na tom jednom jiným semináři, kterej je víc o nenásilný komunikaci, tak ona tam tak krásně malovala takový obrázek: že je člověk – problém – a potom je druhý člověk. A člověk vnímá jenom ten problém a nevnímá toho druhýho. No prostě, v tom Glenu, nebo teď já nevím jestli přesně GLEN mám nazývat Critical whiteness, splývá se mi to hodně v tom. Protože GLEN teď hodně jede Critical whiteness. Tak vnímám, že (.) jsou (.) třeba dvě skupiny, který si jako nerozumějí, ale tím, že si jedou ten Critical whiteness, se každý cítí jenom víc na hovno, popravdě řečeno. Ten jeden se cítí „ashamed“, že je hrozně špatnej a já nevím, že by vlastně rád něco, ale vlastně že nemůže, a ten druhý se cítí špatně, protože konečně chce být pochopenej a konečně chce prostě tohle a tohle a tohle. (10:03) A nejsou si vůbec schopní (.) A, a cítím tam hodně tu (.) já teď přemýšlím co je opak nějaký jemnosti nebo nějaký jako, jsou vlastně takový špičatý, válečný, tvrdý nebo prostě (.) Což v tý třeba nenásilný komunikaci (.) Nebo jak jsme byli s tou Míšou ty tři dny na tý Miki Kashtan, tak úplně (.) Člověk si musí stoupnout sám za sebe. Nebo když člověk chce, aby se změnil ten druhej, tak musí být sám ochotnej měnit se. Nebo nechat se být ovlivněn. (.) A pokud ani jedna strana to nechce, tak je to prostě blbý. (.) Ale podle mě ten Critical whiteness nedává tomu prostor a nechce to (.) A to je možná přesně ono – nenásilná komunikace podle mě (.) člověku dává víc vnitřních sil a tu vnitřní sílu svým způsobem potřebuje, aby se mohl otevřít druhým lidem. A když to nemá, nebo když nemá ty vnitřní síly, tak je to těžký. Ale ten, ten Critical whiteness – já nevím, co on jako dělá. On řekne, že je

všechno blbý – ((nadneseně)) což já jsem věděla, já si připadám, jako když mi bylo sedm. ((smích, přechknutí se)) Nechci ze sebe dělat, že jsem všechno věděla v sedmi. Ale (..) že spousta věcí není takových, jaký bychom rádi chtěli. K tomu Critical whiteness opravdu není potřeba. Možná že ho zas redukuju na nějakou věc (..) kterou to není. Že jakoby, třeba, když to berem po těch privilegiích, tak (..) reflektovat, jaký máme výhody nebo nevýhody, nebo jak to říct, díky třeba naší pleti, tak to určitě má smysl, ale pro mě osobně nazývat to privilegia a strčit to někam pod Critical whiteness nevnímám jako úplně dobrou cestu tomu. (..) Odpověděla jsem tvou otázku?

(12:40)

T: No, obavy (..) ((smích)) Nevím, jestlis na to odpověděla. :)

R: No obavy, hlavně to, že mi přijde, že ((přechknutí)) Critical whiteness podle mě nepomáhá porozumění si. Což je pro mě zásadní problém. A potom – já asi jsem člověk, který hodně se snaží, nebo má tendenci koukat se po efektivitě. A Critical whiteness vnímám hodně neefektivní v tom, najít nějaký společný komunikace. V tom prostě mi přijde, že nefunguje jako. (..) Takže v tom jsou moje obavy. Že já bych chtěla, když už se tyhle věci řešej, který jako předpokládají, protože předpokládám, že někde nevysloveně ten Critical whiteness někde má podobný cíle jako já. Jenomže ty strategie a ta cesta tam, ta je asi úplně jinde. (..) Jinde a prostě podle mě nefunkční, neefektivní.

(12:52)

T: Jo, tomu rozumím. Děkuju.

R: ((smích))

((krátká organizační konverzace))

T: Ten seminář teď v tý Praze byl prostě jenom Critical whiteness pro vnitřní strukturu Glenu? Takže tys tam byla jako ten multiplayer, representative?

R: A jinak tam byli ty memberři.

T: Jako ze Slovenska, z Polska?

R: Přesně, přesně.

T: A byly to ty dva dny klasický?

R: No, měly to být dva dny, s tím že půl den pátek, den sobota a půl dne neděle.

T: (..) Jo, děkuju. Mluvili jsme teď o tom, jak koncept vnímáš (..) když se dostaneme trochu k osobní rovině, co máš pocit, že ti to přineslo, nebo co naopak v tobě...co nebylo tak přínosný?

(16:43)

R: Já popravdě řečeno fakt mám pocit, že mi to reálně jakoby nic nedalo. Dává mi to jenom otevřený otázky, nepochopení (..) Dává mi to to, (..) že (..) nějaký lidi něco vnímaj úplně jinak než já, třeba. To mi to možná dává. Ale jako (..) mám pocit, že kdyby byl rámec nějakej jinej, tak mohlo by to fungovat úplně jinak. Já prostě moc nechápu svým způsobem. (..) A to je možná ono. Že v takový struktuře, jako je Glen (..) jako že se řeší Critical whiteness seminář třeba, kde (..) jako jedna z věcí, nebo jedna z prvních věcí je, že se ukáže nějaký foto a nějaký textík, a nikdo k tomu nechce nic říct, protože se všichni styděj. (..) Tak jestli tohle musí být ta cesta, abychom mluvili o tom, že některý lidi se necítěj dobře. (..) A nebo dost podobně, jako mi třeba hodně ((úsměvně)) Já teďkon to nebudu říct, nebo (..) Přiznám se, že to pro mě furt je takový téma, že to moc nechci slyšet ((přechknutí)) co se týče obsahu. Ale na tom glením semináři třeba bylo jedna věc, kterou vnímám jako hodně takový jako, v našem světě, v naší společnosti, v bílý

společnosti, hodně okrajová, hodně neuznávaná. A tam to bylo: ((nadsazeně nadšeně)) „Jó! Jdeme do toho, děláme to, prostě jsme to my!“ Jakože resistance. A teď možná trošku utíkám, ale já nechci, aby to bylo resistance, já prostě chci, aby ty spacy, aby byly téma jasný, aby se lidi nebáli. Ale já nechci, abychom tam došli s tím, že se lidi budou stydět. Jakože, když se někdo stydí (..) (.) To zároveň nemá jako znamenat, že se nikdo nesmí stydět. Ale proč to musíme vyvolávat? A proč musíme bojovat proti něčemu, místo toho, říct si: „Tohle je to, co chceme. Pojďme si nějak k tomu dojít.“ (..) Já nevím. Já potom taky co je pro mě děsně velká otázka otevřená, kterou vůbec nemám zpracovaný: Tohle třeba říkám – musíme přejít přes ((přeřeknutí)) tu „stydíme se za XY“. Já nevím, třeba „people of colour“ by řekl: Hm, tak ty máš jako privilege, a ty si můžeš dovolit to říct, a zas máš tu moc. (..) A pro mě tohle je strašně velký. Jako nevím vlastně jak s tímhle mám fungovat. ((přeřeknutí)) **(20:05)** A to si myslím, že už bylo na tom prvním semináři. Že (..) jsem běloch, tak to mám blbý. Protože mám pocit, že cokoliv, co udělám, tak je prostě špatný. Já prostě chci, abychom se mohli nějak domluvit, abychom si mohli říct: „Já chci, potřebuju, je pro mě důležitý tohle. A pro mě je tohle.“ ((delší pauza)) Teď přemejšlim, jak jsem se teďkon tam dostala. Ale to, co mi to dalo, nebo co mi to reflektuje (..) Jo, jakoby oni v některých těch věcech jako „people of colour“, nebo přemejšlim, tak je to tam víc než předtim, ale (..) Za jakým účelem a (..) s jakou, nevím, já tomu nechci říct efektivitou, ale pro mě to je efektivita. Todlteto je (..) Nevím. (..) Třeba na tom semináři pak se říká jako (..) Já nevím, jestli znáš jako Persona Dolls, jo? Těch způsobů je spousta. A potom přesně pro mě je třeba otázka (..) jak moc, a, a to já fakt nevím, jak moc tyhle skupiny lidí jsou si podobní. V tom (..) People of color, hendikepovaní jakýkoliv, trans (..) Cokoliv. Všechno. A já neříkám, že černí, černí (..) ((povzdech)) No, teď se mi to stalo. ((smích)) People of colour. Že by se měli řešit zvlášť. Realita je asi taková, že to není, že bysme žili bez nich, a zároveň to není tak, že každý den potkáme někoho na ulici. (..) Určitě si myslím, že by stálo za to to řešit. Ale zároveň potom si říkám – proč se to neřeší tak, jak já vnímám to Global education? My řešíme, odkud ta věc je a jaký to má vliv (..) na lidi tam. Nebo žijeme v kapitalistickém světě, v neoliberálním světě. A to znamená pro určitý skupiny tohle a tohle. Jenomže na Critical whiteness semináři nepadá ani jednou slovo kapitalismus. Nepadá slovo neoliberalismus. Nepadají tam slova jako hodnoty. Padá tam white privilege, padá tam běloši. Ale je to hrozně osobní. A přitom jde o struktury, A třeba se téma strukturama staví, v tom taky nejsem nějaká (..) že bych vzdělaná, nebo něco, ale třeba nějaká etika, nějaká křesťanská (..) whatever, puritánská, něco. (..) A že to, co třeba (..) no, nemluví o tom jako o systému hodnot, což by mi přišlo asi lepší možná.

(24:07)

T: Jo, jo, děkuju moc, máš hodně zajímavých (..) podnětů.

R: Jako pro mě je to fakt hodně otevřených otázek. Ty jako nemám (..) A vlastně mi přijde zajímavý, a zas to nemám prozkoumaný, ale že (..) tam je ten Critical whiteness a není tam nic moc, co se k tomu vztahuje, jako v tom smyslu, že by to někdo řešil. Že by se k tomu vztáhla nějaká kritika. Kritika jako ne nějaká úplně blbá. Ale kritika nějaká – že by to byl nějaký exchange názorů nebo tak. ((delší pauza))

T: Myslíš si, že může bejt (..) Critical whiteness nějak přínosnej, v českém kontextu pro sociální sféru nebo sféru vzdělávání, nebo zas tak ne?

(25:55)

R: Jasně, já k tomu sociálnímu nemám moc blízko, takže úplně nevím. (..) Ale prostě... Jak je takovej hodně (..) Jak se tomu říká...

T: Konfrontační?

R: No, konfrontační, přesně, přesně. (..) Tak si myslím, že to není úplně vončo. A fakt v tom sociálním obzvlášť nejsem nějak to (..) Ale (..) A teď už možná svým způsobem vlastně přebíhám ale (..) když si

představím prostě, (.) a zas jo. Takhle já bych fungovala, a to je přesně to, co mi u tý Critical whiteness chybí. Když já si představím svět, který já bych jako chtěla, což znamená – můžem tam být všichni, můžeme být různí a můžem se tam cítit bezpečně, což si myslím, že ten Critical whiteness do toho chce taky dojít, jen nějak jinak. Jsme tam všichni a jsme nějakým způsobem různí a cítíme se tam bezpečně. Jsme zároveň odvážní mluvit o tom, co chceme říct, což si myslím, že Critical whiteness úplně nepodporuje. (..) Zároveň se nebojíme (..) třeba chyb vlastních. A taky dokážeme přijímat to, co třeba druhý něco nevidí. To mi teďkon tak napadá, a možná spíš v obecným jo, to nemusí být vůbec rasismus. U toho rasismu mě ještě napadá (..) nějaká zvědavost, která ale zároveň je spíš otevřenost, otevřenost spojená s respektem, což v tom Critical whiteness kritizují tu zvědavost, která není, není mindful. Kdy si ty lidi neuvědomují, co stojí za tím. Takže nějakou otevřenost spojenou s tím respektem. (..) Já mám pocit, že (..) ten Critical whiteness se zaměřuje jen na pár určitých bodů, a zdaleka ne na všechno. (..) Takže – musel by být asi dost celkově jinak postavený, nebo (..) Věřím, že jsou jiný (..) věci, který to takhle jako (..) Nebo třeba ty Persona Dolls jsem nezažila osobně. **(28:50)** Ale ty se mi líběj v tom, že (..) pracují s malejma, tím pádem musej pracovat i mnohem příjemnějc. A zároveň tam (..) Jako není to učení proti rasismu, ale přesně to je o tom, že každéj jsme nějak jinak, a dokážou pracovat s různějma skupinkama a s tou různorodostí. (..) Já úplně nemám jako jeden návrh, jak nejlíp pracovat s tou problematikou rasismu, že jsou tady people of colour a mají se nějak, a budeme to řešit, aniž bysme (..) s nima dělali něco špatnýho. Nebo ne špatnýho, ale aby oni s tím byli v pohodě. (..) Zas si říkám (..) A já třeba nemám ani moc blízko k těm feministický věcem, protože já si moc (..) ((vážavě)) nepřipadám (..) osobně trefená sexismem. Ale říkám si – nevím jak to dělají jiný směry. Ty maj asi taky nějaký svoje koncepty. A kdybych se do toho pustila víc, tak bych se dlouhodobě podívala, ok, jak v tom třeba fungují (..) tyhle skupiny, a tyhle, a tyhle, jako bych to chtěla jít nějak strukturálně. (..) Jak říkám, ta nenásilná komunikace mi přijde jakoby fajn, a zároveň je jasná, že je hodně osobní. A že ty systémy bere hodně neexistující trošku. A zároveň ani nenásilná komunikace není uzavřená věc. Takže i ta Miki Kasthan se to snaží trošku otevřít i takovým věcem, jako jsou privilegia. A ta vlastně ta to má takový (..) jako: „Já chci svět pro všechny. A když má někdo problém, tak má celá skupina problém.“ Tak tohle je její vize světa, svým způsobem. (..) Řekla bych možná ještě Critical whiteness je nějaký nástroj... Prostě to, (.) co jsem teďka říkala s tou Miki, to je ta vize, a potom se dá mluvit o tom, jak tam dojdeme. Ale u tý Critical whiteness – když nemáme jasně daný, kam chceme dojít. Tak to je jedna z těch věcí (..) **(31:52)** Jako v tom, svým způsobem se omlouvám, že v tom nejsem moc nějaká to (..)

T: Ne, to vůbec se neomlouvej. (..) No a možná tak jenom obecně, jaký si myslíš, že by měl mít kompetence člověk, kterej dělá prevenci rasismu, nebo pracuje s někým, kdo by mohl být rasismem zasažen, když je to bílej člověk. Měli nebo neměli by mít zreflektovaný svý bělošství?

R: ((delsí pauza)) To já bych, asi ne (..) Nevím, jestli by teoreticky stačilo vždycky chtít toho druhýho pochopit a chovat se k nim s respektem. Jako určitě má smysl vědět o nějaký historii a mít hodně informací. Ale je otázka, (..) kolik by to bylo fakt potřeba potřeba. Ten critical whiteness říká: „Jo informujte se, a buďte si vědomi toho, odkud’ jste, a jaký máte tamto a tamto.“ A zároveň (..) v tom asi taky vnímám ten hrozně velký rozdíl mezi (..) tou skupinou těch lidí critical whiteness, který říkají, že tohle je potřeba, a potom nějaký jiný skupiny, ty si připadám jako třeba já, která říká: „Ale to asi není potřeba. Asi stačí vždycky vidět se jako člověka a mít otevřený uši (..) a přijímat to, tím myslím ten respekt mít, a někdy samozřejmě (..) tu schopnost i tu ochotu říct: „Jó, v pohodě, to mi stačí a jo, já teď’ jdu zpátky a už nic neřeknu. A díky, žes mi to říkal. A jako já to nechápu, ale beru to, v pohodě.“ (..) A potom by ten člověk z tý strany Critical whiteness by třeba řekl: „No, ale tohle ty všechno říkáš, protože máš ty privilegia, ty to takhle můžeš říct.“ Zároveň z toho Cape Townu jsem prostě reálně měla ten pocit, že (..) Já to mám delší dobu, nebo já to mám už celý život (..) Že já jsem ten člověk, který se dokáže trošku (..) spojit s oběma těma světama, (..) kterej dokáže slyšet alespoň trošku z těch obou stran. Někdy mám pocit, že jsou lidi,

který v tom jedou tak extrémně, že mám problém se s nima spojit. Ale vlastně snažím se pochopit oboje strany. (...) A to si myslím že, a teď nevím, jestli je to úplně pro ty, co pracují s rasismem, ale obecně pro lidi – tohle je strašně důležitý. (...) A pro někoho, kdo jakoby pracuje. No ale zároveň mi přijde, že zároveň ta otevřenost, ta otevřenost k tomu vidět toho člověka a že něco dělá z nějakýho důvodu a pochopit to. A tam prostě není otevřenost, myslím si, že jsou lepší cesty, než tahle. A to jsme vlastně zas, to je nenásilná komunikace. A to je problém celý život. A to se můžem učit celý život. A nejhroší to bude konec konců stejně s rodinou a ne s klientama v práci. **(35:56)** Takže já fakt reálně nevím, jak moc ty Critical whiteness lidi maj pravdu v tomhleto, když mi říkaj, že já o tom takhle můžu mluvit, a zároveň (...) tohle je (...) strašně osobní. Myslím, že je to fakt věc na osobní úrovni. Věc, kterou každý musí řešit na osobní úrovni. A já osobně vnímám tu strukturální úplně jinde. První, co mě napadá strukturální, to je pro mě: „Pojďme měnit zákony.“ A když budeme tvrdohlavě měnit zákony, aby byly, tak třeba potom těm lidem v tý hlavě taky dojde, že něco. (...) Tohle je můj pocit, a asi ho nemám nijak podložený něčím. Ale takhle si to trochu představuju já. (...) Na tý lidský úrovni. (...) Mít ten lidský přístup. A na tý strukturální – (...) dělat strukturální věci.

((delší pauza))

(37:40)

T: Je něco ještě, co bys ráda zmínila, něco k čemu jsme se nedostaly?

R: Mně ještě napadá. A to budeš možná spíš vědět ty, protože já ti to úplně neřeknu, nebo ta Míša Krenčajová. (...) Von byl nějaký výzkum a (...) tam bylo fakt zajímavý, že oni koumali, já teď fakt nevím, jak přesně to bylo, ale oni koumali účastníky GLENU před a po těch seminářích. A já teď nechci říct, že byli rasističtější potom než předtím, ale něco v tom smyslu prostě. Počkej. ((pauza)) Já nevím, můžu ti to pak zkusit najít, já nevím, jestli to teď rychle najdu. Já nevím, jestli to i Míša bude vědět, když ji to takhle popíšeš. Já nevím, já prostě (...) Já prostě to nevidím moc jako hezký, jako moc funkční, když se třeba podívám na ten GLEN. Teďkon do tý tvý práce by mě ještě napadlo, abys tam neměla jenom bílý. Jako já nevím jestli najdeš někoho jako, který není jako (...) bílý člověk z tý skupiny, aby to jako, no, nevím jak s tím pracuješ. Si myslím, že bys to asi taky měla nějak zreflektovat. (...) A taky najít jako hodně těch lidí, kteří patří do skupiny POC a mají jiný názor (...). Jak na to zas reagují ti POC s tím klasickým Critical whiteness názorem. Jak prostě funguje tahle výměna. A je to vlastně všechno hrozně takový... Je to hrozně (...) zvláštní. No. Jako.

(40:20)

((smích))

T: No ne! Já si myslím, že takhle to úplně stačí.

R: Já bych ti jako ráda, ale protože fakt nemám, to jsou jenom nějaký moje pocity z toho.

T: No, vždyť to je jasný. To každěj může mluvit jenom za sebe. Já myslím, takhle, že to je dobrý.

R: Jakože. Fakt i ty různý skupinky. A není tam moc: „A o co ti vlastně jde? Proč to vlastně tolik řešíš? Jo aha! Jde ti o tohleto.“ Já jsem třeba schopná, když mi někdo řekně: ((bouchá do stolu v rytmu)) „A když má někdo privilegií hodně, tak já beru, že on má povinnost udělat tohle a tohle.“ Já řeknu: „Jo, aha. To já neberu jako odpovědnost.“ A já už nemám potřebu se s ním bavit. Protože základní kámen je jinde. Já stavím na něčem úplně jiným než ten člověk. A já pak můžu říct v klidu: „Tak dělej si. A přeju ti, abys měl úspěch.“ Ale jako (...) Přes tu Critical whiteness tam málokdy to k tomu jde, k tomu základu. Bavíme se furt o nějakých povrchních věcech a zlobíme se na povrchní věci a nebavíme se o tom základu.

T: Jo, děkuju moc, děkuju.

Protokol pro přepis rozhovorů

Tazatel (iniciály): TR

Datum rozhovoru: 2. 6. 2017

Stopáž rozhovoru: 28:00

Místo rozhovoru: Praha – Náměstí Míru.

Číslo respondenta: 3

(0:31)

T: Já bych se tě ráda zeptala, jakou máš zkušenost s Critical Whiteness a jak celkově, (..) jak ho vnímáš?

R: Jo, (..) tak pro mě první setkání s konceptem nebo tématem jako kritický nějaký reflexe (..) whiteness nebo bělošství, respektive (..) white supremacy, takže nějaký jako (..) nadvlády, oprese, (..) opresivního systému bílejších lidí asi byl v roce 2011, kdy jsem absolvovala workshop dvouhodinovej v rámci programu GLEN. (..) A ten workshop, co na něm bylo jako zvláštní, bylo to, že ((velmi rychle)) vlastně ta skupina ve který já jsem ten workshop absolvovala byla francouzsko-německá a byli jsme tam tři lidi ze střední Evropy: já z Český republiky, jedna holčina ze Slovenska a jedna holčina z Maďarska a vlastně ty workshopy byly nabízený ve dvou jazycích, jeden byl v němčině a druhý ve francouzštině. (..) My jelikož ((překnutí)) ((zrychlení)) jsme byly jako francouzsky mluvící, tak jsme se přiřadily do tý francouzsky mluvící skupiny, protože jsme ani jedna nemluvily německy. A vlastně se nás to jako vůbec nedotklo, celá ta zkušenost, protože jsme měly pocit, že se nás to netýká. Ani ne tak kvůli tomu jazyku, spíš kvůli tomu, že (..) ta (..) ta řečnice, facilitátorka, měla jako hodně, byla hodně zacílená na francouzskéj kontext (..) a vůbec nás vlastně jako nebrala v potaz, jakožto lidi který také mají jako historii nějaký oprese v rámci jako, nějaký (..) západo-východní (..) dělení Evropy prostě na východ a západ - historickýho. Takže já jsem měla pocit, ((změna výšky)) že se mě to absolutně netýká, tohle téma. Potom jsem odjela na stáž na GLENU a (..) byla jsem tam společně s francouzskou kolegyní a tam jsem začala trošku jako, (..) vlastně vnímat, že (..) to co jsem si vlastně dřív myslela vo tom, (..) že je potřeba: pomáhat lidem v Africe, a že je potřeba dělat humanitární pomoc, ta naše povinnost, a tak dále, jsem najednou začala mít pocit, že mi v tom něco jako neštímuje. Nevím, jestli si to úplně jsem schopná spojit s tím zážitkem kterej jsem měla předtím na tom semináři, nicméně určitě si to jsem schopná si to potom spojit jako se zážitkem kterej jsem měla po tom, co jsem se vrátila, kdy jsem se stala tutorkou GLENU a měla jsem možnost znovu jakoby absolvovat další seminář, kterej už byl v angličtině, a kterej nebyl tak úzce zaměřenej na ten francouzskéj kontext a já vlastně po tom, co jsem si to už mohla spojit s tou osobní zkušeností, jsem najednou začala mít pocit, že (..) vlastně to je něco, čemu (..) nebo co mi jakoby vysvětlovalo to, co jsem tam zažívala na tom místě. A (..) další jako zkušeností, který jsem měla, byly potom nějaká jako, nějakéj (..) snaha o vlastní vzdělávání, (..) takže nějaký knihy, videa, články, což vlastně jakoby trvá od toho roku 2012 jako doteďka a měla jsem možnost ještě absolvovat (..) dvoudenní workshop s německou platformou, organizací **(4:10) Phoenix**. Dál jsem měla možnost absolvovat zase dvoudenní, takovej krátkej workshop, kterej byl zaměřenej celkově jakoby na téma mocenských struktur v rámci skupiny, ale taky se poměrně víc hlavně zaměřoval na téma rasismu nebo antirasismu. (..) Byl taky v Německu a teď vlastně poměrně čerstvě jsem (..) absolvovala další víkendovej workshop s facilitátorem, (..) kterej se zabývá kritickou reflexí vlastně mocenských struktur mezi severem a jihem a nějakým postkoloniálním kontextem. (..) Takže si myslím jakoby že ten můj jako první ((překnutí)) moje první setkání, který asi nebylo úplně pro mě pochopitelný, tak potom ((překnutí)) se vyvíjelo tak jako že se rozhodně stalo jako součástí mý každodenní práce a součástí mýho (..) no asi jakoby i osobního, (..) změny nějakýho osobního přístupu. (..) **(5:20)** A určitě teda ještě jsem asi zapomněla, jsem mluvila o takovejch jako spíš (..) formálnějších momentech, kdy jsem se s tím přístupem setkala, ale ještě můj partner je z Venezuely (..) a taky pro mě jakoby, vůbec jako že jo s nim pro mě bylo

jako minimálně v těch třeba prvních dvou letech, kdy jsme spolu žili, (..) taky taková velká sonda, jako reflektivní, kritická právě k tomuhle tématu.

(5:50)

T: A ty jsi mluvila o nějakým přínosu do pracovní, osobní sféry a, no, možná, jestli bys řekla, co máš pocit že ti to přineslo, nebo jak tě to ovlivnilo?

R: Tak já pracuju v globálním rozvojovém vzdělávání, (..) pracuju v organizaci, která se zabývá mezinárodním dobrovolnictvím. (..) Jakoby to, co dělám konkrétně, je, že se snažím tyhle dvě věci trochu propojovat a právě se snažím jakoby nabídnout dobrovolníkům nějaký kritický pohled na tu jejich dobrovolnickou zkušenost. Snažím se, aby měli možnost to zařadit do nějakýho (..) komplexnějšího (..) kontextu a (..) v tomhle mě to určitě jakoby formovalo, protože to je jakoby něco, z čeho vycházím, když vytvářím metodiky, když vytvářím různé kurzy pro ty, nebo semináře pro ty dobrovolníky.

(6:49)

T: A pro osobní život?

R: Jo tak já si myslím že (..) jakoby asi nejsem schopná říct jestli to byl vyloženej koncept critical whiteness, ale určitě to (..) bylo (..) nebo je to něco, co mi hodně jako převrátilo celý vnímání světa. Že to souvisí i s tou samotnou zkušeností z té stáže. A myslím si že jsem jako, potom, co jsem se vrátila z té stáže, tak právě v rámci jako nějaký četby další a vzdělávání tak jsem měla minimálně jako dva roky, kdy jsem byla jako hodně paralyzovaná, kdy jsem (..) třeba odešla (..) ze školy kterou jsem studovala, ((pokles intenzity)) studovala jsem etnologii a (..) přišlo mi že, (..) prostě se ty moje hodnoty tak změnily nebo pohled na to (..) jak jsem vůbec četla vůbec jako svět nebo jak čtu svět, se tak zásadně změnil, že už jsem nemohla prostě v tom studiu pokračovat, že jsem měla pocit, že už to prostě vůbec jako nerezonuje s tím, s mýma hodnotama a že jsem měla pocit že to je právě jako hodně (..) hodně (..) nebo alespoň tam, kde jsem to studovala, že to bylo hodně vedený takovým prostě jako koloniálním (..) způsobem: přístup my – oni, zkoumání prostě nějakých jako (..) jakoby (..) primitivní (..) primitivních lidí a jinakosti, přesně tak. No, a (..) vlastně popisování, ((změna tónu)) ale všechno jakoby jako v rámci těch mocenských vztahů, který samozřejmě prostě jsou nerovný a prostě, nějaká jako, (..) ty evropský etnologové, který jako prostě, si berou sami jako právo na to, aby popisovali ostatní lidi, a aby (..) zvláště ty lidi žijící na jiných kontinentech, aby se z toho potom vyvozovaly nějaký další jako důsledky a teorie. No (..) prostě jakoby z mnoha důvodů prostě už jsem v tom jako nemohla pokračovat. Takže to je vlastně i jeden další jako velkej, velká věc, kterou mi to přineslo v osobním životě, že jsem přestala (..) studovat.

(9:03)

T: A v čem všem pro tebe kritický (..) nebo nějaká kritická reflexe bělošství je? Co všechno tam spadá?

R: Já si myslím, že úplně všechno. Jakože (..) to je něco, co (..) jsme se naučili prostě v rámci nějakýho systému, kterej nás tohle naučil, učil nás to od dětství, a mnoho z nás prostě (..) si neuvědomuje, že jsme něčím, že jsme takovýmhle jako procesem vzdělávacím prošli. A takže když se jako člověk vědomě rozhodne, že (..) to, co se celej život jako učil, chce nějak jako kriticky reflektovat a chce to (..) dekonstruovat, prostě, a postavit si jako nově, tak to zasahuje do úplně všech sfér. Zasahuje to do každodenních interakcí s lidma, zasahuje to (..) do toho, jaký člověk říká, neříká vtipy, jakým se směje vtipům, nesměje vtipům, (..) na jaký se dívá filmy, jak chápe historii, (..) hudbu, média ((přeroknutí)) to jak fungují média a tak dále prostě. **(10:22)** Myslim si že to je něco, co fakt jako je taková prostě pavučina, která prochází úplně všema sférama lidskýho života a myslím si, že jakoby v rámci Český republiky třeba

s tímhle člověk prostě nemusí být konfrontovaný, protože jakoby to množství lidí, který (..) by tě s tím konfrontovalo, je tak malý, že vlastně máš jako (..) poměrně ((přeřeknutí)) je poměrně prostě jednoduchý se s tím vůbec nekonfrontovat během svého života – pokud jako sama se nerozhodneš, že tohleto chceš.

T: A ty jsi říkala že, ten proces nějaký tam je a na začátku, že ta první zkušenost se tě úplně nedotkla, potom vlastně byla nějaká paralyzace. Mohla bys trochu popsat tadyten proces?

R: Jo, to ještě nevím, jestli si vybavím, to už je hodně dávno, ale určitě. (..) Jako já si myslím, že ten proces se furt jako opakuje, jo, že to není tak, že by prostě ten člověk tím procesem jednou prošel a byl na konci a byl jako vyléčený nebo osvobozený nebo předělaný nebo něco takového. (..) Samozřejmě jako, to první setkání je takový(..), pro mě bylo takový, že si myslím, že tam nebyla úplně fáze odmítnutí. Zvlášť, nebo možná ta fáze odmítnutí byla vlastně ta úplně první zkušenost, kdy jsem si řekla: „Jo, tohle se mě netýká, protože já prostě nepocházím ze země, která by měla koloniální minulost, takže se mě to netýká.“ (..) A pak samozřejmě v rámci té vlastní zkušenosti z toho Senegalu a dalšího nějakého postupu, jako, vzdělávání se jsem, (..) asi jako postupně přistoupila na to, že samozřejmě se mě to týká, protože přestože jako tohleto není úplně moje historie, tak je to historie ze který já teďka jako čerpám výhody a privilegia, který jsou prostě na úkor jiných lidí. A ((dlouhá pauza)) No a ty další fáze jako asi potom prostě se, snaha vzdělávat se dál a dál a potom (..) obtížná fáze taková, když vopravdu jako dojde k nějakému interpersonálnímu konfliktu, kterej samozřejmě jakoby vychází z nějakých jako, z nějakého strukturálního konfliktu, ale potom se jako nějakým způsobem snese na tu, tak jakoby mezilidskou rovinu (..)((13:00)) Tam asi jako vždycky prostě dochází k tomu odmítnutí a potom jako k nějak, k tomu stejnému cyklu, kterým jako (..) člověk musí projít. No, a ne vždycky jako je to samozřejmě úspěšný, protože si myslím, že v tom jako hodně velkou roli hraje i (..) občas možná ego, občas možná jako nějaký pud sebezáchovy a asi záleží hodně jako v jaký to je situaci konkrétní. (..) Že ta konfrontace je jako samozřejmě (..) velice ((krátká konverzace mimo téma)) No, že ta konfrontace občas jako je fakt hodně samozřejmě nepříjemná a hodně jako osobní, takže si myslím, že na tomhle jsem musela taky hodně pracovat, aby to člověk (..) nebral osobně, protože to není vo tom, že by člověk chtěl být zlejt nebo chtěl dělat někomu něco špatného, ale jde o to, že prostě se naučil takhle vnímat svět a takhle vnímat jiné lidi. Takže je třeba (..) tohleto oddělovat, si myslím.

(14:08)

T: A ty jsi párkrát zmínila tu stáž a že tam vlastně se to nějak rozvinulo. (..) V čem jsi to tam potkávala?

R: To už je opravdu hodně dlouho, takže si nejsem jako, asi nejsem schopná vybavit konkrétní situace. Co si vybavuju, bylo to, že jsem si jako, že to bylo úplně poprvé v životě, kdy jsem si říkala: „Hej? Ty lidi přece ale vůbec nepotřebujou, abychom tady byli, ty lidi vůbec nepotřebujou, aby tady byli žádný bílý lidi, aby jim něco říkali. Prostě předtím jsem fakt neměla přístup k takovejmhle informacím. I přesto, že jsem studovala to, co jsem studovala. Tak prostě, všechny ty narativy, který já jsem se do té doby naučila, nebo s kterými jsem se mohla setkat, tak podporovaly to, že tohleto je potřebný, že... (..) No, prostě jsem se nikdy předtím nesetkala s žádnou kritikou na to. Setkala jsem se s kritikou toho, že nemáš zájem (..) o to, co se děje ve světě, že nemáš zájem to nějak chápat, globální (..) dopady toho, co děláš jako na lokální úrovni – rozhodně. Ale nikdy jsem se jako nesetkala s kritikou toho, že (..) rozvojovky by mohly být špatný. Nebo že by to prostě mohlo být pokračování nějakého, prostě (..) nemocného systému, kterej začal otroctvím a pokračoval kolonizací a teď pokračuje nějakým (..) nekoloniálním systémem, kterého je ta rozvojovka součástí většinou.

(15:56)

T: A ještě jsi vlastně předtím mluvila o té pracovní rovině, kterou to nějak ovlivnilo. Čím to obohatilo tvoji práci?

R: Jakoby, jak jsem říkala, jo? To není o tom, že by člověk jako využíval metody, to samozřejmě jako taky, ale je to fakt hodně o tom, že úplně změní přístup, že změní úplně optiku, kterou se na věci dívá. (..) A nechci tím říct, že prostě to je trvalý a je to perfektní, jako perfektní změna optiky. (..) Je to vždycky prostě (..) proces, ale jako... (..) Já si myslím, že moje práce z toho celého vlastně vychází, že já jsem se s tím tématem setkala poprvý předtím, než jsem začala pracovat vlastně, (..) co jsem studovala. A jakoby měla jsem obrovský štěstí v tom, že v Inexu, kde pracuji, je obrovská otevřenost (..) k tomu, (..) aby si tu svoji práci stavěla na základu, kterému já věřím a se kterým souhlasím. Prostě objevuje se v okolí mym, tam, v Inexu, lidi, který mi prostě nějakým způsobem důvěřovali, dali mi možnost jako nějakou metodiku, kterou ještě zkouším s jiněma lidma, na tomhle základu vybudovat. A vlastně to nikdo, nikdo to nikdy nezpochybňoval, víš? Jako v té práci. Takže jako spíš naopak se ještě o to začali zajímat, o to téma, další lidi, takže...

T: Jo. (..) Jaký si myslíš, že by obecně měl mít kompetence člověk, kterej dělá prevenci rasismu? Nebo je sociální pracovník, kterej pracuje s lidma barvy pleti?

R: Já si myslím, že je to (..) různý, pole toho, kdo je tvoje cílová skupina. Myslím si, že přístup critical whitness není přístup, se kterým by člověk prostě mohl jít do do školy, jako, za desetiletěma dětma a dělat s nima prevenci rasismu. Je to přístup, kterej jako má taky (..) různý podoby: může bejt hodně konfrontativní, může bejt víc reflektivní než konfrontativní.

T: Myslíš, že koncept critical whitness (..) je nebo není přínosnej v našem kontextu pro bílý lidi, který dělaj prevenci rasismu nebo pracuj s lidma barvy pleti jako sociální pracovníci a jaký jsou případný limity jeho užití?

R: Já si myslím, že určitě. Já si myslím, že by to měl bejt nějakej základ, kterým projdou všichni lidi, který dělaj rasismus a pracujou s lidma barvy pleti ((překnutí)) Já neznám všechny organizace, který pracujou v prevenci rasismu a neznám jako primární prevenci jako takovou. Byla jsem součástí různých projektů, který jsou zaměřený na nějaký interkulturní vzdělávání a přijde mi, že (..) to je ve velký části u nás zanesený, takovým nějakým (..) hodně zastaralým způsobem, jak vůbec kultury vnímat, jak, (..) jak vnímat to téma. No a myslím si, že téma (..) nějakých mocenských vztahů do tohoto diskurzu ještě úplně nezavítalo. A proto si myslím, že je opravdu zásadní, (..) a nejenom samozřejmě téma rasismu, ale i dalších mocenských struktur. (..) ((změna tónu)) Protože dělat jako práci která sice vypadá jako interkulturní vzdělávání, ale ve finále spíš přispívá udržování nějakýho statutu quo mi přijde jako asi (..) vlastně bezúčelný. (..) No a jakoby, samozřejmě nejsem si jistá, jestli tohle je něco, co (..) může existovat jenom jako nějaký dvouhodinovej (..) vstup do hodin, i když je třeba pravidelnej (..) protože těch témat je mnoho. (..) Je to spíš něco, co by se jako mělo (..) víc cílit na učitele, na lidi, který vytvářej nějaký metodiky vzdělávací. (..) V těch oficiálních různých učebnicích ten svět je takovej furt (..) hodně úzce vykreslenej. A opravdu moc nedává těm vzdělávaněm možnost vytvořit si nějaký širší obrázek o tom světě, než to, co jsou nějaký normy. (..) Ať už se to týká prostě jako tématu odlišný jako etnický historie nebo genderu třeba nebo dalších témat prostě. Myslím, že by bylo přínosný a užitečný přístup změnit nebo alespoň obohatit.

(22:37)

T: Děkuju moc. Je něco, co ti přijde důležitý, nebo tě napadlo za tuhle chvíli, ať co se týče critical whitness, nebo nakládání s tím tématem u nás?

R: Mně přijde, že to je koncept, kterej není úplně zakořeněnej. Myslím si, že je jen pár lidí, kteří s ním

mají zkušenost. Víím, že třeba Na Zemi v Brně si (..) vyloženě měli prostě jako organizace, měli workshop critical whiteness. Myslim si že jako co je hlavním kamenem úrazu je to, že častokrát ta situace je taková, že tím člověk jednou projde a buď má pocit, že tím prošel a že mu to nemůže dát nic nového. Že tam chybí trošku (..) ta další reflexe, to přijetí toho, že je to proces, kterej je na celý život. Že to není tak, že za rok už to mám za sebou, už je to hotový, nebo za dva roky, ale že to nějakým způsobem trvá a že člověk se musí naučit trošku bejt (..) Naučit se nějaký pokoře, poslouchat (..) a naučit se nebejt furt v centru pozornosti – obzvlášť, když je tam s tímhle tématem. (..)(**24:09**) Tak to si myslim, že tady není nějak úplně systémově pojatý. Já jsem nedávno, nebo (..) loni na podzim jsem si pořídila nějakou knihu, která se jmenuje, vydal to ústav mezinárodních vztahů, jmenuje se to „Mezi severem a jihem – rozumět globálním souvislostem“, nebo já už nevim, jak se to jmenuje, ale je to, ta anotace tý knihy je taková, že se to zabývá právě tematikou vztahů mezi globálním severem a jihem (**24:38**) tímhle tím jako mocenským vztahem v nějakým jako středoevropským kontextu a vlastně jsou to jako takový akademický bláboly, jo? Jako že si myslim, že to častokrát to zůstane u toho, přečet jsem si nějaké články, tak to jako (..) prostě, využiju nějaký citace z toho článku a tak dále, že to fakt nedochází na nějakou niterní (..), niterní úroveň nějaký hluboký reflexe sebe sama. Protože to je samozřejmě hrozně jednoduchý se od toho nějakým způsobem ostříhnout. (..) Protože jak jsem říkala, ta konfrontace nepřichází na každodenní bázi. A nepřichází ani pro lidi, kteří dělaj v ((překnutí)) interkulturním vzdělávání nebo rasismu. To tady není (..), ten člověk, kterej má(..) zkušenost, s tou diskriminací a tou opresí, kterej by (..) do toho vstoupil a řek. (..) A i když tady je, tak prostě těch lidí je prostě tak málo, že se prostě ne vždycky (..) je tam kuráž do něčeho takovýho jít. Protože to znamená zase postavit sebe sama do nějaký pozice ohrožení a vystavit se konfliktům (..) dál a odmítnutí. To si myslim, že spousta vyčlení. ((zklamaně)) To prostě lidi radši (..) nechaj bejt. (..) Nebo si najdou prostě jiné způsob, jak se s tím vyrovnávat.

(26:36)

T: Změnilo to nějak tvoje vnímání rasismu, když se řekne prostě...?

R: ((skočí do řeči)) Jo, no tak to určitě. Myslim, že se to furt vyvíjí, jako že jsem dřív viděla rasismus jenom jako nějaké hate speech nebo jako nějaké projevy nenávisti vyložené jako fyzické útoky nebo něco takovýho. Teď (..) rozhodně jako vnímám rasismus, fakt jako na (..) nebo mnohem víc ho vidim v nějakých každodenních jako situacích, interakcích, v takzvaných mikroagresích, prostě těch každodenních úkonů, vtipů a tak dále. Určitě se to jako hodně rozšířilo to vnímání, a (..) získalo to jako spousta malejších nuancí. I přestože jsem často v situacích, ve kterých to nevnímám. Právě proto, že nemám tu zkušenost s tím, že bych byla jako diskriminovaná (..) tím systémem.

T: Tak jo, děkuju.

R: Není zač.

Protokol pro přepis rozhovorů

Tazatel (iniciály): TR

Datum rozhovoru: 4. 6 2017

Stopáž rozhovoru: 20:12

Místo rozhovoru: Praha – Holešovice

Číslo respondenta: 4

T: Já bych se tě ráda zeptala, jakou máš zkušenost s Critical Whiteness?

R: No (..), takže s Critical Whiteness jsem se potkala přes GLEN, což je (..) síť organizací, kterou nebudu popisovat, protože ji moc dobře znáš a (..) jinak v českém prostředí vlastně jsem na koncept Critical Whiteness skoro nenarazila, krom (..) vlastně nějakých jako kontaktů s takovejma (..) kruhama, který jsou poměrně jako hodně levicový. (..) Tak tam myslím, že vlastně Critical Whiteness, nějakým způsobem, o tom ti lidi vědí, (..) no.

T: Hm, (..) a jak obecně ten koncept vnímáš?

R: No (..), myslím, že v Český republice je to koncept, kterej vlastně jako je neznámej (..), neznámej (..) i lidem, kteří vlastně se jinak jako sociálně ((velmi pomalu)) (..) a rovnostníma (..) věcma hodně zabývají. No a co si o tom myslím, na začátku jsem byla z Critical Whiteness dost rozpačitá a (..) čím víc jsem se o tom dozvíдалa, tak tím větší mi celej ten koncept dával smysl. Pořád mám určitý jakoby otazníky a výhrady, nicméně (..) a myslím, že to, jakým způsobem Critical Whiteness, se vlastně třeba prezentuje a (..) a přednáší a jakým způsobem se vlastně dělají workshopy na Critical Whiteness, v západní Evropě nebo konkrétně v tom Německu, není úplně přenositelný do Český Republiky, protože máme prostě jinej historickej kontext a nemáme, (..) nikdy jsme nebyli koloniální velmoc a tak dále a tak dále. Ale (..) myslím, že ten, jakoby, ta, ((přeřeknutí)) ta hlavní myšlenka, která mi vlastně přijde, jako že je to myšlenka toho, že existuje nějaký jako strukturální rasismus, kterej je (..) vlastně předávanej socializací, (..) takže ta myšlenka je prostě platná, i v Český republice, (..) ačkoliv to není jakoby vůči lidem z jinejch kontinentů, ale spíš (..) vůči romský minoritě...((zamyšleně))...

T: Ještě něco k tomu chceš říct?

R: Ne. :) (02:59)

T: (..) Říkáš, že není úplně přenositelnej na český kontext, ale zároveň, že to je platný. Myslíš, že by to mohlo nebo nemohlo bejt přínosný pro lidi, který dělají prevenci rasismu nebo sociální pracovníky v Čechách?

R: To si myslím, že, že stoprocentně by pro ně přínosný bylo. Že, že určitě, (..) mě jde spíš vo to, že jakoby ty workshopy, který já sama jsem zažila, tak stavěly prostě na německé historické zkušenosti, která je prostě odlišná od české jo, a (..) možná i proto jsem s tím měla zpočátku jakoby problém, větší, než bych možná měla jinak. Protože jsem se prostě nedokázala, ten historickej kontext je jinej je to tak, že (..) jakoby (..) cítit se vina za ((přeřeknutí)) koloniální minulost své země prostě nedokážu, protože moje země žádnou koloniální minulost nemá jo, takže tam jakoby, vo to tam pro mě šlo, to tam pro mě bylo jako obtížný a nesrozumitelný. (..) Jinak myslím, že ten koncept, ve chvíli, kdy se přizpůsobí, prostě (..) jako sociálnímu, historickému kontextu tady, tak je skvělej (..) a užitečnej. Určitě pro všechny lidi, kteří dělají prevenci rasismu.

(05: 24)

T: A mohla bys trochu říct o sobě, osobně, co ti ten koncept nebo školení obecně co ti to přineslo nebo možná vzalo?

R: Hele, (..) určitě to posunulo (..), posunulo moje vnímání jako toho, jak moc, vlastně (..) jak fungují předsudky jak fungují stereotypy, jak moc vlastně, můj pohled sama na sebe v tom, že (..) jsem měla asi do té doby vlastně dost dojem, že (..) samozřejmě jako rasista vopravdu nejsem, v žádnym případě, a že to je úplně proti mejm hodnotám a tak a (..). Díky těmhletem seminářům jsem si prostě uvědomila, že ty předsudky v sobě, stejně jako každěj mám, a že vlastně (..), přesně tohleto a ((přefeknutí)) posléze vlastně jsem došla postupně k tomu, že, že (..) todlencto jako uvědomění si, je vlastně jako hrozně důležitěj krok k tomu, aby (..), aby s těma vnitřníma předsudkama člověk moch nějakym způsobem jako pracovat no, nebo (.) minimálně vo nich vědět, bejt si jich vědomej, (..) což, což už jakoby potom ovlivňuje nějaký tvoje fungování v nějakých situacích, že jo. ((delší pauza)) Takže asi tak. (..) No, tohle asi, je důležitěj pro mě. ((delší pauza)) No a celkově, tím, jak už je to docela dlouho, (..) ale, ale je prostě pravda, že když jsem byla na prvním workshopu Critical Whiteness, tak mě to jako rozlobilo no, tak jsem byla prostě zpruzená a nevim, jestli to bylo tím, že jsem, že to byla první nějaká konfrontace s těma mejma vlastníma předsudkama, nebo jestli to bylo jakoby (..) daný tím, že tam byly odkazy prostě na historickou zkušenost kterou prostě já prostě nemám, jo. Taky myslim, že v tom německym prostředí je to do nějaký míry, (..) (.) že se to může i přehánět, že to tam může bejt jako (..) takovej ten sebemrškačkej syndrom té jako permanentní viny, kterej zase jako logicky a historicky, z historie vyplivajícně Němci prostě mají. Takže možná, že to byla kombinace všech těhle věcí. Toho, že je to těžký téma a má vzbuzovat emoce a zároveň toho, že to prostě nebylo, že to bylo prezentovaný způsobem, kterym, (..) kterej ve mně prostě, (..) kde jsem ještě měla další otazníky, (..) ((pomalu)) který se tomu školiteli, kterej nám to jakoby přednášel, nebo kterej vedl ten workshop nepodařilo rozptýlit prostě no. A potom až vlastně, až, až jako delší dobu na to, když jsem vo tom mluvila s lidma, tak mi vlastně došlo, že tam pro mě byly dvě roviny jedna ta osobní taková konfrontace toho, co člověk nechce úplně vědět a druhak ale a což je teda hrozně užitečný, druhak ta rovina toho, že kulturně to prostě nebylo přizpůsobený mojí zkušenosti a společnosti ve který já žiju, což byla škoda, to si myslim, že tam jako nemělo bejt, že to vlastně jako celej ten zážitek mohlo narušit no.

T: Ještě bych se ráda zeptala, (..) je to proces, který nastartuje nějaký uvědomění, (..) používáš to třeba ve svém každodenním životě nebo v práci?

(11:15)

R: Hele, (..) no tak já vzhledem k tomu, že v tuhle chvíli jakoby to není úplně téma jako mojí práce, jo současný. Ale zároveň si myslim, že (..) jako, (.) pro mě v tom byl vlastně jako docela důležitěj nějakěj aspekt většího jakoby (..) sebepoznání a uvědomění si nějakých svejch poměrně jako ((pomalu)) hluboko schovanejch, (..) at už předsudků nebo toho jak vlastně jakoby funguju a myslim, že (..), že takovejhle věcí jako není nikdy dost. Že (..), že jakoby práce vlastně s vlastníma jako ((pomalu)) nějakějma nevědomějma konceptama, předsudkama, který (..) se do tebe prostě dostávají tím, v jaký žiješ společnosti, je prostě hrozně užitečná a, a myslim, (.) že to vlastně, (.) pro mě je to třeba poměrně dobře aplikovatelný nebo (..) vidim tam prostě paralely i (..) jakoby s jinejma cílovejma skupinama, než (..) nebo třeba právě s lidma s duševním onemocněním, s kterejma já teďka pracuju, že jo, nebo pracuje moje organizace. (..) V tom, (.) že zase tam máme předsudky, jo, zase je to stejný, zase vytváříš nějakou, (..) nějakou jako polaritu My a Oni, pojíš prostě k těm jakoby lidem, který jsou jiny v uvozovkách nějaký jako(..) nějakým, (..) nálepkuješ je nějak, máš tam prostě nějaký zažitý představy toho, jaký jsou. (..) No, což vlastně je, je jakoby, podle mě ten koncept vlastně je hrozně univerzální v tom, že se dá použít, pokud by se chtělo, tak by se dal adaptovat i na jiný skupiny, který (..) jsou minoritní ve společnosti, no, ne jen, nej jen(..) lidi s jinou barvou kůže. ((delší pauza)) A to, to my vlastně, to se mi na tom hrozně líbí, to mi přijde jako, tahlecta univerzalita mi přijde vlastně (..) a pro mě určitě to bylo nějaký jako, zvýšení nějaký míry empatie a no asi, asi dvě věci

větší poznání sebe sama a zvýšení míry empatie vůči druhým, možná ((zamyšleně)) no.

T: A jaká myslíš, že je cesta, aby se ty základní myšlenky přenesly do českýho kontextu, (..) at' už ke školitelům, sociálním pracovníkům nebo obecně do škol, a (..) má to nějaký přínosy a má to nějaký rizika?

R: Hm, (..) tak já co vim, tak vlastně ta organizace, (..) jako voni se jmenujou, (..) Phoenix německá, tak čas od času dělá nějaký jakoby školení v Čechách nebo workshopy, ale vim třeba vo dvou, co proběhly. (..) No, (.) takže asi by jako bylo třeba, aby se toho někdo chytil a (..) aadaptoval to na český prostředí prostě, byl si tak jistej v kramflecích, že jakoby, že ten koncept a celou tu metodologii kolem vlastně zvládá a byl by zároveň jako, znal tady místní kontext a byl schopnej propojit, udělat nějakou kulturní adaptaci té, té metodologie no ((dlouhá pauza)), což by byla hrozně zajímavá práce, ale (..) hmmm(..). No, tak, (..) přínosy to jako určitě má. Člověk pochopí líp svoji roli ve světě, že jo. Ale nedůležitý, dělat to citlivě a taky to, (..), to přizpůsobit těm podmínkám.

T: Myslíš, že by to měla bejt kompetence lidí (..), který s lidma barvy pleti pracujou?

R: No, (..) přínosný to může bejt, ale jak jsem řekla (..) mělo by to bejt udělaný pro konkrétní lidi v konkrétní zkušenosti, (..) s ohledem na ně.

(17:01)

T: Je ještě něco, co tě k tomu ještě nepadá ke Critical Whiteness nebo obecně prevenci rasismu v Český republice, něco co nebylo řečeno?

R: Myslim, že jakoby ve srovnání s tím německým prostředí je potřeba tady vlastně začínat daleko víc jako vod píky jo, že jakoby Critical Whiteness podle mě je koncept, kterej už je, (..) (.) mě se na tom hrozně líbí jako ve chvíli, kdy je to dobře dělaný, ty workshopy, (..) tak je to vlastně hodně zážitkový. A hodně si člověk sám na sobě může uvědomit, jak by se asi tak cejtil, kdyby byl v kůži prostě dvouletý holčičky, která jde do obchodu a teď tam není, (.) a chce hrozně panenku, a teď tam prostě není vůbec žádná panenka, která má stejnou barvu jako ona. A pro mě tam tyhle momenty toho osobního příběhu byly strašně silný a to si myslim, že jakoby, že, že se vlastně dá použít v Čechách, nicméně (..) myslim, že kdyby se (..) ta metodologie nebo ten způsob vedení toho workshopu kterej já jsem zažila, použil v českým prostředí, kde (..) lidi přece jenom nejsou takhle otevřený, (..) tak že by to bylo vlastně ještě třaskavější, než to bylo v tom Německu.(..) A (..) že by to, že, že myslim, že je potřeba vyvažovat, aby to s těma lidma hnulo, aby jakoby ten emoční zážitek tam jakoby byl a zároveň, aby je to z tý jako komfortní zóny nedostalo až moc daleko, až do tý zóny tý paniky, kde vlastně odmítnou úplně všechno a už o tom nebudou chtít nikdy v životě slyšet. ((dlouhá pauza)) No.

(19:54)

T: To je asi všechno, děkuju moc.

R: Tak doufám, že to k něčemu bylo, není zač.

Příloha 6 – Transkripce rozhovoru 5

Protokol pro přepis rozhovorů

Tazatel (iniciály): TR

Datum rozhovoru: 25. 6 2017

Stopáž rozhovoru: 01:08:44

Místo rozhovoru: Jablonec nad Nisou

Číslo respondenta: 5

(O:08)

T: Já bych se tě nejdřív ráda zeptala, jakou máš zkušenost s Critical Whiteness?

R: Tak hm (...), tak poměrně dost mladou, vlastně kritický bělošství, tak jsem se s ním setkala (...) v rámci (...) GLENu. Vlastně poprvé to pojmenování a vysvětlení, seminář proběhl prvně až tenhle rok. Ale (...) jako v nějaký širší rovině (...) je to pro mě téma vlastně od nějakýho roku 2006 kdy jsem vyjela vlastně na stáž (...) a (...) to do Indie, kde jsem strávila vlastně rok. Takže to téma a věci, který pořád si myslím, jako nemám to úplně prostudovaný, co se pod tím vším skrejvá, ale ty témata se mě tam silně dotýkaly. ((dlouhá pauza)) Takže koncept jako takovej a pojmenování byly vlastně teď ten seminář glení, kam byl pozvanej L. a A. (...) ale, pro mě to jakoby nebylo nic novýho jo, to takový (...) hm (...) vlastně nastavení si vlastního zrcadla, ale jenom to dostalo nějakou, nějaký pojmenování pro mě. A témata pro mě byly hodně (...) živý a začaly vlastně bejt živý tou stáží v tom roce 2006. Kdy i vlastně to bylo takový, běžely paralelně glení semináře a naše a to bylo vlastně pro dobrovolníky, který vyjížděli na dlouhodobější pobyty do zemí globálního jihu, (...) tam se některý témata objevily, ale určitě tam nebylo téma Critical Whiteness, ale spíš uvědomění si nějakýho kontextu, do kterýho člověk vstupuje.

T: A obecně, jak ten obor, přístup, jak ho vnímáš?

R: Pro mě je to strašně těžký rozklíčovat. (...) Pro mě tohle je, nevím, jestli to nastartoval seminář, ale pro mě tohle byly a jsou silný témata. Někaký (...) jako identity a vnímání nějaký kolektivní vinu, nebo něco takovýho, který ((delší pauza)), který ((delší pauza)), který vnímám možná i díky tomu, že se člověk zajímá o to odkud některý věci pocházejí nebo proč se některý věci dějou. Že to není jenom, že přijde někdo a odjede, prostě třeba pro nás to byl tříhodinovej seminář jo, třikrát tři hodiny a myslím si, že to vyladění, že už předtím to pro mě byly témata a (...) má jakoby velkej nějakej dopad na ((delší pauza)) nějaký zcitlivění ((zamyšleně)) (...) zcitlivění mého vnímání na to, kdo jsem, kým jsem a proč tu jsem. Ne jen já, ale i kulturně a historicky, (...) takže to jenom pro mě ty semináře nějak jako doklapy a dávaly (...) určitej pocit ((delší pauza)) jakoby nějakýho obrovskýho smutku. Ale protože i tenhle ten (...) pocit znám, i z toho pobytu v Indii, kdy, kdy jsem se sama sebe ptala, proč se některý věci dějou, tak jak se dějou, tak (...) to pro mě bylo asi možná silnější v tom, že tam stál jakoby člověk ktorej (...) vlastně promluvil pro mě (...) z tý druhý strany, jako kdyby mi to nikdo jiný nemoch vysvětlit. (...) Takže to mělo tu obrovskou sílu, možná že ani tak ne jako co říkal, jakou teorii vysvětloval, ale vlastně tím svym bytím a zprostředkováním a (...) určitou opravdivostí a autentičností jo, v tom ten seminář pro mě byl hodně jakoby silnej a (...) a promlouval mi (...) v tom to pro mě bylo silný. A (...) protože téma kolonialismu a postkolonialismu, to, to člověk znal nebo četl nebo, ale myslím, že síla toho semináře byla právě v tom, (...) v tý autentičnosti, který (...), který ty, ty ((delší pauza)) lecturers, přednášející, ale pro mě to nebyly přednášející, pro mě to byly prostě ((přeřeknutí)) jakoby, kdyby to byl hlas všech těch ((delší pauza)) hlasů, který do tý doby nebyly slyšet (...), že v tom, v tom to mělo obrovskou pro mě sílu no.

(12:10)

T: A ty jsi mluvila vo nějaký kolektivní vině, nebo právě vo tom, že sis trochu uvědomila svoji historii v kontextu. Mohla bys říct víc o tom, co to pro tebe znamená?

R: Jo a tohle to si myslím, že je spíš pak daný tím mým dlouhodobým pobytém v Indii jo, že vlastně člověk

se začne zajímat, proč se některý věci dějou tak jak se dějou, proč mám tolik pozornosti, kolik jsem měla pozornosti. Proč, (...) pak se vrátí člověk zpátky, je víc pozornější vůči tomu, jaký věci se sem importují, kolik to stojí, co má na sobě. A vlastně najednou vidí, že, že všechno co mám na sobě od cukru, bavlny, je všechno kávy, čaje, je všechno, prostě je (...) vyrvaný z rukou prostě ((delší pauza)) lidem, (...) lidem ze zemí, který jsme si nějakým způsobem přivlastnili, jo. (...) Ale to je strašně dlouhodobej proces, to my nenastartovaly určitě ty semináře. Tam si myslím, že nejintenzivnější prožitek pro mě byl prostě (...) různý vlny, určitý euforie smutku a zpracování a návrat jo, jakoby vrátit se domů (...) a tak to (...) a to čtení jo, že člověk se jako ptá, zjišťuje informuje se. A měla jsem obrovský štěstí, že jsem potkala i od toho roku 2006 doposavad hrozně inspirativní lidi, který (...) třeba v Indii bylo téma Deschooling já jsem tam pracovala pro organizaci, nebo pracovala jsem tam prostě nějakým způsobem (...) měla, dostala roli, spoluvytvářet nějakou metodiku vzdělávací. A oni byli super, že byli velmi aktivní a byli zařazený do různých programů a platforem a jedna z nich byla Deschooling a tam byly velmi inspirativní lidi, kteří hodně mluvili vo době britského impéria, jak funguje škola, co všechno ztratili díky tomu vzdělávání, (...) který tam přinesli Britové, takže to byla jako velmi, to nastartovalo spoustu dalších procesů i vlastních.

(16:11)

T: Takže teda spíš ty procesy začaly dávno dřív a tohle bylo nějaký zaklapnutí nebo orámování?

R: Jo, jo, hm, a zároveň jakoby no (...) jak člověk má tendenci zapomínat jo, zase připomenutí některých věcí, který (...) jak to člověk nechává uspat. Ono to totiž je trochu diskomfortní jo, ten pocit vlastní (...) nejenom kolektivní viny, ale prostě (...) to čeho jsem součástí a nelze, (...) nelze úplně vystoupit a vytvořit něco jinýho. Prostě to je rozjetej vlak a (...) je dobrý a příjemný občas si trošku uspat tu hlavu a vono (...) to člověk si (...) takže možná nějaký probuzení některých (...) věcí. Což je nepříjemný, je to fakt jako nepříjemnej pocit. Já mám často pocit, že mě to spíš paralyzuje, že mám pocit, že je to tak rozjetej vlak, tak je to prostě jako, když si to člověk zvědomí, že (...) že má jakoby ((dlouhá pauza)) že člověk by mohl brečet prostě celou dobu v peřině a bál se cokoliv udělat, protože cokoliv udělá, tak prostě má na sobě (...) nějaký (...) nějaký kapky krve.

T: A jak ty s tímhle zacházíš, aby to nezůstalo u té paralizace nebo smutku?

R: Tak pro mě to začalo asi a je pořád nebo, jak s tím pracovat, tak je to volba třeba práce, co dělám, že to prostě vzdělávání a sensitivita vůči vzájemný provázanosti věcí. Pracuju (...) v ekovýchově, to je, pro mě důležitý. Nějaká práce, která ne úplně jako (...) jde ruku v ruce s tím, co bylo započato. Pak je to nějaký životní přístup k věcem, lidem, co člověk dělá, používá, tak je mi to blízký. Někdy je to zvláštní a nevím, jestli to je prostě Critical Whiteness nebo (...) nějaký (...) jak bych to pojmenovala (...) jakoby úcta ke všemu živýmu a nějaká snaha ((zamyšleně)) nepáchat násilí nejenom na lidech, ale na věcech. Člověk má opravdu pocit, že je to provázaný. Tak když něco takovýho se děje. Ať už třeba se rozhodnu, jednodušeji případ, můžu jet autem nebo vlakem a vidím tam tu provázanost. Ať už je to petrolejový, znečišťování, výstavba silnic a všeho možnýho, tak jakoby vim, že ta, to menší zlo, je používat tu hromadnou dopravu. A když jedu tím autem, tak tam vzadu je někdo, kdo mě tam mlátí kladívkem a říká pozor, pozor. Ted' jsem měla třeba (...) kamarád mi nabízí, protože dojíždím docela hodně daleko, tak říká půjč si auto. Já jsem toho měla hodně a když jedu autem (...) je to hodinu a půl a vlakem tři a půl ale, když jsem unavená, tak párkrát jsem to využila a bylo to příjemný. Ale stejně potom jsem si říkala, (...) ted' nejsi unavená, tak sedni do toho vlaku a jed'. A je to příjemnej pocit no, že člověk našlapuje, myslím, že říká Erasm Kohák, našlapovat měkčeji na ten svět. To my je tak jako sympatický. (...) No a vlastní určitě pak je to zajímavý, sama se chytám při stereotypch a ((dlouhá pauza)), který, (...) který jako kdyby se nedaly vymazat. Jak je to těžký a vždycky teda si pak, když se chytím, tak si pak stejně říkám (...) jako hrozný, že to mám, ale pak si říkám, buď ráda, že ses chytla, že tím člověk trochu přestříhne řetězec reakcí, kterýma by to mohl nějakým způsobem, nějak navažovat no, no. (...) Ale je to sakramentsky těžký, sakramentky těžký. A někdy, někdy nevím, někdy mám fakt pocit, že nevím, co se děje a (...) jako víš, vyjít z toho vlastního světa, kterej mi byl představený,

kteřej, takový to (..) hm (..) že se vlastně nemáš čeho chytit **(26:22)**, že víš, že to je svět, kterej byl vytvořenej, bílým, byť zjednodušeně bílým mužem, což jsou ty naše role, jak vnímáme naši, naši identitu a kým jsme a kdo jsme a (..) jak (..) i když vím, že to není to nejlepší, tak mi to pomáhá se aspoň něčeho přidržet jo, že takový to (..) že to pro mě vnáší obrovskou odvahu, tohle všechno. (..) Zbořit a uvědomuju si i, (..) že ((dlouhá pauza)) že si myslím, že určitě byly v životě situace, kdy na úkor toho mého bělošství jsem si postavila identitu jo a (..) to je jakoby bolavá ((dlouhá pauza)) nějakým způsobem bolavá část vlastně ((dlouhá pauza)). Nevím, jestli teď ti to dává smysl, ale tím ((dlouhá pauza)) tím, kým jsem a jak žiju a co ((dlouhá pauza)), co vyznávám, čemu jsem se naučila, (..) je vlastně něco, co mi dává určitou jakoby sebejistotu. A když tohle všechno rozboříš jo a zjistíš, že to vlastně vůbec není moje práce, (..) není to, že to je prostě jako (..) souhra miliony okolností a ne příliš, (..) ne příliš, (..) ne okolností, na který já bych mohla bejt pyšná. Tak je to dost jakoby bolavá, (..) dost bolavý zjištění, (..) no, takže, (..) nevím, jak jsem se tady do tohohle dostala ((delší pauza)) Jak s tím zacházet, co se s tím dá dělat. **(31:26)** ((dlouhá pauza)) Ale je to určitým svým způsobem takový hambeling, jakože pokorný, že vlastně, když tohle víš (..) ten prostor a (..) a blízkost a lidí a že já hodně cestuju, poznávám zajímavý lidí (..) a tak. Tak mě to dává jako (..) určitěj pocit jako ((dlouhá pauza)) pokory. Nevím, jak to říct. Určitě bych nemohla bejt nějakěj rozvojovej pracovník, kterej přijede někam a řekne, jak ty věci maj bejt. (..) Ale tak (..) je to taky pro mě ve vzdělávání nebo vlastně se to pak promítá do mého přístupu k dětem, jakým způsobem s nima komunikuju, jak je provádím nějakějma vzdělávacíma programama. Že tenhle princip toho určitýho pocitu být u moci je (..) a pořád to vnímám jako určitý privilegium. Je něco čeho, co nikdy nechci zneužít jo. (..) Což jsem, pro mě bylo hodně silný v tý Indii. Že se ptáš, čím jsem si to zasloužila, že se mě všichni ptají, jako to má bejt, všichni mě zvou domů, chtějí si mě brát za ženu :) a jakoby tak, ten pocit (..) jakýsi moci (..) (.) Mylím si že ho má každej člověk nějakou formou, je pro mě něco, co (..) je nějaký téma pořád a zejména, teď pracuju s dětma, takže tam taky je nějaká power structure. Dospělý, děti, k čemu to může bejt podpůrný, a naopak, kdy to může bejt destruktivní, jak se to prolíná tyhlecky témata, i když ten kontext (..) bílá žena. Ale tam to byla exploze. Nevím jestli :) (..)

T: Jede ti obraz situací? :) **(35:48)**

R: Jo, jo :) ((dlouhá pauza))

R: Jak ses ptala na jiný lidi, který, (..) tak to je taky zajímavý, že pro někoho je to přednáška, co proplyne, řekne ok, pro někoho je to nějaký intenzivní, zasažení do středu no. Pro někoho je to jenom nějaká jako příležitost, logicky argumentovat a diskutovat. (..) Mě to přišlo fakt jako zajímavý a všechno mi teď přijde zajímavý v jakěj čas vlastně tě co potká a kdo tě potká, tak je to strašně to načasování jak hraje důležitou roli. Že se zjeví někdo, a najednou ti řekne pár silných obrátů a (..) tebe to jako buď totálně rozloží nebo nakopne, nebo to prostě jen tak projde a (..) třeba se k tomu ten člověk vrátí později. Takže to jsem měla pocit teď z toho gleního vlastně semináře ((dlouhá pauza)).

(38:33)

T: Co ty si myslíš o užití Critical Whiteness v našem kontextu. Vzít učitele a udělat jim takovejhle seminář, vzít sociální pracovníky, má to nějaký přínosy, popřípadě rizika?

R: Mě tam jakoby jeden moment, kdy L. vyprávěl, říkal: „No já vim, vy z centrální, střední Evropy, vy si myslíte, že se vás to netýká. Ale vy jste v podstatě po 89 vstoupili, rozhodli jste se vstoupit směrem na západ a jedete v tom jako s námi.“ (..) To byla jedna jediná věta, nebo dvě, ale podle mě (..) tenhle most jo, co, co jsme jakoby přijali za hodnoty a jaký hodnoty jsme přijali a proč (..) tam vidím tu silnou linku jo, že možná je to intenzivnější, nebo jsem měla pocit, že i v tom našem týmu je to intenzivní téma pro Němce a je jim to blízký. My jsme tam měli v Berlíně postkolonial walk a dost lidí z východní Evropy to nemá, (..) že je tam Ghanská ulice a byly tam ty příběhy po kom je to pojmenovaný, proč je to pojmenovaný. Nevím, jestli něco takovýho je v Praze, ale tam to bylo hodně, hodně silný. I ty příběhy vlastně, ((zamyšleně)) pán z tý nevládky, vyprávěl, byly hodně silný. A já mám pocit, že je jakoby nějak to téma,

(..) určitě se nás to týká silně, ale jak to dostat jako blízko, (..) blízko k nám, (..) si myslím, že je důležitý vo tom přemejšlet. Protože mám pocit, a tak to možná víš i ty Terezko, že mám pocit že ty středoevropani ty Slovinci, že jakoby (..) z nějakýho důvodu mají pocit, (..) že se jich to netýká tenhleto koncept. Že to musí bejt jako hodně šikovně vymyšlený a hledaný ty příklady, který jsou relevantní k českýmu kontextu, aby to tam přescočilo. Já ho nemám úplně jako prostudovanej, co to všechno je ale (..) a ((dlouhá pauza)) Ale je to jakoby vnímání jo, vnímání vlastní identity, kdo jsem, na čem je moje identita postavená je hodně silný téma. Odkud se věci berou, co mě dělá šťastnou a co za tím je, ty brďos. Příběh pepře, bavlny jak se to k nám dostalo, co si užíváme, je prostě silný téma jako. ((dlouhá pauza)) Téma ras, etnicity, prostě, (..) z jakýho důvodu jako, (.) fakt jako, z jakýho důvodu (.) a je to tam, je to tam, že si člověk myslí, že si člověk fakt myslí, že je bílej a že je lepší, ale neřekneš to, ale já někdy se na sebe, ted' jsem úplně, takovej příklad **(44:50)((odstraněno na přání respondentky))** Jak je ta společnost prostě, je to pro nás důležitý mít tyhle ty škatulky do kterých si zařadí hrozný, hrozným takže je to silný téma. Akorát si myslím, že musí bejt postavený šikovně, do těch našich světů, kde se to děje, jako všude jinde.

T: Jak obecně pohlížíš na to, jak je s tématem rasismu nakládáno v Čechách? **(46:49)**

R: Já jsem byla úplně v šoku, já si pamatuju, jak jsem se vrátila z Indie, ted' odbočka. Jeli jsme z INEXu dělat nějaký akce (..) a jeli jsme někde severní Čechy, někam tam (..) přes Karlovy Vary a byly tam cedulky tenkrát, jako pojďte, (.) fakt velmi rasisticky, pojďte, (..) sejděme se, (..) pojďme bojovat proti migraci. A já jsem si říkala, to si snad dělají prču (..) a dlouho, dlouho fakt bylo ticho. Nikdo se neozval na to, že vlastně to, co se objevovalo v tom mediálním prostoru, veřejným prostoru. Jako by nikdo neřek, to je špatně tohlencto. Takže si myslím, že je to takovej ten tichej souhlas no (..) že ((dlouhá pauza)) A já sama zjišťuju, úplně mi je vždycky, jak se, jak s některějma věcmá pracuju, tak taky patřím do toho stejně, mlčím a nejsem na to pyšná. V takových situacích vůbec nevím, jak na to reagovat., Třeba dvě učitelky, mají tam dvě vietnamský holčičky a pak sedíme na nějakým závěrečným evaluačním hodnocení a opravdu stereotypní myšlení prostě, nevhodně volený slova. Jakým způsobem se o těch dětech a jejich rodičích a celý komunitě vlastně vyjadřuju a jsou to lidi, kteří vlastně předávají. ((dlouhá pauza)) No, takže já si pamatuju, (..) bylo období, kdy jsme měla pocit že všechny vtipy, kamkoliv jsem přišla jsou jako romský jo, proti romský **(50:38)**. Jen tak když někdo v hospodě od vedlejšího stolu, (..) tak fakt mě přišlo, že byli protiromský. Zesměšňování lidí a no, (..) takže si myslím, že, že je to vlastně takový to, (..) co se tu děje a (..) vlastně i sama na sobě pozoruju, jakoby strach se ozvat, že to je nesprávný. Učím se to a chci bejt v tom silnější sama za sebe říkat: „Hele, s tímhle nesouhlasim, to se mi nelíbí“, ale sama zjišťuju, že nemám tu odvalu, protože ten diskurz protiromskej proti jakýmkoli jiným skupinám, (..) nebo nějakýmu exotismu je tak silnej, že, (..) že (..) mám pocit, že jsem v tomhle dost prostě slabá no, ((zamyšleně)) abych se ozvala. Taky exotismus je pro mě vlastně druhá strana rasismu. ((popis mimo téma)) Zpátky k vlastní identitě, mě je blízký to, i sama na sobě se snažim vidět člověka, takovej ten lidskej, ne barvu pleti, nebo takový ty nánosy, co se přilepily, prostě člověka, takovej, jakěj je prostě tečka, ale je to těžký. ((dlouhá pauza)) Takže to je téma, je to silný téma.

T: A te'd se zeptám, sociální pracovníci a pracovnice, bílí lidi, kteří dělají prevenci rasismu, je nebo není důležité, aby reflektovali své bělošství?

R: Ty brďos, to je těžká otázka. (..) Já se vrátím k tomu L. s A. (..) Ten workshop pro mě byl silnej, prostě, (..) neskutečně silnej. Protože to byl hlas jako lidí, který mluvili z vlastní zkušenosti, který, (..) a byli to profici, neskutečný profici. (..) Který bylo vidět, že prošli hlubokou reflexí a to podle mě člověk bílej nikdy nezvládne. Pak jsem měla pár přednášek já nevím, jestli to bylo Multikulturní centrum, (..) který byly s lidma romskýho etnika a byly fantastický jo. A taky zajímavý přednášky jsme měli i na vejšce na tyhle témata takový nějaký úvodní a povídání, byly pro mě jako ok. ((dlouhá pauza)) Takže ta síla, tím chci říct, že ta síla, když je to šikovnej profik se silnou reflexí a ještě mluví hlasem lidí, který, a ještě to není egocentrický, ale opravdu je vidět, že mluví hlasem lidí který žijou ten život (..) v tý společnosti toho

bělošství, tak to prostě, ta hlava nevypla, ale byla s tím člověkem. Ale myslím si, že ((dlouhá pauza)) jako nejsem zastávce ani třeba v tom vzdělávání, (..) že existuje jedna jediná cesta. Furt si dokážu představit zajímavěj workshop, zajímavě zpracovanéj, že může připravit i běloch. Viděla jsem prazvláštní kombinace, kdy se prostě zvalí lidi, který (..) měli jinou barvu pleti a bylo to manipulativní, bylo objectifying – tak tady vidíte a to si myslím, (..) že může udělat mnohem větší školu. Než když tam přijde šikovnej, vzdělanej, empatickej běloch.

T: A já se možná zeptám, co to znamená, že je vzdělanej, jaký ty kompetence má mít, aby to vlastně bylo dobrý? **(01:01:54)**

R: Určitě by měl mít hlubší sebereflexi, (..) je to důležitý. To vědomí vlastních stereotypů a předsudků a (..) tak by měl mít určitě všechny kompetence, který má dobrej lektor, průvodce, facilitátor. (..) Ale u toho tématu antirasismu si myslím, že je důležitá, (..) to vědomí vlastní identity. Kdo jsem a jak se ta identita proměňuje, jaký nánosy na sobě člověk má. (..) A měl by mít vědomí vlastní nedokonalosti. (..) A zároveň si myslím, že zrovna u tohodle je důležitý nesoudit ty účastníky a přijímat, protože to je zrovna v tomhleto, (..) jak se to dotýká vlastní identity a to rasismus, antirasismus je. Tak je to hrozně citlivý a konfrontační (..) a podle mě se vždycky může stát, že se ten člověk totálně zavře a začne jenom oponovat. A nedostane se to tam, (..) kam by mělo. (..) Podle mě aby to fungovalo, tak se to musí dotýkat mé vlastní identity, aby tam došlo k nějaký, a to se děje jedině. Musí umět nastolit bezpečný prostředí, není to hop-skok, musí to bejt ošetřený a ((dlouhá pauza)) zručnej facilitátor, terapeut, psycholog :D. Mě se třeba líbí, že ta A je taková jako (..) že dokáže ti trošku jít do té komfortní zóny, rozdrásat a otevřít to, (..) ale zároveň je v tom cítit obrovský lidství a soucit. (..) Cítila jsem soucit vůči všem lidem, ale nebojí se do toho bouchnout, to ale nevím, co je za kompetenci, ale (..) ale je to dobrý. ((dlouhá pauza)) A to já právě nevím, jestli může udělat někdo jinej, než, než člověk jiný barvy pleti. Protože nikdy to nebude (..) tak autentický a důvěryhodný. **(01:07:20)**

T: Napadá tě něco, co nebylo řečeno a k tématu tě napadlo?

R: Asi, (..) ne. Už ne.

T: Tak děkuju moc.

Protokol pro přepis rozhovorů

Tazatel (iniciály): TR

Datum rozhovoru: 28.6 2017

Stopáž rozhovoru: 28:03

Místo rozhovoru: Praha – Palackého náměstí

Číslo respondenta: 6

T: Ráda bych se zeptala, jakou máš zkušenost s Critical Whiteness?

R: Hmm... Já si myslím, že musím oddělit dvě roviny. Jedna je osobní a druhá je, že jsem o tom byla, vlastně já vzdělávána někým zvenčí a myslím si, že ta osobní rovina přišla určitě mnohem dřív než jsem si uvědomila, co to je. (...) Ale je pravda, že v českém prostředí asi jsem s tím nebyla natolik konfrontována nebo (...) teď když jdu zpátky v minulosti tak si neuvědomím tady v českém prostředí, že bych si uvědomovala svoje postavení nebo jako jinou barvu pleti, ale určitě jsme si to uvědomovala, když jsem byla třeba ve Velké Británii na Erasmu nebo teď v Belgii, kde ta společnost je (...), má prostě vícero etnicit a je tam zcela normální mít jinou barvu než bílou. Jako jinou barvu pleti. No, (...) takže spíš jsem se s tím samotným pojmem poprvé setkala, když mi někdo říkal, že něco takového existuje a to bylo na Glenu, si myslím. (...) Což je třeba zajímavé, přestože jsem studovala Rozvojová studia, tak tam jsme s tímto pojmem vlastně vůbec nepracovali nebo s tou vlastní pozicí, co to znamená být běloch, jaký to s sebou nese nálepky a privilegia. (...) Takže teď v současné době je to pro mě stále taková rovina, nad kterou se musím hodně zamýšlet, která mi je cizí, kterou zatím nemám jako v sobě (...) vrozenou, řekněme. Nebo ne vrozenou, ale ustálenou. A je to určitě něco v čem vim, že se musím systematicky vzdělávat. A je to právě i daný tím, jak jsem říkala, že třeba v těch Rozvojových studiích jsme to vůbec nebrali, tak mi pořád přijde, že to je někde externě, že to ke mně přichází. Zatím nemám vybudované ten postoj toho, že jsem vlastně běloch, a co to znamená. (...) No takže pořád je to pro mě taková rovina, kterou musím poznávat. Připadá mi to jako takový ledovec, že jsem zatím poznala ten vršek, co je nad mořem a teprve se začínám dívat, co je pod tou hladinou (...) a trochu se toho i bojím □ to je s tím určitě spojený. No (...) vim, že to s sebou přinese asi i hodně (to dívání se pod hladinu) bolesti a hodně nejistoty, občas nějaký naštvání, zklamání, jako ze sebe sama i z toho, proč je to tak složité. Protože mám pocit, že je to hrozně komplikované (...) koncept nebo (...) komplikované proces uvědomování si toho být bílý člověk a co to s sebou nese. Hm (...) takže asi tak.

T: A na základě toho, jak si se s tím setkala, co si o tom obecně myslíš, o Critical Whiteness?

R: Hmm (...) Jako pro mě osobně, když jsme v rámci Glenu měli přednášku nebo mi byla dána přednáška o tom, že jsem vlastně bílý člověk, že stejně tak jako ostatní bílí lidé mám za sebou koloniální minulost, i když jsme se jí sama neúčastnila. A to že jsem běloch znamená, že mám na sobě určitou nálepku, která je někde reflektovaná nějak a já třeba s tím nejsem konfrontovaná ve svém každodenním životě, protože jsem v bílém prostředí, tak mi to přijde jako hodně důležitý, zvláště pro nás. (...) No ne jenom pro Evropany, pro kohokoliv. Prostě mi to přijde hodně důležitý. A dalo mi to zase takovej malej (...) malej dílek do celkového, jako (...) malej dílek puzzle do celkového obrazu (...) jako té globální problematiky a nastavení vztahů. I když není to jako ((překnutí)) jediná teorie, která vysvětluje všechno, co se prostě děje na světě a proč se to tak stalo, ale je to jeden z mnoha dílků, kterej mi přijde důležitěj (...) i pro tu mojí možná budoucí kariéru rozvojového pracovníka, se kterou si nejsem úplně jistá. A zvláště tady v tom mi to přijde hodně důležitý pro mě, právě jestli opravdu chci pracovat v rozvoji a jakým stylem v tom chci pracovat a jakým stylem jsem nahlížena, pokud (...) pokud jako přijedu někam a budu chtít někde něco rozvíjet. Jo takže určitě je to důležitý. A prostě stále mi jako přijde, že tady v Čechách, nebo nevím jestli jenom v Čechách, asi nejenom,

ale že je to takovej pojem, se kterým se moc nepracuje. Je to i pro nás jako pro bělochy těžký, nazvat se vlastně rasistama a říct že, že (..) jak to říct (..) že prostě máme vrozené privilegované postavení. No (..). Je to těžký si to uvědomit. :D Je to nepříjemný. Takže i možná kvůli tomu to zatím není tak rozšířený. A (..) co ještě byla otázka? Co...?

T: Co si o tom myslíš, jak to vnímáš.

(6:14) R: Hm (..) Když se na to podívám jako v českém prostředí, tak to kritický bělošství, mě přijde, že ten koncept jak ho znám, tak ho znám z Německa a myslím si, že tam je v tom hodně, tak jak jsem to poznala, ten berlínský diskurz, který se nelehce aplikuje tady v českém prostředí. I když jak jsem říkala, všichni jsme součástí té koloniální minulosti, tak pořád, když se o tom začnu bavit s někým tady, tak první věc je, ale my jsme neměli nikdy žádnou kolonii v minulosti, takže se tím nemusíme zabývat. To že jsou jako i současný ekonomický vztahy vlastně trošku koloniálně nastavený, to je další (..) rovina, kam se pak dá diskuze dostat, ale přijde mi, že, že když bych já o tom měla vést nějakou kurz, tak nevím, jak to pojmout, aby to oslovilo českého člověka, aby to reflektovalo problémy, které máme tady v naší společnosti. (..)

T: Co to přesně znamená?

R: Což znamená třeba reflektovat, že jo situaci Romů nebo jiných imigrantů. Vím, že je tady třeba mongolská komunita. Tak jak vlastně pracovat s tím, vůči tady těm lidem, kteří tady jsou. (..) No takže pro to český prostředí si to zatím nedokážu představit, jak to vlastně dělat. A myslím, že riziko je, že by se to nedělalo dobře, že by to lidi odradilo třeba. (..) To vím, že i ze začátku, když jsem se s tím potkala v rámci seminářů Glenu, tak mi to vlastně i štválo, že tam mluvčí byli lidé původem z Afriky žijící v Německu, mluvící o německé koloniální minulosti. No a mě to přišli jako: No ale proč mi tohle říkáte, pro mě to není zas tak relevantní a vždycky se tam řešila jenom ta africká koloniální minulost. (..) Málokdy prostě se tam zaběhlo i do jiných částí světa, tak jsem si říkala, lidé v Asii, ti na tom jsou jinak nebo tam to nebylo takhle silný nebo tam se toto nestalo. (..) Takže ten koncept, jak sem se s ním já setkala, mi nepřijde, že by byl úplně komplexní. Ale možná je to tím, že jsem se právě setkala pouze s jedním určitým dílkem z toho celého komplexu. (..) Ale jako tady v Čechách setkat se s dobrým seminářem na toto téma nebo s dobrou literaturou mi přijde skoro nemožný. Vím, že jsme se snažili že jo, najít na ty gleni semináře nějaký český mluvčí, ale no (..) není to moc možný. Nebo o nich apsoň nevím. Řekla bych, že když už je někdo fakt dobrej, tak je v cizině. V Čechách s tím moc neumíme.

T: Děkuju, (..) mluvíš o Čechách, (..) jak vnímáš nakládání s rasismem v českém kontextu?

R: Já, já se přiznám, že se tomu docela vyhýbám, těmhle diskuzím. No, no asi jsme se dostali do nějaký fáze nebo (..) mediální prostor mi přijde, že se dostal do nějaký fáze, kde se snaží být politicky korektní. Což ale úplně neodráží nastavení společnosti. A přijde mi to, že tady jsou prostě dva extrémy. Lidé, kteří jsou naprosto politicky nekorektní a naprosto se vyjadřují jako rasisti a (..) je jim to jedno, protože si myslí, že ta situace, třeba s romskou komunitou, že si za to Romové můžou sami. A pak je tady druhý extrém. Lidí, kteří se snaží jakékoliv problémy zahladit a prostě říct „Tady nejsou problémy, to je všechno pouze v nastavení systému, když se dá tahle a tahle šance, tak to bude fungovat“. No takže mi přijde, že tu jsou takovéto dva extrémy, které se spolu nesnaží najít nějakou střední (..) nebo spíš funkční cestu. Jako třeba s tím problémem. A přijde mi, že ten problém není zas tak často v médiích, že by byl adresován, aby se s tím něco dělalo. Že je to takové lehce opomněné. Nebo ne opomíjené, možná spíš někam zametené, ať se tohle moc nevytahuje, protože to pak zboří nějakou veřejnou diskuzi a, a (..) to možná není moc chtěný no. Ale je pravda, že já se v tomhle prostředí moc nepohybuju i kvůli tomu, že se toho i trošku bojím, to otevřít sama pro sebe. Protože si vlastně nejsem jistá svými názory v tomhle. A je pořád lepší nebo jednodušší se učit nebo (..) poznávat tenhle problém vlastně v zahraničí než tady u nás doma.

(11:40) T: A v čem je to lehčí?

R: Protože, když je to tady u mě doma, tak je to pro mě víc, je to víc emoční a víc mě to nutí s tím něco aktivně dělat (..) a tak si prostě na každé den uvědomím, že s tím vlastně až tolik nedělám a že ten problém tady pořád je a že vlastně nevím, jak to vyřešit a (..) stačí prostě vést diskuzi s rodiči nebo s někým (..) no prostě vést nějakou diskuzi se svými kamarády a najednou prostě zjistím že jsem jako sama v tom a že ani nemám dostatečné argumenty, protože jsou tady prostě třeba kamarádi s Ostravy, kteří mi popisují všechny ty případy toho, kdy prostě viděli, jak někdo romský, romské etnicity, něco, něco a já na to vlastně nemám co říct. Takže vím, že pokud bych s tím chtěla něco dělat, tak se do toho musím obout naplno a to jsem si asi řekla, že to není moje oblast, ve které se chci úplně (..) no do které se chci obout úplně naplno.

T: A možná ještě teď když mluvíme o tom, jak to máš, jestli, tys to už trošku nakousla na začátku, ale (..) co ti tahle reflexe přinesla nebo co se změnilo, jestli něco vůbec?

R: Hm (..) Tak určitě mi to dalo řekněme ten reflektivní postup toho, že ve chvíli, kdy se setkám s nějakou situací tak první, co si občas musím uvědomit je to právě, kdo jsem a to že to kdo jsem já vlastně neznamena, že to samý je i ten druhý s kým vlastně jednám a snažit se jako ((přeřeknutí)) mít víc otevřený, to jako (..) nevím, jak to teď říct. Mít víc otevřený tu stereotypní představu o tom, kdo je ten druhý člověk. Prostě snažit se to mít víc otevřený a nestrkat rovnou do nějaké kategorie. Ale zároveň (..) jako se i jako nachytávat sama sebe při takových těch flash myšlenkách, kdy ti prostě skočí do hlavy něco jako, jo, (..) člověk černé barvy pleti, musím se něco schovat nebo bojím se a teď najednou jako odkad' to pochází (..) vychází to z toho, že jsem žena, ne kvůli barvě pleti a že to je muž a (..) no (..) takže tohle mi to určitě přineslo a s tímhle, dá se říct, se teď setkávám skoro každé den. Že se třeba přistihnu při nějaké myšlenky a zkoumám, odkud ta myšlenka přichází a proč přichází. Ale je to víc, vždycky je jednodušší tohle identifikovat v té pozici, ve které jsem slabší, takže to často identifikuji v pozici, kdy jsem jako žena, ale (..) méně často v té pozici kdy jsem jako bílý člověk. Ale (..) a (..) co mi to ještě přineslo? (..) Určitě, a to zatím ještě nemám ve své vlastní zkušenosti, ale jsem zvědavá právě, pokud bych se někdy jako rozvojový pracovník vydala někam do země globálního jihu, a to už jsem se třeba vydala do Gruzie, ale tam to nebylo tak silný nebo možná teď když tam pojedu znova, tak uvidím, jak to bude ve mně rezonovat. Ale umět možná lépe identifikovat to, kdo jsem, za koho mne vidí místní obyvatelé a v jakém teda tam jsem postavení nebo do jaké role jsem tam daná a co s tou rolí dělat. Na to zatím nemám žádnou odpověď, protože vím, že loni v Gruzii to bylo docela složitý, vymanit se z toho postavení té evropské holky a myslím si, že jsem to nezvládla a jsem zvědavá sama na sebe, jak s tím naložím letos. No. (..) Ale určitě alespoň oproti tomu loňskému roku si to mnohem více uvědomuji, než před tím. To že s sebou mám nějaký balík už jen proto, odkud pocházím a to jak vypadám. A na základě toho na mě místní lidé budou nějakým stylem nahlížet, stejně jako já nahlížím na ně na základě svého, svých, (..) nevím, toho co jsem o nich slyšela předtím. Takže určitě je tam ten proces dekonstrukce té reality. No ty metody, jak dekonstruovat realitu my to určitě dalo. No ale zase je to teprve začátek.

T: A něco na té druhé straně, něco negativního?

R: Jo, no, určitě jo, je to složitý a vždycky to s sebou přináší (..) něco negativního (..) jo je to prostě nepříjemný, řekněme. Protože mně to zavazuje i to jako uvědomění si „jsem prostě bílý člověk, mam nějaký privilegia“ a uvědomuji si, že ty privilegia mam a teď vlastně co s nimi budu dělat, což znamená, jak se mam chovat k druhým lidem, když s nima prostě mluvím, nbo když spolu jednáme a jak se chovat tak, abych se vyhnula všem těm ostatním strategiím typu „všechny zachráním“ nebo prostě „nebudu se bavit“ nebo nevím. (..) Prostě mi přijde, že je strašně úzká (..) e (..) cesta, k tomu jako brát druhé lidi jako ehm (..), jak to říct, (..) s důstojností. A nechovat se třeba jako (..) třeba co se mi stalo a to jsem si nejdřív vůbec neuvědomila, že třeba jsem se snažila bavit se svým spolužákem, (..) teď nevím jestli ze Zambie nebo (..) no ale prostě jsem si říkala, jo, musím se s ním bavit a nedokázala jsem identifikovat, že se s ním bavím jenom z toho důvodu prostě, na základě barvy pleti vlastně. Že to není jenom kvůli tomu jaká je to osobnost,

ale na základě barvy pleti. Takže tam jsem si uvědomila, že je to mnohem složitější. (smích) No a je to (...) no docela to zabírá nějakou myšlenkovou kapacitu :D neustálé reflektování. A vlastně teď si uvědomuji, další negativní věc, co to přineslo, je určitě konflikt s kamarády, rodinou, ohledně tohoto. Třeba i se spolužáky vlastně. I když prostě jsem se o tom bavila se spolužáky, kteří jsou hodně reflektivní, tak jako bavit se o tom kritickém bělošství, a (...) o tom jak to vlastně je s tím nastavením moci, tak to jsem vlastně zjistila, že na to vlastně ještě nemám. Že prostě tam byla diskuze o tom, že když já jedu někam a kamarádka nebo spolužačka prostě jela do Čile a tam zažívala, říkala, že byla diskriminována. Tak jako snažit se vysvětlit, jak to vlastně vzniká a na základě čeho to je, a jak je to vlastně s tou diskriminací a s rasismem (...) nebo podle tohoto konceptu, tak to jsem našla, že je strašně složitý. (...) Jako ta diskuze byla v pohodě, nepohádali jsme se, ale byla dost emoční. :D No, a vim prostě, že o těchto věcech se nemůžu bavit se všema, i když bych třeba chtěla. (...) Třeba jsou prostě, typu rodiče, že tam je zase nastavená určitá že jo struktura moci. Prostě rodičům tohle bohužel nemůžu vysvětlit. Teď mi to jako, samozřejmě jsem z toho trochu smutná, protože to jsou jako ti nejbližší a já bych s nimi chtěla o tom mluvit, ale tak mam nějak pocit, že to nejde. Nebo ne na takový úrovni, jak bych chtěla.

(20:35) T: Na začátku si mluvila o tom českým kontextu, že si moc nedovedeš představit, jak se to použije a že s tím nikdo (...) v Čechách, neumí moc pracovat a je důležitý, aby se to vedlo správným směrem a lidi se nezblokovali, pochopila jsem to správně?

R: Jo, (...) hm, zkráceně jo.

T: A dál, když vezmeme třeba sociální pracovníky, kteří pracují s lidmi barvy pleti a lidi, který se věnují antirasismu, myslíš, že je užitečný nebo vlastně není tak úplně užitečný aby oni prošli svojí kritickou reflexí bělošství?

R: Hmm (...) jo, já si myslím, že je to užitečný, protože to je jako starting point. Ve chvíli, kdy chci s někým pracovat, a jestli to dobře chápu, sociální pracovníci se snaží pomáhat nebo prostě snažit se řešit nějaký jakoby situace druhých lidí, tak abych (...) já na, na ty druhé lidi, se kterými budu pracovat, tak abych na ně neprojektovala sama sebe, tak si musím být vědoma, kým sem. A no takže nevím, jestli je to jenom reflexe bělošství, v nějakém kontextu ano, ale celková reflexe toho odkud já pocházím, jaké mám vzdělání, jaké jsme měla šance. Jo určitě tam bude i barva pleti prostě vlastně s čím se setkávám, když jdu po chodníku. Koukají na mne lidi nebo nekoukají a nebo když jdu prostě do obchodu. Jo takže mě to přijde jako takovej začátečnickej bod nebo jeden z prvních bodů, od kterého se prostě pak dá postupovat dál a vybuduje se nějaký takový ... možná jako taková technika v mozku, jak na sebe sama nazírat. A myslím si, že tahle technika je právě o tom, nejdříve o tom slyšet potom to nějakou dobu aplikuju a že si to zautomatizuju, a naučím se to používat. Ale musí tam bejt určitej takovej překlík. To vim, že se mi stalo během těch seminářů, když jsme se tady o tom bavily, že tam byl prostě nějaký překlík, právě jak jsem říkala takovej ten puzzlík ten jeden dílek. A bez toho mi právě přijde, že se nedá nahlížet nebo pomáhat nebo spolupracovat s lidmi, kteří (...) ehm (...) v kontextu těch sociálních pracovníků, aniž by tam právě nebyla jedna z těch (...) jako strategií typu „musím vás zachránit“ a zase je tam ta pozice „já jsem ten, kdo zachraňuje, mam tu moc zachránit“. Jako opravdu tam přistupovat na té rovině rovnosti, (...) i když to je zase otázka, na kolik jsme si vlastně rovni, snažit se tam nastavit takovou jako důstojnost. Bez toho mi přijde, že, že se tam člověk málokdy dostane. (...) No (...) a nějak upravit se to musí taky pro český kontext. Ten člověk musí rozumět jako (...) prostě společnosti lidí, s krou chce pracovat a to zatím úplně není si myslím. (...) Nom prostě jak jsem říkala, neznám nikoho a a nijsem neslyšela o někom, kdo by s tím v Čechách jako uměl dobře pracovat.

T: Je něco, co nebylo řečený a přijde ti k tomu tématu důležitý? Nebo tě během rozhovoru napadlo?

R: Určitě si myslím, že to není jednostranný, že tady na jedné straně máme kritickou reflexi svého bělošství, ale na druhé straně je stejně důležitý mít pak jako nějakou teorii pro tu druhou stranu, pro lidi, (...) tyjo, v češtině to zní hrozně divně, jako pro lidi jiné barvy pleti, a aby i oni právě dokázali nahlížet na to, jak oni

projektují člověka bílé pleti a odkud se bere to, že třeba prostě mu dávají větší moc nebo možnost je vykořisťovat nebo naopak na něho hledí jako na zachránce. Takže si myslím, že tohle by mělo jít jako ruku v ruce. Protože mi to právě přijde i trochu nebezpečný, když člověk projde tím Critical whiteness seminářem a pak se s tím setká v reálu, tak, tak se bojím, že ho to může i naprosto demotivovat se tím dále zabývat, protože to bude příliš těžký, příliš nepříjemný. A to vim právě ze zkušenosti z těch našich seminářů, že jsme tam dostali takovou velkou čočku o tom, jak jsme vlastně běloši a jaké máme privilegia a na spoustu lidí to zapůsobilo až jako negativně. Že pak se báli cokoliv říct a už se to zvirtlo do takového humoru, že prostě řeknu slovo černý a už jsem rasista ((pauza - předání letáčku od Jehovistů)) (..) No takže, takže (..) by mi přišlo zajímavý, když by se pracovalo na obou těch rovinách a i třeba mně osobně by přišlo zajímavý pracovat dohromady. Aby skupina, která pracuje na Critical whiteness, sama na sobě, takže bílá skupina, aby měla šanci spolupracovat i s lidma jiných barev pleti a vést nějaký dialog. (..) A mít třeba takový jako tandem, prostě jeden bílej a jeden člověk barvy pleti a snažit se navzájem. Ne, aby ten člověk jiné barvy pleti byl vykořisťovaný. Ale navzájem se prostě snažit na tom společně pracovat v prostředí nebo vztahu, kterej je jako bezpečnej nebo ve kterém se oba ti lidé cítí bezpečně. Protože zase na druhou stranu ten koncept je dost teoretický, těžko, nebo ne, on není těžko uchopitelný, ale spíš pak v té praxi jak, jak, jak s tím mám zacházet, co mám vlastně dělat. Tak (..) no to mi vlastně taky přišlo, že jsem postrádala nějaký jako metody, co s tím mám jako teď dělat s tou svojí bělobou. Jako co s tím. ((smích)) (..) hm (..) takže tak. :D Máš tu ještě něco, na co by ses chtěla zeptat?

T: Ne, díky moc.

Protokol pro přepis rozhovorů

Tazatel (iniciály): TR

Datum rozhovoru: 30. 6 2017

Stopáž rozhovoru: 1:06:32

Místo rozhovoru: Praha – Jindřišská.

Číslo respondenta: 7

T: Tak já bych se ráda zeptala, jakou máš zkušenost s Critical whiteness?

R: (...) Asi bych řekla, že ne moc velkou. Ta hlavní zkušenost byla skrz to školení, o kterém jsme se spolu bavily od německé organizace Phoenix, které jsem absolvovala asi před (...) třemi nebo čtyřmi lety. Už je to delší doba a to bylo dvou nebo dvou a půl denní, ted' přesně nevím, kdy jsme si jako takovou formou, no (...) zážitkovou asi není ani to správný slovo, prostě tou formou, že jdeš hodně do sebe, prozkoumáváš tu teorii skrz nějaký cvičení, vedou tě k tomu přemýšlení, tak to jsem zažila na tom semináři. (...) Pak se mi ten koncept asi vracel při nějakých příležitostech, ale ne nějak systematicky. Asi se přiznám, že (...) jsem si k tomu nenastudovávala nějakou úplně teorii. Vím, že to z toho principu to školení Phoenixu vycházelo, ale ten teoretickej background k tomu nemám úplně silnej.

T: A na základě té zkušenosti, kterou máš, tak jak ten koncept vnímáš? Co si o něm myslíš?

R: Vnímám ho (...). Jako mě jsou obecně blízky, jak to říct, jsou mi blízky přístupy vnímání světa a společnosti, který jsou v něčem nový a často i radikální a otevírají způsoby toho, jak se na věci díváme jinak, (...) což tohle určitě je. Pro náš kulturně geopolitický kontext je to poměrně radikální i v tom, že my s tím běloštvím, černoštvím jsme se tolik nepotkávali nebo nepotkáváme, i když rasismus je třeba téma ve společnosti, ale když se to vlastně otočí a hodí se to do toho konceptu bělošství jako téma nebo nějaký jako koncept, tak je to pro většinu obyvatel Česka (...) je to něco, nad čím doted' vůbec nepřemýšleli, že je potřeba se k tomu vztahovat nějak kriticky. To, že já jako běloch, že to něco znamená, že to předurčuje nějaký privilegia a naše uvažování o světě. (...) Že implicitně to nějak máme v sobě, aniž si to uvědomujeme, takže to pro i mě vlastně bylo v něčem radikální ten přístup toho, ano jako vlastně jsme rasisti už jen z té podstaty, že jsme bílí. To bylo asi tak to hlavní nebo taková ta esence, taková ta hlavní myšlenka, která mi potom zůstala. A je ve mě dál, taková trochu větší (...) to téma těch privilegií je taky to téma, který ke mě přichází z různých stran a od různých lidí, s kterými se potkávám a s kterými spolupracujeme. Ať už je to skrz globální vzdělávání, my jsme hodně spolupracovali s Vanesou Andreotti, která je pro nás taková guru v něčem a ten její přístup je v něčem podobnej, (...) jako kritickej ke kolonialismu, jako nějakým karteziánským myšlení a tady těm věcem, (...) tak to a pak taky nějaký principy nenásilný, ((přeřeknutí)) nenásilnou komunikaci a tak. (...) Kde třeba to téma privilegií je taky hodně silný v některých těch přístupech lidí, který se tomu věnují. (...) Takže to mi tak skládá takovou nějakou, že mi to zapadlo do takové skládačky osobního rozvoje, kterým jsem si procházela, sice ne úplně řízeně nebo to tak bylo. A ted' už jsem zapomněla, co byla otázka ((smích)).

T: Jak ho vnímáš.

R: Jo. Jako ten jeden pohled je takovej interní, (...) že si myslím, že mě to hodně posunulo a vlastně i naladilo na tu větší vlnu sebereflexe tohoto, a možná nějaké větší pokory skrz to uvědomění si té vlastní privilegovanosti v něčem. (...) Tak to je jeden pohled a potom takovej ten pohled i zvenčí, jakože to uvědomění si, na kolik to může být radikální a pro spoustu lidí až jako nepřijatelný se o tom takhle bavit. No asi tak. Jestli jsem odpověděla.

T: Ty jsi říkala, že to k tobě přichází nebo přicházelo z různých stran. Vybavuješ si něco, co to v tobě otevřelo nebo něco, co ti to přineslo?

R: Myslím, (...) že na obecné rovině je to nějaký větší zcitlivění k tomu vnímání, jak rasismus nebo to, že některé věci v našem životě, (...) ať už je to jazyk, literatura, pohádky nebo skrz ty cvičení, který jsme dělali na tom školení, (...) jak moc to vlastně je zakořeněný v té naší kultuře, aniž bychom si to uvědomovali. Já si pamatuju takový aha momenty, který fungovaly i na tom školení. Tak my jsme měli za úkol vybavovat si nějaký rčení nebo prostě věci, co se říkají ve společnosti a je to v nich nějak schovaný takový to typu "máte doma černocho" nebo něco podobného (.) a potom se začali rozkrývat další a další věci, co se říkají typu, že když žehlíš a špatně to vyžehlíš, tak u nás se tomu říká, že tam máš "Žida". Jo a takovýhle věci vlastně nás pak začaly napadat (...) a začala jsem si jich všimát daleko víc. A možná (...) teď, když se o tom bavíme, nebo když o tom přemýšlím, tak i to, jak vnímám kolem sebe nějaký projevy, který já považuju za rasistický a jsou třeba schovaný do obalu vtípu nebo humoru, tak je pro mě vlastně těžký přijmout, že to je humor a že to je jenom vtip, protože si myslím, že to není vtip. Nebo není to jenom vtip, jenom humor. Už to, že je to považovaný za humor to o něčem vlastně vypovídá, že je v tom něco hlubšího a to byly vlastně takový konkrétní projevy, se kterými jsem se setkávala. (...) A i ve skupině přátel, kterých si vážím a mám je hrozně ráda, i si myslím, že hodnotově a postojově nebo v tom, jak vidíme svět, jsme dost podobně naladěni, (...) a jak bylo těžký pro mě s nima o tom vlastně mluvit, proč je to pro mě nepřijatelný, abychom si říkali vtipy o Cigánech anebo se snažili parodovat jejich jazyk nebo dialekt a přišlo nám to vtipný. Mně to vtipný nepřipadá, nedokážu přistoupit na to, že to je humor, že to je vtip. A to asi souvisí s tím, jak jsem začala mluvit o tom zcitlivování vůči těm projevům. Protože si myslím, že to v nás a ve společnosti dál něco vytváří, že to reprodukuje. A to nepomáhá. (...) Ty jo, to je docela zajímavý to reflektovat takhle (smích)

T: A jak jsi prožívala vlastně, protože jsi říkala, že je to dost etický a že pro někoho je to až jako nepřijatelný, jak na tebe působila nějaká takováhle konfrontace?

R: Myslím, (...) že na mě to nepůsobilo tak, že by to sahalo na nějaký moje přesvědčení nebo principy. Tolik ne. I to, jak bylo to školení vedený, tak myslím, že to bylo takový gentle. Jsme se bavili i který ten lektor to vedl, takže si dokážu představit, že by to v něčem mohlo být i drsnější v uvozovkách nebo bysme mohli být vystavováni nějakým situacím, který by pro nás mohly být nepřijemný, víc než to bylo. Já jsem to vnímala i v kontextu té skupiny, ve které to bylo, ve které jsme to absolvovali. Jsem tam šla i s takovým přednastavením toho, že to bude dobrý. (...) Protože ty reference na to byly dobrý a K., která to tehdy hlavně iniciovala, tak jí jsem tady v těch volbách věřila a věřím, takže to myslím, že to taky hrálo roli v tom, do jaké míry se ti účastníci toho školení otevřeli nebo neotevřeli. (...) Asi ve chvíli, kdy to absolvuju s tím, že jsem otevřená nějakému procesu, tak ten výsledek je jinej, než ve chvíli, kdy tam jdu vlastně ze zvědavosti a analyticky pozorovat, jak s tím konceptem někdo pracuje. Což myslím je ten příklad, jak jsem říkala, že tam byla jedna účastnice, která byla hodně rezistentní a myslím si, že to bylo právě z toho důvodu, že nepustila to racio a nenechala ty věci prostoupit někam dál.

T: Teď možná bych se přesunula k té části, která se týká práce s rasismem u nás. Jak obecně vnímáš u nás, v českém kontextu, nakládání s rasismem nebo zacházení s tématem rasismu ve snaze o nějakou prevenci?

R: No to je těžká otázka. Já si to promyslím. (...) Napadá mě k tomu víc věcí, tak já to zkusím nějak smysluplně shrnout. A asi budu vycházet z toho, že my jsme před rokem, dvěma byli osloveni, já s dalšíma lidma, abysme pro Multikulturní centrum připravili takovej seminář, kterej vlastně vycházel z takovýho výzkumu o stereotypech v globálním vzdělávání a toho, jak učitelé jsou schopni poradit s tím nebo nejsou. (...) A ty stereotypy se týkají různých věcí, ale ty stereotypy vůči národům nebo etnikům jsou toho velkou složkou. Z toho výzkumu vlastně vyšlo, že takovým častým řešením těch pedagogů je taková kouzelná formulka každý má právo na svůj názor. To znamená, že když ve třídě zazní něco, co je fakt rasistický, často ty učitele neví, jak si s tím poradit, tak použijou něco takovýho. Myslím si, (...) že v tom vzdělávacím systému je něco, co je přítomný, protože pedagog často si není tak silný v kramflecích nebo tu svoji roli

nevnímá tak silně, aby se s těma děčkama začal bavit o hodnotách, nějakých principech anebo v tom sám nemá jasno. Ve chvíli, kdy v tom sám nemá jasno, tak není tolik otevřený se o tom bavit. (..) A my jsme právě připravovali školení k tomu, jak s tím pracovat, jak se připravit na to, aby v těch situacích, když neví, abych je zvládla zpracovat. A (.) hodně jsme na šli přes práci s emocema, hodnotama a tak dál. A teď se dostávám k jádru té věci, že co se často děje, že ty lidi na to mají nějaký názor a ten je dost často polarizovaný, ať už jako někdo, kdo brání svoji rasu nebo svoje postavení z pozice různých potřeb, to nevím, bezpečí nebo čehokoliv, tak z té pozice těch lidí, kteří brání ostatní nebo se vyjadřují ve smyslu otevřenosti, respektu vůči ostatním a tak. (..) Často se ty diskuze vedou v tom smyslu přesvědčit toho druhého k té své pravdě a o tom, co je správně a co špatně, ale to jako nepomáhá, nespouvá se to dál, takže (..) a i teď se vlastně vracím zpátky k těm pedagogům, že ti pedagogové, kteří to mají hodnotově tak, jakože tolerance a respekt a otevřenost je pro mě důležitá, tak pak často sklouzávají k tomu, že chtějí ty svoje studenty přesvědčit nebo přeargumentovat a vysvětlit jim, že to tak teda není. Což nedělají jenom ti pedagogové, ale dělají to i aktivisti nebo lidi v běžných rozhovorech nebo diskuzích v rodině, v práci nebo někde. (..) Teď jsem to vzala zase tak ze široka tu odpověď. (..) Pro mě je asi fakt ta polarizace zásadní téma, a to, že neumíme, nebo velmi pomalu se to učíme a teď já to kolem sebe vidím víc, protože žiju v nějaké svojí bublině, to, že lidi začínají trochu víc chápat, že proto, abychom se posunuli dál, tak je potřeba ty lidi, který mají jinej názor nejenom teda vyslechnout, ale snažit se s nima empatizovat nebo pochopit, proč to, co říkají, tak říkají, dělají to, co dělají. (..) A s tím hodně pracují ty koncepty nenásilí nebo nenásilné komunikace, vlastně empatizovat s těmi našimi nepřáteli. (..) Myslím, že kdybysme všichni uměli zpracovat ten svůj enemy image, nebo s tím nějak aktivně pracovat, tak nás to hodně posune. Ale to je asi hodně radikální ((smích)). Nevím. (..) Myslím si, že nějakým zabalujícím shrnutím je, že nějaký diskuze nebo snahy o to něco dělat jsou hodně postavený na tom prosazování svých pravd a přesvědčování té druhé strany a to je prostě hrozně limitující. A my jsme se s těma pedagoga snažili pracovat tak, nebo jako to hlavní sdělení bylo, že snažit se někoho přeargumentovat nebo přesvědčit nemá jako smysl. Pokud se začnete poslouchat a zjistíte- to je jako začátek té cesty.

T: A jak k tomu teda přistupujete, protože já. (..) Né tak, aby to nebylo návodný, protože jsou různý polohy, že jo, dá se s tím pracovat tak, že jsou předsudky, stereotypy, nějaká multikulturní výchova, nějaká prevence rasismu a nevím antirasismus, jestli u nás vůbec existuje, každý z toho má úplně jiný metody.

R: (..) Tos mi vlastně připomněla, že já vlastně úplně neznám tu teorii, nebo znám tu teorii, o kterou se opírá ta multikulturní výchova, ale vím, že když jsme absolvovali to školení s Phoenixem, tak jsme si i říkali, že ten název toho, (..) jestli tomu tak říkají pořád, antiracist training, (.) že nám to přišlo trochu zavádějící v tom smyslu, že jednak je to zase to anti, že tam je zase to proti, to polarizační trochu a že mi přišlo tehdy, jestli by se to nemělo jmenovat jinak, nevím jak v tuhle chvíli. A já konkrétně ve vzdělávání, (..) my s těma tématy jako tolik nepracujeme, nebo pracujeme trochu na pomezí nějaké multikulturní výchovy a tam jsme vždycky vycházeli z toho transkulturního přístupu, který vychází z práce s identitou a toho, že etnikum nebo národnost je jenom jedna složka naší identity, která se utváří ze spousty dalších jinejch vlivů a proměňuje se v čase a myslím si, ((pomalu)) že riziko tady toho přístupu je, že se ta etnicita začne úplně potírat a to v určitéj moment má taky svoje slabý stránky, ve chvíli, kdy to, že jsem příslušníkem nějakýho etnika, tak to má na mě nějaký přímý důsledky jako třeba diskriminační že, takže ve chvíli, kdy před tím zavřu oči zase, tak to taky není. (..) Takže cesta taky není to úplně popřít, tak jsem to asi myslela. Zase ve smyslu potom taky jako, že se pak dostaneme na diskuze rovinu typu toho, když je nějaký setkání lidí z různých zemí a teď se dělají nějaký interkulturní večere, kdy každé něco uvaří a já v tom samozřejmě taky vidím ty rizika, jako oukej zase redukuje tu kulturu na jídlo, ale zase v kontextu toho, že ti lidé teď žijou v jiné zemi, mají k tomu vztah, je to pro ně důležitý, tak pro mě to je naprosto ok, když jako vědomě to teď redukuje na jídlo nebo nějakou jako složku té kultury. Ale zase už jsem se taky setkala s přístupem pedagogů nebo někoho, kdo řekne: ne, to je stereotypní, to nemůžeme dělat. Zas to je takový slepý následování nějakýho přístupu, to je taky rizikový no. Takže-. Tečka, už asi k tomu nic nemám.

T: A myslíš, že je něco, co by mohlo přinést critical witness do českého kontextu?

R: Co by mohlo pomoci to přinést jo?

T: Čím by vlastně mohl obohatit to, jak pracujeme, jak nakládáme s tématem rasismu? Jak se díváš na to: je-není užitečný, aby učitelé, lektori nebo sociální pracovníci reflektovali své bělošství?

R: Já si myslím, že by to mohlo být přínosný, (...) zároveň myslím, že by byl přínosnej pro lidi, kteří jsou na to připravení, že to asi není seminář, kterej děláš plošně pro školní sborovnu, to by asi nedopadlo úplně dobře. Ale já myslím, že by mohlo přispět k nějaké té naší větší reflexi role ve světě, v tom globálním myslím. To je to s čím se potýkáme i v jiných tématech nějakých globálních a to, že teda Česko ok, neměli jsme kolonie, možná teda některý země nebo národy udělali ve světě víc zla než my, ale to neznamená, že s tím světem nesouvisíme jo. A to je stejný, ať už se bavíme o nějakých tématech udržitelnosti, globalizace nebo i toho rasismu. Takže to uvědomění si toho, že i jako evropani jsme součástí nějakého světa, kterej i v tom širším kontextu má nějaký postavení. To bylo asi pro mě nějaký nejsilnější uvědomění toho, že... teď to asi nedokážu nějak srozumitelně zformulovat. No asi úplně na té jednoduché rovině. Ten kritickej pohled na to, jo jsem běloch a co s tím, jak s tím naložím? A že už to mě nějak predeterminuje v tom životě. To už jsem o tom mluvila o tom tématu privilegií a zvědomování si toho, zároveň neobviňování se za to, že nějaký ty privilegia mám, ale využívání jich nějak smysluplně no.

T: A ty jsi říkala, že to úplně není plošně pro sborovnu a mohla bys pojmenovat, jaký to má podle tebe rizika? Že třeba by si to vzali lektori a prošli tímhle školením, nebo metodici na školách.

R: (...) To jsem asi dala i ten příklad, protože si myslím, že obecně ty semináře, který jsou plošně daný nějakým příkazem shora, tak často nefungují, že lidi na to nejdou nastavený a ta rezistence se objevuje u daleko míň radikálnějších věcí. (...) Takže ta otázka je, jak k tomu přistoupit.

T: Protože jsi nějak prošla tím školením, zažilas to, pak jsi třeba mluvila i s dalšíma lidma, který tam taky byli, něco v nich to vyvolalo a jaký si myslíš, že to může mít rizika, to, že se třeba vezmou sociální pracovníci z Diakonie, který pracují s lidma jiný barvy pleti a projdou kritickej reflexí svého bělošství?

R: Mhm, (...) tak třeba s takovouhle cílovkou bych se asi nebála pracovat, ale myslím si, že by ty lidi měli vědět aspoň rámcově, do čeho jdou, co je čeká. (...) Částečně předtím a pak částečně, jako ti lektori s tím, teda já si to nepamatuju úplně přesně, jak s tím pracovali, ale myslím, že to docela rámovali tak, že je to nějaký proces, kterým my si tady společně projdeme a (...) Myslím, že s tím ohledem, co je to za cílovku, tak nějaký pretraining, nebo nějaký seznámení větší s tím, co je čeká by určitě pomohlo, my jsme nic takového nedělali. To bylo v kontextu toho, že my jsme to organizovali a lidi se přihlašovali sami, protože věděli co. A to riziko. (...) To riziko vidím zase v nějaké té rezistenci nebo v tom, že ty lidi to nepřijmou prostě, protože se nebudou schopni otevřít tomu procesu. Protože pokud tam budou lidi nastavení, že chtějí nějaký návod nebo nějakou metodiku 1 až 10, tak to o tom není, že. Nevím, jak to funguje v té sociální práci, ale u učitelů to tak často je, takže v tom vidím to riziko, že nedostaneš úplně konkrétní návod, jak si s tím poradit, nebo je to víc na nějaké rovině filozofické nebo ideové. A tu jinou cílovku úplně neznám, tak to nedokážu úplně posoudit.

T: Jak by mohla taková aplikace critical witness v českých vypadat?

R: Jak by mohla vypadat? (.) Ty brďo. To vůbec nevím. (...) Jako já si myslím, že ten náš kurz, i když to byly jen dva tři dny, tak byl vlastně hrozně krátký. Myslím, že pokud by se to mělo dělat nějak systematicky, tak bych si i představila delší proces, delší kurz, kterej by vytrénoval i nějaký lidi, který by pak mohli být jako nositele toho a pak to v nějakých koncentrovaných dávkách šířit dál. Že si myslím i pro nějaký pochopení toho, aby se přemýšlení tohoto typu trochu víc dostalo do společnosti, takže to by bylo přínosný, ale myslím, že tady na to nemáme úplně vybudovanou, nebo jako já nevím, lidi, asi absolventi Glenu jsou ta síť, která je k tomu už nějak zcitlivěná a může třeba tady tu roli částečně plnit.

T: A máte třeba v Brně nějakýho člověka barvy pleti, kterej se zabývá antirasismem, předsudkama, stereotypama?

R: Tak jako nějaký lidi asi z Romské komunity jo, ale jinak to moc nevím. Ale je pravda, že, třeba Nesehnutí dělají ty Živý knihovny v tomhle, ale Brno je pořád hodně homogenní. Ono se to nezdá, ale rozdíl Praha x Brno je velkej. A pak když se ještě vyjede dál na jih od nás, tak tam je to pořád dost monokulturní. Nevím kromě toho Nesehnutí, jako jsou organizace, ale spíš toho pomáhajícího typu jako prointegraci cizinců a tak, který jdou trochu jiným směrem.

T: A možná, jestli tě k tomu ještě něco napadá? Během toho rozhovoru, co nebylo řečeno, nebo na co jsem se nezeptala.

R: Asi ne. Ted' jsem tak motivovaná se vrátit k těm svým poznávkám, což jsem neudělala před tímhle rozhovorem, ale vlastně mi to pomohlo, jak jsme se už bavili, na ty věci přijít, nějak si je pojmenovat, za to jsem hrozně ráda. Asi ne, kdyby mě něco napadlo, tak ti můžu nějak napsat ještě. Ale asi ted' už ne.

T: Tak děkuju.

Příloha 9 – Transkripce rozhovoru 8

Protokol pro přepis rozhovorů

Tazatel (iniciály): TR

Datum rozhovoru: 4. 7 2017

Stopáž rozhovoru: 1:06:32

Místo rozhovoru: Praha – Týnská ulička.

Číslo respondenta: 8

T: Já bych se nejdřív ráda zeptala, jaká je tvoje zkušenost s Critical whiteness.

((krátký rozhovor mimo téma))

(0:37)

R: Takže. (..) Já jsem vlastně ten termín poprvé slyšel až (..) v rámci vzdělávacího cyklu Glen. Kde jsem byl loni jako participant. A slyšel jsem ho poprvé na semináři, kterej byl v dubnu 2016 v Německu. Nikdy předtím jsem se s tím vlastně nesetkal. A (..) pak jsem o něm ještě slyšel a dál se vzdělával v těchto věcech i dál jako tutor v tom cyklu letošním Glenu, v roce 2017.

(01:17)

T: No a z té své zkušenosti - jak to celý vnímáš? Jakej na to máš názor?

R: No (..), je to problematickej koncept v mnoha ohledech. Zejména jako proto, že třeba si myslím, že německá zkušenost s lidma barvy pleti je hodně jiná, než třeba zkušenost střeoevropská – v Český republice nebo v Polsku. A i třeba v rámci toho tutorování jsem se s tím setkal, že (..) ty věci, s kterýma my jsme byli konfrontovaný, v rámci právě toho konceptu critical whiteness, ať už jako participant, nebo jako tutoři, tak. (..) Tak vlastně byly pro některý participanty, a teď mluvím z pohledu jak toho participanta, tak toho tutora, tak pro hodně těch participantů to bylo těžko pochopitelný. A ukázalo se, že třeba pro německý participanty to byl trochu známější pojem, se kterým někdy přišli do styku, ale třeba právě pro lidi z Český republiky, Slovenska, Polska, to bylo velmi, velmi problematický a nikdo z nich, nebo velmi malá menšina z nich to jako přijímala úplně nekriticky. Nebo měli nekritický postoje. Vůči tomu.

((krátký rozhovor mimo téma))

(2:59)

R: Co bys ještě ráda věděla?

T: Ještě víc rozveď ten názor svůj na to.

R: Více rozveď ten názor (..) ? A co myslíš? Kterou část toho názoru mám rozvést?

T: Ty jsi řekl, že to je problematický. (..) Tak možná, kdybys řekl, co je na tom problematický?

R: (..) No, tak problematický to pro mě je v tom, že (..) já jsem ten koncept vlastně neznal z těch akademickejch nějakejch termínů. S tím jsem se setkal až pozdějc, když jsem k tomu četl nějaký základní články. Který jsem ale i tak jenom prolít. (..) A tím způsobem, jakým jsem ho znal, bylo vlastně rovnou z té aplikace. To znamená, že je to nějakej problém, nějaká problematika, která je mi zprostředkována nějakýma metodama. A (..) postě je to nějaký abstraktní koncept, a myslím si, že způsobem, kterým mi to bylo jakoby zprostředkovaný, to nebylo úplně šťastný v té nepřenositelnosti té zkušenosti, kterou v rámci třeba toho Glenu měli různý lidi různě. (..) A to třeba hlavně v té aplikaci vidím ten problém, v kontextu toho Glenu třeba. Že když se u nás řekne rasismus, když bych si tady udělal anketu v Týnský literární kavárně, tak bych šel „Co se vám vybaví, když se řekne pojem „rasismus,““ tak lidi budou mluvit o Romech třeba. Budou mluvit o Vietnamcích. Což je úplně jinej rasismus. Bavíme se (..) o úplně jiným termínu, o

úplně jiný strukturalizaci problému. Kdybych tadyto anketu udělal v Polsku, dostal bych zase trošku jiný výsledky, ale byly by to prostě výsledky, který by byly trošku na tu naši notu. Když ale bych tadyto dělal třeba v Německu, tak (...) tam, a (...) to je prostě daný kulturně a politicky, tak tam je ten problém toho rasismu zase úplně jinak konceptualizované. Kdybych jel do Spojených států amerických, tak dostanu zase úplně jiný výsledky. A vzhledem k tomu, že my jsme v rámci toho Glenu byli skupina, kde byli lidi z Pobaltí, lidi z východní Evropy, střední Evropy, lidi z Německa, tak ta zkušenost byla tak různá, že podle mě nemohlo dopadnout na úrodnou půdu, (...) tou metodou, jak nám to bylo prezentováno. **(5:50)** A teď jenom řeknu k té metodě, jestli můžu. Ta metoda byla strašně konfrontační (...) pro ty participanty. Dělal to prostě na nás v tom roce 2016 jako na participanty, stejně tak jsme to pak dělali my na ně, aplikovali jsme tu úplně stejnou metodu, navzdory tomu, že já jsem byl jako participant i hrozně kritickejší. To bylo vlastně tak, že k nám přišli lidi barvy pleti (...) nám přišli vlastně povídat o tom, jak jsme špatný bílý a jak naši předci kolonizovali Afriku a (...) jak jsme to celý zavinili a je to celý v prdeli a že bysme se měli všichni cítit dost špatně. A byli tam i nějaký vlastně, jako na té přednášce kdysi, v tom roce 2016, tak letos nemohla ta samá pani, byl tam místo ní takovej pán, kterej měl tu argumentaci trošku jinak, ale v hodně způsobech prostě iracionální argumenty. A co mi pak říkali i moji participanti z té mé tutorial group v tom letošním roce, tak tam byly i faktický chyby. Že argumentoval prostě věcmi a čísly, který prostě nebyly pravda. A to si myslím, že tohle je metoda, která se mi prostě nelíbí. **(7:07)** Metoda nějaký konfrontace, metoda, kde je potlačenej nějaký komunikační kanál pro nějaký processing vnitřní. Kdy prostě, a bylo to tak i u nás, když jsem byl participant, tak letos, tak se to prostě povedlo. Ty lidi byli konfrontovaný a velmi hrubě umlčený v určitéch pochybovačnejch částech. A v hodně případech participantů to vedlo i k jakýmusi uzavření a i pochybnosti o tom, o čem ten celej program je, a proč se tam na čtrnáct dní setkáváme a pak proč jsou na tři měsíce, že jedou na stáž, k čemu to je. K těmhle pochybnostem to vedlo. (...) Co dál?

(8:16)

T: Ráda bych rozvinula, o čem jsi teď mluvil. Ty jsi ten koncept předtím vlastně neznal, bylo to pro tebe nový, to pojmenování. Absolutně bez toho, jestli pozitivní nebo negativní – co všechno to v tobě otevřelo a co to přineslo? Ať už tam nebo tam nebo mezi.

(8:55)

R: Dobře. Teď se možná otevřu trošku do nějaký personální vlny, ale tobě to můžu říct, protože je to anonymizovaný, že jo? Já jsem byl ten případ toho participanta, kterýho to vedlo k velkému uzavření a despektu vůči těm tejdňům, co jsme tam dělali. Já jsem tenkrát fkt vůbec nepochopil, že ten důvod, proč se tam scházíme na těch čtrnáct dní předtím, je vlastně to kritický bělošství. To je vlastně ten highlight toho. Že to je hlavně tohle, pak (...) tam byl k tomu přifařenej gender, **(9:25)** ale že to je hlavně o těch power structures. To prostě jsem vůbec nepochopil. Jsem prostě myslel, že tam jedem rokovat, nějaká banda lidí, co chce zahránit svět, nebo spasit svět, a že to bude otvírat víc aspektů toho global citizenship. Takže jsem fakt doufal, že se tam dovím něco o udržitelnosti a tak. Že budou třeba dva dny o udržitelnosti, že budem rokovat o těchto věcech. (...) Což se prostě nestalo. Protože to bylo fakt velmi unizono zacílený právě na tadyten aspekt těch power structures. Což je v pohodě, ale mně to nebylo komunikovaný. Ale teď abych nekritizoval GLEN, ale šel k tomu termínu. Takže ten termín, když jsem poprvý, se k němu dostal touhle konfrontační metodou, v tom roce 2016, tak to prostě vedlo k tomu, že jsem se uzavřel. Pak jsem po té přednášce, tak já budu říkat jména, ty Arethy, tak jsem hrozně z toho byl perplex – jakože, jak (...) si vlastně někdo může dovolit bejt takhle konfrontační a iracionálně a bez nějakých argumentů. (...) Prostě jsem nesouhlasil vůbec s tou metodou. A pak jsem zjistil, že nás tam moc není. Že většina těch lidí z toho byly unešený. Až pak jsem večer někdy u ohně mluvil s pár, byly to teda hlavně lidi ze Slovenska nebo z Polska, kde jsme se shodli, že to pro nás nebylo košér. Že tam byly určitý věci (...), který se nám prostě nelíbily. Ne v tom konceptu samotným, jak říkám, ten koncept jsem neznal, ale spíš v tom, jak nám ten koncept byl zprostředkovanej. (...) Takže to vedlo k tomuhle. **(11:10)** No a pak jsem jakoby spíš, proč jsem požádal, nebo proč jsem se přihlásil do callu pro tutorý v tom roce 2017, tak to byly prostě důvody, že jsem si říkal,

že by bylo fajn jako se ještě... Protože jsem ještě pořád si říkal, že budu dělat to GA, a že to bude mít hroznej impact, a (..) že to bude strašně super, a GLEnergy. Tak jsem se přihlásil a jeli jsme na ten přípravný seminář, kde (..), a nechce se mi teď dělat dlouhou poznámku pod čarou, protože bych pak zapomněl, o čem jsem mluvil, ale byla tam jedna situace, která, (..) byl to jako fakt velký konflikt uvnitř té skupiny, kdy jsem si vlastně uvědomil, a říkal jsem si, co tam vlastně dělám. Že jsou tam určitý věci, se kterejma se totálně neztotožňuju. ((delší pauza)) (12:37) A až tohle mě vedlo k tomu, že jsem vlastně otevřel ty svoje starý šrámy a to uzavření v tom předchozím roce a začal jsem vo tom svým bělošství zase jako přemejšlet, (..) a dospěl jsem jako zase k něčemu dalšímu. Zase nemůžu říct, že to na mě spadlo jako nějaký na Newtona jablko, najednou heuréka, najednou jsem to všechno viděl, ale začal jsem chápat body, který se mi snažili tím říct, a začal jsem i trochu chápat, byť ne ztotožňovat se, začal jsem chápat tu metodu, kterou vlastně, proč ten GLEN to do těch participantů sype tímhle tím způsobem. A to mi vedlo k tomu, že...

T: A co tě vedlo k tomu pochopení?

R: Hlavně asi ten konflikt a potom nějaký procesování toho konfliktu.

T: A můžeš ho popsat?

R: Můžu ho popsat, ale asi bych tohle ještě uzavřel v tom, že (..) nemůžu říct, že se to ve mně nějak uzavřelo, že jsem to najednou pochopil, možná, naopak, a možná bych to neměl říkat, ale když i mí participantů vznášeli ty samý pochybnosti, který jsem měl já jako participant rok předtím, tak jsem je rozhodně v to nevyvracel, ale naopak jsem jako sdílel tu zkušenost těch mejch pochybností. A i třeba jsem pak mluvil i o tom konfliktu. A rozhodně jsem neříkal, že GLEN je super a že maj důvěřovat tý metodě, ale naopak jsem jim říkal, že GLEN si teď prochází pěkněma sračkama ohledně tý metodologie, ale že jsou na stejný lodi jako my a prostě ať feedbackujou a ať říkaj, co se jim nelíbí, a že to může vést k nějaký strukturální změně a že se věci můžou dělat líp. Rozhodně.

(14:33)

Konflikt. (..) ((pousmáním)) ((ironicky)) To bylo tak. Na tom školení, který bylo v únoru, nebo na konci února (..) na místě, který třeba já už fakt nesnáším, a prostě už tam nikdy nechci jet, asi jsem na něj dostal alergii, z mnoha ohledů. (..) Tak se odehrál takovej konflikt, vlastně letos každý tý skupině, prostě bylo tam asi 10 podobnejch projektů jako GLEN, to znamená nějaký tutor groupy, který posílaj participanty po světě. (..) Až tehdy mi došlo, jak je to strašná masovka, kolik tisíců lidí si jezdí každé rok někam dát fotky na Instagram. Ale to je teď vedlejší. ((krátká promluva mimo téma)) Letos byly v každý skupině přidělený (..) takzvaný adviseři. Process adviseři. (..) Taková prostě pani, která dohlížela na to, aby, (..) taková konzultantka prostě. Nebyly tam na celou dobu, z důvodů finančních, měly nějaký limitovaný počet dní a hodin, který mohli s náma odpracovat. Ale byli to profesionálové. A teď kon, co tam vlastně nastalo. Tak GLEN-GeCo měl proces advisorku, která byla shodou okolností POC. A nastala tam taková prapodivná situace, že si nás z nějakýho důvodu všechny zavolali do takový místnosti, a najednou tam bylo už nevim v čem, (..) v čem byl přesně ten problém, ale namodeluju to zhruba tak, že ty lead facilitátorky GeCa, tak jedna z nich byla nemocná. A nějak se neviděla s tou process advisorkou, a protože neměla prostě koule jí to říct do očí, tak jí něco napsala SMSkou, že se omlouvá, že to nedala, ale že už zejtra bude, že už jí zejtra bude dobře, že nebude nemocná. Něco v tom smyslu se odehrálo. A oni si nás vlastně zavolali všechny do jedny místnosti, a tam vystoupila právě ta advisorka, která to celý podala tak, že jako co si to dovoluje, že ona je prostě profesionálka, že tohle se jí prostě nedělá, a že, a to byl ten sporný moment pro mě minimálně, najednou řekla, že si myslí, že to je tím, že tadyta německá nebo polská lead facilitátorka má problém s lidma barvy pleti. (..) Já jsem v té místnosti seděl, udělalo se mi strašně zle, protože když tě někdo obviní z toho, že jseš rasista, tak si myslím, že je to závažný obvinění, a že bys pro to měl přinést minimálně nějaký, ne jako důkaz, ale minimálně bys měl něco říct, proč si to myslíš, protože to je velmi závažný obvinění. A ona samozřejmě se jí omluvila, že je jako very sorry, a ona pokračovala prostě s tím veřejným pranýřováním. Bylo najednou vidět, jak najednou celá nálada celý té skupiny hrozně poklesla, a potom

jsme tam reflektovali nějaký svoje vnitřní pocity a všichni říkali, jak jsou šťastný, že to někdo řekl, a bla bla bla. (...) ((řeč mimo kontext)) Já jsem na rovinu přiznal, že mi z toho bylo špatně, když se to procesovalo. (...) A potom jsme šli na večeri. A já jsem říkal, že to bylo prostě přes čáru. Že si nemyslím, že to bylo fěr. Mimochodem – ty lead facilitátorky obě rezignovaly na tu funkci. Prostě řekly, že na to nejsou připraveny. Obě rezignovaly. Prostě to byla asi nějaká pomsta a hlavně i to, že by se pak nesnesly s tou Viki. Já si myslím, že Viki, je úplně jedno, jakou má barvu pleti, ale že to je prostě dáma, se kterou je trochu složitější komunikovat. Že je taková možná konfliktní a myslím, že to vůbec nesouvisí s tím, jakou má barvu pleti. Prostě myslím si, že jsou lidi bílý konfliktní, jsou lidi černý konfliktní. (...) A tak dále. ((řeč mimo rozhovor)) Já jsem prostě fakt potřeboval sdílet ty moje pochybnosti. Řek jsem, že to pro mě bylo moc, že (...) to bylo pro mě křivý obvinění a chtěl jsem trochu elaborovat na tom, trochu sdílet ty svoje pochybnosti. Čekal jsem tu oporu v těch svých kamarádech. „No, ale ono to nebylo tak.“ Ale stalo se to, že S., která byla asi nejzkušenější z nás, z těch tutorů, (...) tak jsem se prostě dostali fakt jako do konfliktu, kdy už to jelo najednou na nějaký emocionální vlně. Já jsem prostě argumentoval, proč se mi to nelíbilo, a ona argumentovala přesně tím způsobem, že my jsem ty bílý, takže když někdo řekne, že se cítí bejt jako „offended“, tak máme držet hubu a poslouchat. A mně se na to jako nechtělo přistoupit, protože (...) nevím. Držet hubu a poslouchat mi nepřijde jako ten důvod, proč jsme tam všichni byli. No a ona najednou v jednom momentu řekla: „Stop it! Stop it! Don't say a word!“ Načež mi pak řekla B., že by to taky utla, tu komunikaci, že můžem pokračovat někde jinde. Prostě normálně mě utli v těch mejch pochybnostech. Já jsem to bral jako velký příkoří. Prostě v ten moment, kdy mi to řekli, tak jsem si jako říkal: „Co tady dělám? Mám já to zapotřebí? Kdo jste vy? Jaký máte právo mě utnout v nějakym svobodnym vyjádření svého názoru?“ Tak jsem z toho byl hodně, hodně na větvi. **(23:53)** Nicméně to byl začátek toho příběhu. Protože pak se to vlekl. (...) Že to vůbec neprospělo dynamice toho týmu. Což vlastně mělo i jeden hrozně hezkej bod, že jsme si pak v poslední den tadytoho přípravného semináře šli na cígo a obešli jsme asi šestkrát barák a hezky jsme to zreflektovali, tu situaci, já jsem (...) jí řekl, že jsem se z té situace hodně naučil, ale pořád jsem měl ty pochybnosti, a ona mě pořád utvrzovala v tom, že nemám mít ty pochybnosti. A já jsem věděl, že ať už jí to budu vyvracet jakoukoliv argumentací, tak to prostě stejně bude na nic. Ale – co to odstartovalo: odstartovalo to úplnej breakdown v dynamice té skupiny. My jsme najednou nebyli schopný pracovat, protože ta S. chtěla normálně odejít z toho, že řekla, že prostě cítí, že „we are not in the same page,“ a že bysme to neměli dělat a bla bla bla. A bylo úplně vidět, jak byla bledá, třásla se, brečela, nespala. Já jsem taky nespál. Pak jsem to taky hodně, hodně, hodně reflektoval. (...) A byla to přesně ta situace, která... Jo a mimochodem, úplně absurdní to bylo v tom, že jsme si všichni domlouvali nějaký konzultace, ale všichni jsme chodili kolem tý horký kaše, nikdo nepojmenoval ten problém. Když to zjednoduším: „Támhleten kluk z těch Čech je rasista a potřeboval by to trochu jako vysvětlit. A my jsem jako všichni v pohodě, ale támhleten kluk je rasista.“ Tak jsem to cítil, že tímhle způsobem se tam o tom recituje. **(26:16)** Ale nikdo neřek. Všichni, když jsme potom šli na skupinovou konzultaci, tak všichni koukali do země a mluvili v nějakých abstraktních sračkoidních pojmech, jakoby: „We are in the middle of a process and we've just encountered something.“ A takovýhle ty věci a nikdo prostě neřekl, v čem je to jádro, že jsem měli hádku o tom, že máme rozdílnou situaci, nikdo to neřek. Úplně nejhorší pak bylo, když jsme tadyto otevřeli o dva a půl měsíce později, na tom semináři, kde pak přijela ta D., která musela mezitím někam odjet, a zase to vytáhla. Já jsem to mezitím strávil, už jsem mohl spát, mohl jsem jíst, nebylo mi z toho zle, a ona to zase vytáhla. Se mi úplně zvrátila ta strašná nevolnost z toho (...) Ani nevím, z čeho pramenila ta nevolnost. Podle mě to pramenilo z toho velkého nesouladu v té skupině a i ten otřes tý nesvobody. Protože zatímco jsem si myslel, že global education je proces, který si zaslouží to, že řekneš, co se ti nelíbí a reflektuješ. A že můžeš bejt třeba úplně vedle a pořád máš právo na to říct, co si myslíš. A tadyten záchvěv pro mě byl dost vlastně kruciální. No jak to dopadlo? **(27:44)** Zpátky teda do února se vracím. ((řeč mimo rozhovor)) Dopadlo to vlastně nemůžu říct happyendem, ale dopadlo to tak, ((zkrácení 27:58 až 28:34)) My jsem se tam furt babrali v těch našich procesech, a furt jsme tam byli jak hromádky neštěstí. A my jsem měli dělat ten seminar plán na ten první seminář. A prostě my jsem tam furt dřepěli a babrali se v nějakých

věcech. A ta V. prostě přišla a řekla: „Vy idioti. Vy tady nejste od toho, abyste tady procesovali, jste tady od toho, abyste pracovali. Takže prostě neberte se tak vážně a začněte pracovat.“ Což bylo to nejlepší, co nám mohla říct, protože jsme fakt začali pracovat a začali jsme konečně něco dělat a přestali se prostě babrat v nějakých věcech. (..) Já jsem měl tričko z festivalu Trutnoff, na kterým byl Vinnetou. (..) Takže mě pak upozornila, že mám rasistický tričko. (..) Ty se směješ, a teď mi to taky přijde vtipný, ale tenkrát to vlastně moc nebylo vtipný. Když jsem prostě přišel do plenary a tam bylo prostě 80 tadytěch critical whiteness lidí a já jsem měl indiána na tričku. Už to neudělám samozřejmě. Ale tričko s Vinnetouem pořád nosím. Protože to je právě ta multivrstevnatost nějakého symbolu a stejně je to multivrstevnatost nějaký pojmu. (..) Když se u nás řekne rasismus a u nás Indiáni, nebo když u nás řekneš Vinnetou, tak to má konotace, že jsme byli ta komunistická země, která se mohla koukat pouze na ty koprodukční jugoslávskoněmecký filmy a že to byl takovej symbol svobody. Ale z toho pohledu ((critical whiteness)) je to rasistický tričko. Samozřejmě, že je. Je. To bez pochyby. Ale má to víc rovin. (..) Ale teď abych se vrátil k tomu, co mi ten konflikt dal. **(31:04)** Tak ten konflikt mi dal hlavně to, že jsem se znovu začal babrat v tom, a že jsem zase začal o tom rasismu, o tom novým rasismu, jak se říká, tak jsem o tom začal znovu přemýšlet. A to jak jsem se vlastně uzavřel v tom roce 2016 na tom prvním semináři s tím GLANem, tak to se zase trošku otevřelo a trošku mě to posunulo dál. Prostě – začal jsem k tomu být zase trošku víc otevřený. Začal si jako víc všimnout těch věcí, právě toho strukturálního rasismu. Nemůžu říct, že mi to otevřelo oči, ale rozhodně mě to donutilo otevřít nějaký věci, který jsem myslel, že jsou ve mně zavřené, že se jima nemusím zabývat. A byla to hlavně ta konfrontace s tím, a já teď kon říknu do uvozovek „německým přístupem,“ protože Němci jsou v tomhle hrozně dál. Nebo nevím jestli dál nebo blíž, ale jsou v tom jinde. Úplně totálně jinde. Protože ta jejich zkušenost s tím rasismem je mnohem víc formovaná tou koloniální zkušeností a postkolonialismem než tady. (..) Tak to je můj příběh.

T: Zdá se, že to s sebou přináší řadu konfliktů.

(33:17)

R: To byl konflikt v rámci jedné skupiny lidí, se kterými nebudu muset v budoucnosti komunikovat. Takže v tomhle jsem úplně klidnej. Kde se ale otevřel úplně velký prostor, je nějaký prostor pro reflexi GLENU, pro mě od té doby mám velký problém s GLENem jako takovým a říkám si, jestli to není vyhazování velkého objemu financí do vzduchu. Takže to je jako první věc, co mi to přineslo. Skepse vůči tomu. A druhá věc, co mi to přineslo, což pro mě nebylo zjevný do té doby, než jsem byl tutor – jak je odlišná zkušenost s rasismem na celém světě. Je to slovo, je to pojem, který v různých kontextech naplněnej různěma kontextama, různěma významama atd., jak je strašně tricky to jakkoliv učit globálně. I když chceš mluvit o strukturálním rasismu, tak je úplněj nesmysl nastoupit před lidi ze střední Evropy, který koloniální minulost nemaj a sami byli utiskovaný velkýma národama, což je třeba případ Český republiky, a když před tebou předstoupí člověk, je černej, má očividně nějaký africký předky, a řekne ti: „Ty jseš rasista, jseš vinej tím, že jsi mého prapradědu odtáh z Afriky na vlněný plantáže do Severní Ameriky.“ Tak prostě tohle fakt nefunguje. Pro lidi, který, já jsem prostě stejně starej jako svoboda v tadyté zemi. My jsme tu svobodu dobyli a předtím jsme byli jenom v područí velkých národů. To je náš úděl. Takže i tohle pro mě otevřelo nějaký prostor pro přemýšlení a vzhledem k tomu, že se nechci v tomhle dál angažovat, a nechci být na tomhle poli inovátor, protože vim, jak velkému zvířeti čelím – neporazitelnému. Ale vlastně mě zajímá ta diskuse právě o tom, zejména v té aplikační vrstvě, ale i tak by mě bavilo zajít si s těma lidma na pivo a říct jim tohle. Že to není tak jednoduchý, jak to vypadá na první pohled.

(36:23)

T: Co pro tebe teda critical whiteness je?

R: Co je pro mě critical whiteness? Pro mě je to asi zkušenost, kterou už mám spojenou s GLENem. A je

to pro mě konstatní problém v tý uchopitelnosti. Kdybych stál před úkolem někomu to zprostředkovat, tak nevim, kde začít. Jako že jsem před tím úkolem stál, myslel jsem si že to bude hračka... A není.

T: A když přejdu k českému kontextu? Jak vnímáš nakládání s rasismem v Český republice?

R: No jak jsem řek. Tady my pod pojmem rasismus, když vezmeš rasismus jako pojem, jako slovo, tak ho typickej Čech vyplňuje úplně jinejma významama. Já jsem třeba ve svý diplomce de facto bojoval proti rasistickému determinismu v případě slovenskejch Romů. V případě jejich vrozenýho hudebního talentu. A kdybych tohle třeba řekl na GLANu, tak to je úplně irrelevantní. „Co? Nějakej hudební talent nějakejch Romů? Co to meleš? To není žádný rasismus.“ (..) Zrovna tady v tom kontextu, a zrovna dneska ten pojem rasismus dostává úplně jiný konotace než (..) třeba v tom kontextu západním. Když pak sleduješ dlouhodobě to, co se děje třeba v Americe nebo i to co se děje třeba v Německu, tak je to nějak zaškatalkovaný tím pojmem novej rasismus nebo strukturální rasismus. **(40:09)** Ale tady my s tím nemáme zkušenosti. Absolutně ne. A ještě, jak jsem mluvil o tom, že jsem umocnění tím, že my jsme vlastně byli taky svým způsobem kolonizovaný, akorát jsme nebyli prostě braný na plantáže, ale bylo to prostě o politickým vlivu, tak pro nás je to strašně blbě přeložitelný koncept tohle. My jsem taky vlastně důsledek nějakýho strukturálního využívání velkýma národama. Jako do dneška. Se tím taky jako. Vidiš to prostě na tý ekonomice, na mindsetu lidí, který hází do volebních urn ty lístky, který tam hází, protože my jsme pořád v tom, jako kdyby si to Stalin tenkrát rozdělil trochu jinak, tak lidi v dnešní době definitivně nevolí toho, koho volí v Český republice. To je prostě důsledek toho opresu. Takže pro nás je to hrozně blbě, pro nás, pro obyvatele Český republiky, je to strašně obtížně přeložitelný.

T: A jaký kompetence myslíš, že by třeba měl mít pracovník, kterej pracuje třeba s lidma barvy pleti a nebo školitel antirasismu.

R: Koho myslíš lidma barvy pleti? Jsou Romové lidé jiný barvy pleti?

T: ((odpověď neverbálně))

R: Dobře. Jaký kompetence by měl mít, jo?

T: A jestli by třeba měl mít kompetence kritický reflexe svýho bělošství. Nebo jestli to může mít naopak víc rizik než přínosů.

(41:52)

R: Sugestivní otázka trošku. ((oba smích)) Tak postupně, jo? Já si třeba myslim, že sociální pracovník v našem kontextu nebojuje a priori proti strukturálnímu rasismu. To tak prostě je. (..) Nebo jinak, dám tomu ještě lepší pojem. Nebojuje proti postkoloniálnímu uspořádání světa. U nás. U nás člověk, kterej jde do brněnskýho Bronxu dělat sociální práci s Romama, tak je úplně disconnected od nějakýho postkoloniálního uspořádání světa. Tohle nemá s kolonialismem vůbec nic společnýho. Takže v tomhle si myslim, že je kritický bělošství úplně koncept vedle. A jestli to má smysl? Možná... (..) Já si myslim, že ne. Já si vlastně myslim, že to je vyplňování nějaký mentální capacity něčím, co ty vlastně nepoužiješ v tom terénu. Prostě – sociální pracovníci jsou hrozný borci, který potřebujou vědět, jednak jako mít nějaký kulturní a politický background toho etnika nebo skupiny s kterou pracujou, to je prostě mnohem důležitější než mít nějakej abstraktní pojem o koloniálním nebo postkoloniálním uspořádání světa. A musí se v tom zlepšovat. Podle mě je úplně zbytečný, aby reflektoval svoje bělošství. Tady vlastně je důležitá věc, že pro mě ten pojem critical whiteness je ultimátně propojenej s kolonialismem, s postkolonialismem. Pro mě to úplně postrádá smysl, kdybys to měla překládat do kontextu etnickej Čech a etnickej Rom. Nefunguje to. Postrádá to smysl.

((delší pauza))

(44:42)

T: Jestli to chápu, koncept ti nepřijde moc použitelný v Čechách.

R: ((verbání souhlas))

T: (...) A v tom procesu ti nikdo neposkytl nějaký argument, který by odpověděl na tvé pochybnosti? Myslim – že to není tak úplně platný na obyvatele střední Evropy? To tam nebylo?

R: Ne. Krátká odpověď je „ne“.

T: ((smích))

R: Delší odpověď by byla. (...) Ne. Respektive takhle. Já jsem se o to fakt snažil, protože mi to hodně chybělo jako participantovi. Takže jsem tuhle možnost pak poskytl těm svým svěřencům v tý tutorial group. Protože jsem úplně (...) už z tý zkušenosti jako participanta věděl, jak vnímají lidi ze střední a východní Evropy, jak odlišně vnímají tadytu, a je to to osouzení z toho, že my jsme ty zlí, co poslali na ty bavlněné plantáže ty... (...) Jakoby jasně. My jsme součástí té struktury, toho strukturálního kolosu, a my bysme se svým způsobem měli cítit vinni, a reflektovat tu pozici, ale nikdo nebral v potaz to, že každý potřebujeme jiný prostor na to to zprocesovat. A hlavně jinou metodu. Když prostě přijde někdo barvy pleti a začne tě prcat za to, že tvůj děda vozil otroky do Ameriky, tak na to nepřistupuješ jako na argument. Bych řek. No, takže neposkyt. Myslim si, že GLEN má v tomhle velký, velký, velký nedostatky a rezervy, protože je german-oriented. Je tam velká převaha nějakého toho německého diskurzu, a vidíš to na těch participantech, že když se ty lidi sejdou, tak ty lidi z Německa, ještě ty lidi který jsou třeba z humanitních fakult, tak jsou mnohem dál. Ty tam nemají co reflektovat. Ty to prostě všechno znáš. Kdežto pak lidi třeba (...) Polsko, Česko, Slovensko, i ty lidi z Pobaltí, tak jsou prostě.. nechytají se, no.

T: Dovedeš si nějak představit, že by ten koncept kritického bělošství mohl zohlednit specifika střední Evropy tak, aby to dávalo smysl naší zkušenosti? A jak by to mohlo vypadat?

R: ((nepochopení otázky))

T: Jestli může být critical whiteness upravený na kontext střední, východní, spíš v tom politickém smyslu východní Evropy, aby to fungovalo.

R: Aby to fungovalo? To znamená, kdybych třeba byl metodik, kterej má za úkol napsat critical whiteness příručku, jak bych to udělal, aby to fungovalo? No, to je zajímavý.

T: Ano.

R: No, to zásadní pojítko je v tý barvě pleti a další pojítko (...) Hm.. (...) Těžká otázka. Dáváš samý těžký otázky. Já si myslím, že nějaká cesta je vlastně (...) v tý jedné identifikaci v širším kontextu, to znamená, že my nejsme jen obyvatele Český republiky, ale že my jsme bílý Evropani, což je strašně důležitá věc. Akorát se na to musí jít pomalu, protože (...) nebo mnohem větší oklikou, než na to šli na nás na GLENU, na nás – lidi z východní Evropy, protože jsou tam fakt nějaký boudaries, ke komu se identifikuješ. (...) Hodně lidem se nedaří identifikovat dál než za hranice svého města. Teď hrozně jede ten postnacionalismus, nebo nověj nacionalismus, že se lidi hrozně identifikují jako národ. Ale identifikovat se s Evropou je strašně komplikovaný. Takže přijmout zodpovědnost za nějaký neduhy, hříchy, co udělala Evropa, je prostě těžký. Je to hrozně podobný tomu, že bys měla přesvědčit obyčejného člověka o tom, že se podílí na globálním oteplování. Ten vliv toho jedince je strašně mizivej a malej. Ale je tam. Protože jedinec dá k jedinci, dá dva, až najednou je z toho nějaký masovej efekt. Takže asi ta největší challenge je v nějaký pseudoidentifikaci člověka z český kotliny s kolonialismem. A ono nejde říct, že tam není. Ono samozřejmě, že tam je. (...) Jako to najdeš, když to budeš chtít, tak to racionalizuješ a předáš to těm lidem. Jen to chce úplně jinou cestu, než dělá třeba ten GLEN, si myslím. Ono je hrozně zajímavý, že ony jsou tam dva druhy diskontinuit v našem případě. První ta diskontinuita je časová. Ta se týká všech. Když dneska potkáš mladýho Němce, kterému je od 20 do 30 let, to znamená člověka, kterej nikdy nemohl bejt zainteresovanej do holokaustu, tak oni stejně mají problém o tom mluvit. Což je prostě daný nějakou výchovou, nějakou

reflexí, nevím, čím je to daný, ale Němci maj problém, nebo ne problém, jak to říct. Pořád se cítí, buď je tam diskontinuita časová, pořád se cítí být zodpovědní za holokaust. A je otázka, proč to tam je. A proč my třeba nemáme nevím, zodpovědnost, nebo my se necítíme bejt viní za odsun Němců třeba, nebo takhle. Ale to je otázka sama o sobě. Takže to je první diskontinuita. A ta druhá je v tom našem případě fakt jako geografická. Takže pro nás je ten problém critical whiteness, kterej je v tom pojetí spojenej s tím kolonialismem, tak je úplně odstříhnutej takhle z těch dvou stran – i z toho časovýho, i z toho toho. Takže ta challenge pro toho metodika, kterej by to chtěl zprostředkovat, je právě nalézt tu kontinuitu a propojit ty lidi s tím glóblem. Ono je to potřeba. To je přesně efekt třeba i toho globálního oteplování. To je úplně ta samá věc. Ale je to těžký. Je to challenge. Nejsm metodik ani jednoho, takže nevím, jak bych to dělal. Ale takhle bych viděl ty obecný problémy.

T: Je ještě něco, co bys k tomu rád řekl, něco co tě během rozhovorur napadlo a úplně na to nebyl prostor?

R: (..) Asi ani ne, už mluvím hrozně dlouho.

T: Tak děkuju moc.

Příloha 10 – Transkripce rozhovoru 9

Protokol pro přepis rozhovorů

Tazatel (iniciály): TR

Datum rozhovoru: 7. 7 2017

Stopáž rozhovoru: 36:12

Místo rozhovoru: Praha – u Hlavního nádraží

Číslo respondenta: 9

T: Já bych se ráda zeptala, jaká je tvoje zkušenost s Critical Whiteness?

R: Jo. Ehm, moje zkušenost s Critical Whiteness je (...) jeden malý zážitek z kurzu, plus možná nějaké čtení a (...) třeba dvou článků o tom. Takže mám základní povědomí o tomhle konceptu a přijde mi podnětný a důležitý a ((dlouhá pauza)) takže to je moje zkušenost. Přijde mi to jako důležité uvažování. Zároveň mi nepřijde jako jediný směr uvažování o rasismu, to vůbec.

T: A co myslíš těmi ostatními směry?

R: No ((dlouhá pauza)) ((provozní přestávka-podávání čaje)) **(04:24)** Tak já úplně, než tady začnu rozvádět nějaký teorie rasismu a tak, spíš mi přijde vlastně důležité (...) na co se zaměřuješ. A já si myslím, že jsou tam ještě pro mě v tématu rasismu jsou vlastně ještě zajímavější a hlubší věci, (...) než jenom cw. Protože (...) různé věci, který se pro mě hodně rovnají rasismu, jsem zažil i (...) v jinejch zemích, mezi lidmi, kteří nebyli bílí a tak dále. Takže, podle mě ten rasismus je jenom nějaká svrchní vrstva, která je strašně důležitá historicky, strašně jako palčivěj problém a tak dál a to bělošství je v ní centrálním, ale jsou tam ještě nějaký hlubší věci, který jsou pro mě ještě zajímavější, než jenom tohleto bílej, barevnej a tak.

T: A ty věci, to je třeba co?

R: Tak ty věci, to je třeba (...) dořádám kontext, já jsem třeba strávil dva roky v Indii, která vlastně funguje nějakým jako kastovním řádem, je tam kastovní systém, to znamená, že vlastně příslušníci tady téhle společnosti, (...) tak vlastně (...) se zajímavým způsobem dokáží jako diskriminovat na základě (...) toho, v jakém prostředí se člověk narodí, ale i toho, jakou má barvu kůže, jaké má odstíny kůže. (...) Takže není to nutně jenom o té bílé. Ale samozřejmě, že historicky, hlavně z našeho evropocentrického pohledu, je prostě to naše bělošství to jádro často. Jenom bych byl nerad, kdyby celá ta debata byla jenom o tadytomhle.

T: Když se vrátíme ke kritickému bělošství tak, jak ty to obecně vnímáš, jak na to pohlížíš?

R: Jo, (...) pohlížím na to jako na rozhodně dobry koncept, který patří do kritického myšlení, které bych chtěl, aby se vlastně (...) rozvíjelo nejenom na školách, ale v celé společnosti. Takže pohlížím na to jako na věc, která je v zásadě super a je dobré si jí uvědomit. (...) Pak je pro mě velká otázka, jak se používá pedagogicky, (...) to znamená že, (...) jaká je ta moje zpráva, kterou tím chci říct. To znamená, myslím, že to může být velmi jako silný nástroj, když vlastně chceme mluvit o rasismu a důsledcích jeho. A myslím, (...) že to může být občas nešťastný nástroj, když třeba dojde k takovému (...) až jako sebeobviňování nebo nějaký vyvolávání frustrací v bílých lidech za to, že jsou bílí a tak dál. Takže je to pro mě vlastně dost dobrý nástroj, dobrý přístup, který lze použít různými cestami a zažil jsem dobrý, podařený a některý který mě moc jako neoslovily.

(08:05)

T: Mohl bys ještě říct víc o tom způsobu, že nějaký byl dobrý a nějaký tě úplně neoslovil, v čem to bylo?

R: Jo, (...) tak pro mě vlastně kritické, kritické bělošství je (...) dobrý přístup k tomu, když se chceme dívat prostě na vztahy mezi lidmi, interkulturní, ten rasismus a tak dál. Je to strašně důležité, se tomu věnovat, uvědomit si to a přemýšlet o tom. (...) A skrze tadyten přístup jít někam dál, k nějakým akcím a nebo postojům. To znamená, že to může být velmi dobře použitelné pro tady tohle, pro nějaké, formulování

postojů, uvědomění, reflektovat se z toho člověk učí, případně, to, jak chce jako jednat dál ve svym životě. (..) Pak třeba někde v jiných kontextech, ne úplně tady v tomhle kurzu, ale vlastně se občas setkám s (..) nebo setkal jsem se s případy, kdy vlastně to kritické bělošství je vlastně celá ta, (..) celé to sdělení. To znamená, když to trochu přeženu, že se máme stydět za to, že jsme bílí, nebo vidět tam tu vinu té naší jako (..) prostě těch bělochů. (.) Kterou samozřejmě jako já nepopírám, že tam je historicky, akorát si nemyslím, že cílem té jakoby, (..) pedagogickým toho dnešního světa a společnosti je vlastně vyvolat tuhle frustraci nebo tam vidět tu vinu a nebo vlastně (..) jako nejít za to, nejít dál. Prostě pro mě to je prostředek, ne úplně cíl toho. (..) Takže pro mě by to nemělo být, jako že to končí tam, že jsme neuvěřitelně kritičtí k tomu a ne smutní z toho jak to bylo nebo jak to je, ale spíš pro mě by to měl být prostředek k nějakému uvědomění, (..) zpracování si toho vyrovnání se s tím a zaujmutí postojů a nějakých jako dalších akcí. Teďka mluvím jako obecně, ale jsou to dva nějaké extrém. Jeden se mi líbí a druhý se mi moc nelíbí.

T: A jaká to pro tebe byla zkušenost, ten seminář, co ti to přineslo nebo otevřelo?

R: Pro mě (..) to byla dobrá zkušenost, protože, (..) když jsem právě byl v různých zemích světa, které třeba, (..) kde úplně nežijí běloši. S tím, že v té jedné zemi jsem strávil dva roky a v jiných třeba kratší dobu. Tak jsem si hmatatelně uvědomoval nějaké privilegium, které mám (..) a zrovna tenhle kurz nebo přístup mi ho ještě trochu víc popsal, což si myslím, že je hodnotný, to pojmenování a popsání. (..) Takže ten kurz pro mě nebyl úplně zásadní, ale jako fajn, jako že se pojmenovaly nějaké věci, které vlastně jako pro mě fungovaly, protože jsem si je dokázal spojit s tou mou zkušeností. (..) Nevím, jak by to mohlo fungovat pro jiné lidi, kteří třeba (..) to mají jinak. Ale (..) v zásadě jako, v zásadě dobrý. Ale nijak asi neměnil moje postoje nebo názory. Ty jsem si budoval v té zkušenosti. Ten kurz to pomohl jenom nějak nazvat. ((dlouhá pauza)) Jo a ještě jedna věc, jakoby metodicky, protože vlatně se věnuju občas, tomu lektorování, tak ten kurz má pro mě zajímavý prvky pedagogicky. (.) Který bych použil třeba jinak, ale dají se použít v nějaký mojí práci. Takže ten kurz mi dal tyhle dvě věci. Pojmenování mých věcí plus nějaký trochu nástroje, jak s tím pracovat.

(12:59)

T: A na základě tvojí zkušenosti, jakým způsobem ti přijde ideální adresovat rasismus, třeba na školách.

R: Ty jo, (..) to je hodně velká otázka, na kterou by se třeba dala dělat diplomka nebo dizertace. Hm (..) jo, (..) pro mě strašně záleží na tom, jestli se rozhodnu adresovat rasismus a nebo třeba něco jinýho. A to znamená, jestli mi vadí, že prostě nějakému romskému děcku se někdo posmívá a nebo jestli mi taky vadí, že bílýho kluka, kterému odstávají uši někdo mlátí. Protože vlastně (..) můžu se na to dívat optikou tý barvy kůže, nebo se na to můžu dívat optikou optikou, nějaký prostě jako, když to řeknu akademickým pojmem, tak nějakým paradigmatem dominance, to znamená že někdo dominuje nad někým jiným. Ať už je to prostě outsider, nebo je to někdo slabší, nebo je to někdo, kdo je Rom, nebo kdo je Vietnamec, nebo kdo je prostě jinej. A mě primárně úplně asi teďka nepříjde nejlepší to spojovat s barvou kůže, ale spíš s těmi vzorci, že prostě někdo vystupuje proti někomu druhému, kdo je v tu chvíli slabší, tak nějak. Ale ta otázka byla na ten rasismus, tak přijde mi, že spoustu práce se dá udělat a dílčí a nejsem si úplně jistý, jestli multikulturní výchova to dělá a vlastně si to, nevím, protože to by chtělo asi se podívat na nějaký i výzkumy, změny postojů, fakt nevím, myslím, si že tak může fungovat trochu jinak, že nemusí úplně (..) asi pro mě základní otázkou je jako, čeho chci dosáhnout, jestli chci (..) Teď jsem se do toho trochu zamotal. Když ta otázka byla, jak adresovat rasismus na školách. No (..) tak podle mě prostě že jo, tak jako je potřeba pracovat s učiteli, je potřeba pracovat s minoritou, majoritou a jejich rodiči, prostě tady s tím vším, jinak je to (..) prostě to nemusí být funkční. Když vynechám vlastně někoho z těch čtyř skupin, tak to nemusí fungovat. Teďka si tak trochu vymyslím jo, ale přijde mi, když jsme pracovali s nějakýma školama, tak ty učitelé byli sami tak trochu v pasti a vlastně to nedělali úplně přesvědčivě, takže přijde mi tam dost jako silná role toho učitele, který to dělá, má to nějak zvnitřněný, nebojí se toho. A pak pochopitelně, pracovat s těma dětma a pak myslím jenom že je strašně, na to jsme naráželi často v jiných pracích, že ty názory dětí se vytváří

doma, ne úplně ve třídě. No, takže je vlastně potřeba pracovat s rodiči :) Když dítě slyší něco od učitelky, ale doma slyší něco jiného, tak si nemyslím, že je tam úplně velká šance. No (...) pak mi přijde, minulý týden, mi přijde myšlenka, je to konkrétní návrh. My vlastně jsme si řekli minulý týden, že by bylo úplně super udělat, (...) ne tak úplně jít na nějakou školu s nějakým workshopem, což je prostě model, kterej má svoje omezení. Ale udělat třeba něco jako kroužek. (...) Jakože školní kroužek po škole na hodinu, hodinu a půl kterej se nějak jako, (...) jakoby říct, co se tam může dít a rodiče si pak můžou rozhodnout, že vedle fotbalu, houslí nebo tak, můžou svoje dítě přihlásit na půl roku na jeden takovej kroužek. Jo nazvat ho nenásilná komunikace by se mi líbilo, možná ještě nazvat ho trochu jinak. Nějak, aby to lákalo i ty děti i rodiče, (...) aby je tam nechali chodit. A myslím, že tohle může trochu přispět tý kultuře na tý škole. **(19:08)** (...) A sám pro sebe mám obrovskou otázku, jestli ta multikulturní výchova funguje, protože mám trochu pochyby. Myslím si, že pro takové ty už přesvědčené to funguje a pro takové ty nepřesvědčené to jako nefunguje. To je nějakej můj nepoučený názor.

T: Myslíš si, že Critical Whiteness může být přínosný pro náš kontext nebo jsou zde rizika? Ať už pro sociální pracovníky, kteří pracují s lidmi barvy pleti, nebo pro lektory, učitele.

R: Tak pro mě to jako platné je. (...) V kontextu, že tady prostě je nějaký velký počet, že jo, lidí jiný barvy kůže, nějaká prostě minorita, takže myslím, že ten koncept platný je. Rozhodně pro sociální pracovníky, pro, i ty naše školy, které mají být inkluzivní a jaká vidím rizika, (...) jako vlastně v mym ideálním světě bych adresoval spíš jako kořen toho problému, ne tu podobu, kterou je rasismus. Vedle rasismu, si myslím že mám pět srovnatelných věcí které si myslím, že jsou problématický.

T: Jaký?

R: To sem patří? Jo, tak já si myslím, že (...) vedle, tak ten rasismus je velký problém, protože na základě něho se prostě lidi soudí, zabíjí, ubližují a tak dál nebo diskriminují. A myslím, že, že jo, to je jeden směr uvažování, ale stejně tak by se dalo bavit jako o, že jo, těch dvou pohlavích nebo kolika. Stejně tak by se dalo bavit o kapitalismu :), kterej si myslím, že vlastně úplně stejně má být právo vedle toho rasismu, jo, že vytváří nějaký vztahy ve společnosti. Pak by se dalo bavit o, dobře, když jdu do hodně radikálních vod, tak se můžem bavit o, (...) jako zproblematizovat, co to je vlastně národ, že jo. Protože národ je nějaká myšlenka z Francie, docela nedávno vynalezená a možná si pojdme říct, kolik toho způsobila dobrého a kolik toho způsobila špatného. Takže mám nějaké jako pár dalších témat, které jsou pro mě důležité skoro stejně jako ten rasismus. Takže, tak a zase unikám otázce že? Jo (...) vlastně tyhle problémy mají podle mě stejnej kořen, kterej se blbě nazývá a blbě se o něm mluví a blbě se s ním pracuje, a proto se vybíraj tyhle problémy. A (...) dá se s nima pracovat vždycky hodně blbě nebo třeba dobře, takže tak. (...) Určitě je platný, určitě (...), teď jsem začal mluvit o svém ideálním světě, takže zpátky z něj. Critical Whiteness podle mě je platný koncept a hodí se prostě podle mě i na školy, protože ten svět se prostě (...) dneska nějakým způsobem, (...) nejsme prostě kotlina, kde, kde se nic, (...) nejsme odříznutí od světa. Takže podle mě to patří rozhodně sem. Myslím, že pro hodně lidí, jako Čechů to bude, (...) to je to riziko, něco úplně bizarního. Třeba vlastně v těch zemích, které byly kolonizátory, nejčastěji Anglie nebo Francie, a v té Anglii to je ještě silnější, tak Critical Whiteness je, jako ne, že by byla, ale je v povědomí lidí. To znamená, že znám lidi z Anglie, kteří vnímají nějak jakoby tadyten svůj historický úděl a tu souvislost, protože prostě kolonizovali, celý svět. A Francouzi do jisté míry taky a (...) jako zas Němci si vyčítají jiné věci a tak dál. Ale myslím, že v té české společnosti, tak je to něco hodně ještě bizarního pro lidi. To je asi to riziko, že to nebude úplně chápáno no. Tady prostě nemáme čtyři miliony Maročanů nebo Alžíránů nebo šest a půl milionu Pákistánců a Asiatů a Afričanů a tak dál.

T: Já vim, že je to těžká otázka od stolu, ale máš nějakou představu, jak by Critical Whiteness mohl být aplikovaný?

R: Critical Whiteness, v Čechách?

T: Ano.

R: Jo, no. (...) Myslím, že by to. Takhle (...) tak jedna věc je přemýšlet v reálných strukturách a druhá věc je přemýšlet na rovině snů. Že jo tak, je tady nějaká koncepce občanského vzdělávání, které garantuje ministr pro lidská práva, pod Úřadem vlády, teďka je to Chvojka a to jsou nějaký oficiální struktury, kam se to dá dostat jako téma například. A když to teda bude téma, tak by mě přišlo škoda ho vlastně redukovat na ty školy a na ty (...) na ty. Mě by třeba přišlo dobrý, kdyby se to aplikovalo (...) třeba na policejní sbory, kdyby vlastně s tím začali pracovat lidé, kteří jsou třeba v častém kontaktu s Romy nebo Vietnamci. A (...) kdyby to, jo, podle mě by se z toho dalo udělat klidně průřezové téma. Tak by to bylo podle mě jako klidně ideální, jak jsou vlastně rámcově vzdělávací plány průřezová témata, tak by z tohodle (...) (.) No jo, ale já pořád říkám z tohodle, přitom s tím nejsem spokojenej, takže ((dlouhá pauza)). Jo (...) přijde mi, že by to bylo prostě potřeba jakoby podrobit zkoumání, a to, že teď vzniká koncepce občanského vzdělávání, tak já třeba nevím, jestli by ta Critical Whiteness tam byla přijatá nebo ne. Za mě by tam být klidně mohla, byť jí nepovažuji za to hlavní, za to nejdůležitější. A tak, jak by se dala aplikovat, tak (...) já bych ji vlastně aplikoval úplně jinak, než to oni dělají no, to je ten problém.

T: No a jak?

R: (...) Jo, ale každopádně ta myšlenka třeba těch policajtů mi přijde (...) jako že (27:57), skoro ještě důležitější, než v těch školách. (...) Jak no, ((dlouhá pauza)) No, ale copak jako chceš ty od té myšlenky. Co od ní chceš aby vlastně způsobila. Chceš, aby česká společnost byla méně xenofobní? Nebo co je ten cíl. Protože chci jiný věci, než chce Critical Whiteness a to je ten problém.

T: Ta práce je zaměřená na využití Critical Whiteness pro sociální pracovníky, pracovnice a školitele, teda ve vzdělávání a v sociální práci. Protože oni přichází do kontaktu s lidma barvy pleti a je tam prostor i pro diskriminaci. Takže ta otázka je zaměřená na užití v sociální a vzdělávací oblasti.

R: Jo, (...) tak tam vidím právě jedno riziko. Protože mi přijde, že (...) hodně sociálních pracovníků nebo těhle lidí, tak jsou, že jo, jsou buď sociální pracovníci, nebo antropologové nebo dělají sociologii a myslím si, že je potřeba rozseknout křížovatku. Že fakt (...) je podle mě křížovatka, kterou je potřeba zvolit v téhle situaci a to, jestli já chci zvolit, a to jestli já chci vlastně adresovat tu skupinu lidí, na základě toho, že (...) barvy kůže anebo tu skupinu adresovat na základě toho, že jsou v nějaký situaci životní a (...) pro mě jsou to úplně odlišný věci. ((provozní komunikace))

T: A když vezmeme opravdu jednoduše, přízemní výsek, když přemýšlím nad prvním krokem, jestli by sociální pracovníci nebo školitelé, oni sami jako lidi měli kriticky reflektovat své bělošství.

R: Určitě, určitě. Takže pojďme na (...) jednodušší rovinu, myslím si, že ano, myslím si, že to může být strašně dobrý pro ně a myslím, že by to měli mít jako v rámci své přípravy, toho vzdělání. (...) Aby se mohli pro tohle zečtivět, aby si mohli zreflektovat svoje bělošství. :) Zase jsme na zemi, super. (...) Tam nevidím žádný problém, to bych určitě udělal. Jenom pak bude super, protože ten sociální pracovník vstupuje občas do interakce se samosprávou nebo třeba s policií nebo tak, takže jde o to, aby i oni měli ideálně to (...) tu chuť toho. Aby on nebyl jedinej zečtlivělej na tyhle věci (34:37) (...) Zaměstnanci úřadu práce, to je taky docela dobrá skupina, místní zaměstnavatelé, někteří, (...) samospráva, policajti, lidi z OSPODu. (...) Jo, takže odpověď je určitě ano.

T: Napadá tě něco, co nebylo řečeno?

R: No, (...) napadá mě, že vlastně o dost nosnější, než téma Critical Whiteness mi přijde téma privilegia. To je vlastně pro mě o dost nosnější a chtěl bych o tom klidně sám dělat kurz, ne jenom o Critical Whiteness. Nic proti ní, protože vlastně to téma privilegia je Critical Whiteness a ještě další věci. (...) Takže vlastně mi tam teďka zní víc to téma privilegium – co to je, jak to vypadá, jak to vlastně zjistíme, že to vypadá. Jo, někdy je to ta barva kůže, ale někdy ne. Ten základ je přenositelný podle mě.

T: Jo, děkuju moc.

**Posudek vedoucí diplomové práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studentky: Bc. Tereza Ryšavá

Obor studia: Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii

Název práce: Critical Whiteness a možné přínosy pro prevenci rasismu v Čechách

Vedoucí práce: PhDr. Magdalena Koťová, Ph.D.

Technické parametry práce:

Počet stránek textu (bez příloh): 80

Počet stránek příloh: 46

Počet titulů v seznamu literatury: 59

0**	1	2	3	4
-----	---	---	---	---

Výběr tématu

Závažnost tématu

	X			
--	---	--	--	--

Oborová přílehlavost tématu

	X	X		
--	---	---	--	--

Originalita tématu a jeho zpracování

	X			
--	---	--	--	--

Formální zpracování

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

	X			
--	---	--	--	--

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

	X			
--	---	--	--	--

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

	X			
--	---	--	--	--

Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

	X			
--	---	--	--	--

Využití výzkumných empirických metod

	X			
--	---	--	--	--

Využití praktických zkušeností

	X			
--	---	--	--	--

Obsahová kritéria a přínos práce

Přístup autora k řešené problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

	X			
--	---	--	--	--

Naplnění cílů práce

	X			
--	---	--	--	--

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

	X			
--	---	--	--	--

** 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěl/a

Návaznost kapitol a subkapitol

	X			
--	---	--	--	--

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost výsledků v praxi

	X	X		
--	---	---	--	--

Vhodnost prezentace závěrů práce (publikace, referáty, apod.)

--	--	--	--	--

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

Jaké přínosy CW spatřuje autorka v rámci oboru sociální práce?

Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky):

Autorka se v textu diplomové práce zabývá zajímavým tématem tzv. Critical Whiteness Studies, jež jsou v českém kontextu stále poměrně neznámými. V teoretické části práce předkládá autorka historii disciplíny a zabývá se vymežováním určitých klíčových pojmů. Zabývá se pozicí tzv. bílých v tzv. rasistické kultuře. Zabývá se Critical Whiteness v českém prostředí a významem CW v českém odborném kontextu. V empirické části textu předkládá autorka kvalitativní výzkumnou sondu zaměřenou na možnosti využití CW v českém prostředí (a to z pohledu účastníků školení CW). 9 polostrukturovaných rozhovorů je zpracováno za pomoci tematické analýzy.

Téma, které autorka zvolila, považuji za velmi aktuální a zajímavé. Oceňuji její nadšení pro věc i schopnost kritické reflexe předkládaných teorií. Práce je vypracována pečlivě, autorka se evidentně velmi snažila předložit kvalitní text a často konzultovala. Byla schopna zpracovat větší množství zahraničních textů a krom kvalitní teoretické části adekvátně zpracovat i poměrně obsáhlou empirickou sondu. Práce je psána sofistikovaným jazykem, nicméně zůstává čtivou.

Diplomovou práci Terezy Ryšavé považuji za kvalitní odborný text, který může být přínosný v rámci nejrůznějších vědních oborů i praktických disciplín (tedy i sociální práce či sociologie), zejména tím, že poměrně komplexně zpracovává téma v zahraničí již etablovaného oboru. Právě tuto "nadoborovost" považuji za klad. Za vlastní chybu považuji to, že jsem autorku nepříměla zařadit do textu širší doslovný popis možností aplikace tématu v rámci oboru sociální práce (text však obsahuje subkapitolu týkající se kritické sociální práce).

Diplomovou práci však přesto považuji za velmi kvalitní a doporučuji ji k obhajobě.

Doporučení k obhajobě: doporučuji

Navrhovaná klasifikace: výborně

Datum, podpis: 7.9. 2017

Mgr. Magdalena Koťová, Ph.D.

**Posudek vedoucího/opponenta bakalářské/diplomové práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studenta/-tky: Bc. Tereza Ryšavá

Obor studia: Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii

Název práce: Critical Whiteness a možné přínosy pro prevenci rasismu v Čechách

Vedoucí/oponent* práce: doc. PaedDr. Slavomír LACA, PhD.

Technické parametry práce:

Počet stránek textu (bez příloh): 99

Počet stránek příloh: 46

Počet titulů v seznamu literatury: 83

0**	1	2	3	4
-----	---	---	---	---

Výběr tématu

Závažnost tématu

	x			
--	---	--	--	--

Oborová přílehlavost tématu

			x	
--	--	--	---	--

Originalita tématu a jeho zpracování

	x			
--	---	--	--	--

Formální zpracování

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

		x		
--	--	---	--	--

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

			x	
--	--	--	---	--

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

		x		
--	--	---	--	--

Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

		x		
--	--	---	--	--

Využití výzkumných empirických metod

		x		
--	--	---	--	--

Využití praktických zkušeností

--	--	--	--	--

Obsahová kritéria a přínos práce

Přístup autora k řešené problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

--	--	--	--	--

Naplnění cílů práce

			x	
--	--	--	---	--

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

			x	
--	--	--	---	--

Návaznost kapitol a subkapitol

			x	
--	--	--	---	--

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost výsledků v praxi

		x		
--	--	---	--	--

*

** 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěla

Vhodnosť prezentácie záverů práce
(publikácie, referáty, apod.)

		x		
--	--	---	--	--

Otázky a námety k diskusi při obhajobě:

Aké sú konkrétne odporúčania pre prax vychádzajú z Vašej výskumnej časti práce pre sociálnu prácu a sociálnych pracovníkov, ktorý sa venujú tejto problematike?
Ďalšie otázky sú v posudku.

Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky):

Diplomantka Tereza Ryšavá sa zaoberá vo svojej práci Critical Whiteness a možné prínosy pro prevenci rasismu v Čechách. Štruktúra práce je dobrá rozdelená na jednotlivé kapitoly a podkapitoly. V úvode autorka charakterizuje problematiku, ktorú rozoberá v jednotlivých kapitolách, taktiež si vytýčila cieľ svojej diplomovej práce. Autorka pri písaní použila adekvátnu literatúru, ktorú uvádza v zozname bibliografických odkazov (autorka použila nielen ČR literatúru ale aj zahraničné publikácie, k tejto problematike). Záver práce je ukončený prílohou.

Predkladaná diplomová práca sa člení na teoretickú a empirickú časť. V rámci teoretickej časti práce diplomantka opisuje pohľad na zvolenú problematiku v rámci základnej terminológie (Critical Whiteness Studies, stereotyp, rasa, rasizmus a iné). Praktickú časť tvorí posledná kapitola. Autorka použila metódu pološtruktúrovaného rozhovoru, kde si stanovili jednotlivé výskumné otázky. Kladne hodnotím, empirickú časť práce ako ju autorka spracovala.

Moje výhrady sú: V teoretickej a empirickej časti – v celej práci mi chýba konkrétne prepojenie so študovaným odborom Sociálnou prácou. Práca je spracovaná v sociologickom poňatí o čom svedčia jednotlivé kapitoly. Chýba mi konkrétne prepojenie alebo nadväznosť na napr. na sociálnu patológiu, sociálnu prevenciu v rámci skúmanej problematiky. Prepojenie sociálnej práce nájdeme len v troch odsekoch a to na s. 34 v rámci metóde v jednom odseku, s. 48 v jednom odseku kritickej sociálnej práce, s. 52 v jednom odseku. Aké je prepojenie (otázka do diskusie) v rámci sociálnej prevencie, aké metódy sociálnej práce môže využiť sociálny pracovník v rámci CWS?

Formálnej úprava je dobrá ale nájdú sa menšie nedostatky napr.: menšie číslice pri delení s. 61, bodky v rámci názvov kapitol, odseky v práci nie sú jednotné na niektorých stranách s. 57. 58., na s. 53, 51, 50... používa dvojité formu citovania.

Aj napriek jednotlivým výhradám sa domnievame, že predložená práca je zaujímavá spracovaná a spĺňa požiadavky kladené na diplomovú prácu.

Doporučení k obhajobě: doporučuji/nedoporučuji*:

- práca spĺňa požiadavky kladené na diplomovú prácu, preto ju doporučujem k obhajobe.

Navrhovaná klasifikace:

- klasifikujem ju stupňom – 3 (dobře)

Datum, podpis: 22.08.2017

